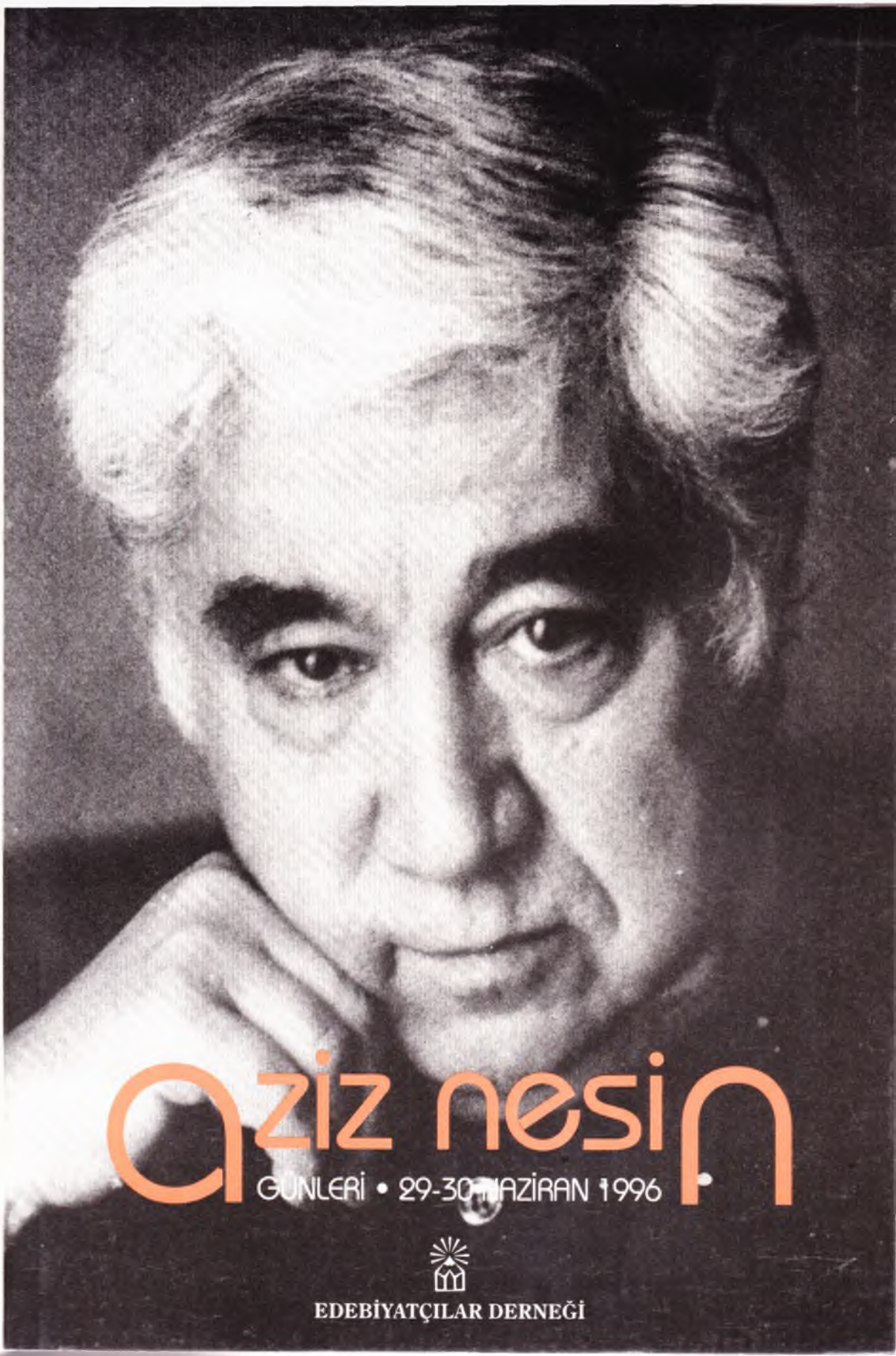
AZİZ NESİN GÜNLERİ • EDEBİYATÇILAR DERNEĞİ

aziz nesin

GÜNLERİ • 29-30 HAZİRAN 1996

EDEBİYATÇILAR DERNEĞİ

AZİZ NESİN GÜNLERİ

Edebiyatçılar Derneği Yayınları
9

Birinci Basım: Haziran 1996
ISBN 975-7872-08-03

Yayına Hazırlayan
HÜSEYİN ATABAŞ

Karikatürler
Semih Balcıoğlu

Ofset Hazırlık : Damar Yayıncılık Ltd. Şti.
Dizgi Yasemin Ünver
Özveren Sokak 3/8 Demirtepe - ANKARA
Tel: (0 312) 232 01 11
Baskı Kurtuluş Matbaası
(0312) 229 38 08

EDEBİYATÇILAR DERNEĞİ
Özveren Sokak 3/8 Demirtepe - ANKARA
Yazışma P.K. 15 Yenişehir - ANKARA
Tel - Faks : (0312) 230 67 34

AZİZ NESİN GÜNLERİ

29 - 30 HAZİRAN 1996

EDEBİYATÇILAR DERNEĞİ

Bu kitap
Kültür Bakanlığı'nın katkılarıyla
29 - 30 Haziran 1996 günleri
Ankara'da gerçekleştirilen
"Aziz Nesin Günleri"
sempozyumunda sunulan
bildirilerden oluşmaktadır.

İçindekiler

Mustafa Şerif ONARAN	7	*Açış Konuşması*

BİLDİRİLER

Alpay KABACALI	11	*Aziz Nesin'in Yaşam ve Yazarlık Çizgisi*
Feridun ANDAÇ	18	*Aziz Nesin'in Taşlamaları ve Şiirleri*
Öner YAĞCI	41	*Aziz Nesin Aydınlığı*
Adnan ÖZYALÇINER	55	*Aziz Nesin'in Olgunluk Dönemi Öyküleri*
Semih GÜMÜŞ	63	*Mizah Öyküleriyle Aziz Nesin*
Konur ERTOP	69	*Romancı Aziz Nesin*
Özdemir NUTKU	78	*Aziz Nesin ve Tiyatro*
Sevda ŞENER	88	*Aziz Nesin Oyunlarında Dramatik Olan*
Ayşegül YÜKSEL	98	*Aziz Nesin Tiyatrosu'nda Birey ve Toplum*
Yılmaz ONAY	107	*Aziz Nesin'in Oynanmayan Oyunları*
Müjdat GEZEN	112	*Oyun Yazarı Aziz Nesin*
Veli DEVECİOĞLU	117	*Aziz Nesin; Bir Bayrak Adam*
Varlık ÖZMENEK	122	*Toplumsal Eylemci Aziz Nesin*
Demirtaş CEYHUN	132	*Aziz Nesin'le TYS'li Yıllar*
Ali NESİN	137	*Evindeki Aziz Nesin*
Fikret OTYAM	149	*"Mapshane İçinde Üç Ağaç İncir Elimde Kelepçe Boynumda Zincir"*
Lütfi KALELİ	169	*Aziz Nesin Sıvas'ta*
Mustafa EKMEKÇİ	178	*Aziz Nesin Aramızda... AzizNesin'le Güneydoğu'da*

DEĞERLENDİRME

Hüseyin ATABAŞ	190	*Aziz Nesin'siz Türkiye*

Açış Konuşması

Mustafa Şerif ONARAN

Değerli dinleyenlerim,

Kuşku yok ki gerek ülkemizde, gerek yurtdışında en çok tanınan, en çok okunan, en çok sevilen Türk yazarı Aziz Nesin'dir. Yunus Emre'den başlatırsak; Nâzım Hikmet'e, Yaşar Kemal'e gelinceye dek pek çok yazıncımız; hem ülkemizde, hem de yurtdışında üne kavuşmuş büyük değerlerdir. Her yazıncının önemi, yeri ayrıdır. Karşılaştırma yapmanın gereği de yoktur.

Çok okunmuş olmayı yeterli bulmayan, kendine özgü ayrıcalığı bulunan yazıncılar olabilir. Çok okunmak, sevilmek, yaygın bir üne ulaşmak her yazıncının özlemi olmalıdır. Ses duvarını aşan uçaklar gibi, okuma hızını aşan bir baskıya ulaşmıştır Aziz Nesin'in yapıtları. Bunlar süs olsun diye, şöyle kitaplığın rafında bulunsun diye alınmamış; tek tek, satır satır, yeni baştan okunmuştur. Okurlar kendileri okumakla yetinmemiş, başkalarına da okutma gereksemesi duymuşlardır.

O, güldürürken düşündürmesini, iğnelemesini bilen bir yazardır.

Alaya aldığı, iğnelediği kişiler de onu okur. Yolculuğa çıkarken istasyon büfesinden bir de Aziz Nesin almak, su almak kadar doğal bir alışkanlık haline gelmiştir.

Aziz Nesin'in herhangi bir gülmece öyküsünde kendisini bulan bir okur, öyküdeki benzerine;

– Vay kerata! demekten kendisini alamaz.

O zorlamalı gülüşünün arkasında alınması gereken bir ders olduğunu çok iyi anlamıştır.

Şevket Süreyya Aydemir anlatmıştı; Moskova'da bir hastanede yatarken, Aydemir'in yanındaki yatakta kitap okuyan bir hasta kahkahalarla gülmektedir. Kitabı merak eder Aydemir, bir de ne

Mustafa Şerif Onaran; *şair ve yazar. 1927'de İzmir'de doğdu. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni "askeri öğrenci" olarak bitirdi. Binbaşı iken ordudan ayrıldı. 1964 yılında Ankara'da* ***Yüksek İhtisas Hastanesi****'nde Cerrahi Uzmanı olarak başladığı görevinden 1993 yılında emekli oldu.*
İstanbul, Fikirler, Yücel, Varlık *ve* ***Türk Dili*** *dergilerinde yayımlanan şiirlerini 1986 yılında* ***Unutulmuş Şiirler*** *adıyla kitaplaştırdı. 1952 yılında* ***Yunus Nadi Şiir Yarışması****'nda birinciliği paylaştı. Türk Dil Kurumu'nda Yönetim Kurulu Üyeliği ve Yayın Kolu Başkanığı yaptı.*
Siyah Beyaz *gazetesinde köşe yazarlığı yapıyor. Edebiyatçılar Derneği'nin Genel Başkanı.*

görsün, Aziz Nesin'in ***Damda Deli Var*** adlı kitabının Rusça çevirisi değil mi!

Köy odasında toplaşan köylülerimiz birini çekiştirirken;

– Ulen, şu bizim İsmail var ya, tıpkı Aziz Nesin'in ***Zübük***'ü, demekten kendilerini alamazlar. Her ulusun halkı biraz birbirine benzer. Aziz Nesin'i aynı sevinçle kucaklamalarından belli.

Hani bir öyküsünde mahallenin başına bela olan, astığı astık, kestiği kestik bir bekçiden yakman mahalle halkı, görevden alınması için dilekçe yazarlar da altını imzalarlar. İmza atanlar arasında "nemelazımcılar" sonradan cayabilmek için kendi imzalarına benzemeyen birşeyler karalarlar ya; işte onların karşısındadır Aziz Nesin! Hep biraz kaypak olan, ikili oynayanların karşısındadır.

Çağımızın Nasrettin Hoca'sı olarak görürler onu; Nesin Hoca diye bilirler. Bir bakıma doğrudur.

Bir Nasrettin Hoca fıkrasından yola çıkarak önemli bir ayrımı belirtmek isterim:

Hani halk Timur'un fillerinden yakınmaktadır. Fillere boğaz yetiştirmekten usanmış, zor durumda kalmıştır. Timur'un yüce katına çıkıp, artık buna dayanacak güçleri olmadığını anlatacaklardır.

Başlarında Hoca, arkasında kalabalık yola koyulurlar. Ancak Timur'un öfkesinden korkanlar birer-ikişer kalabalıktan koparlar. Hoca, Timur'un yüce katına yalnız başına çıktığını anlamadan, kalabalıkla birlikteymiş gibi, konuşmaya başlayınca;

– Hani nerde arkadaşların? der Timur.

Hoca bozulsa bile, bozuntuya vermez görünür, sözü değiştirip fillerden ne kadar memnun olduklarını, onlar için başka ne gibi bir hizmette bulunacaklarını anlatmaya başlar.

Şimdi soruyorum sizlere, Hoca Nasrettin ile özleştirdiğimiz Hoca Nesin o topluluğun önünde olsaydı da, Timur'un yüce katında yalnız kaldığını anlasaydı böyle mi davranırdı?

Hayır!

Aziz Nesin, Fikret'in ünlü dizesinde söylediği bir anlayışı benimsemiştir:

"Hak bellediğin bir yola yalnız gideceksin!"

Arkasında kimse kalmasa bile, haksızlıklara karşı çıkar, eleştirisini yapmaktan geri kalmazdı Aziz Nesin.

Bir karışıklık olduğu, bir darbe yapıldığı zaman Aziz Nesin'in en yakın karakola başvurup;

– Gerekiyorsam, ben geldim! diye, gülünerek anlatılan olayının, eziklik gibi görünen bir başkalıdırı, bir çeşit alay olmasına karşın; bugün bize ne denli üzüntü verdiğini anımsatmak isterim.

Belli bir inanç doğrultusunda birleştiğiniz arkadaşlarınızın, Timur'un yüce katından geri dönen kalabalık gibi; teker teker uzaklaştığını, üstelik doğru görünen gerekçeler öne sürdüğünü acı bir gülüşle izler; hak arama girişimlerinizde yalnız kaldığınızı görür; bir kez daha anlarsınız Aziz Nesin'in büyüklüğünü.

Aziz Nesin,

– Halkımızın yüzde altmışı aptaldır, derken; ben de onu yanlış anlayanlar arasındaydım.

Halkımızın geri bıraktırılmasından, karanlığa itilmesinden yakınıyor; bundan çıkar uman çirkin siyasetçiyi eleştirmek istiyordu.

Zaman bir kez daha haklı çıkarıyor onu.

Ortalığın karıştığı olağandışı zamanlarda girişimde bulunmayı göze alanlar; günü kurtamaya bakan kişiliksiz insanların edilgen direnişiyle karşılaşır: "Sırası mıydı şimdi? Bunlar da en olmayacak zamanda böyle çıkışır işte!"

Ne, neyin sırasıdır? Buna karar verecek olanlar o kişiliksiz insanlar mıdır, yoksa "aptal" bırakılmış halkımız mı?

Halkımız, bırakıldığı çaresizlikte sabırlı görünen bir suskunluk içinde yaşamaktadır.

Aziz Nesin çağının tanığı, çağının sorumlusu bir yazar olarak kendisine düşen görevi yapmayı onur sorunu olarak düşündü.

Sevgili dinleyenlerim,

Biliyorsunuz, "baypas" ameliyatı geçirmesine karşın kalbi iyi değildi. Geçen yıl bugünlerde hastanede yatıyordu. Tahsin Saraç'ı anma günü toplantısına, Temmuzdaki Sıvas Topluöldürümü yıldönümü toplantısına gelmemesini, bu sıralar başka etkinliklere de katılmayarak kendisini korumasını istedim. Yalnız Edebiyatçılar Derneği'nin sorumlusu olarak değil, hastalığın gidişini sezen bir hekim olarak istedim bunu.

Sevgili Aziz Nesin Ankara'ya gelmedi. Ama başka her türlü etkiniğin içinde yaşamaktan kendini kurtaramadı. Çatlak bir yürekle ölümün üstüne yürür gibi, o acımasız sıcaklarda nice etkinliklerin içinde yaşamayı görev bildi. Ülkesinin kurtuluşu için, elinde süngü, cephede ölen bir asker gibi, kalemi elinde öldü.

Osmanlıca'nın özlemini çekenler, baba ile oğulun birbirini anlayamadığı aldatmacasını öne sürerek, Dil Devrimi'ne karşı çıkmaktadırlar. Onlara en çarpıcı yanıt; özleşme diline saygı göstererek, duru bir Türkçe'yle yazılmış olan, hiçbir yazarımızın ulaşamadığı geniş okur topluluklarına kendisini tad alınarak okutmasını bilen Aziz Nesin'in kitaplarıdır.

Bu dürüst, çalışkan, yurtsever; kendine düşen her görevi inançla yerine getiren, çok yönlü büyük yazarı, ölümünün birinci yıldönümünde saygıyla anıyor; sözü, değerli konuşmacılarımıza bırakıyorum.

Saygılarımla...

Aziz Nesin'in Yaşam ve Yazarlık Çizgisi

Alpay KABACALI

Alpay Kabacalı; *araştırmacı - yazar. 1942'de Antalya'da doğdu. İstanbul Hukuk Faklütesi'nde okudu. Deneme ve inceleme yazılarıyla girdiği yazın yaşamını bağımsız yazar ve gazeteci olarak sürdürüyor. İstanbul'da,* ***Gerçekler Postası*** *adıyla bir siyaset-edebiyat dergisi çıkardı,* ***Ant*** *dergisinde yazılışleri müdürlüğü yaptı. Bir yazısı nedeniyle* ***12 Mart*** *döneminde bir yıla yakın tutuklu kaldı. Değişik dergi ve gazetelerde çalıştı, ansiklopedilerin yayın kurullarında bulundu. Basın ve yayın tarihi, sanatçı biyografileri, gençlik eylemleri ve yazın alanlarında otuza yakın kitabı yayımlandı, çeşitli ödüller aldı. Türkiye Yazarlar Sendikası yönetiminde görev yaptı. PEN Yazarlar Derneği ile Edebiyatçılar Derneği yönetimlerindeki görevlerini sürdürüyor.*

Saygıyla, sevgiyle andığımız Aziz Nesin'in yaşam ve yazarlık çizgisi... Bunu gereğince yansıtabilmek için, önce *Böyle Gelmiş Böyle Gitmez* adlı özyaşam öyküsünü ve günlüklerini, sonra yapıtlarını, yazılarını, konuşmalarını bir bir elden geçirmek, bunlarla da yetinmeyip tanıklıklara, anılara başvurmak gerekir. Ayrıca *Nesin Vakfı*'ndaki belgeler de incelenmelidir. Onun gözyaşından gülmeceye uzanan yaşam ve yazarlık çizgisi, bütün bu çalışmalardan sonra, geniş bir kitapta ortaya konulmalıdır.

Elbet bir gün böyle bir kitap yazılacak... Bizim burada düzenlediğimiz toplantılar, bunların kitaplaşan metinleri de, hiç kuşkusuz, yapılacak çalışmalara katkıda bulunacak.

Benim burada, süre sınırlamasını gözönüne alarak, "Aziz Nesin'in yaşam ve yazarlık çizgisi" başlığı altında söyleyeceklerim, yaşamındaki kimi belirgin tarihleri ve olayları vurgulamakla, kimi kitaplarının adlarını anmakla sınırlı kalacak. Toplantının başında bu özeti sunmanın, sonraki konuşmalara bir hazırlık, belleklerin tazelenmesini sağlayacak bir bilgilendirme olması yönünden yarar sağlayacağını düşündüm.

Mehmet Nusret, 10 Aralık 1915'te İstanbul Heybeliada'da doğdu. Yoksul bir ailede, nice yoksunluklara katlanarak yetişti. İlkokulun son iki yılını, Darüşşafaka'da okudu. Birer yıl da Vefa ve Davutpaşa ortaokullarında öğrenim gördükten sonra, 1930'da Çengelköy Askeri Ortaokulu'nun yedinci sınıfına girdi. 1935'te Kuleli Askeri Lisesi'ni bitirdi, Harp Okulu'na geçti. Soyadı Yasası çıkınca, "Nesin"i seçti. Bu, gerçekte, kendi kendine sorduğu bir soruydu. 1937'de Ankara'da Harp Okulu'nu bitirdi, asteğmen oldu.

Asteğmen Mehmet Nusret Nesin, İstanbul Maçka'daki Askeri Fen Tatbikat Okulu'nda iki yıl öğrenim gördü. Bir yandan da Güzel Sanatlar Akademisi'nin (şimdi Mimar Sinan Üniversitesi) Doğu Süsleme Bölümü'ne gidiyor; minyatür, tezhip, hat, çinicilik, ciltçilik dersleri alıyordu. 1939'da teğmen rütbesiyle Fen Tatbikat Okulu'nu bitirdi.

1940'ta Muratlı'daki 3. Kolordu İstihkâm Taburu 2. Bölük'e takım subayı olarak atandı. Aynı yıl evlendi. İki yıl sonra ilk çocuğu Oya, üç yıl sonra ikinci çocuğu Ateş dünyaya geldi.

İkinci Dünya Savaşı başlamıştı. Ordu savaşa katılmamıştı ama, sürekli olarak savunma önlemleri içindeydi. Teğmen Nusret, iki yıl Trakya'daki Çadırlı Ordugâh'ta görev yaptıktan sonra Doğu'ya atandı. 1942'de Erzurum Müstahkem Mevkii İstihkâm Taburu Bölük Komutanlığı'nda görevlendirildi. Burada, bir bomba kazasında yaralandı. İyileşince, Erzincan depreminde yıkılmış olan ordu cephaneliğinin boşaltılması görevini aldı. Aynı yıl Kars Müstahkem Mevkii İstihkâm Taburu'na atandı ve üsteğmenliğe yükseltildi. Burada Birinci Şube Müdür Yardımcısı oldu.

1944, onun için hareketli bir yıldı. Ankara'da Harp Okulu'nda açılan ilk tank kursuna katıldıktan sonra Safranbolu'da bulunan 23. Tümen Bağımsız İstihkâm Bölüğü komutanlığına atandı. Ardından, Zonguldak'ta uçaksavar top mevzileri yaptırmakla görevlendirildi. Bu görev tamamlanınca, bağlı olduğu tümen, bütün birlikleriyle yaya olarak Safranbolu'dan İstanbul'a gelip Rami Kuşlası'na yerleşti. Ve aynı yıl Aziz Nesin, görevini kötüye kullanmak suçundan üç ay on gün hapse mahkûm edilerek ordudan çıkarıldı. Sonradan kimi çevrelerin dillerine dolayıp yalan yanlış aktaracakları bu olayın içyüzü şuydu: Bir ere, acıdığı için, usulsüz izin vermişti. Er geri dönmeyince, tayınlarını zimmetine geçirmekle suçlanmıştı. "Ben bu ere izin verdim, tayınını kesin," diyemezdi...

Ailesinin geçimini sağlamak zorundaydı. Önce Nuruosmaniye'de bir bakkal dükkânı açtı. Yıl, 1945... Ardından, basın yaşamına girdi. Sedat Simavi'nin çıkardığı *Karagöz* ve *Yedigün* dergilerinde redaktörlük, yazarlık yaptı. Aynı yıl, Zekeriya Sartel'le görüşerek, *Tan* gazetesinin köşe yazarı oldu. Ve 4 Aralıkta *Tan* gazetesi, iktidar partisinin kışkırtmasıyla, üniversiteli gençler tarafından yerle bir edildi. O yıl, kitaptan çok bir broşüre benzeyen ilk yapıtı yayımlandı: ***Parti Kurmak Parti Vurmak.*** Bu 16 sayfalık kitapçıkta birkaç öyküsü yer alıyordu. Yine 1945'te, *Cumartesi* adlı

haftalık magazin dergisini çıkardı. Dergi 8 sayı yayımlanabildi.

1946'da Sabahattin Ali, Rıfat Ali, Rıfat Ilgaz ve Mim Uykusuz'la birlikte *Marko Paşa*'yı yayımlamaya başladı. Dergi birkaç kez kapatıldı; *Merhumpaşa, Malûmpaşa, Alibaba, Yedisekiz Hasan Paşa, Ökküz Mehmet Paşa* adlarıyla yayımlandı. En sonunda Aziz Nesin, 23 Nisan 1950'de *Medet*'i çıkardı.

1946 - 1952 arası, Aziz Nesin'in yaşamında hareketli, savaşımlı ve acılı yıllar olacak. Hakkında davalar açılacak, birkaç kez cezaevine girecek, sürgün edilecek...

16 Aralık 1946'daki, solculara yönelik büyük tutuklamada gözaltına alındı ve 17 gün süreyle Sansaryan Hanı'nda (Emniyet Müdürlüğü) bir hücrede tutulup sorgulandı. Aynı yıl, Amerikan emperyalizmine ve Truman Doktrini'ne karşı bir kitapçığından dolayı sıkıyönetimce tutuklandı ve on ay hapse mahkûm edildi. Ayrıca, yasa uyarınca, sürgün cezasına çarptırılmıştı. 1947'de Bursa'ya sürgün edilerek güvenlik gözetimi altında tutuldu.

1948'de ***Aziz***name başlıklı taşlamalar kitabını yayımladı. Bu kitap için de dava açıldı. Tutuklu olarak dört ay süren yargılama sonunda aklandı. Aynı yıl eşinden boşandı.

1949'da, İngiltere Prensesi Elizabeth, İran Şahı Rıza Pehlevi ve Mısır Kralı Faruk, Ankara'daki elçilikleri aracılığıyla başvuruda bulunarak, Aziz Nesin'in bir yazısında kendilerini aşağıladığını öne sürüp dava açtırdılar. Altı ay ceza verildi ve ceza infaz edildi...

1950'de, *Medet*'ten sonra *Baştan* dergisini çıkardı. Bu dergi kapatılınca *Yeni Baştan*'ı yayımladı. Burada yayımlanan Fransızcadan çevrilmiş bir yazı yüzünden TCK'nın ünlü 142. maddesi uyarınca mahkemeye verildi. Ve on altı ay hapse, on altı ay sürgüne mahkûm edildi. 1952'de, Üsküdar Paşakapısı Cezaevi'nde yatarken, cezasının bitmesine kırk gün kala Nevşehir Cezaevi'ne gönderildi. Oradan tahliye edildi.

Artık basında iş bulamıyor, yaşamını kazanmak için değişik işler yapıyordu. Önce, İstanbul'da, yeni kurulmakta olan Levent'te bir dükkân kiralayarak *Oluş Kitabevi*'ni açtı. Sabahları, çevredeki evlere gazete dağıtıyordu. Kitapçılıktan kazanç sağlayamayınca, bir ortak bularak, Beyoğlu'nda fotoğraf stüdyosu kurdu. 1952 1954 böyle geçti... Fotoğrafçılık da geçimini sağlamasına yetmedi.

Yusuf Ziya Ortaç'ın önerisi üzerine *Akbaba* ve *Aydabir* dergilerinde imzasız ya da takmaadlarla yazmaya başladı. Kendi adını kullanması istenilmiyordu. Bu dergilerde ve başka yayınlarda iki yüzün üzerinde takmaad kullanarak yazdı.

1955'te ***İt Kuyruğu, Yedek Parça,*** vb. öykü kitapları yayımlandı.

6/7 Eylül 1955'te, DP iktidarının başlatıp denetimi yitirmesi sonucu büyüyen olaylarda İstanbul'daki azınlıkların ev ve dükkânları yıkıma uğramıştı. Olay solcuların üzerine yıkılmak istendi. Hasan İzzettin Dinamo, Asım Bezirci vb. ile birlikte Aziz Nesin de sıkıyönetimce tutuklandı. Ve altı ay sonra, sorgusu bile yapılmadan salıverildi. Harbiye Askeri Cezaevi'nde Meral Çelen'le nişanlandı. Aynı yıl evlendiler. 1956'da üçüncü çocuğu Ali, 1957'de dördüncü çocuğu Ahmet doğdu.

Cezaevinden çıktıktan sonra, Halil Lütfü Dördüncü'nün çıkardığı *Yeni Gazete*'de köşe yazarlığına başladı.

Ertesi yıl İtalya, Bordighera'da düzenlenen uluslararası gülmece yarışmasında *Altın Palmiye*'yi kazanması, Aziz Nesin'in yaşamında önemli bir dönüm noktası oldu. 1957'de aynı yarışmayı bir kez daha kazandı. Artık adını kullanabiliyordu; basında kendisinden, başarısından söz ediliyordu. 1959'da *Akşam* gazetesine geçti. Bu yıllarda (1956-60), kitapları birbiri ardınca yayımlandı: ***Fil Hamdi, Damda Deli Var, Koltuk, Kazan Töreni, Bay Düdük, Nazik Alet,*** vb... Beş, altı yılda 34 kitap...

1961'de *Yeni Tanin* gazetesinde köşe yazarlığına başladı. Bu gazetedeki bir yazısından dolayı 142. maddeden dava açıldı; tutuklanıp cezaevine konuldu. CHP ve DP iktidarlarının basın mahkûmu, şimdi de 27 Mayıs sonrasında tutuklanan ilk gazeteci - yazar oluyordu. Dört ay tutuklu kaldıktan sonra aklanan Aziz Nesin, aynı yıl *Zübük* adlı haftalık mizah dergisini yayımladı.

1965'te ilk kez pasaport alabildiğinde elli yaşındaydı. Berlin ve Weimar'daki çağrılı olduğu Antifaşist Yazarlar Toplantısı'na katıldı. Altı ay süren bu ilk yurtdışı gezisinde Polonya, Sovyetler Birliği, Romanya ve Bulgaristan'a gitti.

1965 sonrasındaki on, on iki yıllık dönem Aziz Nesin'e birçok ödül getirdi: 1966'da Bulgaristan'daki uluslararası gülmece yarışmasında Altın Kirpi'yi kazandı. 1968'de *Milliyet* gazetesinin açtığı Karagöz Oyunu yarışmasında birincilik ödülü aldı. 1969'da Moskova'daki uluslararası gül-

mece yarışmasında Krokododil birincilik ödülünü kazandı. 1974'te Asya - Afrika Yazarlar Birliği'nin Lotus ödülünü aldı. 1976'da Bulgaristan'ın Gabrova kentindeki uluslararası gülmece kitabı yarışmasında birincilik ödülü Hitar Petar'ı kazandı. 1978'de ***Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz*** adlı romanıyla Madaralı Roman Ödülü'ne değer görüldü.

Bu yıllar boyunca öykü kitaplarının yanı sıra, özyaşamını anlattığı ***Böyle Gelmiş Böyle Gitmez***'in iki cildi (1966, 1976), birçok oyunu, ***Şimdiki Çocuklar Harika, Tatlı Betüş, Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz, Tek Yol*** ve ***Büyük Grev*** adlı romanları, üç çocuk kitabı yayımlandı.

Bir ara *Günaydın* gazetesinde köşe yazarlığı yaptı.

Aziz Nesin, 1972'de kırk kitabının gelirini bağışlayarak ***Nesin Vakfı***'nı kurdu. Yalnız bu kitapların gelirini değil, bütün varını yoğunu harcadığı ***Nesin Vakfı***, yıldan yıla gelişerek bugünlere gelecek, 1995'te 6-23 yaşlarında 33 çocuğu barındıracak ve öğrenimlerini sürdürmelerini sağlayacaktı.

1975'te Türkiye Yazarlar Sendikası başkanlığına seçilen Aziz Nesin, 12 Eylül 1980'de sendikanın çalışmaları durdurulana kadar, o dönemin tek yazar örgütünün gelişmesine özveriyle katkılarda bulundu. 1982'de TYS yöneticileri mahkemeye verildiler; 1 numaralı sanık Aziz Nesin'di. Dava, 1986'da aklamayla sonuçlandı. O yıllarda Selimiye kışlasında, sıkıyönetim mahkemeleri koridorunda yargılanmayı beklerken, Aziz Nesin "Aydınlar Dilekçesi" adıyla tarihe geçecek girişimi başlatmıştı.

1982'de Vietnam'daki Asya Afrika Yazarlar Birliği toplantısından dönerken kalp hastalığı nedeniyle Moskova'da hastaneye kaldırıldı, bir ay tedavi gördü. Ölümünden üç yıl önce de İstanbul'da by - pass (kendisi "yengeç" diye Türkçeleştirmişti) ameliyatı geçirecekti.

1983'te ABD'de Indiana Üniversitesi'nin düzenlediği uluslararası toplantıya çağrıldıysa da, pasaportu geri alındığı için katılamadı.

Aynı yıl felç geçirdi. Kendi deyişiyle, sağ yanma inme indi. Bir ay Çapa Tıp Fakültesi Nöroloji Kliniği'nde, üç ay da hastane dışında tedavi gördü

Bu tarihlerden başlayarak Aziz Nesin, yazarlığının yanına toplumsal eylem adamı kimliğini ekledi. Başka bir anlatımla, yazarlık sorumluluğunun gerektirdiği eylemlere girişmekten yılmadı, denilebilir. Sık sık şu örneği veriyordu: "Bir geminin içindesiniz, gemide yangın çıkmış... Her-

kesle birlikte yangını söndürmeye mi gidersiniz, yoksa ben sanat yapacağım diye kamaranızda mı otursunuz?"

Katıldığı toplumsal eylemler üzerinde, dördüncü ve beşinci oturumlarda durulacaktır. Ben burada başlıcalarını anımsatmakla yetineceğim: İlki, 1984'teki Aydınlar Dilekçesi'ydi. 1985'te, sonradan Bilar adını alan *Ekin A.Ş.*'nin kurulmasına önayak oldu. 1989'da *Demokrasi Kurultayı*'nın toplanmasında etkin görev aldı; kurultayda oluşturulan "Demokrasiyi İzleme Komitesi"nin iki eşbaşkanından biri seçildi. *Onbinler A.Ş.* adlı, günlük gazete yayımlayacak bir ortaklık kurulmasını sağladı. Salman Rüşdi'nin *Şeytan Ayetleri*'nin yayımlanması ve son olarak antifundemantalist bir uluslararası kongre toplanması girişiminde bulundu.

Aziz Nesin, sözünü ettiğim bu dönem boyunca, bir simge olmuştu. Türkiye'deki ve yurt dışındaki pek çok toplantıya çağrılıyor; sağlığının elverişsiz olmasına karşın, bir görev duyarlığıyla, yetişebildiklerine katılıyor; görüşlerini açıkça belirtmekten kaçınmıyordu. Bugün yaşadığımız, toplumun her yanma yayılan siyasal ve kültürel kirlenmenin habercisi ve savaşımcısıydı. Bu tutumu kimi çevrelerin tepkisini çektiği içindir ki, 2 Temmuz 1993'te, 37 yazar ve aydının yandığı Sıvas toplukıyımında birincil hedef Aziz Nesin'di. Kurtuldu...

TÜYAP'ın düzenlediği anketlerde, 1985 ve 1986'da, iki yıl üst üste "Halkın seçtiği yılın yazarı" oldu. 1985'te İngiltere ve F. Almanya PEN Kulüplerinin onur üyeliğine seçildi. 1989'da Sovyet Çocuk Fonu'nun ilk kez verdiği Tolstoy Altın Madalyası'na değer görüldü. 1990'da TÜYAP Kitap Fuarı'nın onur yazarıydı...

Aziz Nesin, askerliği sırasında şiirler yazarak edebiyata ilk adımını atmıştı. Bunlar 1940'larda Vedia Nesin imzasıyla *Yedigün* dergisinde yayımlanıyordu. Sonradan da, zaman zaman yazdı; 1957'de bunları Mehmet Nusret adıyla yayımladığı ***On Dakika*** başlıklı kitabında topladı. Ve 1980'lerin başına kadar şiir yayımlamadı. Bu tarihlerden başlayarak, "aşk" izleğinin ağır bastığı şiirleri dergilerde yer aldı, kitaplaştı. Altı şiir kitabı: ***Sondan Başa*** (1984), ***Seviye On Ölüme Beş Kala*** (1986), ***Kendini Yakalamak*** (1988), ***Hoşça Kalın*** (1990), ***Bir Aşk Var Bir de Ölüm*** (1992), ***Sıvas Acısı*** (1995).

Evet, bir aşk vardı, bir de ölüm... Kaçınılmaz son...

Sevgili Aziz Nesin'i 5 Temmuz 1995'te, Çeşme'deki imza günü sonrasında yitirdik.

Yoksulluklar, yoksunluklar içinde başlayan yaşamına, "borç ödeme" tutkusu içinde, seksen yılda çok şey sığdırmıştı: Onca kitabını, yüzlerce gülmece öyküsünü, Vakfı'nı, toplumsal eylemlerinin rüzgârını bırakmıştı bize... Şöyle diyordu:

"Ben bir simyacıyım, gözyaşlarımı gülmeceye çevirerek dünyaya sundum. Belki de ben, bu öyküleri yazabileyim diye bunca uzun yaşadım; salt bu öyküleri değil, bu romanları, bu oyunları, bu şiirleri yazabilmek için ve dünyayı karıştırıp düzeltmek ve güzelleştirmek umudu için..."

Bu umut hiç sönmeyecek ve bir gün gerçekleşecek... Aziz Nesin'i özlemle, sevgiyle anmanın tek yolu, bizlerin de aynı umut için, aynı özlem için çalışmasıdır!..

Aziz Nesin'in Taşlamaları ve Şiirleri

Feridun ANDAÇ

Feridun Andaç *eleştirmen. 1954'te Erzurum'da doğdu. Bir süre Türkçe-edebiyat öğretmenliği yaptı. Öğretmenlikten ayrıldıktan sonra özel sektörde yönetici olarak çalışmaya başladı. Yazın ve resim sanatına ilgisi ortaokul yıllarına uzanır. 1980'li yıllarda dünya ve çağdaş Türk yazınına yönelik inceleme, araştırma, deneme yazıları yayımlamaya başladı.* ***Gerçekçilik Yolunda*** *adlı yapıtıyla* ***1987 Akademi Kitabevi Eleştiri - Deneme Ödülü****'nü aldı.* ***Işık Ol Günüme Ağ*** *adlı denemesiyle de* ***1994 Abdi İpekçi Dostluk ve Barış Ödülü****'nü kazandı.* ***Yazınsal Gerçekliğin Boyutları*** *(1995) yayımlanan kinci kitabıdır.*

Aziz Nesin'in profesyonel olarak yazarlığa başladığı tarih 1945'tir. *Karagöz* gazetesi ve *Yedigün* dergisinde hem redaktörlük yapar, hem de yazılar yazar. Aynı yıl, *Tan* gazetesinde de köşe yazarlığına başlar.

Onun yazınla ilişkisi çocukluk dönemine değin uzanır. İlk yazı denemelerini 8 - 9 yaşlarında yaptığını birçok söyleşi ve yazısında belirtmiştir. Bunlar; öykünülerek yazılan öykü, roman alıştırmalarıdır. Ortaokul yıllarında uç veren bu öykünmeler onu şiire de yöneltmiştir. Nesin, bu serüvenini şöyle dile getirir: *"O tarihten sonra şiir çalışmaya başladım ve bugüne dek şiir çalışmalarıma hiç ara vermedim. Asker okulunda okuduğum, sonra da subay olduğum, o dönemde şiirle ve yazınla uğraşanlara askerlikte pek de iyi gözle bakılmadığı için, yayımlanan yazı ve şiirlerimde kendi adım olan Mehmet Nusret Nesin'i hiç kullanmadım; öykülerimi babamın adı (Abdulaziz) Aziz Nesin takmaadıyla, şiirlerimi de o zamanki eşimin adı olan Vedia Nesin takmaadıyla dergilerde yayımladım.* [1]

Nesin'in ilk şiirleri, "Vedia Nesin" adıyla, Sedat Simavi'nin *Yedigün* dergisinin "okur şiileri" sayfasında yayımlanır. Yıl, 1943'tür. Nesin, henüz yazın yaşamının dışında, orduda üsteğmen olarak görev yapmaktadır. 1944'te, gazeteci olarak, yazın dünyasına adım atar. Gülmece yazıları yazmaktadır. Bu dönem, *Karagöz* gazetesinde yazdığı yazıları *"halk için mizah yapıyordum"* diye niteler. *Tan* gazetesindeki fıkralarında da gülmece yanı ağır basmaktadır. Bu dönem yazdığı şiirleri kitaplaştırmak istemesine karşın, şiir, uzun süre, onun için arka planda kalmıştır. Giderek gülmece yazarı kimliğine bürünen Nesin, her ne kadar kendisini; *"Mizah yazarı olarak özel bir çaba*

1 **Aziz Nesin**, "Kitabın Sonsözü", **Aşk Var Bir de Ölüm**, 1982, s. 55

göstermemiştim; kendiliğinden mizah yazarı olarak tanınmıştım" diye nitelese de; gazete yazıları, öyküleri, taşlamaları, oyunlarıyla gülmece yazınımıza yepyeni bir soluk getirmiştir.

Nesin, fıkra ve gülmece yazılarının yanı sıra, bu dönemde taşlamalar da yazmaya başlar. Tek Parti Dönemi'nin baskı ortamında yergisel bir dille günün siyasal, toplumsal ortamına yönelik eleştirilerini bu biçimde dile getirir. Öyle ki, bu taşlamalar 1948'de ***Aziznâme*** adıyla yayımlanınca, kitapta yer alan şu dörtlükte;

"Zannetme ki dâim bi şekcesine,

Siz her anırdıkça huu çeker millet.

Alkış beklerken siz eşşekcesine,

Verir hakkınızı, yuu çeker millet!"

hükümeti aşağıladığı gerekçe gösterilerek, hakkında dava açılır. Bu davadan dolayı 4.5 ay cezaevinde tutuklu kalır, sonrasında beraat eder.

Nesin'i hapise düşürüp, hakkında dava açtırabilecek bu ürünlere değinmeden önce, kısaca, taşlama türü ve işlevi üzerinde durmak istiyorum.

YERGİSEL OLAN

Her ne kadar sözlük anlamı; *"Halk şiirinde, bir kimseyi, bir yeri, bir şeyi alaylı bir dille vermek amacıyla yazılan ve biçim bakımından koşmaya benzeyen şiir"*[2] olarak tanımlansa da; taşlamanın yergiyle kan bağı olduğunu, birini açıklamadan diğerini tanımlamanın pek yerinde olamayacağını düşünüyorum. Yergi (hicv, hecv), birini yermek için nazım ve nesir biçiminde yazılan, Divan edebiyatının (özellikle nazım biçiminde yazılan hicviyyelerle) yaygın bir türü olduğunu belirtmek gerekir.

Bu türün Divan şiirindeki en önemli temsilcisi Nef'î'dir (1572? 1635). Padişah IV. Murad için yazdığı hicviyyesi ile ünlüdür. Kişilere yönelik hicivlerini bir araya getiren Sihâm-ı Kaza (Kazâ Okları) bu türün yazınımızdaki özgün örneklerindendir. Söyleyiş biçimi olarak da yergisel 'şiir'in birçok özelliğini yansıtmaktadır. Gülme, güldürme öğesinden ise dokundurma, küçük görme, aşağılama, sövgü yanları ağır basmaktadır *Nef'î*'nin bu hicivlerinin. Yine de; "satirik şiirin, canlı ve yoğun" başarılı örnekleri olarak değerlendirilmelidir.

---

2 **Yusuf Çotuksöken,** Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü, 1992, s. 187.

Muallim Naci; "ağıza alınan çok acı bir şeyi yutamayıp da tükürmeye" benzettiği yergiye; Lunaçarski'nin yaklaşımı ise şöyledir; "Taşlama güler yüzlü olmalı.. öfkeli olmalı."[3] Burada yergi ile taşlama arasındaki ayrışan yakınlaşan yanları görebiliyoruz. Aziz Nesin, bunu biraz daha açımlayan şu tanımıyla; *"Taşlama duygudan ve duygusallıktan uzaktır. Kıyıcılığı, acımasızlığı da buradan gelir. Taşlamanın grisi yoktur, hep karadır, akı da yoktur. Taşlama bir aklama değil, bir karalamadır. Düzyazı olan yergiyle, koşuk yergi olan taşlama, gülmecenin kapsamı içinde yer alır; yani gülmecenin bir türüdür taşlama"*; taşlamanın gülmece yazınmdaki yerini belirler.[4]

Yine Lunaçarski'ye dönecek olursak; *"...bir taşlamacı her şeyden önce çok keskin bir gözlemcidir. O, toplumda size sorun çıkaran çeşitli iğrençlikler görmüştür. Siz okuyucuları, ya henüz bunları görmemiş ya da onlara gerektiği kadar dikkat etmemişsinizdir. Ciddi bir tutumla yazan ve sizin dikkatinizi böyle bir kötülüğe çeken gazeteci onu işlerin normal akışını bozan ciddi ve önemli bir engel olarak görüyordur. Bir bakıma sizi korkutmak için kullanır onu. Bir taşlamacı 'ciddi' bir gazeteciden çok farklıdır, o sizin bu kötülüğe hemen ve şimdi gülmenizi ister, yani kendi üstünlüğünüzü, bu kötülüğün aşağılık ve güçsüz olduğunu, ciddi biçimde ilgilenmeye değmediğini, sizin çok aşağınızda kaldığını, ona gülüp geçebileceğinizi, ahlaksal açıdan bu kötülüğün düzeyinin böylesine üstünde olduğunuzu anlamanızı ister. Böylece, taşlamacının yöntemi, ta baştan yenik ilan ettiği bir düşmana saldırıp onu herkesin maskarası yapmaktadır."*[5]

Taşlamada yergiyle birlikte gülme öğesi de vardır. Ama buradaki gülme acı eleştiriden, alaysılamadan, yermeden gelen; yer yer de çelişik/çapraşık durumları öne çıkarıp gösteren bir gülmedir. Ki, toplumsal taşlamanın asıl amacı da budur. Lunaçarski'nin; *"düşmanı kahkahayla öldürmeye çalışır"* imlemesine yönelik örneklerin yazınımızda yer etmesi Cumhuriyet sonrasına rastlar.

Toplumsal yerginin amacı; toplumda oluşan çarpıklıkları, düzensizlikleri, yaşanan çelişkileri göstermek, bunlar karşısında insanlarda belli bir bilinç uyandırmaktır. Divan şiirinde bu farklı bir anlamda kullanılmış, Divan şairleri tarafından yazılan yergisel hicviyyeler "sevilmeyen herhangi bir kimseyi küçültmek amacıyla kaleme" alınmıştır.

Şeyhî'nin (1371? 1431?), yergiyle birlikte şikâyet öğelerini içeren,

---

3 **A.V. Lunaçarski,** Sanat ve Edebiyat Üzerine, Çev.: Kevser Kavale, 1982
4 **Aziz Nesin,** Soruşturmada, 1986, s. 91.
5 **Lunaçarski,** agy, ss. 113 - 14

Har-nâme'sini yergi yazınımızın ilk örneği olarak nitelendirebiliriz.

Toplumsal yergi örneklerini ilk kez Tanzimat döneminde görürüz. Ziya Paşa (1825 - 1880) Terkib-i Bend ve Zafernâme'sinde (1868?) siyasal yergi; Namık Kemal (1840 1888) ise şiirlerinde toplumsal yergi örneklerini verirler. Yine bu dönemde Tevfik Fikret'in (1867 - 1915) yergi şiirleri yazdığı da gözlenir. Bu dönem ortaya konulan ürünlerde siyasal ve toplumsal taşlama türünün örneklerini görmekteyiz. Dönemin asıl yergi/ taşlama ustası Şair Eşref'tir (1847 - 1912). Eşref, tür olarak da, yergiden taşlamaya geçişin özgün örneklerini verir. Onun yergileri toplumsal taşlamanın en canalıcı örneklerini içerir. Eşref, bunlarla, toplumun bakılan ama görülmeyen yüzünü/ yanlarını gösterir. Yaşanılan ortam Tanzimat'la gelen çelişkileri, çatışmaları barındırır. Toplumdaki çözülme, yozlaşma, beklentiler olabildiğince artmaktadır. Siyasal iktidarın baskısı da buna eklenince... Aydın sorumluluğunu taşıyan, yazdıklarının bu yönde bir işlevi olabileceğine inanan Eşref; taşlamalarında halkı aydınlatmayı, yönlendirmeyi, yöneticileri uyarmayı amaç edinmiştir. İstenilen özgürlük ortamına kavuşabilmek, Batılılaşabilmek, gelişebilmek için yapılması gerekenleri göstermiş; yaşanan bozuklukların neden/niçinleri üzerinde durmuştur.

AZİZ NESİN'İN TAŞLAMALARI

Yazınımızda taşlamanın 'çığır açıcı'sı olarak nitelendirebileceğimiz Eşref'in açtığı yolun günümüz yazınındaki temsilcisi Aziz Nesin'dir. Toplumsal yerginin/taşlamanın çağdaş öncüsü Nesin de bunu anlatılarında bir silâh olarak kullanır. Öyle ki, onun bu taşlamaları, tıpkı Eşref'inki gibi, halk arasında yaygınlaşır, elden ele dolaşır. Nesin bunu şöyle anlatır: *"27 Mayıs 1960'dan önceki biriki ay içinde, sıkıyönetim baskısı altında, bu kitaptaki taşlamalardan birkaçı, daktiloda, teksir makinesinde çoğaltılarak, bir yapraklık kağıtlara basılarak sokaklarda, gizli gizli halka dağıtılıyordu. Daha önce dergilerde yayınlanmış olan bu taşlamaları halk gizlice yazılmış sanıyordu."*[6]

Nesin, Eşref'in taşlama türüne getirdiği yeniliğe, sözcüğün tam anlamıyla, türsel tanımı karşılayan örneklemeleri vermesine yeni bir boyut katmıştır: taşlamanın özündeki yerginin siyasal ve toplumsal yaşamdaki etkisi, işlevinin ne olabileceğidir. Kendi deyimiyle; *"Az sözcükle yapılan*

6 **Aziz Nesin,** Aziznâme (Taşlamalar), 1995 11.b., s.8

yergide (taşlama) alay çok yoğunlaştığından mermileşir ve hedefine bütün şiddetiyle çarpar. Bu etki kendisini kısa sürede gösterir. Bir gülmece yazarı olarak Aziz Nesin'in muhalif kimliğini simgeleştirir adeta bu taşlamalar. Bunların etkisi, yaygınlığı, belirli güçleri harekete geçirmesi yazarın/aydının işlevini de gösterir niteliktedir.

Aziz Nesin'in gülmecesini var eden öğelerin ilk adımı olarak taşlamalarını (bunları oluşturan koşulları) almanın daha doğru olacağını sanıyorum! Bu, onun gülmecesinin işlevine de kapı aralar. Yazın alanında alacağı yolun, yönelimlerinin ilk nüvelerini verir.

Nesin, taşlama yazmaya yönelişini şöyle dile getirir: *"Hiçbir zaman istekle, hevesle taşlama yazmadım, taşlama yazmak zorunda kaldım ya da bırakıldım.*

Tıpkı Eşref gibi, Nesin de; taşlamalarında halkı uyarıcı, aydınlatıcı bir söylem geliştirir. Ama ondan ayrışan önemli bir yanı, Nesin'de gülmece öğesinin daha yoğun olmasıdır. Nesin, taşlamayı; *"edebiyat yoluyla bir politik ve sosyal mücadele silahı"* olarak değerlendirerek şunu ekler: *"Taşlamaların sanat ve estetik değerleri yoktur, demek istemiyorum, ama taşlamayı biçim benzerliğinden ötürü şiir sanmamak gerektiğini anlatmak istiyorum. Taşlama, kendi ölçüleriyle değerlendirilmelidir. Önce öz bakımından taşlama şiir sayılmamalıdır. Çünkü, taşlamada mizahın en acısı olan yergi vardır; yergi ise sanatçının duygusal değil, zihinsel bir ürünüdür. Taşlamalarda zihinsellik önde gelir, daha ağır basar."*[7]

Nesin'i taşlama yazmaya yönelten kuşkusuz yaşadığı dönemin gerçekleridir. Ordudan ayrılıp sivil yaşama geçtiği dönem II. Paylaşım Savaşı'nın yoğunca sürdüğü, bunun izlerinin/etkilerinin ülkemizde yaşandığı, yıllardır. Tek parti iktidarının aydınlar üzerinde estirdiği baskı, siyasal ortamın 'tek ses'e bağımlı kılınması... Demokratik hak ve özgürlüklerin olabildiğince kısıtlanması... Toplumun geri kalmışlığının ortaya çıkardığı sorunların yığınlar üzerindeki etkisi... İşte bu süreç Nesin'i toplumsal sorunlarla daha yakın plana getirir... Seçtiği alan ise dönemin koşullarında zor ve tehlikelidir. O, bu koşulların bütün zorluklarını bilerek, bu yolda yürümeye başlar. Basın ve yazın yaşamının içindedir. Yazdığı yazılar ilgiyi çeker, eleştiriler alır. Onun yasalarla ilk kez yüzyüze gelmesi taşlamalarıyla olur. 1946'da Sabahattin Ali'yle *Marko Paşa*'yı çı-

7 **Nesin**, agy, s. 8

karmaya başlamıştır. Buradaki yazılarında tümüyle gülmece yazarı kimliği belirgindir artık. Siyasal iktidarın hedefi konumuna gelişinde yazılarındaki yergilerin, toplumsal eleştirilerin payı vardır.

Nesin, taşlama yazmaya 1944'te başlar. Bunları, kitap olarak, ***Aziznâme*** adıyla 1948'de yayımlar. ***Aziznâme II***'yi 1960'da, ***Aziznâme III***'ü 1983'te yayımlar. 1992'de yayımlanan ***Hazret-i Dangalak*** (2. Aziznâme) adlı taşlamalarının bir kısmı ***Bir Zamanlar Memleketin Birinde*** adlı oyununda yer alanları içeriyor.

GELENEĞİN İZİNDE

Aziz Nesin, taşlamalarıyla bir geleneğin sürdürücüsüdür. Onun eleştirel bakışı, yergisel dili, humour yüklü anlatımı; dönemin çarpıklığını, çelişkilerini dile getirmedeki tavrı ile Eşref'in çizgisini sürdürmüştür. Öte yanıyla da Neyzen Tevfik'in (1879 - 1953), Fazıl Ahmet Aykaç'ın (1884 - 1967), Nâzım Hikmet'in (1902 - 1962) yergisel şiirlerinin onun üzerinde etkisi olduğunu söyleyebiliriz.

Nesin'in taşlamalarında politik ve toplumsal bir yan vardır. Toplumun sorunlarını dert etmenin ötesinde, güncel olaylar karşısındaki politik tavrı ile taşlamanın etkin bir silâh olabileceğini göstermiştir.

Güncellik gülmecenin en önemli yanıdır. Gülmece yazarının toplumda yaşanılanlara bakışını belirleyen de daha çok güncellik boyutudur. Gülmecenin en etken dalı olarak niteleyebileceğimiz taşlamada bu boyut daha belirgindir. Buradaki amaç; yaşanılan bir olaya, duruma, kişisel ya da toplumsal br davranışa yönelik (eleştirel) düşüncelerin dile getirilmesi, uyarıların yapılmasıdır.

Taşlamacı güncele yönelirken asıl amacını bu yönde belirler. Yergilerini en kısa, dolaysız, yalın bir biçimde anlatabilmek için de özlü bir söyleyişi seçer. Bu da, çoğunlukla, koşuk biçimindeki söyleyiştir. Nesin, taşlamacının bu tür bir seçmini şöyle değerlendirir: *"Çünkü, yergi koşuk olunca, sözcüklerden alabildiğine tutumluluk sağlamak gerekir; az sözcükle yapılan yergide (taşlama) alay çok yoğunlaştığından mermileşir ve hedefine bütün şiddetiyle çarpar."* Kendi seçimini de şu sözleriyle dile getirir: *"Bu nedenle ölçülü uyaklı (koşuk) taşlamaları yeğlerim. Çünkü uyak ve ölçü taşlamanın bellekte daha kolay kalmasını sağlar; bu da hem etkiyi, hem yaygınlığı arttırır."*[8]

Nesin, taşlamalarında, çoğunlukla yer, zaman, kişi, tarihsel durumu açıklıkla belirtmese de; yazdığı tüm taşlamalarında toplumdaki olu-

şumların, genel gidişatın seyrini verir bize. Onun için güncel olan taşlamanın yazılma nedenidir. Bu da salt yergiyi/eleştiriyi/alaysılamayı içermez; uyarıcı, göstericidir de. Öyle ki, yaşanılan 'an'a, gelinen 'yer'e dönük saptamalar da yapar:

"Yobazlarla gericiler

Onlar bizden daha zinde!

'Atam, Atam... derler ama,

Bir adımız var sizin de"

(***Atam İzindeyiz***, s. 10)[9]

"Sarı Çizmeli Memet, suçu bulma kimseye!

Sen eğdikçe başını, şaplak iner enseye...

Her Zübük sözverdikçe tutulursan ökseye,

Bunca yıl beslediğin umuda günah olur.

Körler memleketinde şaşı padişah olur!"

(***Sarı Çizmeli Memet'e Mektup***, s. 14)

Cumhuriyet'le gelinen yer (*10. Yıl Marşı*, s. 13), yönetenlerle yönetilenlerin aymazlığı (*Budur Sana Müstahak*, s. 55; *Gelip Geçenler*, s. 100; *Yürümüyor*, s. 102; *Hakkını Helâl Et*, s. 104), sermaye kesimi (*Kompradorun Destanı*, s. 16); politik ortam, politikacıların durumu (*Aman Sülüman*, s. 18; *Fıstıki*, s. 20; *Denk mi?*, s. 34; *Kalmadı*, s. 38; *Baktın Zaman Uymuyor*, s. 126; *Diye Diye*, s. 127; *Nedir?*, s. 128; *Torbada Keklik*, s. 143...); yolsuzluklar, değişen/değişmeyenler, toplumdaki umarsızlıklar, yoksulluk, pahalılık (*Bayram*, s. 85; *Daymı*, s. 120; *Böyle de*, s. 145...); siyasal iktidar ve yazarlar, ülkenin hali (*Sevgilime*, s. 42; *Destan*, s. 44; *Elimden Gelen Budur*, s. 48; *Elem Tere Fiş*, s. 51...); toplumsal görünüm (*Var* s. 40; *Enayi*, s. 60; *Padişahım Çok Yaşa*, s. 64; *Itiraf*, s. 77; *Taşlama*, s. 78; *Battı Balık* s. 81...); demokrasi safsatası (*Eferüm Oğlum Ehmet*, s. 46; *Elem Tere Fiş*, s. 51; *Tezekten Terazi*, s. 87; *Evdeki Bulgur*, s. 106; *Neden*, s. 108; *Her Gün Bayram*, s. 157...) taşlamalarının başlıca konularını oluşturur.

8 **Nesin**, agy, s. 91 (dpn. 4)

9 Taşlamalarla ilgili alıntılar, örneklemeler şu basımlardan yapılmıştır: **Aziznâme (Taşlamalar)**, 11.b., 1995; **Hazret-i Dangalak (2. Aziznâme)** 1,b., 1992)

Nesin, toplumsal çelişkileri yansıtmada yergisel dilini acımasızca kullanır:

"Yem borusu çalınca hemen dörtnala koşma!

Ulan, bunun eşkini, tırısı, rahvanı var!

Elbet hıyarağalar çoğalır hergün, çünkü,

Siyaset bostanının usta bahçıvanı var!

Nağra, nutuk atarlar vatan, millet uğruna,

Bu çayırda ne de çok somun pehlivanı var!

(***Herşeyi Var!***, *s. 130)*

Günün, her dönemin adammın prototipini çizdiği *"Günün Adamı'nın Türküsü"*nde yerginin kalıcı olabilen yanlarını da görebiliyoruz:

"Demokratla demokratım,

Muhalifle bir kıratım.

Iktidarda kim olursa,

Huzurunda iki katım.

Ister olgun, ister ham,

Giden ağam, gelen paşam!.." (s. 122).

Burada kalıcılığı kılan yan, toplumdaki birtakım gerçeklerin değişmemesidir. Dünkü 'durum'u yansıtan, eleştiren bu taşlama bugün de okunduğunda aynı ölçüde etkilidir diyebiliriz. Burada etken olan estetik düzey değil, gerçekliği doğru tesbit edip bunu etkili bir söyleyişle verebilmektir. Taşlamanın kalıcılığı yansıtılan gerçeklikle, onun yaşamdaki izleriyle değerlendirilmelidir. Öyle ki; (yazıldığı) o gün için etkili ve işlevsel olabilen bir taşlama bugüne pek birşey anlatmayabilir de. Nesin'in taşlamalarında bunları da görmek olasıdır. Örneğin; *"Aman Süllüman!"* (s. 18), *"Minimini Valimiz"* (s. 95):

"Ezen bizi yine biz,

Düşman bize kendimiz.

Bu gidişin yok sonu,

Çare bulun bari siz;

Madem doktorsun söyle:

Neden böyle zalimiz?

Mini mini valimiz,

Ne olacak halimiz?"

Nesin'in sözü salt yönetenlere, politikacılara değildir. Halkın aymazlığı, duyarsızlığı da onu çileden çıkarır:

"Kazıklar sipsivri, zağlı olmalı,

Uçları ille de yağlı olmalı,

Yiyenin kolları bağlı olmalı,

Bellidir kazıkları her işimizden,

'Bu da geçer

yahuuuuu!..' deyişimizden."

(***Kazık***, s. 135)

Onları uyarmak ise onun için bir görevdir:

"Sakın aldanıp para sesine,

Kula kul olma pisi pisine,

Akan tarihin gitme tersine,

Yalana hayır, doğruya evet,

Ite ot verip, ata verme et!"

(***Ata Et, İte Ot Verme!***, s. 154)

Humour ise onun taşlamalarının vazgeçilmez yanıdır elbet:

"Ağzında hiçkimsenin kalmayınca eski tat,

Milletçe hep beraber madem olduk demokrat,

Yapacak başka ne var, bizim gibi göbek at,

Şakır şakır oynasın, yürür böyle bu kervan,

Zaten sallanıyordun, şimdi sallan yuvarlan!"

(***Rok'n Rol Şarkısı Nam-ı Diğer Sallan Yuvarlan***, s. 139)

Nesin, kişiye yönelik yergilerinde de başarılıdır. Onun hem bu yanını, hem de kara mizahı kullanma biçemini sergileyen ***Hazret-i Dan-***

galak'ta yer alan taşlamalarının bir başka yanını da burada belirtmek isterim: taşlamaya söyleyiş biçimi olarak getirdiği yenilik. Özellikle yergi/kara mizah dozu yüklü *Masal* (s. 10), *Sultan Palamut'la Ozan* (s. 16), *Sultan Palamut'un Heykeli* (s. 21), *Hazret-i Dal-Yaprak* (s. 23), *Bir Çocuğun Sorusu* (s. 26) taşlamalarında bu yanını görebiliriz. Nesin yergilerinde, eleştirilerinin yanı sıra, öğretici ve uyarıcıdır:

"Ey benim koyun gibi mazlum,
Kuzu gibi masum
Yurttaşlarım!
Ey bükemediği eli öpen,
El etek öpmekle dudakları aşınmayan
Yurttaşlarım!
Bir üstekine kuzu,
Bir alttakine canavar kesilen yurttaşlarım!
Her masaldan alınmalı bir ders,
Ne yapalım ki kimileri dersi,
Anlıyorlar ters.
Istemiyorsan zartzurttan buyrultu,
Alkışlama öyle her zartzurtu.
Aldanıp alkışladığını sanarak yiğit,
Bir de bakarsın ki bir uyuz it.

(***Masal***, s. 15)

Nesin, son dönemlerde yazdığı taşlamalarında toplumdaki değer yitimine, çözülme ve yozlaşmaya, aymazlığa yönelik eleştirilerini getirir.

Taşlamanın işlevine, gülmece yazarının bunu bir silah gibi kullanması gerektiğine inanan Aziz Nesin, yoğun yazınsal üretkenliği içinde, sayıca çok az taşlama yazmıştır. Ama etkisi oldukça fazladır. Onun, gülmece, yazınımızda, bu alanda açtığı yol önemlidir. Özellikle toplumların geçiş dönemlerinde etken bir yanı olan taşlamanın Nesin'in yazınsal coğrafyasında, bu tanıklığı bağlamında, önemli bir yeri vardır. O, bu konudaki düşüncelerini bir söyleşisinde şöyle dile getiriyordu: *"Top-*

lumlar her dönemlerinde yergiyi ve taşlamayı gereksinmezler. Ama kimi dönemlerde de yergi büyükü bir toplumsal gereksinim olur. O dönemlerde yergi (ve taşlama) çölde susuzluktan yanan insanın su özlemi gibi olur. Böyle dönemlerde yergi, çok büyük toplumsal gereksinmeyi karşılar, o gereksinmeye yanıt verir."[10]

Aziz Nesin'in taşlamalarını bu gereksinmenin birer ürünü olarak değerlendirmek gerektiğine inanıyorum.

YAŞAMIN, YAŞADIKLARININ TANIKLIĞINI İÇEREN BİR ŞİİR DÜNYASI

Aziz Nesin'in yayımlanan altı şiir kitabında yer alan şiirlerinin toplamı 338'dir. Şiirlerinin kitaplaşması 1984, ilk şiirlerini yayımladığı yıl ise 1943'tür. Kitaplarında yer alan en eski tarihli şiir (***Sevdalık***) 1934, son şiiri ise (***Gökkuşağı***) 18 Nisan 1995 tarihini taşır. 61 yıldır şiir yazan, "gizli şair" olan Aziz Nesin; şiirlerini elli yıl sonra kitaplaştırmıştı. İlginçtir, gülmece yazarı olarak tanınan Nesin'in şiirlerinin kitaplaşarak okura ulaşması (hatta daha önce dergide yayımlanması) yazın ortamımızda birçok eleştirmen ve yazar tarafından eleştirilerle karşılanır. *Fethi Naci,* o günlerde, şunları yazar: *"Aziz Nesin'in 'şiirleri' de ayrı bir konu. Aziz Nesin gibi yaşını başını almış bir yazar o lâfları 'şiir' diye nasıl yayımlar, anlamak zor. Karadenizli yapı ustaları ne kadar mimarsa, gülmece yazarı Aziz Nesin de o kadar şair!"*

Oktay Akbal, Nesin'in şiir yazma serüveninin ilk yıllarına tanıklığını şöyle dile getirir: *"Hepimiz ozanız! Bütün yazın adamları ozandır. Türk ulusu 'ozan bir ulus'tur. Aziz Nesin de eski bir ozandır. 'Vedia Nesin' adıyla bir zamanlar* ***Yedigün*** *dergisinde yayımladığı şiirlerle epey ün kazanmış bir 'kadın' ozandı. O kadar ki* ***Orhan Kemal*** *cezaevinde 'bu bayan ozan'a aşık olup, mektuplar yazmıştı ama... Bilirim Vedia Nesin'in dizelerini, o günün havasına, beğenisine uygun şiirlerdi."* [11]

Aziz Nesin, yıllar sonra, sanırım ilk kez, şiirlerini toplu olarak ***Milliyet Sanat*** dergisinde yayımlamıştı.[12] *Oktay Akbal,* Nesin'in bu şiirlerini şöyle değerlendiriyordu: *"Olgun yaşta, ünlü bir yazarın kendi kendine söyleşmeleri, iç dökmeleri...*

---

10 **Nesin,** agy, s. 93 (dpn.4)
11 **Oktay Akbal,** "Bir Sanat Dergisi", Cumhuriyet, 22 Mart 1980
12 Milliyet Sanat Dergisi Yeni Dizi, Sayı: 2, Mart 1980 Aziz Nesin'in bu sayıda topluca yayımlanan şiirleri şunlardı: "Kapılar Açık Kalsın", "Şiirlerim", Derinlik Çekimi", "Tavuklar", "Şarkılar", "Yazık", "Kutsal Şölen", "Merak", "64 Yaş", "Sevdalık"

Mehmet H. Doğan'ın yaklaşımı ise şöyledir: *"Aziz Nesin'in şiirleri, şiirin çilesini çekmiş bir şairin doğum sancılarıyla değil, gerek ün, gerekse yaş yönünden olgunluk dönemine ulaşmış, kendine güveni sonsuz bir yazarın rahatlığıyla yazılmış izlenimini veriyor. Nasıl ki, şiirlerin özünde, içeriğinde bu olgun insanın zengin yaşam deneylerinin sonuçlarını bilgelikler biçiminde görmemek, duyumsamamak olanaksız. Şiirlerde Aziz Nesin'in olan, ona özgü olan da bu öz yalnızca. Biçimse, Türk şiirinin 40 yıldır geçirmekte olduğu değişimlerin ortak ürünü bence."*

Nesin, yer yer, *"Altmışından sonra 'şair' olmaya kalktı, neden?"* diye de sorgulanır adeta! Bunların yanı sıra, Nesin'in şairliğini, şiirlerini şöyle karşılayanlar da oldu: *"Siz, soğuk mimarî yapmıyorsunuz, yapıtlarınızı yaşamın tuğlalarından kuruyorsunuz."* (Ludeck Hrebiçek).

"Bence bunlar kolayından bir araya getirilmiş 'laf'lar olmadığı gibi, kolayından söylenebilecek düz sözler de değildir? Bunların pek çoğu alabildiğine ince birer duyarlıkla, alabildiğine çetin birer mantık çabasıyla örülmüş şiirlerdir." (Fakir Baykurt)

YAŞADIKLARININ TANIKLIĞI

Aziz Nesin'in gülmece yazınımıza getirdiği boyut, onun bu bağlamdaki yazınsal kimliği o denli sorgulanmamış, değerlendirilmemişti! Bunun neden/ niçinlerini burada tartışacak değiliz elbette. Peki, bu tepki/ "eleştiri" ya da "desteksiz övgü"ler neden kaynaklanıyordu? Bence, bir yazarın yazınsal kimliğni önce bir bütün olarak ele alıp değerlendirmek gerekiyor. Böylece ürünlerinin düzeyi, yaratıcılığı daha doğru biçimde belirli bir yere oturtulabilecektir. Aziz Nesin'in şiirlerine de bu eksenden bakmalı. Diğer alanlardaki başarısı ile bunu denk tutmak yerine; Nesin'in şiirlerinde neyi/nasıl anlattığına, yazın evreninde bu yanının nereye konulabileceğine bakmak daha doğrudur sanırım.

Yazınsal anlayışını şu sözlerinde temellendiren; *"Yazarlık, benim açımdan, kendini anlatmaktır"*, Aziz Nesin Eylül 1988'de *Vakıf*'ta yaptığımız söyleşide şiirlerine ve şairliğine yönelik şunları söylüyordu: *"Ben öteden beri şiir yazıyorum, ama ortaya böyle şair olarak çıkmadım. Bunun birçok nedeni var. (...) Şiirde kendi kişiliğimin, özgünlüğümün olmadığının ayrımındaydım. Ama şiiri hiç bırakmadım. Çocukluğumdan beri, gençliğimden beri sürekli şiir yazdım. (...) Sürekli yazmak, sanki yayımlanıyormuş gibi yazmak; benim kişiliğimi, şiirdeki özgünlüğümü bulduğum kanısına vardırdı beni. Bu şiirler, bence, başka bir*

şairin izinden giden şiirler değildir. Bana özgü şiirlerdir. Bu düşünceye, böyle bir yargıya varınca yayımlamakta bir sakınca görmedim, onun için yayımladım."[13] Yine aynı söyleşimizde Nesin, şiirinin oluşumunun belirgin yanını da şöyle açımlıyordu: *"Şiirimdeki hammaddem kendimim. Ben kendimi kullanıyorum. Benim her türlü şey yazmaya olanağım olduğu için; öykü, roman, oyun, deneme yazma olanağım olduğu için; bunlarla yazamadıklarımı, şiirle yazıyorum. (...) Kendisini şiirinin gereçleri olarak kullanan şairler var. Ben de bunlardan birisi olarak görüyorum kendimi.*

Nesin'in şiir dünyasına baktığımızda yaşama ve yaşadıklarına birebir tanıklık ettiğini görüyoruz. Yaşanan her an, her durum, her olay onun şiirlerine duygu ve düşünce yoğunluğuyla ağar. Şiirlerinin neredeyse tümünde yer alan yazıldığı tarih ve yer imlemesi, onun bu tanıklığının da bir nişanesidir. Nesin'in bu belirlemelerindeki kaygısını, yazar yazdıklarıyla çağına tanıklık eder düşüncesine verebiliriz.

Zaman kavramı çağına tanıklık eden yazar için önemlidir. Özellikle bu bilinci öykü, roman ve oyunlarında sürekli işleyen Aziz Nesin; şiirlerinde de buna oldukça geniş yer verir. İnsanın yaşamında yer eden birtakım değerler; onun bağlılıkları, tutkuları, özlemleri, düşleri, sevinçleri, acıları bu tanıklık/yaşanmışlık ekseninde dile getirilir.

I.

Sondan Başa'nın (1984) ilk bölümünün ilk şiiri yaşamının 'acı' bir 'an'ının tanıklığını getirir bize: 1983'te kısmi felç geçiren Nesin, ***Sol El Konçertosu***'nda sayrılık dönemindeki bir 'an'ını şöyle yansıtır:

"Demek yazamadan

Demek okuyamadan

Demek konuşamadan

Ama düşünebildiğim için seni yaşıyorum

Yaşayabildiğim için sevmiyorum

Sevdiğim için yaşıyorum" (s. 19)

Ölüm, sevda, yaşama sevinci, sevgi, acı, aşk, sevgili, yalnızlık, yaşanılanlarla hesaplaşma bu şiirlerinin başlıca temlerini oluşturur. İnsanın 'halleri'ni dillendirir. Ama kendi geldiği 'durum'dan dönüp bakar buna da:

13 Feridun Andaç, "Aziz Nesin: Şiirimi yaşamımın tuğlalarından örüyorum" (söyleşi), Gergedan, Ekim 1988; (A. Nesin, Sora Sora Cennet Bulunur, 1990, s. 176 - 194)

"Insanın halleri sonsuz

Yaşamak yetmez öğrenmeye hepsini

Çok şüküür bir yanıma inme indi de

Yaşayıp öğrendim bir de bu halini"

(***Hal***, s. 23)

Yaşadığı duygu git-gelleri, "bir şiiri yazarak sabahı" etmenin ruh halini, düşün dünyasının uçlandığı 'an'ları ağdırır şiirine. ***Tanık*** şiirinde bu serüvenini aktarır:

"Bu şiirlerin bahanesi değilsin

Çünkü yazdığım değil yaşadığımsın

Her sesleminde yüreğimi duyarsın

Şiirim tanığıdır yaşadığımın" (s. 34)

Kitabın bu bölümündeki (Üçgül) şiirlerde sayrılık anlarının duygululuğu egemendir. Anımsanan, söyleşilen hep sevgilidir. Yaşama tutkusunun ipiltilerini duyumsatır sürekli.

Gömü'de yer alan şiirlerde ölüm temi sık sık işlenir. Yine özyaşamsal öğelere yer verir. Yalın bir söyleyişi vardır Nesin'in.

Gittiği her yer, soluk aldığı her 'an' şiire kapı aralar. Sevgi/sevgili üzerine söylenebilecek sözleri biriktirir sürekli. *"Yaşadığımı duymak istiyorum"* derken; bu içsel söyleşiminde, yaşadıklarının/tanıklıklarının yanı sıra, toplumu da sorgular. Yaşamayı, sevmeyi, yazmayı, kavgayı "zenaat" belleyen Nesin (s. 69); salt yazmış olmak için şiir yazmadığını kanıtlayan bir söylem oluşturuyor. İçinde "ben" olan, ama o "ben"in bakışımında hayatı algılayan, sorgulayan; düne, bugüne bakabilen; yarına dönük sözler edebilen bir sesi buluyoruz:

"Haritalara bakıyorum

Hiçbirinde evin yok

Ansiklopedilere bakıyorum

Hiçbirinde resmin yok

Sözlüklere bakıyorum

Hiçbirinde adın yok

Bakıyorum kendime

Seni görüyorum

Benden başka yerin yok"

(***Aldanış***, s. 100)

II.

İkinci kitabı ***Seviye On Ölüme Beş Kala***'daki (1986) 33 şiir 1980 - 86 arasında yazılmış. Yine özyaşamsal öğeler ağırlıkta. Yalnızlık, yaşama sevinci, ölüm, sevi şiirlerinde belirgince yer eden temalar. Nesin'in içsel serüveninin söyleşimi şiirlerin anlatım düzlemini oluşturuyor. Bu serüveninin tanıklığı içtenlikle dizelerde dile gelir:

"Yaşamak yazmak değil

Ama yazmak yaşamaktır

Kandır kendini yaşlı yazar kandır

Yazarak yazarak yazarak

Yaşamadan yaşadığına inandır"

(***Yaşamadan Yaşamak***, s. 36)

Bu kez en çok sorguladığı, dönüp dönüp yinelediği tema ölümdür:

"Erken geldiniz ölüm meleğim

Daha beş dakikamız var

Ne biraz erken ne biraz geç

Tam zamanında ölüşmeliyiz"

(***Kendini Bir Daha Yaşamak***, s. 38)

Bu duygunun karşıtı yaşamak, olabildiğince tutkuyla, şiirlerinde derin bir iz bırakır:

"Oh ne güzel bir sabah

Bugün de yaşıyorum demek

Benden başka yok kimsem

Beni merak edecek"

(***Yaşıyorum Demek***, s. 28)

Nesin, ***Boğulan Şair*** şiirini, adeta kendi şiirine/şairliğine dönük bakışlara karşı, yergisel bir söylem üzerine kurar:

"Her şair gibi değilsin sen

Işin zor ki ne zor

Yargıcılarının bakışlarında parlıyor

Keskin dişleri köpek balıklarının

Her şairin bir çalgısı var

Senin tek çalgından duyulmalı orkestralar"

(***Boğulan Şair***, s. 46)

III.

Kendini Yakalamak (1988) beş bölümden oluşuyor: ***Alışkanlık*** (Ölüm Üstüne), ***Kendini Yakalamak*** (Zaman Üstüne), ***Güzel Öldür*** (Sevi Üstüne), ***Seçim*** (İnsan Üstüne), ***Yâ Mâlik-ül-Mülk*** (Varlık Üstüne). Kitapta yer alan 48 şiir 1980 - 88 yıllarında yazılmış. Bölüm başlıklarındaki kavramlar artık onun şiirinin ana temlerini oluşturmaktadır. Yaşanan 'an'lar, anlatıcının (şairin) ruh hali, zaman ve ölüm kavramları şiirinde iyice iz bırakmaktadır Nesin'in. ***Yaşam***, tanıklığı; ***ben***, bunu dile getirişi; ***ölüm***, hep çevresinde dönenileni simgeler:

"Biz üçümüz

Önde yaşam

Ortada ben

Arkada ölüm

Koşmaktayız uzayda

Bir çemberin çevresinde"

(***Kısırdöngü***, s. 49)

Zaman kavramı yine varoluşunun odağında yer alır. Benliğin onunla anlam kazanışı, dağılış, çözülüşü şiirine yansır:

"Savrulup saçılmışım zaman öncelerinden

Gelecek zamanlara hep paramparça"

(***Paramparça***, s. 51)

Sevi, onun dur durak bilmeyen yaşamının ivdiricisi olmuştur hep. Sevinin yaralayıcı, özlem ve acıya bürünen yanı buradaki şiirlerinde de öne çıkıyor. Bunun, varlığında iz bırakan anlamını sorguluyor Nesin:

"Bir yanımda sevda bir yanımda ölüm

Ikisinin ortasında yalnızlığımı taşıyorum

Bunca kahır bunca zulüm

Hepsine karşın güzel yaşadım

Yalnızlığımı bir an bile bırakmayan

Ölüm ve sevda yüzündendir

Ki hâlâ ne güzel yaşıyorum"

(***Güzel Yaşamak***, s. 64)

Nesin, otodidaktik şiirler yazıyor:

"Yürüye yürüye yolumu açtım

Kendimi köprü yapıp üstümden geçtim"

derken(Seçim, s.71) yaşamından/yaşadıklarından edindiklerinin izlerini getirir. 'İnsan'(lık)a seslenişinde de bu vardır:

"Ey benim halkım

Ey benim elli açık gözü kapalım

Yüreği açık dili bağlım

Ey benim en güzelim

Ey benim en çirkinim"

(***Ödenemeyen***, s. 73)

Tasavvuf düşüncesindeki *varlık* kavramı, onun 'ben' arayışı/sorgulayışını dıştalamaya yönelik bir söyleyişin izlerini getir:

"Ben varken varsın ancak

Ben yokken sen de yoktun

Olmadığımda olmayacaksın

Varlığını varlığıma borçlusun"

(***Ve Hüve***, s. 86)

IV.

1990'da yayımlanan ***Hoşça Kalın***'da yer alan, 1983-90 arası yazılmış, 59 şiirde zaman, sevgi, insan, ölüm temleri işleniyor. ***Hoşça Kalın, Seviyi Sevmek, Ayna, Bırakırken*** bölümlerindeki bu şiirlerinde Nesin,

daha yoğun bir anlatımı seçiyor. Özyaşamsal izler söyleşiminin belirleyici yanını oluşturur yine. Nesin, "zamanın izi"nin tanıklığını yapar:

"Bunca uzun yaşadımsa

Çalmasınlar diye zamanı

Ben zamanın bekçisiyim

Zamanı almayın elimden"

(***Zamanı Beklemek***, s. 12)

"Seviyi sevmek" duygusu şiirlerinin leitmotividir. "Sen"le "ben"in gerçekliğine yönelirken de bunu yineler sürekli:

"En güzelin ne olduğunu anladım sonunda

Seni değil sevgilim

Sende seviyi sevmek"

(***Seviyi Sevmek***, s. 19)

İnsana dönüp bakarken; yalnızlığın, hüznün, acıların, sevinçlerin, paylaşmanın duygu yoğunluğunu yaşar. Bunların izleri şiirlerini biçimlendirir:

"Öyle acılar çeksem ki çocuklar

Size hiç acı kalmasa

Öyle ölsem öyle ölsem ki çocuklar

Size hiç ölüm kalmasa"

(***Ülküsel***, s. 32)

Şiirindeki öğretici öğe, kendi 'ben'ine dönük bakışımı yansıttığı her duygunun uçlandığı yerde öne çıkıyor:

"Öyle bir yerine geldim ki yaşamın

Hiçbişey kendimi için değilmiş anladım

Dünya beni bırakırken yazamadıklarım benimle ölüyor

Ama sizindir bütün söyleyip yazdıklarım"

(***Bırakırken***, s. 49)

Ölüm duygusunun onun şiir evreninde sık sık yer etmesi; bu tanıklığının, duygu ve düşünce yoğunluğunun iç içe sarmalanışının kaçınılmaz bir sonucudur. Bunu her an duyarak yaşamanın yansısıdır yazılanlar:

"Bir saatli bomba işliyor beynimde

Sancılı iki kan yolu var boynumda

Ölümü besliyorum koynumda

Zamandır zonklayan şahdamarımdan"

(***Bir Zonklama Dinmeyen***, s. 58)

V.

Nesin'in yaşlılık döneminde şiire yönelişini; ki, toplam 338 şiirinin çoğunluğunu '80 sonrası yazdığını düşünecek olursak; kendini anlatmak, yine kendi deyimiyle, diğer türlerde anlatamadıklarını dile getirmek için yoğunlaştığı bir alan olarak değerlendirebiliriz. Birçok konudaki düşüncelerini deneme, makale, fıkra, söyleşilerinde dile getirdiğini biliyoruz. Öykü, roman ve oyunlarında toplumumuzun son elli yıllık görünümünü, bu süreçte yaşanan çelişkileri/değişimi yansıttığını; adeta toplumun topoğrafyasını çıkardığını söyleyebiliriz.

Bir Sürgünün Anıları (1957), ***Böyle Gelmiş Böyle Gitmez*** (I. Yokuş, 1966; II. Yokuşun Başı, 1976), ***Poliste*** (1967), ***Ben de Çocuktum*** (1979), ***Salkım Saçak Asılacak Adamlar***'da (1987) yer alan anılarında çocukluğundan günümüze yaşamının tanıklığını içeren 'an'ları, 'durum'ları, 'kişi' ve 'olay'ları anlatıyordu. Şiirlerinin ortaya çıktığı dönemde, dönüp bu anlatılara göz attığımızda; bunlarda, Nesin'in, daha çok toplumsal sorumluluk duygusunun öne çıktığını görüyorduk. Özel konumu, duygu ve düşünce dünyası daha bir arka plandaydı. Şiirlerinde işte o arka planda olanın öne çıktığını belirtmek istiyorum.

1981 - 92 yıllarında yazılan 39 şiirini bir araya getiren ***Bir Aşk Var Bir de Ölüm***, onun bu döneminin tanıklığındaki duygu yoğunluğunu getiriyor: ***Bir AşkVar Bir de Ölüm, Can Yorgunu, Yalnızlama*** bölümlerindeki şiirleri tümüyle aşk, ölüm, yalnızlık temlerini içeriyor.

1992'de, 77. yaşın yorgunluğu, hesaplaşması, yaşama tutkusu içindedir:

"Sık dişini ağrılardan sancılardan sızılardan

Dayan be Aziz dayan

Gül şu güzel kadına karşında oturan

Salma kendini öyle

Dik dur diri dur"

(***Bir Aşk Var Bir de Ölüm***, s. 7)

Düşlerin, imgelerin peşindedir. Yine yalnızlığını, içsel söylenişini dile getirir. Geldiği konumdaki "can yorgunluğu" ise şu dizelerine yansır:

"Sen hem Firavun'sun hem Firavun'un kölesi

Yetmişyedi yıl çalıştırdın kendini kırbaçlayarak

Gün yirmidört saat dinlenmeden

Terin kanına kanın gözyaşına karışarak

O kıyıcı Firavun baktı kölesine

Aynadan bakar gibi kendisine"

(***Can Yorgunluğu***, s. 23)

Nesin, bu süreçte yazdığı şiirlerinde adım adım yaşadığı 'an'ların duygu/düşünce yoğunluğunu yansıtır. Sayrılıkların bungunlaştırdığı 'an'lar, yaşlılık durumu, yazmak ile yaşamak arasındaki tutkulu ilişki... Ve yaşamın binbir hali karşısında kendi halini de dile getirir:

"Şimdi hekimler açacak yüreğimi

Üç damarı yengeçle yamayacaklar

Tıkanmış beynime kan veren damar

Onu da yengeçle açacaklar

Bilmediğim bir halini daha

Yaşayacağım insan soyunun

Çok geç anladım sayısı sonsuzmuş bu oyunun"

(***Bütün Halleri Yaşamak***, s. 37)

Sonun bir öncesini dile getiren ***Ölümün Çağırdığı Gecelerin Konuşmaları*** Nesin'in, bir anlamda, ruh halini de yansıtır:

"Her oyun ilk perdeden önce başlamıştır

Hiçbir oyunun sonu değildir son perde

Her ilkten önce başlamış

Her sondan sonra sürüyor yaşam

Hiçbir yazımın sonu değildir nokta

Kendi oyunumun son perdesini kendim kapatsam da

Az sonra dönecekmişim sanki

Eksik gedik her ne bıraktımsa

Yüzüstü kalanlar öylecene kalsın"

(***Bütün Halleri Yaşamak***, s. 44)

VI.

Sıvas Acısı (Temmuz 1996), Nesin'in yayımlanan son şiir kitabı. 1953, 1981, 1985, 1995'te yazılmış 38 şiir var. Kitap ***Sıvas, Aşk, Ölüm Acısı*** bölümlerinden oluşuyor. Nesin, buradaki şiirlerini "seksen yılımın özeti" olarak nitelendiriyor.

Temmuz 1993'teki Sıvas kıyımına tanıklığından Temmuz 1995'teki ölümü öncesine kadarki süreçten kesitler getiriyor bu şiirler. Sıvas'ta yaşanan o trajik an şöyle yansır şiirine:

"Bir kara karabalık

Binlerce bağnaz binlerce yobaz

Başlarında takkeler sarıklar

Genci yaşlısı

Sakalla bıyık arasından

Istim salar gibi soluyorlar

Kuduz salyaları akarak

Ölüm ölüm diye uluyorlar

Yosun tutmuş sivri köpek dişlerini

Kirli uzun tırnaklarında biliyorlar

Çepeçevre çember olmuşlar çevremde

Zil çalan etekleri ayaklarına dolanarak

Beni öldürme törenine hazırlanıp

Çevremde dört dönerek

Salyalı sevinç nağraları atıyorlar"

(***Dün Gece Rüyamda Bir Kuştum***, s. 14)

Nesin, son dönem yazdığı şiirlerinde daha 'ben'selleştirir anlatımını. Duygularını, düşüncelerini olduğu gibi dile getirir. Sakınmasızdır; şiirsel söyleyiş, biçimsel kaygı da gütmez:

"Aziz Nesin'e sordu savcılarla yargıçlar
Yurdun ile halkın ile dünya ile hoş musun
Hoş olayım olmayayım o yurt benim o halk benim
Dünya benim size ne"

(***Bir Başka Türlü Sevmek***, s. 24)

"Benden geriye bisürü ıvırzıvır kalacak
Zımbalanıp dosyalara yerleştirilmiş
Eski tarihli tiyatro biletleri örneğin
Hiçbiri bilmemişti değerin iki kişilik biletin
Yanyana otururken sıcaklıkları sıcaklığımda hâlâ"

(***Modası Geçmiş Adamın Ivırzıvırları***, s. 33)

Aşktan kopuşun yalnızlığı, bağlanışın, ölüm duygusunun yoğunluğu bu şiirlerinde de yer eder:

"Biliyorum çok ayıptır benim ölmem
Utandığımdan istemiyorum tören mören
Suçüstü yakalanmak istemiyorum
Ölürken olmasın beni bir gören"

(***Sönerken Mumun Son Alevi***, s. 54)

Yaşamın son durağına yönelişin söylenişleridir bu şiirler. Nesin, ***Soluksoluğa***'da bunu güzelce yansıtır:

"Hep böyle yaşadın koşarak
Aşkların işlerin yaşamın hep soluksoluğa

Dahaca kurumadan mürekkebi bir işin
Koşarak yetiştin öbür işine

Artık boşuna koşma duuur
Seni bekleyen toprak yerli yerinde"

(***Sönerken Mumun Son Alevi***, s. 65)

Aziz Nesin'in çağdaş Türk şiirindeki yeri/konumu gibi bir belirleme yapmak elbetteki mümkün değil! İmlediğim gibi, onun şiirlerini yazarılığının bütünlüğü içinde ele alıp değerlendirmek gerekiyor. Kendisinin de belirtiği bir yanı gözden kaçırmamalı, bence: *"Şiirde kendi kişiliğimin, özgünlüğümün olmadığının ayrımındayım"* [14] Evet, onun şiirleri "kendine özgü" şiirleridir. Nesin'in dünyasını tanımaya; duygu ve düşüncelerini anlamaya yönelik ipuçları getirir bize. Onun, *"kendimi şiirde yıllar sonra bulduğumu sanıyorum"* imlemesi biraz da bunu çağrıştırıyor, bize.

Nesin'in şiirlerine, yine kendi deyimiyle: *"şiirimdeki hammaddem kendimim"* gerçeğinden, özyaşamsal izlerinden bakmak gerekiyor. Bu da, bizi, Nesin'in şiiri/şiir dünyası üzerine bir yargıya götürebilecektir.

Aziz Nesin, bir anlatım tutumu olarak, *"kendisini şiirinin gereçleri"* olarak kullanıyor. Tarihe tanıklık bu gereçlerin bir yanını oluşturur. Onun yaşama dönük bakışındaki duygu yoğunluğu ise, bu tanıklığında uçlanan düşüncelerle buluşumu sağlar:

"Yazılarda yaşadım
Yazılarda ölüyorum
Beni yazılara koyun
Sevmeler için yazdım
Sevmeler için okuyun"

(***Yazılarda, Sondan Başa,*** s. 89)

Her bir şiirinde bu seslenişini buluruz. Nesin'in şiir dünyasına girmek, onunla adım adım yapılan bir yolculuğa benzer. Yazarlık kimliğini, yaratıcı dünyasını tanımamıza kapı aralar bu şiirleri. 'İnsan' Aziz Nesin'i tanımak, tanımak, 'yazar' Aziz Nesin'i tanımlayabilmek için onun şiir dünyasına girmek, burada dolaşmak gerektiğine inanıyorum.

Yazmayı yaşamakla eş tutan bu usta gülmece yazarımızın şiirlerini; öykülerine, romanlarına, oyunlarına, denemelerine daha iyi bakabilmemiz için; bize sunduğu bir demet çiçek olarak adlandırmak istiyorum. Ömrünü yazıya, ülkesinin aydınlık geleceğine adayan Aziz Nesin'in bu şiirleri, yazınımıza bıraktıklarıyla birlikte anılacaktır.

---

14 Andaç, agy.

Aziz Nesin Aydınlığı

Öner YAĞCI

"Iyi ki içimde, en iyi yapıtımı daha yazmadım, ama bugün yazacağım umudu var. Bu umut beni yaşatıyor.

3 Ekim 1968" [1]

Aziz Nesin

Aziz Nesin, *"Aydınlar Dilekçesi Davası"* kitabına yazdığı önsözün sonunda şöyle diyordu:

...Bizi biz yapan, bizi aydın yapan halkımıza borçluyuz. Bu ödenemez bir borç olduğu için ödeyemeyiz, ancak ödemeye çalışabiliriz. Biz de öyle yaptık, öyle yapıyoruz ve yaşadıkça hep öyle yapacağız." [2]

Alpay Kabacalı'nın deyişiyle, *"gözyaşından gülmeceye"* [3] uzanan bir yazar olarak Aziz Nesin, 80. yaşında noktalanan ömrü boyunca hep aydın olmanın gereklerini yerine getirmeye çalıştı. Bunun için yazdı, bunun için yaşadı. Yaşamıyla yazdıklarının örtüşmesi bu bilinçli seçiminin, bu duyarlı ilkesinin, bu kararlı düşüncesinin sonucuydu. Bu doğrultuda düşündü, yaşadı ve yazdı Aziz Nesin. Yaşadığı 80, yazdığı 45 yıl boyunca aydın olduğunu, halka borçlu olduğunu ve bu borcunu ödemek zorunda olduğunu aklından hiç çıkarmadı. Öykülerinde, romanlarında, incelemelerinde, özyaşamöyküsü denemelerinde, onu çok yönlü bir yazar yapan tüm yazdıklarında bu borçluluk düşüncesinin ve bu sorumluluğun temel ilke olduğunu görürüz.

Aziz Nesin, edebiyatçı kimliğiyle sunduğu tüm ürünlerde olduğu gibi, bu ürünlerinin düşünsel temelini oluşturan düşünce yazılarında da aynı

Öner Yağcı; *yazar, araştırmacı. 1951'de Zile'de doğdu. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümü'nü bitirdi. Kısa bir süre öğretmenlik yaptı, Töb-Der yönetiminde görev aldı.* ***12 Eylül*** *sonrasıda tutuklandı, beş yıl kadar hapis yattı. 1968 yılında başladığı yazın yaşamını serbest yazar olarak sürdürüyor.* ***Kardelen, Turnalar, Gökyüzüne Akan Irmak*** *ve* ***Yediveren*** *adlarıyla dört romanı yayımlandı. İnceleme-araştırma kitapları:* ***Nâzım'dan Armağan, Rıfat Ilgaz: Fedailer Mangası, Şükran Kurdakul.*** *PEN Yazarlar Derneği ile Edebiyatçılar Derneği'nin Yönetim Kurullarında görev yapıyor.*

---

1 **Aziz Nesin'in Güncesi 1** : Mum Hala, Eski yazıdan aktaran M. Sabri Koz, Düşün Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 160.

2 "Halkının Sözcüsü Türk Aydınları", **Soruşturmada**, Adam Yayıncılık, İstanbul 1986, s. 189.

3 "Gözyaşından Gülmeceye", **Cumhuriyet** gazetesi **Aziz Nesin Eki, 11 Temmuz 1995.**

ilkeyi kararlılıkla uyguladı. Son yıllarda yayımlanmaya başlanan mektuplarında[4], güncesinde[5] de gördüğümüz bu düşünsel temel, onunla ilgili olarak gerek ölümünden önce [6], gerekse de ölümünden sonra[7] yayımlanan kitaplarda da apaçık olarak karşımıza çıkıyor.

"Aziz Nesin Günleri" ndeki bildirilerin de bu düşünsel temel üzerinde yükseleceği inancıyla onun düşünce yazılarıyla ilgili değerlendirmelerimi aktarmak istiyorum. Bu değerlendirmelerim, "Bu kitap, bir çağrıdır aynı zamanda; Aziz Nesin'in yapıtlarının okunmasına, incelenmesine, anısının ve Nesin Vakfı'nın yaşatılmasına, her şeyi göze alarak giriştiği demokrasi savaşımının sürdürülmesine çağrı..."[8] diyen Alpay Kabacalı'nın anlamlı ve vefalı çağrısına küçük de olsa bir karşılık olursa bundan mutluluk duyacağım.

Yapıtlarının sayısı 100'ü, tirajı 6 milyonu geçen; kırktan fazla ülkenin dergilerinde ve gazetelerinde yazıları çıkan; kırktan fazla ülkede 200'den fazla kitabı basılan; 20'ye yakın uluslararası ödül alan; yapıtları üzerinde dış ülkelerde araştırmalar incelemeler, mezuniyet ve doktora tezleri yapılan ve yayımlanan; yazdığı 45 yıl boyunca 200'den fazla takma ad kullanan, yazdıkları nedeniyle onlarca kez yargılanıp altı yıl kadar hapishanelerde yatan; Türkiye Yazarlar Sendikası, İnsan Hakları Derneği, Barış Derneği, Türk-Yunan Dostluk Derneği, Bilar AŞ., PEN Yazarlar Derneği, Onbinler AŞ. gibi örgütlerin kuruluşuna öncülük eden; Nesin Vakfı'nı kurup yaşatan Aziz Nesin'in yaşamı; tıpkı Nâzım Hikmet'in yaşamı gibi, ülkesinin toplumsal, siyasal, kültürel yaşamıyla bütünleşiyor. Ülkesinden, halkından ayrı düşmüş bir yazar değil yani. Onun yaşamı ve yazdıklarından Türkiye toplumunun topoğrafyasını çıkarmak çok ko-

---

4 **Aziz Nesin - Ali Nesin Mektuplaşmaları**, 4 cilt, Düşün Yayıncılık, İstanbul 1994; **Aziz Nesin - Tahsin Saraç Mektuplaşmaları**, Düşün Yayıncılık, İstanbul 1995.

5 **Aziz Nesin'in Güncesi 1 : Mum Hala...**

6 **Çağımızın Nasrettin Hocası : Aziz Nesin**, Demirtaş Ceyhun, Milliyet Yayınları, İstanbul 1984; **Yetmiş Beşinci Yaşında Aziz Nesin**, Alpay Kabacalı, TÜYAP Yayını, İstanbul 1990; **Asılacak Adam Aziz Nesin**, Demirtaş Ceyhun (**Çağımızın Nasrettin Hocası'nın** genişletilmiş basımı), AD Yayıncılık, İSTANBUL 1994.

7 **Yaz Babam Yaz**, Ahmet Nesin, Düşün Yayıncılık, İstanbul 1995; **Ç. Arkadaşım Aziz Nesin**, Milliyet Yayınları, İstanbul 1995; **Aziz Nesin'li Fotoğraflar**, Ataol Behramoğlu, Düşün Yayıncılık, İstanbul 1995; **Yaşasın Aziz Nesin**, Demirtaş Ceyhun, Sis Çanı Yayıncılık, İstanbul 1995; **Gözyaşından Gülmeceye Aziz Nesin**, Alpay Kabacalı, ÇağdaşYayınları, İstanbul 1995.

8 **Gözyaşından Gülmeceye Aziz Nesin...** Arka kapak yazısından.

laydır. Böyle olduğu halde Aziz Nesin'in yapıtları, edebiyat dünyasının egemenleri, edebiyat eleştirmenleri tarafından yıllar boyu görmezden gelindi, yok sayıldı. Yapıtları hakkında yüzlerce inceleme, eleştiri yapılması gerekirken, onlarca kitap yazılması gerekirken ne yazık ki hakkında yazılanlar yok denilecek kadar az; onunla ilgili çıkan kitapların sayısı ölümüne kadar 3 taneyi geçmemiş. Bu gerçeklik karşısında sormuştum Aziz Nesin'e, "Nasıl varsınız? Nasıl ayakta kaldınız?" O büyük usta şunları söylemişti bana:

Ben okurlarımın yanındayım. Ben öyle sanıyorum ki benim kadar okurlarıyla yanyana, eski deyimle hemhal olmuş insan yok. Bana gelen mektupları görseniz şaşırırsınız. Aynen böyle söylüyorlar: Seni hep yanımızda hissediyoruz. Türk okuru, Türk halkı beni gerçekten yanında hissediyor. Bu da içtenliğe bağlı. Benim içtenliğimi biliyor. Bir ikincisi okur, bir yazarı her zaman sınava çeker. Farkına varmadan, yani sınava çekiyorum diye değil. Nasıl çeker, eylemleriyle, sözleriyle, konuşmalarıyla. Beni bugüne kadar olduğumdan başka türlü görmedi kimse. Nasılsam öyleyim. Beni sınava çekiyor tabii. Türk halkı, hatta okuyucu olmayanlar bile. Şimdi diyelim ki, gerici ama namuslu bir adam, benim hakkımda namussuz bir adam diyemez. Öyle mektuplar da var çünkü, geliyor. Benim yaşamımla yazılarım arasında hiçbir karşıtlık yok. Hiçbir çelişki yoktur. Kendim için böyleyim. Kimse için böyle değilim. Zaten öyle olsam döneklik yaparım, değişmeler olur bende. Hiçbişeyde geriye doğru gidiş olmadı. Yapmadım. Bu yüzden sanıyorum ki en çok köylerde okunuyorum. Kasabalarda okunuyorum. Bu ona bağlıdır."[9]

Bunları söyleyen Aziz Nesin'in yaşamıyla yazdıklarının bütünleşmesinin temelinde düşüncesi, düşünsel yöntemi var. Aziz Nesin'i var eden, onu ölümsüz kılan, onu ustamız yapan, onu unutulmaz bir Türkiyeli aydın yapan düşüncesidir. Ben burada onun düşünce yazılarında, düşünce yazılarını bir araya getirdiği kitaplarıyla, yaptığı söyleşileri ve soruşturma yanıtlarını bir araya getirdiği kitaplarında bir gezintiye çıkarak düşüncesini anlamaya ve aktarmaya çalşacağım.

SUÇLANAN VE AKLANAN YAZILAR

Aziz Nesin'in düşünce yazılarını oluşturan yazılarının, söyleşilerinin ve soruşturma yanıtlarının toplandığı kitapları, yapıtlarının yüzde onunu

---

[9] "Günümüzde Yazarın Kimliği ve İşlevi", Aziz Nesin'le Söyleşi, Feridun Andaç - Öner Yağcı, **TYS Edebiyat,** Kasım 1993, sayı 1, s. 10, **(Bir Dokun Bin Dinle** içinde, s. 66 - 67)

oluşturuyor. Bu türdeki 11 kitabın ilki *Suçlanan ve Aklanan Yazılar*[10] adını taşıyor.

Suçlanan ve Aklanan Yazılar (SAY)'da Aziz Nesin, 2 Mart - 12 Mayıs 1961 tarihleri arasında *Tanin* gazetesinde yazdığı köşe yazılarını bir araya getirmiş. Kitabın başına koyduğu, "Suçlanan ve Aklanan Yazılara Değgin Söyleşi"de, bu yazıların, *"1961 Anayasası'nın Kurucu Meclis'te hazırlanmakta olduğu sırada, toplumumuzun büyük bir kesiminin düşüncelerini, Anayasa'yı yapanlara yansıtarak onlara yararlı olmak amacıyla"* yazıldığını söylüyor. 1962'de düzenlediği bu kitabın içindeki yazıların yargılandığını, suçlandığını, sonuçta aklandığını da ekliyor. Kitapta, *Tanin*'deki köşe yazılarından başka; savcılıkların, hâkimliklerin, bilirkişilerin raporları, davanın iddianamesi, kitabı düzenlerken koymadığı ama iddianamede söz edildiği için eklemek durumunda kaldığı 8 yazı, tutuklanmasının basındaki yankıları, yeni bilirkişi raporu, tahliyesi, yargılanması, savunması, aklanması ve yargılanmanın basındaki yankıları da yer alıyor.

Aziz Nesin kitabını, *"En büyük dileğim, yirmiiki yıl önce yazılmış bu yazıların en kısa zamanda yurdumuzda artık güncellik değerlerini yitirerek eskimeleridir... 3 Nisan 1982"* sözleriyle sunuyor. Ne yazık ki 1996 Türkiye'sinde, yani bu yazıların yazılmasından (1961) 35 yıl sonra bile Nesin'in yazıları güncelliğini koruyor. Onun, bu *"dar ve zor zamanların yazıları"* dediği bu yazılarındaki düşünceler, ülkesine, ülkesinde demokrasinin kuruluşuna hizmet etmeyi kendisine borç bilen bir aydının düşünceleridir.

Aziz Nesin, kitabına koyduğu yazıların daha kolay anlaşılabilmesi için "Olayın Kısaca Açıklanması" başlıklı bir bölüm eklemiş *SAY*'a. Burada, *27 Mayıs* olgusunda basının payının büyük olduğunu, kendisinin de bu demokrasi savaşımında kalem işçisi olarak yerini aldığını söylüyor Aziz Nesin. DP iktidarının son üç yılında *Akşam* gazetesinde köşeyazarıdır. Nesin'in yazıları hükümetin hoşuna gitmemekte, gazete üzerindeki baskılar artmaktadır. Sonunda Aziz Nesin'in yazıları konmamaya başlar ve çaresiz gazeteden ayrılır. O günlerde *Kim* ve *Akis* dergilerinde çıkan kimi haberleri aktararak daha sonraki *Tanin* günlerinin öncesini anlatır bize. Sonra *SAY*'a gelir sıra. Bu yazıların ilkinde (2 Mart 1961) Nesin, okurlarına, bir köşeyazarı olacağını söyler.

---

[10] **Suçlanan ve Aklanan Yazılar,** Adam Yayıncılık, 1982, 6. basım 1995.

"...Özellikle ortaya çıkmış kişiler bütün düşünü ve davranışlarında dobra-dobra, açık-seçik olmalıdır. Açık seçiklikten yana olduğum için, daha işin başındayken birbirimizi bütün içyüzümüzle tanımamızı doğru buluyorum. Bir yazar, okurları olarak kimlere seslendiğini iyice bilmelidir. Okurlar da, her gün karşılarına çıkan yazarı iyice tanımalıdırlar... Açık seçik olarak yolum Atatürkçülük ilkelerine dayanır. Atatürkçülük ilkelerinin bugünkü Türkiyemiz için değerini yitirmemiş olduğuna özden inanıyorum... Biz Atatürkçülük'ten ilkin her alanda ulusal bağısızlığı anlıyoruz; ama her alanda, en başta da ekonomik alanda. Atatürkçülük ilkelerinden en çok yıpratılan da budur... Atatürkçülüğün ilkelerine sonuna dek, candan bağlıyız. Her gün olayları bu olayların ışığında yorumlayacağız, yazılarımızı, bu ilkelerden en küçük ödün vermeden, kaytarma payı bırakmadan yazacağız..." (s. 47 - 48).

*"**Açık Seçik**"* adlı bu yazısından sonraki *"**Kimden Yanasın?**"* adlı yazısını da, *"Her şeyden önce, kesinlikle kimden yana olduğumuzu bilmeliyiz. (Tanin, 4 Mart 1961, s. 51)* cümlesiyle bitiren Nesin'in yaklaşımı böylece çıkmıştır ortaya. Çizdiği bu çizgiden hiç sapmadan yazılarını sürdüren Aziz Nesin, işte bunun için *"Aziz Nesin"* olmuştur; saygıyla, onurla, kıvançla anılmıştır adı ve anılmaktadır.

Aziz Nesin'in "suçlandığı" ve "aklandığı" yazılar işte bu düşünce doğrultusunda 1960'lı yılların başındaki Türkiye'nin sorunlarıyla ilgili yazılardır ve ne yazık ki *SAY*'daki gerçeklikler hâlâ yaşanıyor ülkemizde.

AH BİZ ÖDLEK AYDINLAR

*"Benim kafa yapım da çok soyut ve karmaşık konuları somutlamaya ve yalına indirgemeye yatkındır... Bu yöntemi küçümsemeyen seçkinler, süzülmüş seçkin aydınlar var. Onların da yolu açık olsun. Ama bilsinler ki bir konuyu somutlaştırmak ve yalınlaştırmak sandıklarından çok daha zor bir iştir. Ben, herkesçe ve herkesin kendi alıcı anteninin gücüne göre, kolay anlaşılmak istenen bir yazarım. Sevgili okurlarım, **Ah Biz Ödlek Aydınlar** adlı bu kitabım, bir yolculuğa hazırlığın sizlere armağanıdır." (ABÖA, s.7,10).*

Aziz Nesin, 70. yaşında bir araya getirdiği yazılarından oluşan *ABÖA*'yı[11] bu cümlelerle sunuyor. Yaşı 70'e geldi diye ölmeye niyeti hiç yoktur ama ölüm, ta gençliğindenberi beynine saplanmış bir kıymık gibi ona kendisini anımsatmaktadır. Böyle olmasından da memnundur Aziz Nesin, çünkü bu ona "bir ayak önce" işlerini yetiştirmek çabası "ve iyi

---

[11] **Ah Biz Ödlek Aydınlar,** Adam Yayıncılık, 9. basım 1995.

olma ve iyilik yapma ve dünyaya olan borçlarımı ödemeye çalışma duygusu" (s.9) vermektedir. Bu duyguyla yıllardan beri yazdığı yazılardan bir demet sunar *ABÖA* ile.

Bu kitabın aynı adı taşıyan ilk yazısında Aziz Nesin'in temel izleğiyle karşı karşıya geliyoruz: Halka olan borcunu ödemek. Bunu yazısında şöyle somutluyor Aziz Nesin:

"Her dönemde, o dönemin koşullarına göre aydınların yapması gereken görevleri vardır. Düşünmeliyiz: Halkımıza olan borcumuzu ödüyor, görevimizi yapıyor muyuz? (s. 14).

"Özeleştiri" adlı yazısında, ilk kitabı 40 yaşında yayınlanan bir yazar olarak "yapmak istediklerini yapıp yapamama" konusundaki düşüncelerini aktarıyor Nesin. İçinde hep "geç kalmış olmanın, yetişememenin, yetiştirememenin acelesi" olduğunu söylüyor. "Yaşayabilmek için elbette makine ile yazmak zorunda" olduğunu söylüyor. "Gazeteciliğin edebiyatçılığı yiyip bitirdiği"ni, "yapmak istediklerini yapabildiğini söyleyecek (bir yazarın) tarihin ve dünyanın" hiçbir yerinde olamayacağını söylüyor. "Yazarlıktaki en büyük yanlışı" olarak da, "vazgeçilemeyecek, dönülemeyecek, başka türlü yapılamayacak" olan bir yanlışlığını saptıyor. Bu yanlışlık, Nesin'in kuşakdaşı olan tüm yazarlarda da olan bir yanlışlıktır: *"Her yana birden koştuk, koşmak zorunda bırakıldık... Tarih, ekonomi, politika, edebiyatın her dalı, hikâye, roman, tiyatro, sosyoloji, daha neler neler... Olmaz, olmamalı böyle şey. Olur demek, hiçbiri tam olamaz demektir. Biz bu denli dallı budaklı alanlara yayılmayı isteyerek yapmadık. Yaşadığımız toplum koşulları bizden bunu istedi... (s. 30-31).* Bu yanlışlığı böyle saptadıktan sonra şu düşüncelerini ekliyor Nesin:

"Bizden sonraki kuşak yazarları bugünkü başarılı durumlarını bizim yanlışları yapmamıza, kendilerinin de görmelerine -görebilenler elbet- borçludurlar." (s.30).

ABÖA'da Nesin'in *"Ey Güzel Yetmiş Yaşım, Merhaba!"* başlıklı yazısıyla; aydınlar, barış, televizyon, sanat eğitimi, sanatın demokratikleştirilmesi, çağımızın insanı, dil, fikir gazeteciliği, modern emperyalizm gibi konularla ilgili düşüncelerini içeren yazıları; Zoşçenko, Simonov, Ritsos, Picasso, Şarlo, Neruda, Austrias, Allende gibi kişilerle sanatçılarla ilgili yazıları ve kitaplarının çevrildiği ülkelerin insanlarına "önsözler" olarak yazdıkları da var.

SORUŞTURMADA

Soruşturmada[12], Aziz Nesin'in çeşitli soruşturmalara verdiği yanıtlarla *"Türk - Yunan Barış Derneği Önerisi"*, *"Aydınlar Dilekçesi Davası Savunması"* ve aynı adlı kitaba yazdığı önsöz gibi yazıların bir araya getirildiği bir kitap.

Nesin bu kitabındaki düşüncelerinde ağırlıklı olarak "aydın" kavramı üzerinde durup, ülkemizin içinde bulunduğu koşullardaki aydınların işlevini tartışıyor. Nesin'e göre, "yazar, gerçekten yazarsa aydındır." Aydın olmayan bir yazar düşünemez Nesin. Üstelik ona göre yazar, sorumu bakımından, "aydınlar cephesinin ön safında yer alması gereken insandır." (s. 21). Yine Nesin'e göre "çağdaş insan örgütlü insandır" ve "bir örgütün üyesi olmayan insana çağdaş insan denilemez." Yine Nesin'e göre, "Bütün insanlar ve öncelikle aydınlar, elbet örgütleri içinde, bireysel güçlerinden daha güçlüdürler."

Nesin'in bu düşüncesi yaşamıyla her anlamda örtüşmüş ve onun birçok örgütlenmenin gerçekleştirilmesinde öncü olmasına yol açmıştır. Özellikle *"Aydınlar Dilekçesi Davası Savunması"* Aziz Nesin'in aydın kavramı ve aydının sorumluluğu üzerine düşüncelerinin ayrıntılı açıklamasını içerdiğinden Aziz Nesin'i çok iyi anlatıyor bize. Anlıyoruz ki ülkesindeki insanların barış içinde, zorbalığın ve sömürünün olmadığı kardeşçe yaşam için, aydınlara önemli görevler ve sorumluluklar düştüğü düşüncesindedir Aziz Nesin. Yazdıklarıyla ve yaşamıyla da bu görevleri ve sorumlulukları yerine getirmeye çalışan bir insan, bir aydın, bir yazar olmuştur hep.

KORKUDAN KORKMAK

"Ister bilim, ister yazın yapıtı olsun, içeriğine katılayım ya da katılmayayım, okuduğum kitap bende ne kerte zengin çağrışımlar uyandırıyorsa, o kitap benim için o kerte değerlidir." (s. 8) görüşünden yola çıkan Aziz Nesin *Korkudan Korkmak* adlı uzun bir yazıyla başlamış *Korkudan Korkmak*[13] kitabına. Dieter Duhm'un *Kapitalizmde Korku* (çeviren Sargut Şölçün) kitabının kendisinde yarattığı zengin çağrışımlar nedeniyle yazmış bu yazıyı. *12 Eylül* sonrası toplumu saran korku dalgasının aşılmasında bu kitaptaki düşüncelerin işe yarayacağından çıkmış yola. Bir yandan kitabı tanıtırken

---

12 **Soruşturmada**, Adam Yayıncılık, 1986, 4. basım 1995.

13 **Korkudan Korkmak**, Adam Yayıncılık, 1988, 6. basım 1995.

bir yandan da *12 Eylül*'ün korku ortamının aşılmasında nelerin yapılması gerektiği konusundaki düşüncelerini aktarmış. "Dünyanın en korkak varlığı sermaye" düşüncesiyle ilgili somut örnekler vermiş. "Korkutanların korkuttuklarından daha korkak oldukları"nı haykırmış. Örneğin, "göz bağlayan işkencecilerin korktukları için bu eylemi yaptıkları"nı söylemiş ve şunu eklemiş:

"Korkutanların bağırıp çağırmaları, zorbalık ve işkence etmeleri, karanlıkta mezarlıktan geçen insanın şarkı söyleyerek yiğitlik taslamasına benzer. (s. 31)

Nesin'in *Bilar Bilim Merkezi*'nin açılışında yaptığı konuşma (*"İnşallah Kurt Değildir" s. 33 - 53)* yine *12 Eylül*'ün yarattığı korkunun aşılmasıyla ilgili düşüncelerini içeriyor. Nesin, tersyüz edilmiş bir *12 Eylül* Atatürkçülüğü ile karşı karşıya bulunduğumuzu ve *12 Eylül* Atatürkçülerinin, "faizsiz bankacılık yutturmacası", "alkolsüz biracılık aldatmacası", "Darwinsiz biyoloji kandırmacası", "şeriatlı laiklik sahteciliği", "Osmanlıcalı Türkçe uydurmacası", "din dersli anayasa baskısı" ilkelerini Atatürk'ün ilkelerinin yerine koyduklarını söylüyor. (s. 45)

Korkudan Korkmak'ta yazarlıkla ilgili *Yazarların Gücü* başlıklı yazı Nesin'in TYS V. Olağan Genel Kurul'unu açış konuşmasıdır. Kitabın 73-104. sayfaları arasında yer alan *Eğitim Konusunda Vasiyetimdir* başlıklı üç yazı ise ülkemizin can alıcı sorunlarından olan eğitime yaklaşımı ve sorunların çözümü doğrultusunda attığı ve kendini adadığı "Nesin Vakfı" adımıyla konuyu somutladığının yazısıdır. Nesin, Vakıf çocuklarının, "üretmen" olmalarını, "dünyaya, olaylara, insanlara eleştirel gözle bakmalarını", "cezasız yetişmelerini" ve "yasaksız büyümelerini" istemektedir. Nesin'e göre çocukların "şımarma hakları" olmalıdır; çocuklar "toplumsal borçlarının ne olduğunu öğrenmelidirler": "kendilerini severek, kendilerine değer vererek yetişmelidirler"; 'aşağılık duygularını tanıyıp yenmeli ve aşağılık duygusundan itici güç olarak yararlanmalıdırlar"; "uygar insanlar olmalıdırlar"; "değişmeli ve çevrelerini değiştirme çabası içinde olmalıdırlar": "korkudan uzak yaşamalıdırlar"; "sevdikleri işi yapmalıdırlar"; "özgün düşün ve davranışlı olmalıdırlar" Nesin için, Vakıf çocuklarının "zengin imgelemleri" olması, "büyük düşlemler kurmaları" en büyük dilektir. "Yaşamın bir savaşım olduğunu" öğretmek ister çocuklarına.

İNSANLAR KONUŞA KONUŞA

İnsanlar Konuşa Konuşa[14], Aziz Nesin'in söyleşilerinden oluşuyor. Yine aydınların görevi, korkunun aşılması, demokrasi savaşımı, köktendincilik, kültürsüzlük, barış, basın, sosyalizm, yazın, sinema, *12 Eylül* gibi konulardaki Nesin'in düşüncelerini ve bu konularda kendisine sorulan sorulara verdiği yanıtları okuyoruz. *"Bugünün sanatçısının ve sanatının işlevi ne olmalı?"* sorusuna verdiği yanıttan düşüncesini öğreniyoruz Nesin'in:

"Sanatın işlevi, bence seslendiği insanları -bu sanat hangi yolla olursa olsun, ister resim, ister tiyatro, ister yazın- seslendiği insanların önce kendilerini değiştirmeye, sonra ortamlarını, koşullarını ve en sonunda dünyayı değiştirme yönünde istek uyandıracak bir iştir. Benim sanatımda, ben önce kendimi değiştirmek, sonra okurlarımı değiştirmek, yani bulundukları durumdan memnun olmasınlar, iyiye doğru kendilerini değiştirsinler istiyorum. Ama ben onları bir peygamber gibi değiştirmek istemiyorum. Ben kendimi yazdıklarımla değiştiriyorum. Okurlarımın da kendilerini değiştirmelerini istiyorum. Böylece dünya daha güzele doğru gidebilir. Tabii ki yazın yoluyla bu değişme olmaz. Ama insanlara değişme ve değiştirme isteği verir yazın. (s. 66)

BULGARİSTAN'DA TÜRKLER TÜRKİYE'DE KÜRTLER

Aziz Nesin, TYS Başkanı olarak Bulgaristan'daki Türk azınlığa yönelik baskılar nedeniyle Bulgar Yazarlar Birliği'ne yazdığı mektuplarla başlamış ***Bulgaristan'da Türkler Türkiye'de Kürtler***[15] adlı kitabına. Konuyla ilgili basın toplantısında şunları söylemiş:

"Nasıl Türkiye'de 'Kürt diye bir halk yoktur. Kürt'ün aslı Türktür' gibi bir tarih tezi çıkarılmışsa, Bulgaristan'da da tıpkı böyle uydurma bir tarih teziyle 'Bulgaristan'da Türk yoktur; bunların aslı Bulgar'dır; bunlar Müslüman olmuş Bulgarlardır!' diyerek Bulgaristan'daki Türk soyluları zorla, baskıyla Bulgarlaştırmaktadır." (s. 25)

Bu düşüncelerle Bulgaristan'daki Türklere yönelik "Bulgarlaştırma" politikasına karşı çıkan Nesin, Türkiye'deki Kürt sorununa ilişkin olarak da "Türkleştirme" politikasına karşı çıkarak tam bir düşünce tutarlılığı sergilemektedir. 9 Ağustos 1987 tarihli *Ikibine Doğru* dergisinde yayınlanan bu doğrultudaki görüşleri nedeniyle de DGM'de yargılanır.

---

[14] **İnsanlar Konuşa Konuşa,** Adam Yayıncılık, 1988, 6. basım 1995.

[15] **Bulgaristan'da Türkler Türkiye'de Kürtler,** Adam Yayıncılık, 1989, 6. basım 1995.

BTTK'de sözünü ettiğimiz yazı, yazıyla ilgili Adalet Bakanlığı, savcılık ve mahkeme yazışmaları, bilirkişi raporu, iddianame, savunma ve karardan oluşup kitabın 31-89. sayfalarındadır.

BTTK'de bu iki konudan başka, askeri darbelerle, dünyanın on yıllık kültürel gelişimiyle, demokrasi ve barışla, Türk-Yunan dostluğuyla, Ermeni yazını seçkisiyle ilgili yazıları da var. Nesin'in bunlardan başka Türk PEN'inin kurulması çağrısı ile oğlu Ali Nesin'in bir kısım mektupları da *BTTK*'de yer alan yazılar.

SORA SORA CENNET BULUNUR

Nesin'le yapılan söyleşilerin toplandığı bir kitap da ***Sora Sora Cennet Bulunur***[16] adını taşıyor. Çocukluğundan beri halkına borcunu ödediğini söylüyor yine; 70. ve 75. yaşıyla ilgili ta çocukluğundan başlayıp yaşamından kesitler aktarıyor. 16 yıl Genel Başkanlığını yaptığı TYS ile ilgili düşüncelerini, dinsel gericilikle ilgili bitmeyen savaşımını, "cimriliğini", "Aziz Nesinlik" demokrasimizi anlatıyor. "...Daha 500 yıl yaşasam, bu 500 yılda gece gündüz çalışsam" diyor, "bitiremem yazacaklarımı. Demek ki bitirmeden öleceğim." diye ekliyor. "Son ana kadar yazacağım, yazacağım, yazacağım..." (s. 224) Yazıyor, sitemini de gönderiyor edebiyatımıza:

"Bakın şimdi, dergilerde gazetelerde Türk öykücüleri sayılır; benim adım hiçbirisinde yoktur. Türk şairleri yazılır, hiçbir tanesinde yoktur. Türk romancılarında yoktur. Türk oyun yazarları benden hiç söz etmezler. Ama ben geleceğe inanıyorum... Diyecekler ki; Aziz Nesin diye bir adam varmış, onun çağında bu eleştirmenler de varmış, tek satır yazmamışlar... Kendime güvenim sonsuz, çalışıyorum." (s. 185)

Güveniyor kendisine ve çalışıyor Aziz Nesin. Sürekli yazıyor.

ONURSAL DOKTOR OLAMAMANIN BÜYÜK ONURU

Evet yazıyor, ***Onursal Doktor Olamamanın Büyük Onuru***[17]'nda Darmstadt Teknik Yüksek Okulu'nca kendisine 1990 yılında verilmek istenen Onursal Doktorluk payesinin niçin verilmediğinin belgesel öyküsünü anlatıyor. Onursal doktora raporunda Aziz Nesin; *"Türkiye'de milletçe benimsenmiş bir kişiliktir... Çağdaş Türk edebiyatında alışılmışın dışına*

---

16 **Sora Sora Cennet Bulunur,** Adam Yayıncılık, 1990, 3. basım 1995

17 **Onursal Doktor Olamamanın Büyük Onuru,** Adam Yayıncılık, 1993

çıkan bir fenomendir... Esas ilgi alanı politik ve edebi hicivdir... Cumhuriyet dönemi hicvinin bir kilometre taşını (onun hikâyeci Sabahattin Ali'yle birlikte) çıkardığı ***Marko Paşa*** *dergisi teşkil eder... 1990 kışında 75 yaşını doldurmakta ve hâlâ aktiftir..."* (s. 23-25) gibi cümlelerle tanımlanıyor. Aziz Nesin için, *"1990 yılında Türkiye'nin en tanınmış, yaşayan ve yurtdışında en çok konuşulan Türk yazarı" (s. 28)* olduğu vurgulanıyor. *"Kalemi sayesinde yaşayabilen ender Türk yazarlarından biri" (s. 41)* sayılan Aziz Nesin'in yaşamı ve yapıtlarını irdeleyen profesör raporları onun, *"politik pedagog, taraftar pedagog ve çok kültürlü pedagog"* olduğu konusunda görüş birliğine varıyor. 100 sayfayı bulan bir derinlikli söyleşiyle de Aziz Nesin'in hemen her konudaki düşüncelerini bir kez daha anlatması gerçekleşiyor. Sonuçta ne mi oluyor? 1991 Aralığında eski Doğu Almanya Cumhuriyeti Başkanı Erich Honecker'i Türkiye'ye çağırıp sığınma olanağı tanıyan Aziz Nesin'e, bu onurlu davranışı nedeniyle ve YÖK'ümüzün de marifetiyle ödülün verilmesinden vazgeçiliyor. *ODOBO* adlı bu kitap işte bu sayede çıkıyor ortaya. Aziz Nesin de, *"Sonuçlanamayan bu onursal doktorluk yüzünden bir kitap daha kazandım... Bana bu yardımı yapanlara teşekkür etmeliyim." (s.212)* diyor. Kitabın sonunda da şöyle bir çağrıda bulunuyor:

"Sevgili okurlarım, Karl Marx, Manifesto'sunda, 'Ey dünya işçileri birleşiniz! Zincirlerinizden başka kaybedecek bişeyiniz yok.' dediği zaman, o tarihte işçilerin gerçekten zincirlerinden başka yitirecekleri bişeyleri yoktu. Oysa bugün Almanya sokaklarında kara bıyıklarını bura bura ve gururla çöpçülük yapan Türk işçilerinin salt onların değil, bütün dünyadaki üçüncü dünya işçilerinin sosyal adalet sayesinde bileklerinde ve boyunlarında altın zincirleri var. Bugün işçiler, altın zincirlerinden boşanmak istemiyor. Zavallı Karl Marx, nerden bilebilirdi dünyanın bu durumlara düşeceğini... Dünyamızın bugün düştüğü yere gelmesinden en çok sorumlu olan bana kalırsa dünya aydınlarıdır. Bu yüzden onlara diyorum ki: 'Ey dünyanın aydınları, birleşiniz! Kaybedecek çok şeyimiz var, ama kazancağımız onurumuzdur.' Ben Darmstadt Yüksek Teknik Okulu'nun Onursal Doktorluğunu yitirdim, ama aydın olmanın büyük onurunu kazandım. (s. 219).

BİR TUTAM AYDINLIK

Bir Tutam Aydınlık[18], Aziz Nesin'in 1 Mayıs - 27 Eylül 1993 tarihlerinde *Aydınlık* gazetesinde yazdığı "başyazı"ların bir kısmından oluşuyor. Atatürkçülük, gericilik, demokrasi, düşünce, basm, "Şeytan Ayetleri", Sıvas katliamı, Kürt sorunu gibi konularda kümeleşen bu yazıların-

[18] **Bir Tutam Aydınlık,** Adam Yayıncılık, 1994, 2. basım 1995.

da da Nesin aydınlığı, geleceğimizi arıyor. 1993 Türkiye'sini aydınlatırken düne göndermeler yapıyor, dünün damarını bugüne, bugünün damarını yarına bağlamaya çalışıyor ve düşünceleriyle ufkumuzu genişletiyor. Sarsarak, dürterek, öfkelendirerek, coşturarak yapıyor bunu.

"Ben bir yazarım." diyor önsözünde. Şöyle sürdürüyor: *"Yazmaktan ve konuşmaktan başka bişey gelmiyor elimden. Şimdiye dek olduğu gibi, şimdi de haber veriyorum: Önceleri yavaş yavaş, ağır ağır, adım adım kötülük uçurumuna doğru giderken gittikçe hızlanarak şimdi koşaradım gidiyoruz. Olacak toplumsal depremin uğultularını duymaktayım. Bu kitapta işte bunları yazabildiğimce yazmaya ve anlatabildiğimce anlatmaya çalıştım. Çevremizde aptal aptal suçlu aramayalım. Aynaya bakalım. Aynamız yoksa bir durgun suya bakalım. Orda suçluyu göreceğiz. Iş işten geçtikten sonra 'kendim ettim kendim buldum' demenin hiçbir yararı yok..." (s. 14).*

Aziz Nesin, bu kitaptaki yazılarında, içinde yaşadığımız karanlığın karanlık olduğunu söylüyor. Önce aydınlığı özlememizi, sonra da aydınlığa nasıl çıkacağımızı düşünmemizi istediği için yazıyor. Diyor ki:

"Ulusunu, halkını, insanı ve bütün dünyayı sevmiş olmanın bedelini ödeyen insanların ne ilkiyim, ne de sonuncusu... (s. 21).

Ne ilk, ne de sonuncu olmayan aydınımız Aziz Nesin, örneğin Atatürkçülükle ilgili şunları söylüyor:

"Iyi ki hiçbir zaman Atatürkçü olmamışım. Ama Atatürk'ün Türkiye'nin çok seyrek yetiştirdiği büyük insanlardan biri olduğuna inanıyorum. O'nu seviyorum. O'na, insan olduğu için eleştirme hakkını da koruyarak çok büyük saygı duyuyorum ve böyle bir ülkeden... hayır artık susuyorum. (3 Mayıs 1993, s. 27). Bunları söylemeden önce de sahte Atatürkçülerin maskelerini bir bir indiriyor elbette.

Diğer konularda neler mi söylüyor? Okuyun *BTA*'yı ve saygınız, sevginiz artsın Aziz Nesin'le. Çoğalın, zenginleşin, öfkelenin, sarsılın, aydınlanın!

BİR DOKUN BİN DİNLE

Aziz Nesin'in 1990'lı yıllar Türkiyesi ile ilgili düşüncelerini, başkalarının sorduğu sorulara verdiği yanıtlarla öğrendiğimiz kitapların biri de ***Bir Dokun Bin Dinle***[19]

Ülkenin gündemi var *BDBD*'de. Dinsel bağnazlıktan Kürt sorununa,

insan hakları sorunundan enflasyon sorununa, demokrasiden aydına, yazarların işlevinden borçluluğa uzanan konular zincirinde yılmadan geziniyor, konuşuyor, düşünce üretiyor Aziz Nesin. *"Önce insanım."* diyor. Marxizmin iflas etmediğini, iflas edenin yanlış uygulamalar olduğunu söylüyor (s. 198). "Nesin Vakfı"nı anlatıyor kıvançla. Sıvas barbarlığını da... Dokundukça konuşuyor, konuştukça alıp götürüyor insanları sorumluluğa, bilince, duyarlığa, aydınlığa...

ÇUVALA DOLDURULMUŞ KEDİLER

Aziz Nesin'in ölümünden önce hazırladığı son kitap da yazılarından oluşuyor: ***Çuvala Doldurulmuş Kediler***[20].

*"Giderayak Bir Önsöz"*le başlamış kitabına Nesin. Çocukluğundan anlatmış, sonra da kitabının adını niçin *ÇDK* koyduğunun nedenlerini açıklamış. Eskiden İstanbul'da sokak kedilerini ve köpeklerini bir çuvala doldurup götürürler ya denize ya da Hayırsızada'ya atarlarmış. Çuvala doldurulan kediler kancalarla yakalandıkları için yaralı olurlarmış ve çuvalın içinde, ya da kamyonda birbirlerine girerlermiş. Düşman olurlarmış birbirlerine. Henüz yakalanmayanlar ise buna hiç aldırmazlarmış. *"12 Eylül 1980'den sonra, işçisiyle, aydınıyla, memuruyla, köylüsüyle esnafıyla bütün emekçi Türk halkı olarak çuvala doldurulmuş ve bu yüzden birbirlerini sorumlu ve suçlu sayan kedilerin durumuna düşürüldük. Bunu anlamak için, ayrı bir inceleme araştırma yapmak gerekmez. Türkiye'de yaşamak yeter... Her yerde... Bakışlarıyla, davranışlarıyla, sözleriyle birbirlerini tırmalayan, ısıran, birbirlerine düşman, yani çuvala doldurulmuş ama kendilerini kimin çuvala doldurduğunu bilmedikleri için birbirlerinin düşmanı kediler gibi neden birbirlerine düşman olduklarını bilmeyen, içine düştükleri durumdan birbirlerini sorumlu tutan insanlar...* olduğumuz içinmiş *ÇDK* adı.

Nesin, "Her ülkenin bugünkü durumunu tarih ve coğrafyaları belirler." (s.14) düşüncesiyle başlıyor aynı adlı yazısına. Dünya haritasında ülkemizin sağında Asya'nın, solunda Avrupa'nın olduğunu söylüyor. Bu köprünün aynı zamanda "ilericilikle gericilik, devrimcilikle tutuculuk, sağcılıkla solculuk, özgürlükle baskı, hoşgörüyle bağnazlık, geçmişle gelecek" arasında da bir köprü olduğunu vurguluyor (s. 15). Bu köprünün iki yanında olanların bitmez tükenmez bir tarihsel savaşımda olduğunu söyleyip tarihimizdeki soldan yana kurumları, kişileri sahipleniyor. Sonra da sola kızıyor, niçin bölündüğü, parçalandığı için. *"Niçin bu duruma geldik. Birbirimize düşman olduk. Biz kedi miyiz? Biz niye düşünmedik bizi çuvala atanları? Biz niye birbirimizi suçladık?" (s. 19).*

Dinsel bağnazlıkların ve ulusal bağnazlıkların, Yeni Dünya Düzeni'nin, halkları çuvallara dolduran politikalarının sonucunda gelişip güçlendiğini söyleyip bütünleşmeye çağırıyor aydın insanları. Karamsar tablolar çiziyor hep ve soruyor *"Hiç mi umut yok? Hiç mi aydınlık yok?" Yanıtını da kendisi veriyor: "Sayıları az da olsa, gerçekleri gören, olayların nedenlerini araştıranlar bulundukça, umut da vardır. En büyük yangınların ışığını bile küçücük kıvılcımları çıkarır. Umuttan başka umarımız da yok. Başarı bize ve daha çok bizden sonraki kuşaklara düşüyor." (s. 35)*

İnsan haklarından düşünce özgürlüğüne, patlamak üzere olan toplumsal çöplüğümüzden Türkçe'nin sorunlarına, çevre sorunlarından yine yazarların kimliği ve işlevine, kültürümüzün sorunlarına uzanıyor ve özgün, çarpıcı düşünceleriyle bizi kucaklamayı, sarsmayı, dürtmeyi, uyarmayı, aydmlatmayı sürdürüyor Aziz Nesin.

Aziz Nesin Usta'nm aydın düşüncelerine, düşüncesinin aydınlığına çok şey borçluyuz.

Çok teşekkür ediyoruz sana Aziz Nesin Usta.

Teşekkür ediyorum Aziz Abi...

Aziz Nesin'in Olgunluk Dönemi Öyküleri

Adnan ÖZYALÇINER

Aziz Nesin'in gülmece öyküleri dışındaki öykülerinin kaynağı, kendi yaşamöyküsüdür çoğunca. Bu öykülerde, genellikle gülmece öykülerinin tersine, yaşananlarla yaşanılanların acısı yansır. Bu öyküler belli bir üzünç havası da taşırlar. Sevda öyküleri olsalar bile. Onun için bunları, Aziz Nesin'in şiirleriyle birlikte incelemek gerekir belki de. Şiirlerden öykülere, öykülerden şiirlere bir yol vardır. Daha doğrusu bu öykülerde Aziz Nesin'in şiirinin damarı atar.

İnsanın iç dünyasıyla dış dünyasının içiçe anlatıldığı, günlük yaşamımızın ortaya konulduğu bu öyküler, masal ögelerinin ağır bastığı bir kurgu içinde anlatılır. Bazan kişi adları, yer adları bile bu dünyanın dışındadır. Aziz Nesin, aynı yöntemi oyunlarında da kullanmıştır. Ona göre:

"Insan, üzerinde yaşadığı dünyayı, ondan uzaklaştıkça daha iyi anlıyor. Ne denli uzaklardan ve yukarlardan bakarsak, o denli daha iyi duyumsuyoruz dünyayı. Üzerinde yaşadığımız dünya, aynı zamanda kendi dünyamız da olmuşsa, yani dış dünyamızla iç dünyamız özdeşleşmişse ondan uzaklaştıkça onu daha iyi anlayıp duyumsadığımız gibi, daha da çok seviyoruz." (Aziz Nesin, Rüyalarım Ziyan Olmasın, s. 7)

Aziz Nesin, bu yabancılaştırma yöntemiyle yaşanan gerçeklerdeki, çekilen acılardaki, üzünçlerdeki bütün öznellikleri genelleştiriyor, bireyi insanlaştırarak toplumsal bir tabana oturtuyor. Buradan evrensel bir bildirim çıkarmak istiyor. Bu öykülerin, Aziz Nesin'in oyunlarıyla hemen hemen bütünleştiği, biri anılırken ötekinin de anılması gerektiği noktalar bunlar.

Aziz Nesin'in yabancılaştırma yönteminin bir nedeni de öykülerine gerçeklik kazandırmaktır.

Adnan Özyalçıner; *öykü yazarı. 1934'te İstanbul'da doğdu. Bir süre İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okudu. Çeşitli dergi ve gazetelerde çalıştı, yazışleri müdürlükleri üstlendi. 1953 yılında başladığı yazın yaşamını serbest yazar olarak sürdürüyor.* ***Panayır, Sur, Yağma, Yıkım Günleri, Gözleri Bağlı Adam, Cambazlar Savaşı Yitirdi, Alaycı Öyküler*** *adlı öykü kitaplarından başka masal, çocuk yazını, inceleme-araştırma alanlarında on kadar kitabı yayımlandı. Öykü, çocuk yazını ve basın alanındaki çalışmaları nedeniyle çeşitli ödüller aldı. Türkiye Yazarlar Sendikası yönetiminde bulundu, uzun yıllar Sendikanın Genel Sekreterliğini yaptı.*

"Öykülerime, kendi gerçek yaşamımdan kesitler olduğu izlenimi verdirecek gerçeklik kazandırabildiğim için seviniyorum. Çünkü bu benim yazarlığımın amacıdır. Öykü olsun, roman olsun yazınsal anlatılar, okurlara gerçekten yaşanmış izlenimi verebiliyorsa, yaşam gerçeğiyle sanat gerçeği uygunlaşmış demektir." (Aziz Nesin, Rüyalarım Ziyan Olmasın, s.9)

Aziz Nesin, bu öykülerinde kendi yaşadıklarının gizlerini yazarak başkalarını anlattığını söylüyor:

"Dünyadaki hiçbir giz gizli kalmaz, kalmamalı da... Ben de kendimi yazarak başkalarının gizlerini, başkalarını yazarak kendi gizlerimi anlatmış oluyorum. (Nesin Vakfı, 20 Ocak 1990, Aziz Nesin, Rüyalarım Ziyan Olmasın, s. 7)

Bireyi kişileştirme, toplumsallaştırmadaki amacı ise şudur:

"Belki de ben bu öyküleri yazabileyim diye bunca uzun yaşadım; salt bu öyküleri değil, bu romanları, bu oyunları, bu şiirleri yazabilmek için ve dünyayı karıştırıp karıştırıp düzeltmek ve güzelleştirmek umudu için... (Aksaray, 29 Kasım 1989, Saat 10.45, Aziz Nesin, Rüyalarım Ziyan Olmasın, s. 7)

Aziz Nesin'in, anlatmaya çalıştığım özellikleri taşıyan öyküleri hangileridir? Gülmece öyküleri arasında da bu özellikteki öykülere raslanabilir belki. Başka kitaplarında da bulabilirsiniz bu öyküleri. ***Rüyalarım Ziyan Olmasın*** (1990) bunlardan biri. Ben, Aziz Nesin'in ***Yetmiş Yaşım Merhaba*** (1984), ***Maçinli Kız İçin Ev*** (1987) adlı öykü kitaplarındaki bu tür öykülerinden sözetmek istiyorum.

Yetmiş Yaşım Merhaba, dünyada yokedilmek istenen sevgiyi aramanın, anlaşılmak istemenin, insansal nedenlerden çok toplumsal nedenlerde sevginin karşılığını görememenin, sevgi uğruna ölüme bile meydan okumanın, sevmek ve sevilmek için çevreyle, toplumla savaşıma girmenin üzünçlü öyküleridir. Bunlara yazarın yaşam öyküsünden alınmış kimi notlar diye de bakılabilir. Buna göre bu öyküler, yetmiş yaşında bir yazarın geçmişiyle, bugünüyle, çevresi ve toplumuyla hesaplaşmasıdır. Bu hesaplaşmada odak kendisidir ama söylemek istediği bütün dünya, hepimizdir. Sevgiye yer vermeyen toplumun acımasızlığıdır.

Kitabın ilk öyküsü olan ***Tülsü'yü Sevmek*** öyküsü, Tülsü'yü seven yetmiş yaşındaki bir adamın öyküsüdür. Tülsü'yü sevişinin nedenini şu sözleriyle belirtir:

"Tülsü öyle iyi, öyle iyi ki... Neden iyi? Yanılıp da kendilerini Tülsü sanarak birlikte olduğum öteki kadınlar gibi benimle kavga etmedi, kavga fırsatları

yaratmadı, benimle ilişkilerinde çıkarcılık gütmedi, ne versem daha da oburlaşan bir gözü doymaz değildi, seni seviyorum diye ne beni ne kendini kandırdı, hiç ikiyüzlülük etmedi, hiçbir gizli hesabı olmadı. Çünkü bütün bunların olabilmesi için paylaşacağımız zamanımız olmadı ki... Tülsü benim için hep üçüncü boyutsuz anlık yaşam olarak kalıyor, bir şimşek parıltısı süresince yaşabiliyorum O'nu. Bu yüzden O'nu seviyorum, hep seveceğim.

Tülsü, düşsel bir kadındır. Yazarın yaşamında kadınlardan gördüğü olumsuzlukları olumlayan güzel bir düş.

İşin gerçeğiyse hiç de böyle değildir. ***Uçun Kuşlar Uçun*** öyküsünün başkişisi, yirmi sekiz yıllık evlilikten sonra boşandığı karısına, daha sonra da kendisinden otuz yaş küçük olan sevgilisine kendini anlatamaz, gücüne inandıramaz. Kendinde olağanüstü güçler gören öykünün başkişisi: *"Uçun uçaklar uçun!.. Geçin tirenler, geçin!.. Gidin arabalar, gidin. Esin rüzgârlar, esin!.. Sevin insanlar, sevin!.."* diyerek dünyayı düzen içinde tuttuğuna inanır. Sevdiği kadınlarsa onu deli ve aptal sayarak tersini söylemesini isterler. Ama o bunu yapmaz. Yaparsa dünyanın altüst olacağına inanır. Bu yüzden kadınlarla arasındaki sevgi kısa sürede yokolur. Öykünün başkişisi çözümü şu sözleriyle açıklar. *"Beni gerçekten sevmiş olsaydı, inanırdı bana ve inansaydı severdi beni."*

Aziz Nesin, bence bu öyküde yazarın da anlaşılma, anlaşılmama sorununu irdeliyor.

Kan Yüzüğü'nde kendi kanından ürettiği demirden yüzük yapıp sevgilisine armağan eden ama gerekli karşılığı görmeyen bir adamı, bir simyacıyı anlatır. Bu da kendini anlatamamanın bir öyküsüdür. Kendisini anlamayan sevgilisini bırakıp giderken sonuna kadar kendini anlatmayı, gerçek sevgiyi yaratmayı deneyecek olanlardan umutludur: *"Benden öncekiler gibi, ben de, demiri altına dönüştüecek felsefe taşını bulamadım, ama nasıl olsa bigün felsefe taşını bulacak bir simyacı çıkacak...*

Uçun Kuşlar Uçun öyküsünün başkişisi de sevgilisi kendisinden ayrılsa da, gerçek sevginin yaratılması uğrunda, inandığı gerçeği vargücüyle haykırmakta direnecektir.

"Has" sevdaya olan bu inanç, toplumsal bir eleştiri olarak *Adem'le Hava Kendi Cennetlerini Kuracaklardı* öyküsünde dile gelir:

"Birbirimiz için yaratılmış olduğumuza inandık hep. Birbirimiz bunca sevmişken, tarihin hiçbir zamanında ve coğrafyanın hiçbir yerinde neden birbirimizin olamadık? Neden bize hep ayrılık düştü, hep özlem düştü? Her zaman

ve her yerde aramıza giren bir engel bizi birbirimizden ayırdı ve yaşamımız acılarla sürdü ve hep gözyaşlarıyla tükendi. Mutluluk en çok bizim hakkımızken, mutsuzluk neden bizim yazgımız oldu?"

Öykü bu sorunun karşılığını, kabileler arasındaki düşmanlık, ailelerin ayrı dinlerden oluşu, ailelerden birinin çok yoksulluğu, öbürünün aşırı varsıllığı olarak veriyor. Bu konuda şu sonuca ulaşıyor:

"Sanki insansoyu, bütün ayrılıkları, bütün karşıtlıkları ve bütün düşmanlıkları ve bütün ayrımlıkları has seviyi yoketmek ve cennetimizi kurmamıza engel olmak için uydurmuştu."

Kadın, yirmi yıl ıssız bir adada yalnız bıraktığı erkeğine döndüğünde, erkek ona şunu söyleyecektir: *"Ey kendisini değil de imgesine yirmi yılımı tükettiğim, artık sen özgürsün ama ben değilim."* Çünkü o, adasıyla bütünleşmiştir. Ayrılamaz. Orada kendi yarattıklarıyla özleşmiştir. Kadın, *"Bu kez bizi bizden ayıran nedir?"* diye sorduğnuda erkeğin karşılığı: *"Bu kez bizi bizden ayıran biziz"*dir. Kadının erkeğini yalnızlığa itişi. Kadm, ağlayarak adadan ayrıldığında erkek, yanında olmayan kadının şöyle seslendiğini duyar:

"Kimbilir ne zaman ve dünyanın neresinde yine buluşacağız ve yine birbirimizi seveceğiz ve bütün engelleri yıkarak kendi cennetimizi kendimiz yeniden kurmaya çalışacağız."

Bu sözlerde erkeğin kendi hayalinin bir alayı var gibidir. Erkek, yanında olmayan kadmın sesine verdiği karşılıkta bunu belirtir:

"Ve hiçbir zamanda ve hiçbir yerde birlikte kuramayacağımız kendi cennetimizi hep ve her zaman kurma umudu içinde olacağız ve biz cennetimizde olamayacağız ve hep yazılarla yaşamaya kargışlı kalacağız."

Gerçek olan, her güzel yaşantının, her birlikteliğin sonundaki yalnız bırakılışır, çöküntüdür. Sonrasıysa ölümdür, ölümün yalnızlığıdır. ***Albenekli Alsarım*** öyküsünde bu durum, çok açık ve seçik olarak dile getirilir:

"Yaşlı adam, kendi özünden bir somut ve canlı varlık olarak yaratıp kişileştirdiği yalnızlığına son kez kendisini bağışlaması için yalvaracaktı: "Son kez bağışla beni, son kez... Artık seni kandırmayacağım, çünkü kandıramam... Sana hiç ihanet etmeyeceğim, çünkü artık ihanet edemem. Bağışla beni! Sana dönmek zorunda olduğum için sana döndüm. Bağışla beni, çünkü artık hep seninle olacağım."

Ölüm anında bile sevdayla içiçe olan sevgi, kurtarıcı rolünü sürdürecektir:

"Yalnızlığı da kendisinden sonra kalmayacaktı, o hep aldattığı yalnızlığı... Pişmanlıklar içinde bağışlanması için yalnızlığına yalvarırken, canından topladığı son gücünü kullanarak, ancak bir elinin küçük parmağını belli belirsiz kımıldatabilecekti. Kendinde o gücü bir bulabilse, elini, yeniden merhaba diyebileceği bir seviye uzatacak, yalnızlığını bikez daha aldatacaktı; hem de yeniden merhaba diyeceği sevinin de öncekiler gibi olmazlığını, bir olmaz sevi olduğunu bile bile... Kendisi yiterken son umudunu hiç yitirmeden..."

Bu öykülerdeki sevgi, sevda tutkusu, yalnızca, insanın yaşama olan bağlılığını, ölüme meydan okumasını, ölümsüzleşmenin biricik yolunun bu olduğunu göstermiyor. Sevginin dünya düzeninin de mimarı olabileceğini vurguluyor. Çağımızın son umudu, Aziz Nesin'in öykülerinde belirttiği gibi, sevgi olmalıdır.

Aziz Nesin, ***Maçinli Kız İçin Ev*** kitabındaki öykülerde de sevdayla sevgi konusunu türlü boyutlarıyla irdeleyip yinelemeyi sürdürür. Kitabın başına yazdığı ***"Ç..." Aracılığıyla Okurlarıma Mektup*** başlıklı önsözde, her öykünün bir sevgiliye anlatıldığı, herbirinin de bir sevgiliyi anlatıtğını söyler.

Öyküler şiirsel havası, masalsı anlatımlarıyla birer sevda destanıdırlar.

Gökler Kralıyla Denizler Güzellik Kraliçesinin Unutulmaz Sevi Öyküleri adlı öykü, yaşlı Şah Kartal'la genç bir balık olan Ikhyths'in sevdasını anlatır. Bu öyküde de, öteki sevda öykülerindeki gibi, yaşlı Kartal'm yalnızlığını vurgular yazar:

"Göklerde bunca yıl yaşadım. Bunca sevdim ve sevildim. Bunca ihanetlere uğradım ve hiç ihanet etmedim. Çocuklarım ve sayılarını bilmediğim torunlarım oldu. Biz kartallar yüce yalnızlığımıza ve sınırsız özgürlüğümüze çok düşkünüzdür ki, aile çerçevesi içine sığışamayız. Bu yüzden sevdiklerimi, sevgililerimi ve eşlerimi kendi yalnızlıklarının güzelliğine bırakmıştım ve onlar da beni yalnızlığıma bırakmışlardı.

Bu sonucu bile bile yaşlı Kartal güzel balığın peşini bırakmaz:

"Kendilerine göre, dünyanın, tarihin ve coğrafyanın en büyük sevisini yaşadılar. Ama hiçbir zaman birbirlerine ulaşamadılar, buluşamadılar, birbirlerinin olamadılar."

Çünkü biri göklerde, öteki denizlerde yaşayan iki ayrı uçtaki yaratıklardı.

Ama bütün klasik sevda öykülerinde olduğu gibi ölüm onları buluşturacaktır. Kartal, sevdası uğruna ölümü göze alır:

"Sevgilisi yine denizden sıçramış dans ediyordu. Şah Kartal ona 'Sevgilim, sonunda buluşacağız, birleşeceğiz, yanına geleceğim artık! Bak senin için son dansımı yapıyorum. diye haykırdıktan sonra ölüm dansına durdu, döne döne döne döne... Gökkubbe altında böyle görkemli bir dans daha görülmemişti. Ölüm onu sözverdiği yerde ve zamanda, havada dans ederken buldu. Bulutlar kapandı, hava kapandı, yağmur başladı. Dağ göklerinin kralı döne döne düştü denize; Ikhytshs'inin yanına... Işte sonunda buluşmuşlardı. Şah Kartal'ın ölüsü yavaş yavaş denizin dibine çökerken denizlerin güzellik kraliçesi de çevresinde döne kıvrıla en büyük sevgi dansını yapıyor, sevgilisini sonsuzluğa yolcu ediyordu. Birkaç camgöz birden dağ göklerinin kralına saldırıya geçmek üzereydiler. Az sonra Şah Kartal'ın kahverengi gri teleklerinden bir tüy bir iz kalmayacaktı."

Bu acı son, bu sevda destanını dinleyen sevgiliyi etkiler. Ağlayarak neden bu acıklı öyküyü uydurduğunu sorar adama. Adamın karşılığı çok gerçekçidir.

"– Uydurmadım ki, dedi, hem öykü de değil. Kendimizi anlattım. Her kadının kendi denizi, her erkeğin kendi göğü ya da tersi, her kadının kendi göğü ve her erkeğin kendi denizi vardır. Ve yabancılıklarının büyülü çekiciliğine kapılırlar. Ancak gökle denizin çizgisinde sevileriyle birbirlerine değinebilirler, ama birleşemez, zamanı birlikte ısıramazlar. Örneğin sen işte... Az sonra uçağa binip kendi ülkene döneceksin...

Bu birleşememe teması, ***Maçinli Kız İçin Ev*** öyküsünde de yinelenir. Sevgililerine yaptıramadığı, veremediği ev yüzünden sevgilileri yaşlı adamı bırakırlar. Bir daha sevebileceği ve sevilebileceği umudunu yitirdiği anda "Maçinli Kız" adını verdiği o sevdayı bulur. Maçinli Kız: "Çalışmak ve kendi başına özgür ve bağımsız yaşamak istiyordu ve ancak bu koşulla saçları ağarmış adamla yaşamını bölüşebilirdi."

Böylece saçları ağarmış adamla Maçinli Kız birlikte yaşamaya başlar. Maçinli Kız, ötekiler gibi, ev istemez. Yalnız saçları ağarmış adamdan onu bırakmamasını ister. Adam, yaşlı olduğundan ölebileceğini ve kızı yalnız bırakacağını düşünerek bir karara varır:

"Ölümünün Maçinli Kız'a en büyük kötülük olmaması için ak saçlı adamın ona bir ev yaptırması gerekiyordu. Bu evi yaptırmaya kesin karar verdi. Ancak

bundan önceki sevgililerine söylediği gibi, Maçinli Kız'a yaptıracağı evden hiç söz etmeyecekti. Evi yaptırıp bitirecek, içini dayayıp döşeyecek, Maçinli Kız'ı oraya götürüp

– İşte Maçinlim, senin evin! diye sürpriz yapacaktı.

Karyolaya giden yolun ve yatağın üstünün kırmızı güllerle kaplı olduğu bir ev.

Evi gizlice yaptırır. Çiçek açmış erguvanlar arasında bir evdir bu.

Maçinli Kız'a evi gösterip sürprizini açıklayacağı sabahın gecesinde aralarındaki ilişki, Maçinli Kız'ın kendisini telefonla arayan bir erkekle yaptığı coşkulu konuşmadan sonra sona erer. Kız, yarın onunla gelemeyecektir. Adam, ne dese kız kabul etmez.

"Saçları ağarmış adam, bir yıldan uzun zaman çalışıp uğraşarak, erguvan ağaçları arasında yaptırdığı eve, Maçinli Kız'ı götürmenin kurnaz yollarını bulabilirdi ve o zaman Maçinli Kız o güzel evi görünce, şimdi 'Artık bitti, dediği ilişkilerini sürdürmek isteyecekti elbet. Böyle olacağını kesinlikle biliyordu adam. Ama böyle olmasını istemiyordu. Maçinli Kız'a o evi, kendisini sevdiği için, sevdiğini sandığı için yaptırmıştı, yoksa evi yaptırdığı için Maçinli Kız'ın kendisini sevmesini istemiyordu."

Adam, sabahleyin, yalnız başına yaptırdığı eve gittiğinde onu bulamaz. Ev yerinde yoktur. Erguvan ağaçları ve çiçekler de. Önünde dümdüz, ıssız bir arsa uzanır. Çevredekilerden soruşturduğunda, evi yaptırırken araç gereç aldığı esnafa sorduğunda onlar da burada böyle bir evin olmadığını söylerler. Adam o zaman Maçinli Kız'la birlikte yaşadıkları eve de dönemez.

"Nasıl bir yıldan uzun zaman çalışarak kurduğu o güzelim ev yoksa, kimbilir belki Maçinli Kız da yoktu."

Bu umutsuz biten öyküye karşılık ***Bir Sarmaşığın Özyaşamöyküsü***'nde, sonsuz bir kuraklık ve çoraklıkta yalnız başına kalmış bir sarmaşık anlatılır. Tutunmak istediği her dal, her ağaçtan, bitkilerden, çalılardan çeşitli nedenlerden dolayı destek göremez, aradığı sevgiyi bulamaz. Sarılıp sarmaşarak ve dayanışarak birlikte yücelmenin tadını paylaşacağı bir sevgili yoktur. Böyle bir sevdayı tadamaz. O zaman kendi yalnızlığı, tek başınalığı içinde yücelmeyi dener. Bunun da sonu ölümdür. Ama sarmaşığın ölümü tükenmesi demek değildir. Bu koca sarmaşığın tohumlarından yeni sarmaşıklar yeşerecektir.

"Onların seviyle danışarak, sarılıp sarmaşarak bulutların tüllerine yükseleceklerine, yıldızların parıltılarına varacaklarına, ayın ışıltısına ulaşacaklarına ve güneşin kızıllığında yanıp tükeneceklerine inanıyorum.

Sevda varoldukça, insanlar birbirlerini sevdikçe bunun böyle olması kaçınılmazdır.

Aziz Nesin, bu öykülerin öyküsünü, ***Rüyalarım Ziyan Olmasın*** adlı öykü kitabının başında şöyle dile getirmiş:

"Şimdilerde (yetmiş beş yaşımda) kendi dünyamdan yavaş yavaş uzaklaşarak kendimi gittikçe uzaklardan seyredebilme ve gözlemleyebilme mutluluğuna erişiyorum. Yani gittikçe daha çok öyküleşiyorum. Bu öyküler, kendilerinden uzaklaştıkça güzelliklerini daha iyi anladığım sevilerimi, düşkırıklıklarımı, acılarımı, mutluluk ve mutsuzluklarımı, tutkularımı ve çılgınlıklarımı, kandırmalarımı ve kandırılmalarımı, özetleyin güzellik ve çirkinliklerimle benden uzaklaşmakta olan kendi dünyamı anlatıyor. Yine de öyküler yaşadığım olayların anlatısı değil. Hiçbir öykümün kahramanı ben değilim ama her öykümde ve her öykümün kahramanında ben varım, tıpkı sizin de olduğunuz gibi... Çok başka şeyleri ve insanları anlatırken kendimi ve kendimi anlatırken de başka insanları ve şeyleri anlatmış oluyorum.

Kendimde sizleri ve sizlerde kendimi anlatıtğım bu öyküler özyaşamımdan kesitler olmamakla birlikte, nice yorucu çalışmalar, nice uzun emekler sonucu, sevilerle dolu ve kahırlı ve çileli yaşamımdan ve benden gittikçe uzaklaşmakta olduğu için daha derinden duyumsadığım anılarımdan damıtılmıştır."

Aziz Nesin'in bu öykülerini, kendisinin de belirttiği gibi, yaşlılık öyküleri diye nitelemek gerekir. Ama sevgiye olan inancı, sevdaya bağlılığı, birlikteliğe bağladığı umutla bu öyküler onun en genç, en taze öyküleridir. Bu da bunların olgunluk dönemi öyküleri olduğunu gösterir. Karşımızdaki bilge bir yazardır.

Onun için bu öykülerden çıkaracağımız ders, her türlü olumsuzluk karşısında tutunabileceğimiz tek dal sevgi ve birliktelik olmalıdır.

Bu sevgi, iki kişinin birlikteliği olabileceği gibi, toplum olarak da insanları birbiriyle anlaşmaya, dayanışmaya, birlikteliğe götürecektir. Sevgi, ölümü de yenebilecek güçtedir. Çünkü ölümsüzdür o.

Mizah Öyküleriyle Aziz Nesin

Semih GÜMÜŞ

Edebiyat yapıtının gerçeklikle ilişkisi sırasında onun aynı zamanda mizah dolayımındaki yerini değerlendirmek, bizi ilginç sonuçlara götürebilir. Şu demek ki, gerçekliğin sınırları mizahı ne ölçüde içine alır ya da dışarlar. Gerçeklikle mizahın birbiriyle ilişkisi ya da bir aradalığı konusundaki çözümleme eksikliğimiz, sonunda Aziz Nesin'in yeterince değerlendirilmemesine götürmemiş midir bizi?

Aziz Nesin'i yeterince değerlendirememiş olmaktan, öncelikle onun yapıtlarının yazınsal değerinin ölçülmesini anlamıyorum. Bu bakımdan da kuşkusuz yeterince üstünde durulmamıştır Aziz Nesin'in yapıtının. Şu var ki, oldukça canlı devinimini koruyan bu büyük oylumlu yapıtın şu ya da bu biçimde tartışılması, değerlendirilmesi, her iki anlama da gelecek biçimde çözümlenmesidir asıl olan. Bu yapılamadı. Bunun yapılamamasının Aziz Nesin'in gerek yazarlık tutumundan gerek toplumsal kişiliğinden gelen bir olumsuz etkisi olup olmadığı da düşünmeye değer elbette. Burada konumuz bu olmasa da, yanına yaklaşmaktan kaçınılmış mıdır, sözgelimi?

Pek çoklarının bulunmayı seçmediği bir düzlem olarak mizah, Aziz Nesin'in öykülerinde gerçekliğin ta kendisi olarak alınmıştır. Yazınsal gerçekliği mizah dolayımında düşünenlerin, giderek mizahla aynı düzlemde buluşturanların sayısının çok olduğu sanırım öne sürülemez. Bu arada ikisini birbiriyle bağdaşmaz görenler de pekâla olabilir.

Peki Aziz Nesin nasıl oluyordu da ikisini özdeşleyebilecek bir yazarlık tutumu ortaya koyabiliyordu? Aziz Nesin söz konusu olduğunda, gerçekliği bütün olarak alabilir miyiz, biçiminde de sorulabilir bu. Şöyle ki, burada söz konusu et-

Semih Gümüş; *eleştirmen. 1956'da Ankara'da doğdu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. Çeşitli yayın organlarının yöneticiliğini yaptı.* ***Roman Kitabı, Kara Anlatı Yazarı, Karşılıksız Yazılar, Yazının ve Tarihin Bilinci*** *adlı deneme ve eleştiri kitaplarıyla* ***Kısa Öyküler, Aşk Öyküleri, Hayvan Öyküleri*** *adlı seçkileri yayımlandı. Şimdi* ***Adam Öykü*** *dergisini yönetiyor.*

tiğimiz düzeyde gerçekliğin mizahla doğrulandığını, doğrularının mizah dolayımında ya da içinde yaşadığını düşünmemiz gerekmiyor mu? Ya da, Aziz Nesin'in seçtiği gerçeklik mi mizahla özdeşleşebilecek bir düzeyi imlemektedir?

Burada bir basamak daha çıkabiliriz. Aziz Nesin'in seçtiği gerçeklik edebiyatın bütününün gerçekliği değildir elbette. Dışsal gerçeklikle tastamam örtüştüğü de söylenemez. Aziz Nesin tarafından seçilmiş bu gerçeklik, aynı zamanda Aziz Nesin tarafından *tasarlanmış* bir gerçekliktir de. Bunu Aziz Nesin'in, denebilir ki kendi bulduğu, yarattığı, görevci bir edebiyat anlayışıyla birlikte tanımlamak sanırım en doğrusudur.

Kendinin de *"Görevci Gülmece"* olarak tanımladığı mizah anlayışının mizah türleri içinde en güçlüsü olduğunu savunmuştur hep. *Marko Paşa* serüveni de başlıbaşına bu görevi mizah edebiyatının temellerini atmamış mıdır? *Marko Paşa'* nın başarısı ve görülmemiş etkinliği, onun toplumu ve siyasal iktidarı yermesi, hicvetmesi olduğu kadar, bu işlevi edebiyat dolayımına çekmiş olmasındandır da. Toplumsal ve siyasal yaşam, dönemin kültürel beğenileri yanı sıra incelikle dokunmuş bir mizahı da getiriyordu.

Aziz Nesin'in öykülerinde geleneksel düzyazı türlerinden yararlanma biçimi de bu anlayışına uygundur. Denebilir ki, halk masallarından, onların motiflerinden, anlatım biçimlerinden, dilinden yararlandığı yerde, daha sıkı denetimli olmuştur. Sonunda onları da mizah öykülerine dönüştürmekte kullanmıştır, ama verilmiş sağlam bir temelden yola çıktığı için, niteliği daha yüksek öykülere ve masallara ulaşmıştır. ***Memleketin Birinde*** (1958) ve ***Hoptirinam*** (1960) adlı kitaplarında yer alan *mizah masalları*'nda bu değerlendirmeye uygun örnekler vermiştir. Toplumsal ve siyasal yaşamdan burada da kopamamıştır. Bu masallar büyükler için yazılmıştır elbette ama, onun küçük okurlarına da büyükler kadar yakın gelmiştir. Üstelik masalların yol açtığı alegoriler, okuru gerçek dünyaya göndermekte, gerçekçi öyküler kadar yatkın olmuşlardır.

Aziz Nesin, halk masallarının anlatım biçimlerinden yararlandıktan sonra, konularını ve dile getirdiği sorunları da onda alışageldiklerimizden seçiyor. Biçime değgin yenilikleri, içeriğe değgin alışılmış olanla birleştiriyor. Şu var ki, burada da içeriği öne çıkarıp halk masallarından aldığı biçimi ikincil kılıyor. Gene yararcı olmak için geleneği yararcı bi-

çimde değerlendirme anlayışı... Kendisi de Tahir Alangu ile yaptığı bir söyleşide, ***Memleketin Birinde*** ve ***Hoptirinam***'daki masallardan söz ederken, *"Bazısında masalı yalnız biçim olarak aldım. Bazılarında ise motif olarak aldım,* diyor. Aslında bu iki kitabındaki masalları da masal olarak değil, öykü olarak görmektedir Aziz Nesin. Öyle de görülmelidir. Tahir Alangu'nun, *"Bir yazar olarak masallara yönelmenin gereğini neden duydunuz?"* sorusuna da şu karşılıkları veriyordu:

"Ben halk masallarında ve hikayelerinde, fıkralarında, 'baskıya karşı direnme' eğilimi gördüm. Bu masal alışkanlığından yararlanarak kanunla, ya da kanunsuz baskıya karşı 'bilinçli' olarak, o iki kitabımı yazdım. Onları o günlerde halkın bildiği masal biçiminde vermek gereğini duydum.

Halk masallarından yararlanmanın onun öykü anlayışına katkıları üstünde daha durulabilir. Sözgelimi masalın gerçeklikle arasında bıraktığı boşlukların okur üstünde olumlu katkıları olduğunu görmüştür. Masal biçimleri, okurda soyutlama eğilimlerini güçlendirmektedir. Dolayısıyla soyutlama düzeyleri yazarın da yaratma biçimlerini belirleyecek kertede oluşmaktadır. Alegoriler, simgeler ve imgelerin bu soyutlama düzeyleri arasında Aziz Nesin'in yazınsal yaratım sürecine olumlu katkılar yaptıkları belirtilebilir.

Aziz Nesin'in geleneksel anlatılarımızdan yararlanma yoluna gitmiş olması, aslında ondan önceki öykünmeci mizah anlayışlarının da büsbütün dışında bir mizah anlayışı kurmasında etkin olmuştur. Onun yarattığı mizah anlayışı gerçekçidir, kendi yaşadığı toplumun gerçeklerinden doğar. Kimileri onun yerelliğini aynı zamanda evrenselliğinin de göstergesi olarak değerlendirmiştir; anlattıklarının her ülkeye özgü olduğunu, anlattığı insanın her ülkenin insanı olduğunu söylemişlerdir, ama buna katılmak güçtür. Aziz Nesin'in öykü anlayışı yereldir elbette ve anlattıkları bu ülkenin toprağına özgüdür, başkalarına benzemez. Kaldı ki mizahı evrenselleştirme çabası da, yoğun yapaydır. Edebiyatın öbür türleri için evrensellik savlarının karşılıkları görece sağlamdır, gelgelelim, mizah söz konusu olduğunda aynı savı öne sürmek güçtür. Mizah o ülkenin toprağına, toplumsal özelliklerine, kültürel farklılıklarına, çok özel geleneklerine ve göreneklerine bağlıdır. Kimi ulusların gülünç bulduklarını kimileri oldukça soğuk karşılayabilirler. Bir ulusun yazılı mizahı bir başkası için anlaşılmaz gelebilir.

Aziz Nesin'in mizah öykülerinin evrensel olduğunu öne sürmenin dayanakları bu yüzden oldukça zayıftır.

Bakın o da *"gülmece"* anlayışını açıklarken, *"Benim gülmecem,"* diyor; *"1- Geleneksel Türk halk gülmecesinden kaynaklanır, 2- Toplumun sorunlarından esinlenir, 3- Çağdaş dünya insanının sorunlarını anlatır. Kısacası yaptığım, halk gülmecesidir. Halk gülmecesi demek, bir işe yarayan, bir işlevi olan gülmecedir. İşlevi nedir, ne işe yarar? Insanları güldürme yoluyla düşündürmeye yarar. Demek, bana göre gülmece bir araç, düşünmek amaçtır."*

Gelenekten yararlanmanın en doğru biçimini de *kendiliğindenlik* olarak şöyle açıklıyor: *"Geleneksel gülmeceden 'yararlanmak için yararlanmak'tan yana değilim. Bu yararlanma, kendiliğinden olur ve olmalıdır. Ben gerek öykülerimde gerek oyunlarımda geleneksel gülmecemizin her türünden kendiliğinden yararlanmış oldum. Çünkü ben bu toplumun insanıyım ve bu geleneklerin katılımıyla, bu geleneklerin içinde yetiştim. Bu gelenekler, benim için hava ve su gibidir, başka türlüsünü istesem de yapamazdım."*

Gerçekliğin sınırları Aziz Nesin için çok geniştir, günlük yaşamdan toplumsal yaşamın en sıradan sorunlarından en köktenci sorunlarına, siyasal yaşamın acı ve gülünç yanlarma uzanan geniş bir çevrene açılır. (Bu tür bir mizah - aslında her tür mizah da öyle değil midir? -önünde sonunda çatışma üstüne kurulup çatışmadan mı güç alır?) Çatışmayla birlikte oluşup var olan bu mizah anlayışı ilk etkin örneklerini Aziz Nesin'le böylece bulmuştur.

Belki bu nedenle, Aziz Nesin'in öykülerini değerlendirenler bazen onun yalnızca bir mizah öykücüsü gibi görülmesini eleştirmişlerdir. (Mizah yazarlığının bu eleştirilerde küçültücü bir niteleme olarak alınmış olması ayrıca tartışmaya değer.) Sözgelimi İlhami Soysal, onun en başarlı öykü kitaplarından olan ***Yeşil Renkli Namus Gazı***'nin, Sabahattin Ali ve Sait Faik'ten boşalan yeri doldurulabilecek nitelikte olduğunu öne sürmüştür.***Yeşil Renkli Namus Gazı*** gerçekten de mizah masallarından hemen sonra anılabilir. Özellikle de kitaba adını veren ***Yeşil Renkli Namus Gazı*** adlı öyküyle...

Burada, Aziz Nesin'in özellikle son dönemi dışındaki öykülerinde mizah öyküleriyle mizahın dışında alınan öyküleri arasındaki ayrımın yeterince yapılmadığı üstünde durulabilir.***Yeşil Renkli Namus Gazı*** sözgelimi, kimilerince mizah öyküsü değilmiş gibi değerlendirilmiştir. Bunun asıl nedeni de güldürme öğesinin Aziz Nesin'in alışılmış ölçülerinin dışında oluşmuş olmasıdır. Sözgelimi ***Kazan Töreni*** adlı kitabındaki öyküler bütün bütüne mizah düzleminde değerlendirilebile-

cekken,*Yeşil Renkli Namus Gazı* bunun dışında bir değerlendirmenin konusu olarak görülebiliyor.

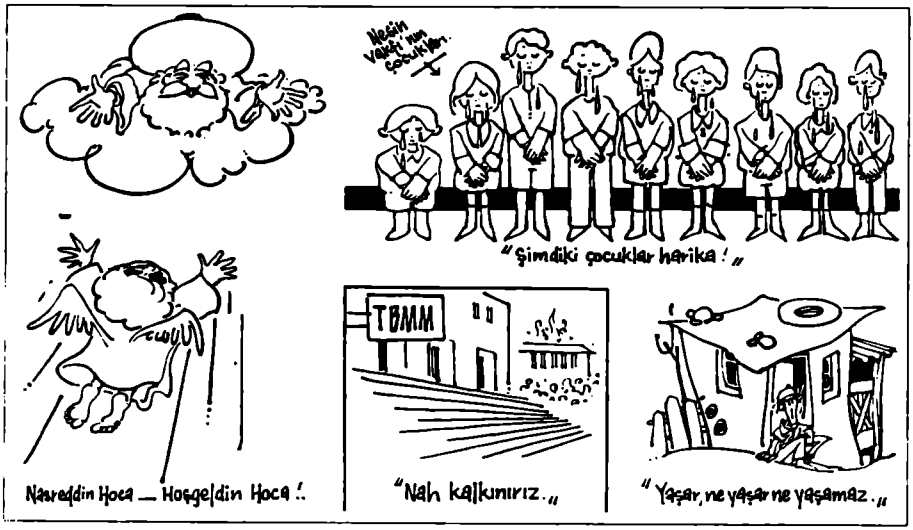
Oysa *Aziz Nesin mizahı* güldürmeyi öne çıkardığı kadar, bazen acı buruklukları da neredeyse kara mizah düzeyinde getirir.*Yeşil Renkli Namus Gazı*'ndaki öyküleri de kuşkusuz mizah öyküleridir, ama bunların düşündürmeyi öne çıkaran öyküler oldukları da kuşkusuzdur. Artık acı, buruk, giderek bazen kara bir mizahtır öykü anlayışını etkileyen. Toplumsal ilişkiler içinde insan, kıstırıldığı, düşürüldüğü haliyle, acıklı, zayıf ve düşündürücü haliyle verilmektedir. Düşkün olanı da, kurnazlık güdeni de aynı insandır aslında, gülünçtür ikisi de, gülünç oldukları kadar da düşündürücü. "Güleriz ağlanacak halimize" sözü belki en çok Aziz Nesin'in mizah öykülerinde dile gelen gerçeklere yakıştırılabilir.

Aziz Nesin'in öykülerinin her biri bir durumun içinden çıkar. O durum içindeki yaşantılar, tipler, kişilikler, çatışmalar öykülerin sorunsalını oluşturur. Aslmda bilinen durumlardır bunlar. Şu var ki, onlara bir mizahçının gözüyle bakılmadıkça Aziz Nesin gibi görülemeyecek durumlardır. Öyküleri hemen hep güldürücü özellikler taşırlar. Bunun yanı sıra oklarını yönelttiği toplumun da eleştirisini içerirler. O toplumun sorunlarına dikkat çeker, aksaklıklarını ortaya koyar, işlemeyen dişlileri, açığa düşürürler. Her öykü bir sorunun yakıcılığını gösterir, mizah öyküsünün aslına bağlı kalarak, gözümüze sokar gibi gösterir. Bu *Kazan Töreni*'nde, *Gıdıgıdı*'da ya da *Vatan Sağolsun*'da da böyledir,*Yeşil Renkli Namus Gazı*'nda ya da *Sosyalizm Geliyor Savulun*'da da...

Aziz Nesin'in öykülerinin yazınsal düzeyi elbette sorgulanabilir. Ne var ki, bu sorgulamayı onun seçtiği yazarlık tutumu içinde yapmak yerinde olur. Yoksa anlamlı sonuçlara varmak da güçleşir. Bilindiği gibi Aziz Nesin çok, pek çok yazmıştır. Yazarlık yaşamının ilk yıllarından başlayarak, gazetelerde sürekli yazı ve öykü yayımlayarak hem işlevci ve görevci bir yazarlık tutumunun gereklerini yerine getiriyordu, hem de güç yaşam koşullarına direniyor, geçim kaygılarını bu yolla ortadan kaldırıyordu. Neden sonra kendisi bunu şöyle açıklayacaktır: *"İçimde hep geç kalmış olmanın yetişememenin, yetiştirememinin acelesi vardı, (...) işte bu acele yüzünden eserlerime istediğimce özen gösteremedim, daha dikkatli ve titiz davranamadım."* (...) *Eskiden çalakalem yazdığım, yazmak zorunda olduğum öykülerimin romanlarımın yeni basımlarını yapmıyorum; bir zaman bulup bunları yeni baştan gözden geçirip, düzeltip hatta yeniden yazıp ortaya çıkaracağım.*

Dışsal koşullar demek ki yazılanın edebiyat düzleminde kalıp kalmayacağında oldukça önemli bir etkendir. Aziz Nesin'in yazarlık serüveninde de, açıktır ki bu düzlemin dışına çeken etkenlerin payı epeycedir.

Mizahın da, *"Bir bakıma, polisiye roman, serüven romanı, aşk romanı gibi bir tür olarak"* sayılabileceğini belirtiyor Aziz Nesin. Böyle alınıp alınmamasını da daha çok yazarın başarısına bağlıyor. Yazarın eğer mizahı edebiyat içinde yansıtma yeteneği yeterliyse, yazdıkları da edebiyat yapıtları olarak değerlendirilecektir; yeteneği yetersizse, sonunda ortaya çıkan elbette edebiyat da sayılamayacaktır... Sorun da budur gerçekten. Yapıtın toplumsal, giderek bazen siyasal düşünceler taşıması, işlevsel olması değil, dil ve anlatım biçimlerinin yazınsal düzeyi ve niteliğidir belirleyici olan. Aziz Nesin'in mizah öyküleri, bazen toplumsal ve siyasal düşüncelerle yüklü oluşu, bazen işlevci yanının baskın çıkışı yüzünden edebiyatın dışına çekilmiş ya da kıyısında yer almıştır elbette. Bazen de yeterince değerlendirilmemiş bir mizah edebiyatının kurucusu olduğu gibi...

Romancı Aziz Nesin

Konur ERTOP

Aziz Nesin yapıtları arasında ***Gol Kralı*** (1957), ***Zübük*** (1961), ***Şimdiki Çocuklar Harika*** (1967), ***Tatlı Betüş*** (1974), ***Surname*** (1973), ***Yaşar ne Yaşa ne Yaşamaz*** (1977), ***Tek Yol*** (1978) gibi romanlarının da önemli bir yeri vardır. Bol ürün veren bir yazı emekçisi olan Nesin, bilindiği üzere yaşamının çok uzun bir bölümünde çalışmalarını ağır koşullar altında sürdürmüş, süreli yayınlara günü gününe yazı yetiştirebilmek için çalakalem ürün verdiği dönemler olmuş, böylece kimi yapıtlarının sanat değeri toplumsal içeriğin gerisine kaymıştır. Bu yüzden daha önce çıkmış kimi yapıtlarını sonradan birtakım düzenlemelerle yeniden kaleme aldığı olmuştur. Şu özeleştiri onundur.

"İçimde hep geç kalmış olmanın, yetişememenin, yetiştirememenin acelesi vardı (...) işte bu acele yüzünden eserlerime istediğimce özen gösteremedim, daha dikkatli ve titiz davranamadım.

Bu benim ilk 15-20 kitabım için söylenmiş özeleştiridir. Onları da yeni basımlarında düzeltmeye çalışıyorum. Ayrıca ilk ve ikinci basımını yapmış olan 5-6 kitabım var ki, onların yeni basımını yapmıyorum. Çünkü bunları düzeltmeye zaman bulamıyorum. Bunlardan bir tanesi, 'Erkek Sabahat' (1957) idi. Bunu şimdiye dek yayımlamış olsayım. 15 20 basım yapabilirdi. Çok tutulmuş bir romandı. Ama ben beğenmediğim için, yeni basımlarını yapmadım, zaman da yok yeni baştan yazmaya. 'Saçkıran' (1959) romanım da öyledir."[1]

Bu şekilde örneğin ***Tatlı Betüş*** romanının her yeni yayımlanışında düzeltme ve eklemelerle

Konur Ertop; *eleştirmen. 1936'da İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okudu. Cumhuriyet gazetesinde başladığı gazetecilik yaşamını değişik gazetelerde sürdürdü. dergi yönetimlerinde bulundu. 1957 yılında başlayan yazarlığını gazete ve dergilerde yayımladığı eleştiri-araştırma yazılarıyla devam ettiriyor.* ***Türk Edebiyatında Seks*** *ve* ***Emperyalizmle Savaşım*** *yayımlanan kitapları.*

1 Aynı konuda: "Pek çoklarının, hattâ edebiyat tarihçilerimizin, eleştirmenlerimizin sandığı gibi kolay yazabilen yazarlardan değilim. Kolay müsvedde yazdığım, kimi müsveddelerimi de dergilerde, gazetelerde yayınladığım doğrudur. Ama kitap olarak çıksa bile, her yazdığımı, kendimce ona gerekli son biçimi verinceye dek, düzeltir, değiştiririm." Aziz Nesin.

dört kez yazılarak son ve yetkin durumunu aldığını biliyoruz.[2] Yazarın *"istediği özen"* i gereğince gösterebildiği romanlarından örneğin ***Surname*** nin ise yayımlanır yayımlanmaz bir başyapıt olarak değerlendirildiği hatırlardadır.[3]

Yukardaki görüşü doğrultusunda bu çalışmamızın da, yazarın ancak yeniden kaleme alma, düzeltme olanağını bulduğu, yetkinliğini kabul ettiği romanlarını ele alması, doğal sayılmalıdır.

Nesin'in romanları geniş kitlelerin yakından bildiği ya da ilgi duyup tanımak istediği alanlar üzerinedir. Kahramanları arasında futbolcular, tutuklular, politikacılar, çıkarcılar, yosmalar, sosyete insanları, halktan kimseler kaynaşır. Konularına toplumcu bir aydın olarak yaklaşır. Böyle olduğu halde değerlendirmeleri gelenekçi, tutucu, tabulara bağlı bir ortamda geniş topluluklarca büyük ölçüde benimsenmiştir. Ele aldığı sorunlarla ilgili olarak işin içyüzünü gösterirken halkıyla arasındaki uzaklığı, ayrılığı silip süpürmüştür. Okuru değişik, aykırı görüşleriden tedirgin olmaksızın onu kolayca onaylar, benimser.

Yapıtlarının amacını *"yurdumun toplumsal topoğrafyasından kesitler vermek"* diye açıklayan Nesin, romanları için de şunları söyleiştir. *"Her biri çağımızdaki yurdumun bir toplumsal kesiti olan bu romanlar yanyana getirildiği zaman, çağımın Türkiye'sinin genellikle ortaya çıkmasını istiyorum. (...) Yaşadığım Türkiye'nin, toplumsal yapısıyla, çatışmalarıyla, çalkantıları, karşıtlıklarıyla ortaya çıkmasını istiyorum."*

Kahramanları gülünç olaylar yaşar, ancak arkalarında insancıl ve toplumsal dramlar kaynaşır. Okur gülüp eğlenirken bu kahramanlara sevgi, acıma duygularıyla yaklaşır, onları bulundukları duruma iten koşulları tanımış olur; onlarla kendi arasında bağlar kurar...

Çağımız Türkiye'sinde toplumsal adalet, çalışma, hukuk, politika, bürokrasi, eğitim, spor gibi türlü alanlara ilişkin bu çok renkli mozayiğin

---

2 **"Tatlı Betüş"**ü 1958'de yazdığımda adı "Bayan Döviz" idi. Bu ilk biçiminden memnun olmadığım için 1960'ta romanı yeninden yazdım, adını da **"Bir Mirasçı Aranıyor"** koydum. Romanın üçüncü biçimi de beni memnun etmemişti. Barış gazetesi benden roman isteyince, bu on beş yıllık romanımı yeni baştan ele aldım. Dördüncü kez değiştirip, düzeltip yeniden yazdım." **Aziz Nesin.**

3 **"Güçlü bir kara mizah ürünüdür."** Cevdet Kudret; **"Aziz Nesin, edebiyatımıza "Surname"siyle, dünya hiciv romanları arasında önemli bir yer alacak, biçim ve konusuyla roman sanatında evrensellikle milliliği senteze ulaştırmış başarılı bir eser kazandırmıştır." Gürsel Aytaç.**

başlangıçtaki görüntülerinden birini ***Gol Kralı*** yapıtı verir. Romancı bize bu çalışmasını tanıtırken *"Sporun, özellikle futbolun nasıl amacından saptırılıp yozlaştırıldığını, kişisel çıkarlar uğruna nasıl ters yönden kullanıldığını anlatmaya çalıştım"* der.

Sosyte kızı Kerkenez Sevim varlıklı Ferferik ailesindendir. Futbolcularla düşüp kalkar. Tozkoporan klübünün maskotudur. *"Bütün bir mahalle erkeğini idare eder de, bütün mahalle erkeği onu idare edemez."* Doğacak çocuğuna yumuşak başlı, parası bol, özgürlüklerini sınırlamayacak bir koca aramaktadır. Ağına 250 yıllık geçmişki bilinen bir ailenin çocuğu Sait Sarıoğlu düşer. Delikanlı kendi yarattığı soyut dünyasında soyut matematik kavramlarıyla yaşamaktadır. Sevim'in sevgisini kazanabilmek için genç kadının gözdelerinden Duvar Ahmet gibi ünlü bir futbolcu olmaya kalkışır. Oysa içine kapanık, utangaç, sıska, çelimsiz, gözlükle bile burnunun ucunu göremeyen biridir. Yanlış yetiştirilmiş, yanlış beslenmiş, yanlış eğitilmiştir. Aile dostu Dr. Refik'in yardımıyla çocukluğundan kaynaklanan korkularından kurtulur. Duvar Ahmet'ten ders alıp futbolun püf noktalarını, hilelerini öğrenir. Edindiği bilgilerden biri örneğin şöyledir. *"Karşı takımın futbolcusunun ayağından top alınamazsa, bu oyuncunun kuyruk sokumu noktasına şiddetli bir burun şutu çekip ve ondan önce davranıp kendini yere atarak kıvranmak ve böylece kimin kime tekme attığında hakemi ve seyircileri şaşırtarak, tekme yiyenin bir de üstelik cezalandırılmasını sağlamak gerekir."*

İzleyicinin *"Hopsayit"* diye ad taktığı Sait, meslektaşlarından alabildiğine farklıdır; *"Ne uğruna olursa olsun, ille de başarı kazanmak için sahada yırtınıp çırpınmıyor, ortalarda boşu boşuna fırfır dönenmiyor, oraya buraya gereksiz koşmuyordu. Neyi, niçin yaptığını bilerek oynuyordu.* Gol kralı olduğu maçtan sonra futbolu bırakıverir: Bir yıldız kaymış, futbol dünyasında bir yıldız parladığı anda sönüvermiştir!..

Romanda geniş kitlelerin yakından ilgilendiği futbol dünyasının içyüzü ayrıntılarla sergilenir. Futbol politikanm ve sermayenin güdümüne girmiştir: *"Kurnaz bir idareci, iktidardaki partinin ileri gelenlerinden birini kulübe başkan yapmak, bir de zenginleri kulübün delisi haline getirmek... Bu üçü bir araya geldi mi, futbolcunun da antrenörün de en iyileri bulunur ve takım başarıdan başarıya koşar."*

Tozkoparan ve Hacetbaba arasmdaki kırankırana çekişme, bu takımların yandaşlarını da karşı karşıya getirir. Seyirci denen yığın kıyıcı,

acımasızdır. Maçlardan haftalar önce yurdun orasında burasında, takım tartışmaları yüzünden kıyasıya kavgalar, dövüşler, yaralamalar başlar. Futbol bir spor dalı olmaktan çıkmıştır; *"Maçların insanlara boşalmaları, kızgınlıklarını kusmaları, söyleyemediklerini söylemeleri için yardımı, yararı olmaktadır (...) Şu kamburun, şu çolağın, şu topalın, şu veremlinin, bir haftalık gündeliğini bir maç biletine veren şu işçinin, şu öksürüklünün burda işi neydi? Spor için mi, kuvvetlenmek için mi, doluyorlardı stadyum denilen bu hastaneye? Gerçekte onlar boşalıp rahatlamayı gereksiniyorlardı. Ama kimse, kimlere sövmeleri gerektiğini bilmediklerinden bilseler de onlara sövmeleri olanaksız olduğundan, şu zavallılar umarsızlık içinde birbirlerine, hakeme, karşı takım oyuncularına söyüp bağırıp rahatlıyorlardı. Halkta birikmiş ve çıkış yolu bulamayan coşkuların, böylece tehlikesizce boşalmasıysa yönetmenlerin, politikacıların işine geliyordu..."*

Kulüp Başkanı "Dubaracı Dündar", futbol dünyasını etkisi altında tutan çıkarcılığın, fırsatçılığın canlı bir örneğidir: *"Hergelenin tekidir; sahada yenik düşen Tozkoparan'ı, sırası gelir, allem eder kallem eder masa başında galip getirir. Gazetecilerle arası çok iyidir, çünkü bütün dümenlerini gazetecilerle yürütür. Yapmayacağı yoktur: Önce muhaliflerini birleştirir, toplar; sonra onları parça parça ayırır."*

Spor basını yansızlıktan, nesnellikten uzaktır: *"Basın bir futbolcuyla ilgilenmeye başladı mı, isterse onu yıldız yapar, isterse bir yıldız oyuncuyu da madara ederdi."*

Başka bir izlek de sosyetenin eleştirisidir. Futbolcular sosyete kadınlarıyla içiçe yaşar. Transferleri, karşılaşmaların sonuçlarını bu ilişkiler derinden etkiler. Ferferik ailesi sosyetenin sonradan görmem, bencil, fırsatçı yanını sergiler. Kadın çamaşırı ticareti yapan Hasip Ferferik, kızının sutyeninin, kilotunun konu edinildiği bir skandaldan Amerikanvari bir reklam öğesi olarak yararlanmayı becermiştir. Sarıoğlu ailesi ise varlığını tüketmiş, eski ününü yitirmiş, yozlaşıp tükenmiş ailelerdendir: *"Köşk kalabalıktı. Hepsi de Sarıoğlu ailesinin döküntüsü, yozlaşmış bitakım kişilerdi. Köşk, bir insan çiftehanesine ya da haraya benzerdi. Her odada yarı gizli, yarı açık, çok zaman da ayaküstü cinsel ilişkiler kurulurdu. Bu insanlardan kimisi de cinsel sapıktı. Hele bir, büyükbaba denilen yaşlı adam vardı, son yıllarında bunamış ve kimseyi tanımaz olmuş, ama cinsel azgınlığı da o oranda artarak, cinsel tutkuyla öz torununa saldırmıştı. Altı yaşındaki bu oğlan çocuğu, bunak ihtiyarın elinden zorla almışlardı. Doktorlar bu yaşlı bunağın akıl hastanesine ya-*

tırılmasını salık veriyorlardı ama, Sarıoğlu ailesinin şerefi düşünülerek, köşkte, gözaltında tutuluyordu.

Ancak bu ailelerde *"görgülü, saygılı, saray töresinin, geleneğinin en ince eğitiminden geçmiş"* bir kibarlık da kendini belli etmektedir. Sonunda eski köşk yıkılıp yerine apartman blokları dikilecek, yakasını sosyete dilberlerinden kurtaran, futbol dünyasından el ayak çeken Sait, bir iş bulup çalışmaya başlayacaktır.

Sosyetenin eleştirisi ***Tatlı Betüş*** romanını da besleyen bir izlektir. Yazar bu yapıtıyla ilgili olarak *"Toplumumuzun övüncü, seçkin kişilerden oluşması gereken yüksek sosyetenin, gerçekte nasıl paradan başka değer ölçüleri olmayan, kültürsüzlük ve moral değersizliği içinde kokuşmuş dengesizler, sapıklar, yozlar topluluğu olduğunu anlatmaya çalıştım.* der.

Köyden yetişip feleğin çemberinden geçen Güllü sosyete yosması, prenses kimlikleriyle yükseklere tırmanıp düşmüş, sonra da ortadan kaybolmuştur. Onu yardıma muhtaç, tertemiz bir genç kız olarak geride bırakmış ve Mısır'a gidip zengin olmuş amcasından kalan yüklü miras için aramaktadırlar. Yeğeni Mahmut'un görüp bilgi almaya çalıştığı sürüyle insanın anlattıkları birbirinden alabildiğine ayrı portreler çizer. Varlıklı kişilerle evlenmiş, büyük miraslara konmuş, sevgilileri olmuştur. Köylü kızı Güllü, Besleme Şükran, dansöz Gülcan Keklik, Gümrük kaçakçısı Bayan Döviz, sosyete yosması Tatlı Betüş, Bayan Entellektüel, asaletin son perdesinde Betül Hanımefendi, Preses Feşafeş, Sarışın Bebek. Şişli Güzeli. Müzayede Hanım, Müstesna Hanımefendi, Yırtık Leyla ile ilgili anılar bu gizemli kadının türlü yanlarını sergiler. Romancı onu etkileyen olumsuz koşulları bir bir gösterirken sosyetenin, iş dünyasının, sanat çevrelerinin, siyasetin, eğlence endüstrisinin çarpıklıklarını eleştirir. Kahramanının kişilik düğümlerini çözdükçe onu koruyup kolladığı, üstüne titrediği, savunduğu farkedilir.

Tek Yol askeri okul, bu yapıtla birlikte ***Yaşar ne Yaşar ne Yaşamaz*** ve ***Surname*** romanlarında cezaevi yaşamından ayrıntılı görüntüler yer alır.

---

4 Ana öyküyü 1948 yılında Harbiye Askeri Cezaevi'nde tutukluyken yazmıştı. O cezaevinde tutuklu işçi arkadaşlardan Osman Kuzeyli adında biri vardı. O anlamıştı. Osman Kuzeyli, nüfus memurluğundaki bir yanlışlıktan dolayı, ne kendine, ne çocuklarına nüfus kâğıdı alabilmişti. İşçi Osman Kuzeyli'nin nüfus kâğıdı yoktu ama, bu onun cezaevine sokulmasına engel olmuyor, yalnızca iş bulmasına önlüyordu." **Meral Çelen**

Yaşar ne Yaşar ne Yaşamaz bürokrasinin eleştirisidir[4]. Kütükteki yanlışlık yüzünden ölmüş göründüğü için nüfus kâğıdı olmayan Yaşar Yaşamaz'ın başına ömrü boyunca olmadık işler gelir: *"Okula yazılacağım, sen ölüsün derler. Askere alacaklar, yaşıyorsun derler. Miras alacağım, ölüsün derler. Vergi alacakları zaman, yaşıyorsun derler (...) Çalışmak için iş bulsam, sen ölüsün, çalışamazsın derler. Ama tımarhaneye sokmak için, yaşıyorsun, delisin derler. Evleneceğim, sen ölüsün diye nikâhımı kıymazlar. Icrayla evden atarken, yaşıyorsun derler. Çocuğum olur, sen ölüsün, senin çocuğun olmaz, derler. Yahu ben ne yapacağım be, ne yapacağım?"*

Tek Yol romanınında serüveni anlatılan da bir tutukludur[5]. Onun cezaevi arkadaşlarına anlattıklarının da doğru olup olmadığı belli değildir: *"Sabıkalılardan pek çoğu gibi, Paşazade de çok usta bir anlatıcıydı. Yine bu sabıkalılardan çoğu, gibi, doğmaca olarak birden uydurduklarını, sanki gerçekten başından geçmişcesine anlatıyordu. Bu uydurup anlattıklarından çok beğenilenleri, tıpkı bir yazarın pek çok müsveddeler yapması, yapıtı üzerinde düzeltmeler, çıkarmalar, eklemeler yaparak uzun uzun çalışması gibi, o da düzelte değiştire, ekleye çıkara, allayıp pullayıp anlatarak ona sonunda en iyi biçimi verirdi..."*

Paşazade ile Yaşar'ın benzerlikleri yalnızca ikisinin de serüvenlerini - belki bire bin katarak usta birer anlatıcı gibi sıralamaları değildir. Yaşar'm nüfus kütüğündeki yanlışlık bütün yaşamını etkilemişti. Paşazade de durmadan kendi dışında gelişen koşulların etkisi altında kaldığını, yapıp ettiklerinin kaçınılmaz işler olduklarını öne sürer.

"Paşazade, başına gelen, bu belalar için, ömürleri gibi "Elden ne gelir, yazgım böyleymiş... Alın yazım bu..." diye kendisini avutmazdı. O vicdanını susturmak için suç işlemesine daha beşeri bir gerekçe uydurmuştu; şöyle derdi;

– Tek yol kalmıştı; Sahtecilik...

– Başka hiçbir umarım yoktu, sahtecilik yapmak zorundaydım..

– Bütün yollar bana kapalıydı, önümde yalnız tek yol vardı..."

Paşazade, gerçekte bir askeri kâtibin çocuğudur. Yüzüne gözüne bulaştırdığı bir şaka yüzünden askeri liseden atıldıktan onra Şeyh Said-i Ür-

---

5 "Bu romanın kahramanını 1951 yılında Üsküdar Paşakapısı Cezaevi'nde tanımıştım. Elli yaşın üstünde sabıkalı bir sahteciydi. Romanda tastamam bu adamı anlattığmı söyleyecek değilim. Hattâ anlatıtığım, hiç de bu adam değildir, denilebilir. Ama, romanda anlattığım Paşazade'yi bana esinleten canlı kaynak, cezaevinde tanımış olduğum o sabıkalı sahteci Paşazade olmuştur." Aziz Nesin

yani, Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı Saffet Bey, Müfettiş Rıza Bey, Müteahhit Vehbi bey, Başkomiser İbrahim Fidan, Doktor Reşat Tanyar. Yüksek Mühendis Rıfat Kocaeli ve daha birçok sahte kimliklere bürünür. Ancak güçsüzlerin yoksulların, ezilmişlerin sırtından geçinen bir fırsatçı, bir asalak, bir sömürücü olmamıştır hiç. *"(Sahte) kaymakamlığı sırasında halka kendisini o kadar sevdirmiş, halka ve kazaya o kadar büyük hizmetlerde bulunmuştu ki, başka bir kazaya tayini çıktı bahanesiyle oradan ayrılmaya kalkınca, böyle değerli bir kaymakamı başka yere gönderdiği için hükümete karşı galeyana gelen halk, kaymakamlarının nakledilmemesi için binlerce imzalı dilekçeyi ve telgrafı İçişleri Bakanı'na göndermiş ve bu sebeple de Bakanlık o kazada bir sahte kaymakamın bulunduğunu anlamıştı."*

Foyası ortaya çıktıkça cezaevine tıkılır. *"Bütün yol ağızları, bütün kapılar kapatılmışsa, yalnızca o kötülüğe giden, tek yol açık bırakılmışsa ve insan o tek yola zorla itilmişse; o tek yoldan gitmemek için, yardım istediğiniz, ellerine sarıldığını insanlar da sizi ayaktopu yerine koyup tekmeleyerek ille de o yola itiyorlarsa... Yani büsbütün çaresiz kalmışsanız, başka ne yapabilisiniz?"*

Surname (Şenlik Kitabı) romanının kahramanı İdamlık Berber Hayri ise Paşazade'den alabildiğine farklıdır. Irzına geçip yaşamını zehir eden komşusundan kendince öç almak isterken adamın 6 yaşındaki oğlunu öldürmüştür. Ancak cezaevinde geçirdiği 4 yıl boyunca -siyasiler koğuşundaki hükümlülerin de etkisiyle- iyiye yönelip kendini geliştirmeyi başarmıştır. Bu koğuştakilerden insanın yazgısını değiştirebilen, eylemini seçen bir yaratık olduğunu öğrenmiştir: *"Biz bu cezaevine sokulmamızı gerektiren her ne yaptıksa, seçerek yaptık... Yapmayabilirdik, ama yapmayı istedik... Bu bir yoldur. O yolun doğruluğuna inanıyoruz çünkü(...) Yolumun yanlışlığını anlarsam, değişirim."* İyiyi kötüden ayırmayı, insanlara yardım etmeyi, sevgi ve saygı göstermeyi öğrenmiştir. *"Yaşamında ilk olarak bir işe yaradığı, işe yarar bir iş yaptığı, yararlı olduğu"* duygusunu tatmıştır. *"Insanın kötüsü olmaz, yeter ki onun pas - pis tutmayan gizlideki özünü bul! Iyilerden iyilik, yiğitlerden yiğitlik öğrenelim... Aymazlıktan uyanıp artık ayalım ki, başımıza bunca gelen neden geldi bilelim..."* Ne var ki cezası yerine getirilecek ve halkın meraklı bir gösteri izlemek ister gibi doldurduğu Sultan Ahmet Meydanı'nda acımasızca ipe çekilecektir.

"Işbu asılma şenliğinin demokrasi gereğince, halka açık olması ve ibret dersi almak isteyen her yurttaşın asılmayı özgürce seyredebilmesi düşünülmüştür. Eğri oturalım doğru konuşalım, doğru doğru dosdoğru, işbu şenlik öyle bir şenlikti ki,

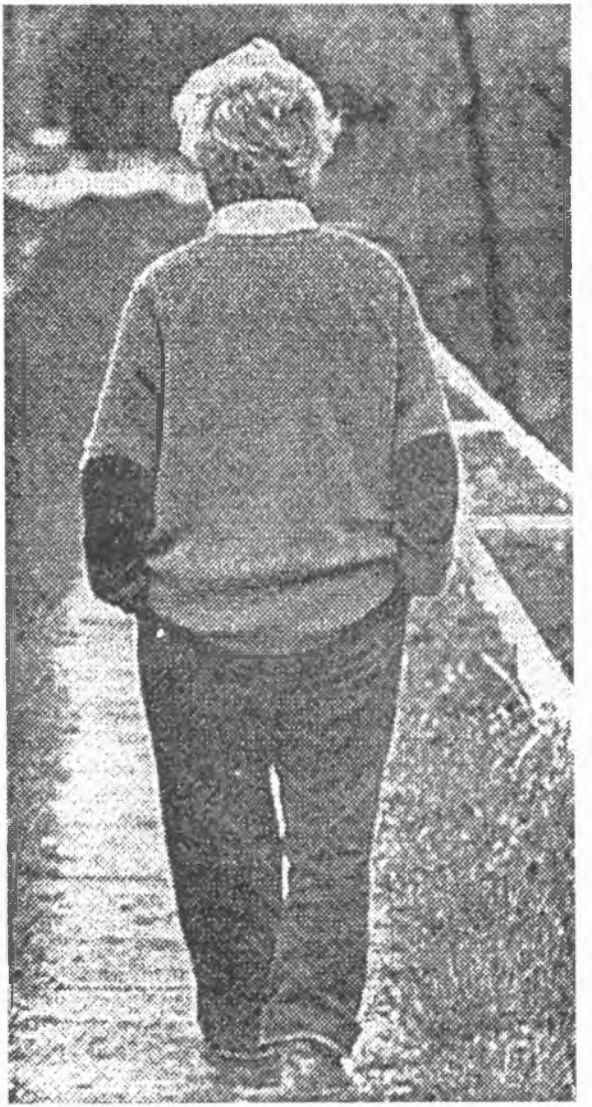
Lale döneminin kâğıthane eğlenceleri bile yanında pek sönük kalırdı."

Hayri roman boyunca olduğu gibi kalan, gelişip değişmeyen başka roman kahramanlarından örneğin Paşazade'den bu çok önemli yanıyla alabildiğine ayrılmaktadır: *"Ben de değiştim değişiyorum da... Dört yıl önce çok ağır suç işlemiştim, suçluydum. Ama dört yılda o denli çok değiştim ki, başka bir Hayri oldum, başka insan oldum. O suçu işleyen insan ben değilim artık. Siz suçlu diye bambaşka bir insanı bambaşka bir Hayri'yi arıyorsunuz, tam bambaşka bir insan olduğum zaman..."*

Zübük romanının kahramanı Zübükzade (Zeybekzade) İbram Bey de ***Tek Yol*** daki Paşazade gibi sahtecidir. Romancı bu yapıtıyla ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır: *"Politikanın nasıl halka yararlı olmak amacından saptırılıp politikacıların çıkarları için halkın onlara yararlı olma yoluna sokulup yozlaştırıldığını anlatmaya çalıştım.*

Zübük'ün işi yalan dolandır. Her olanaktan yararlanır, kendine çıkar sağlar. Ancak Paşazade gibi saf, sevimli değildir; temiz hiçbir yanı yoktur. O bir politikacıdır; hemşehrilerinin sırtına basa basa parlamentoya kadar tırmanmıştır. Demokrasiyi kendine göre yorumlar, politikayı kendi çıkarı için kullanır. Hemşerileri *"Biz bu zibidi Zübük'ün ne namussuz, ne vicdansız olduğunu bilmez miyiz de bu düzanbaza para kaptırırız?"* diye yakınsa da yararı yoktur. Çünkü, insanların zayıf noktalarını özlemlerini çok iyi bilmektedir. Suyun başındakilerle düşüp kalktığı izlenimini vermekte ustadır. Böylece her sorunu çözebileceği izlenimini verir, çevresindekilere. Partide tırmanıp milletvekili olur. Bu üçkâğıtçının milletvekilliğini neden beceremediğini anlatması ibret vericidir. *"Meclise varınca ne görsek... Orada öyle Zübük'ler var ki, hey heey, bizim Zübük'lüğümüz hiç sökmüyor. Analar ne Zübükler doğurmuş kardeşim. Bizim Zübük'lüğümüz orda para etmedi."* Foyası meydana çıktığı için yeniden seçilemeyecektir ama yeni bir umut kapısı açmakta gecikmeyecek. Onun ne mal olduğunu anlayanları bu kez de kasabanın il olması için arkasına toplayabilecektir. *"Bu herifte bu zihin, bizlerde de bu avanaklık varken herif istese bizim bura insanını yediden yetmişe önüne kadar da, davar diye güder(...) Biz bu püsküllü belayı zorla başımıza aldık. Her ne çektiysek kendi beyinsizliğimizden. Bizde bu kafa varken bizim gibilerine bir değil on zübük az gelir(...) Bizim hepimizin içinde zübüklük olmasa, bizler de birer zübük olmasak aramızdan böyle zübükler büyüyemezdi."*

Nesin'in romanları toplumumuzun etkin kesimlerini, aramızda yaşayan kahramanları, gündemdeki sorunları konu edinir. Kahramanların

hareketli serüvenler zincirini gözönüne sererken halkın anlatımından, geleneksel yapılardan ustaca yararlanır. Kullandığı araç canlı konuşma dilidir. Onun sürdürdüğü gülmece yolunun edebiyat sanatının kapsamına girip girmediği yolundaki tartışmaları artık geçmişte kalmıştır. Okuruyla kurduğu sıcak, sürekli ilişkiden ise edebiyat dünyamızın bugün de alacağı önemli ders vardır.

Aziz Nesin ve Tiyatro

Özdemir NUTKU

Dünyanın en verimli ve renkli yazarlarmdan biri olan Aziz Nesin, genel olarak yapıtlarında insan yaşamının gülünç yanlarını buruk bir üslûpta ön plana getiren ciddi, evrensel ve düşünsel anlamda ahlakçı bir yazardır. Onun ahlakçılığı, dar anlamdaki, baskıların ve yanlış öğretilerin getirdiği, alışagelinmiş ahlak anlayışının kısırlığını taşımaz. Tam tersine, yazar, batıl inançlara ve töresel yanılgılara dayanan bu kısır ahlak anlayışına karşıdır. Onun ahlakçılığı, sağduyudan ve akılcılıktan kaynaklanır. Evrensel ahlak anlayışını, yapıtlarında, halkın duygularını ve esprisini bilerek vermeye çalışır. Yazar, öykülerinde, masallarında ve oyunlarında örgütlenmiş insan'ın sorumluluğunu, disiplinini örgütlenmiş insan'ın ahlaksal temelini vurgular. Ancak bunu söylev çeken bir didakt gibi değil, tersine halkın içinden çıkmış anonim bir ses olarak süregelen bozuk düzeni eleştirerek ortaya çıkarır. Onun yapıtlarında gerçek bir halk dehasının soluk aldığını hissederiz. Çizdiği insan manzaraları'nın, ilk bakışta, acımasızca yaratılmış karikatürler olduğu sanılabilir, ama biraz dikkat edilirse bu manzaraların tümünün sevgiyle işlenmiş, evrensel yanları güçlü görünüşler olduğu anlaşılır. Kendi yaşamı içinde en güzel mizahı hiç gülmeden, ciddi bir yüzle ortaya çıkartan yazar, yapıtlarıda, en cidi sorunları okuyanı düşündürerek gülümsetecek bir mizah anlayışı içinde getirir. Aziz Nesin için örgütsel bilinç önemlidir; öykülerinin çoğunda bu bilincin yokluğunda ortaya çıkan düzensizliğin ve karmaşanm taşlandığını izleriz. O, bu düzensizliği gülünç durumlarda anlatırken, alt metinde sorunun kökenine ciddi bir yolda ulaşmağa çalışır. Yazar, insanın gelişimi üzerinde dururken şöyle diyor: *"Insan 'iki ayaklı hayvan'lıktan 'konuşan hayvanlı'ğa, sonra*

Özdemir Nutku; *tiyatro yazarı, öğretim üyesi. 1931'de İstanbul'da doğdu. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü ile Georg-August Üniversitesi Tiyatro Fakültesi'ni bitirdi. Şiirle girdiği sanat yaşamını tiyatro yazarı olarak sürdürdü. Araştırma, eleştiri ve denemeler yazdı, yazıyor. Tiyatro kuramı, tiyatro tarihi, inceleme-araştırma, özgün oyun, anı, çocuk yazını, senaryo ve çeviri alanlarında otuzun üstünde kitabı yayımladı. Çeşitli ödüllerin de sahibi olan Nutku, Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde Sahne ve Görüntü Sanatları Bölümü Başkanıdır.*

'düşünen hayvan'lığa, 'iradeli hayvan'lığa, 'toplumsal hayvan'lığa, 'toplumsal hayvan'lığa yönelmiş, yani varlığının bu niteliklerindeki bilincine varmış, bugün de 'insan örgütsel bir yaratık' olmuş, varlığının örgütsel bilncine varmıştır."

Çağımızda, yazarın evrensel nitelikleri kazanabilmesi için bu çağın örgütsel niteliği'nin varmış olması gerekir. Bugün en bireysel ürün olan sanat bile 'örgütleştirilmiştir." Bu örgütsel çağ, insanın her alandaki yaşayışını etkilemektedir. Bu çağın insanı, kaynağı örgütsel ürünler olan sentezi yaratamıyorsa, içinde yaşadığı çağın gerisinde kalmış demektir. *"Bugünün yazarı"*, diyor Aziz Nesin, *yöresellikten çok ötede, içinde bunaldığı çağının sorunlarını çözümlemek amacındadır. Pakistanlı yazar da, Fransız yazar da, bir Türk yazar da, aynı çağın sorunlarının baskısı altındadır. Onun için başka yollarından da olur, oyunlarında çağını yansıtmaktadır. Çünkü bugünkü dünya düzeninde o çağ hepimizindir. (...) Bir yazar, oyununda, çağını yansıtmadıkça, dünya tiyatro platformunda bir belli yer alamaz. Yazar oyunlarıyla bu yeri almadıkça o ülkede ulusal tiyatro olmaz."* Bu noktada yazara katılıyoruz; biz de şunları demiştik: *"Ulusal olmak demek, bir ülkenin güç kaynaklarıyla evrensel olması demektir; yani kendi kültürünün özelliklerini daracık, karanlık yollardan değil, yeryüzünün tüm insanlarını çekecek aydınlık bir anlayışla sağlamaktır. Bir yörenin düşüncesini, yaşayışını, renklerini tüm dünyaya tanıtmak ve bütün insanların malı yapmaktır. Bir yazar, kendi toplumunun yaşayışını kıskançlık duymadan, gönül rahatlığıyla başka toplumlara ifade edebiliyorsa dünya çapında bir eser yaratıyor demektir. (...) Kısacası, ülkemiz için gerekli olan oyun yazarı iç yasaklamadan kurtulmuş, köküne inebilmiş ve çağının aynası olabilmiş sanat adamıdır."*

Ulusal tiyatroya ancak evrensel bir yönelişle gidilebileceğini bilen Aziz Nesin, bunun için de tiyatro alanında sürekli bir arayış içinde olmuştur. Bu arayış içinde, bugüne değin yazmış olduğu oyunlar arasında farklar vardır. İlk iki oyunu ***Biraz Gelir misiniz?*** (1958) ve ***Bir Şey yap Met*** (1959) tutum, yöneliş ve biçim olarak birbirinin ikizi soyut evrensel oyunlardır. Daha sonra yazdığı ***Toros Canavarı*** (1965) ise alışagelinen burjuva tiyatrosunun komedya biçimini kullanır. Öte yanda ***Düdükçülerle Fırçacıların Savaşı*** (1964) geleneksel Türk tiyatrosunun absurd niteliğinden yararlanıp kukla kişilerle politik taşlamayı getirir. Yazarın aynı yıl yazılan, ama 1968'de yayımlanan ***Üç Karagöz Oyunu*** (Karagöz'ün Kaptanlığı, Karagöz'ün Berberliği, Karagöz'ün Antrenörlüğü) ise geleneksel tiyatromuzun bir türü olan gölge oyunu tekniği kullanılarak yazılmıştır. ***Tut Elimden Rovni***

(1968) insanla nesneyi içiçe vererek soyut bir oyun olarak karşımıza çıkarken, 1950'de Üsküdar Paşakapısı Cezaevi'nde yazdığı ve sonra 1963'de düzelttiği *Çiçu* aynı soyut tiyatro anlayışına getirir. *Hadi Öldürsene Canikom* (1970) ise buruk bir mizah anlayışıyla ilginç bir durumu işler. Yazar, *Sait Hosait*'te (1971) daha önceki bir deyişini bu oyunun teması durumuna getirdiği, "Ne sağcıyız ne solcu, futbolcuyuz futbolcu", önermesini işlerken, *Zat-ı Devletleri İbiş Hazretleri* (1971), *Hakkımı Ver Hakkı* (1973), *Hakkımı Ver Hakkı* (1973), *Aziziname* (1973), *Zübük* (1978) ve *Deliler Boşandı* (1982) ile siyasal ve toplumsal taşlamalara yönelmiştir. Biz, bu yazıda yazarın yalnızca ilk üç oyunu üzerinde durmak istiyoruz.

Yazarın ilk iki oyunu gerek öz, gerekse biçim yönünden birbirine benzer. Her iki oyunda da iki ayrı dünya vardır: içerdekiler ve dışardakiler... Her iki oyunda da içerdekilerin ölüme karşı direndiklerini izleriz. Dışardakiler ise, içerdekilere oranla bilinçsizdirler, ölüm onların anlamadan sürüklendikleri bir sondur. Gerçi *Biraz Gelir misiniz?*'de içerdekilerin bir bölümü (Zani, Sarey, Cino) bilinçsiz oldukları gibi, *Bir Şey Yap Met*'te içeri giren Keer bilinçsiz kalır. Met ise yavaş yavaş bilinçlenir. Her iki oyunda da kişilerin yaşama hakkı ürettikleriyle ölçülür. Yine her iki oyunda, bir şey yapmayanlar daha çabuk ölürler. Ölüme direnmek için kişiler (Met dışında) bir şeyler yapmalarında idealisttirler ve yaratma yeteneklerini olduğundan daha ileriye götüremezler. Bu kadar birbirinin paralelinde olan bu iki oyun ayrıntılarda farklı olsalar bile, oyun kişilerinde de benzerliklere rastlıyabiliriz: Cino ile Keer'in, hatta bir yere kadar Zaninin, Mateh Usta ile Şö'nün, Kara Gölge ile Doktor'un birbirlerine benzemeleri bir raslantı değildir. Yazar, bu iki oyunda da ölüm-ölümsüzlük kavramlarını işlediği için (ayrıntılar dışında) aynı yöneliş içinde görülür. Yazar, her iki oyununda da soyutlamadan hareket ederek gerçeğe yönelme eğilimindedir. Soyutlamayı halk sanatının bir özelliği olarak kabul eden yazar, masallarında yaptığı gibi, bir gerçeği öne sürebilmek için soyutlamaya başvurur. Tüm dünya halkları gibi, Anadolu halkının da ilkel ritüel gösterileri içinde simgeler önemli rol oynar ve halk düşüncesini de bu simgeler yoluyla anlatır. *Biraz Gelir misiniz'de romantik bir sanatçı olan Mateh ustanın yaptığı ve sıpi adını verdiği çalgının sesini duyabilenlerin kötülük yapamıyacaklarına inanması bir masal mucizesi ile değerlendirilebilir. Nitekim, Tahir Alangu'nun yazar ile yaptığı konuşmada Aziz Nesin'in masal kaynaklarına ne kadar değer verdiğinin bir göstergesidir: "Biraz*

Gelir misiniz? adlı oyunumda 'ölümsüzlük ülkelerine kaçma' motifini kullandım. Bunu nereden aldığımı bilmiyorum. Edebiyatımızda o kadar yaygın bir motif ki... Birkaç masalın bence kalmış tortusu olarak kabul ediyorum. 'Ölümsüz Ülke'yi insanoğlunun yaratıcılığında, işe koşulurken eline verilen zamanın şuurlu oluşu ile çatışmasını ifade etmede kullandım.

Zaman kavramı yazarın oyunlarında önemli bir yer tutar; zaman, insanoğlunu yaptıkları ile değerlendirir ve insanın yaratıcılığı ile uzar, kısırlığı ile kısalır. Onun için, zaman, günlerin ve saatlerin geçmesiyle sınırlı olan şematik bir süre değil, insan-oğlunun kendini gerçektleşirebilmesiyle ölçülebilen bir değerdir. ***Biraz Gelir misiniz***'de Mateh Usta, kendinden ve iki çırağından başka hiç kimsenin sesini duymadığı supi'lerinin sesini herkese duyurabilme amacıyla bu çalgıları daha iyi bir duruma getirebilmek için durmadan çalışan bir sanatçıdır. Onun bu tutkusu ve istemi olduğu sürece ömrü de uzar. Ölüm çağırdığı zaman da gitmez, yapılacak işi olduğunu söyler? Ama artık supi'sine takmak istediği perdeyi takmaktan vazgeçtiği, yani bir şey yaratma sevincini yitiridği anda da hiç duraksamadan ölüme gider.

Aynı zaman kavramını ***Bir Şey Yap Met***'te de izleriz. Bu oyunda he insan yaratıtğı ya da ürettiği şeyin önemi oranında yaşar. Her insan, insanlığa armağan edebileceği ya da yaşam için anlamlı olan bir şeyi yaptığı sürece ömrünü uzatır.

Aziz Nesin'in oyunlarındaki zaman kavramı ölümlü-ölümsüz olma ikileminin en belirgin motifidir. Doktor, Met'e, *"Yaşamayı sevmek ölümü düşlemekle olur"*, der. Başka bir deyişle, ölümün bilincinde olan yaşamayı sever. Ölüm korkusu Mateh Usta'nın yaşamak için direnci artırır: *"Yaşamak... Et, kemik, kan değil, renk yok, ışık yok, ses yok, yok, yok... Onların hepsi benimdi. Onları birer birer, teker teker toplamıştım. Ben ölmek istemiyorum. Supi'nin perdesini tam yerine koyup istediğim sesi dinleteceğim size... Nasıl yırtma zamanı?"* Mateh Usta, inancını yitirmediği sürece yaşamak için savaşacaktır. Ve zamanı yırtacaktır: "Bir gün öleceğiz... Öldüğüm zaman düşünsene... Benim sesim yaşayacak. Güzel değil mi? Sesim yaşayacak.. İşte, bu Mateh Usta'nın yaptığı supi diyecekler. Dünyanın en büyük supicisi."

Ancak Mateh Usta inancını yitirdiği anda, ölümle savaşma gücünü de yitirir. O, artık perdeyi takma isteminden yoksundur. Mateh Usta bitmiştir, bütün ustalar gibi, ölüm onu *"biraz gelir misiniz?"* diye ça-

ğırdığında karşı durmadan boyun eğer. Karısı Zani'nin sözleriyle, o, *"hiç yaşamamak"* pahasına ölmeden önce dünyaya sesini bırakmak isteyen bir sanatçıdır. Bu yüzden, yaşadığı sürece aklını yalnızca supi yapmaya takmış, bu idealizm içinde, ne kendi ailesine, ne de komşusuna bir yararı olabilmiştir. Mateh Usta, sesini ölümsüz yapma çabasıyla, karısını, çocuklarını ekmeksiz, çaysız bırakır. Aklı hiçbir pratik çareye işlemez; komşusu Pinay, çocuğu için yardım istediğinde yanıtı, *"benim aklım yalnızca supi için. Baylar! Benim boş geçirecek bir dakikam bile yok"*, olur.

Mateh Usta'nın supi dediği çalgı nedir? O çalgının sesini duymayanların pusi, pasi, sopi dedikleri şey nedir? Mateh Usta inancını yitirdiği anda, yani supi ile uğraşmayı bıraktıktan sonra, adını doğru dürüst söyliyemediği çalgının oyun içnideki anlamı ne olabilir? Supi, bu oyundaki soyutlamanın anahtarıdır; ölümlü-ölümsüz olma ikilemini, dolayısıyla zaman kavramını denetleyen bir yaratışın simgesidir. Zaman supi ile değerlendirilir. Supi ile uğraşıldığı sürece ölüme karşı koyulabilir. Supi'den anlamayanların hiçbiri ölüme karşı koyamaz. Bu oyunda supi'den anlayanlar içerdekilerdir; bunlar çevrelerinden kopmuş, kendi içlerine kapanmış, kendilerini gerçekleştirebilmekle uğraşan kişilerdir. Gerçi Mateh Usta, küçük oğlu Misa yoluyla supileri dışardakilerin de hizmetine verir; sürümü arttırmak için de çok ucuz bir fiyatla satar. Ama supiler yine de, sesleri için değil, renkleri ve dış görünüşleri için satın alınır. Ancak burada önemli bir nokta var: supi kişisel bir üretimdir; onun için de zamanı yok etmeye ya da ölümü yenmeye tamamen yeterli değildir. Mateh Usta'dan önce, ustalar tarafından üretilip geliştirilen şeyler hep mutlu azınlığın işine yaramıştır. Mateh Usta da bunu yaygınlaştıramamıştır. Öyleyse, supi, yalnızca mutlu azınlığa yönelmiş bir sanat yapıtıdır. Nitekim supi, Mateh Usta'yı yarı yolda bırakmıştır. Supi, sanatçının idealist yaratma gücünü ortaya koyan bir simgedir. Toplumun yararı için düşünülmüş, ama topluma ulaşamamış olan supi kendi fildişi kulesine kapanmış kişilerin yaratma eylemini, sanatsal davranışlarını simgeler.

Bir Şey Yap Met bu açıdan yazarın ilk oyunundan ayrılır. Uzun bir süre hiçbir şey yapmadan yaşayan ve içindeki birikimi bilinçsiz bir biçimde dışarı iten Met, oyunun sonunda, dışardakileri bilinçlendirmek için kendini feda etme pahasına çoğunluğa yönelen bir yaratıcı olarak karşımıza çıkar. Met'in bu tutumu içerdekilerin (Neh, Ri, Şöö) yalnızca kendileri için yaratmalarına bir başkaldırıyı, o zamana kadar süregelen

düzeni değiştirici bir davranışı getirir. Yazar, bu oyundaki kişilerin, birer birey olmayıp toplumdaki katların birer temsilcisi olduklarını belirtir. Bu oyundaki her kişi belli grupların *"elçiliğini ve sözcülüğünü"* yapar. Bu oyunda da iki belirgin düzlem vardır: içerdekiler ve dışardakiler. İçerdekiler dört kişilik bir ailedir. *"Bu aile, tarihin, her döneminde, her yerde ve her toplumda bulunan üst tabakanın mümessilidir; bunlar gelenek ve görenekleriyle kendi yasalarını sağlamca kurmuş olan tutarlı kişilerdir."* Dışardakiler ise, o toplumda geri bırakılmış ve ezilmiş, haklarını aramasını bilmeyen bir yığındır. Hizmetçi Kinata, kökeni dışarda, ama içerdekilerin bazı koşullarına uymuş, ortada kalmış bin figürdür. Keer, Met'in nişanlısıdır; dışardakileri temsil eden bu genç kız, *'içinde yetiştiği kara kalabalıktan kurtulup üst tabakaya sıçramak isteyen insanların temsilcidir."* Keer gibiler, içinde yetiştikleri insanların durumlarını düzeltmeyi düşünmeyen, düşünseler bile buna güçleri yetmeyen, bu yüzden de tek başlarına kendilerini kurtarmak için rahat insanlar arasına katılmaya çalışan, ama yüzlercesi içinden ancak birinin rahata kavuşabildiği insanlardandır. Doktor ise, yaşamın bilincine varmıştır; insanlardaki yaşama tutkusunu ve ölüm korkusunu simgeler.

Met, Mateh Usta gibi, fildişi kulesine kapanmış, bir idealist değildir. Mateh Usta'nın yapmadığını bu oyunun sonunda o yapar. Met'in oyun içindeki gelişimi iki açıdan izlenebilir: dış görünüşü kayıtsızlıktan yaşama isteğine yönelirken, iç gelişimi kuşkudan bilince doğru yükselir. Oyunun başında, Met'in hiçbir şey yapmadan oturması, gizliden duvarlara yazması, onun ilk evresidir. Met'in için için kaynayan yaşam sevinci başlarda bir karmaşa içinde olduğundan, duvarlara yazı yazmak gibi bir amaçsızığı ve abesi yansıtır. Met'in dıştaki aylak görünüşü ise, içinde yaşadığı çevreye olan başkaldırısının ilk adımıdır. Başkaldırdığı çevreye nasıl karşı duracağını bilemediği için bunu pasif bir tutumla, yani hiçbir şey yapmamakla gerçekleştirmektedir.

Met'in büyükbabası Şöö, Mateh Usta gibi, yaşama sevincini ancak mutlu azınlığın anlıyabileceği şeylere harcamaktadır. Şöö'nün, tüm karanlıkları, yapmış olduğu kutuya doldurma isteği, metafizik bir tutum ve sonuçsuz kalacak bir zaman harcama dışında, çevresindeki insanlara yarar sağlayacak bir şey değlidir. met önce büyükbabasının bu bulgusunu çalarsa da, içindek yaşama sevinci onu Şöö'den daha olumlu bir iş başarmaya iter. Aziz Nesin, *"Aslında Met, bütün yapılanlardan daha olumlu, daha üstün bir iş başarmak isteğindedir; ama bunun ne olduğunu bilmediğinden tedirgin, tedirginliğin sonucunda da aylaktır"*, diye yazar.

Met, zaman geçtikçe çevresinin nelerde yanlışa düştüğünü anlar: çevresindekiler yalnızca kendileri için bir şeyler yapmışlardır. Met bir anda çevresindekilerin bencilliklerini görür ve yapması gereken işi de anlar: dışardakiler karanlıkta kaldıkları sürece, onlar bilinçlenip aydınlığa çıkmadıkça onun da mutlu olması olanaksızdır. "*Gerçek mutluluk bir bütündür.*" Met yapacağı şeye böylece karar verir; dışardakilere gerçekleri anlatacak, onları uyaracaktır. Ama Met bunu romantik bir kahramanlık gösterisi olarak değil, kendini gerçekleştirmenin zorunlu çaresi olduğu için yapacaktır. Met, dışardakileri uyaran içerdekilerin ilk temsilcisi olduğu için öldürüleceğini bilir. Ama Met, bu ölümün ona sürekli bir yaşam değeri kazandıracağının ve ondan sonra da birçok Met'ler getireceğinin farkındadır. Böylece, bir önder ve devrimci kadronun temsilcisi olan Met, dışardakileri uyarmak için kendini feda ederek kendini gerçekleştirir. Met, bu davranışıyla, yazarın ilk oyununun kahramanı Mateh Usta'nın yapamadığını yapar. Mateh Usta'nın sondaki yılgınlığının, kendini bırakmasının ve inancını yitirmesinin tersine, Met, yapılması gerekeni, çeşitli olay ve durumlardan öğrenir ve başarır. Bu yönden Aziz Nesin'in birinci oyunu bilinçli bir kadronun yenilgisini getirirkne, ikinci oyunu bu kadronun amaçsızlığını ve yanlış işlerini ortaya koyarak yapılması gereken asıl işi belirtir. Bu iki oyun anlam yönünden sanki birbirinin devamı, birbirini tamamlayan iki oyun olarak karşımıza çıkar. Yazarın ikinci oyunundaki soyutlama ilk oyunu ile karşılaştırılınca, daha bütünlenmiş ve desteklenmiş olarak görülür. Oyundaki ana çatışma, içerdekiler ile dışardakiler arasındaki sürtüşme belirgindir. Ayrıca, bu ana çatışmayı destekleyen Met'in kendi içindeki çatışması ve onun bilinçlenmesini başlatan çevresinin üyeleri (Met ile baba Nek, Şöö ile anne Ri) arasındaki çatışma, oyundaki soyutlamayı netleştiren ve daha anlamlı bir duruma getiren ayrıntılardır. Yazar, ayrıca, içerdekiler ile dışardakileri ayıran duvar yoluyla görgü, gelenek, parasal durum gibi, daha birçok engelin simgelerini verir. İçerdekiler, kendi rahatları ve çıkarları için bu duvarın ardına gizlenmişlerdir. Oyunu bütünleyen başka bir soyutlama da, her tabloda duvarın renginin biraz daha açılmasıdır. Met bilinçlendikçe ve hedefine yaklaştıkça önce siyah olan duvar, koyu gri, sonra açık gri, beyaz ve sonunda pembe olur. Böylece, devrimci kadroyu temsil eden Met'in uyanması, birçok şeyin farkına varmasıyla çevrenin yapısını simgeleyen duvar da ferahlatıcı bir görünüme doğru değişir.

Soyutlama kavramını biraz açmak gerekir; çünkü soyutlama genellikle burjuva dünyasında *"gerçekleri gizlerle örtmek"* anlamında, gerçeklerden kaçma olarak kullanılmıştır. Çoğu kez şiirde rastlanılan bu eğilim yabancılaşmanın bir sonucu olup genellikle amacı yok etmek, gerçeği yok saymakla bir tutulur. Bir çeşit parçalanmadan, yabancılaşmadan gelen bu tür soyutlamada toplumdan kaçış sağlanır. Toplumdan kaçarak, günlük yaşamı bayağı bularak gerçek kadar, mantık bağlarını parçalayan bu tür soyutlama yararcı bir işlevsellik taşımaz.

Aziz Nesin'in soyutlaması ise, yukardakinin tersine, tam anlamıyla işlevselidir. Yazarın oyunlarındaki soyutlamaları, gerçeğin özüne varmaya yöneliktir. Soyutlamaları, gerçeklerin açıklanması, yorumu ve belirlenmesi için gerekli bulur: *"(...) Önemli olan soyutlamanın hangi nedenle, hangi gerekçeyle, niçin yapıldığıdır. Gerçeğin amacı halkçılıksa -ki böyle olması gerekli gerçekçiliğin kaynağı olarak da halka yönelelim. Halkımızın, köylümüzün seyirlik oyunlarına dikkat edelim. Anadolu'da ve Balkan köylerinde seyirlik oyunlarına dikkat edelim"*, diyen Aziz Nesin, halkın gerçeği tanıması için soyutlamalara başvurduğunu belirtir.

Yukarda da değindiğimiz gibi, her soyut sanatı elbette gerçekçi olarak kabul edemeyiz. Ancak gerçekliği yansıtmak amacını görev edinmiş oyunlarda başvurulan soyutlama, soyut oyun değil, biçim olarak gerçekçi sayılmamakla birlikte, içeriği ve yönelimi açısından gerçekçidir. Brecht de, gerçeği göstermek için birçok oyununda soyutlamalara başvurmuştur. Yanlış anlaşılmasın, bununla Aziz Nesin ve Brecht'in çalışma yöntemlerini aynı kategoriye koymuyoruz. Her iki yazarın yöntemleri birbirinden farklıdır; ancak Brecht'ten sözetmemizin nedeni, toplumcu tiyatronun en tutarlı yazarlarından birini - belki de en başta gelenini - örnek göstermek içindir. Nitekim bu konuda yine Aziz Nesin'in sözlerine başvurabiliriz: *"Bence, bir oyunun gerçekçi olup olmaması, herşeyden önce yazarın kendisinin oluşumunda gerçekçi olup olmamasından, yazarın gerçeğe saygısından ya da saygısızlığından ileri geliyor. Yazarın gerçeklere saygısı yoksa, dünyaya bakışı özellikle gerçekçi değilse, gerçekçi akım kalıplarından hangisine uygun yazarsa yazsın, yine de eseri gerçekçi olmuyor."*

Yazarın üçüncü oyunu, ***Toros Canavarı***, soyutlama yapılmadan, alışagilinmiş komedya türü ile ortaya çıkarılmıştır. Baş oyun kişisi, yazarın sözleriyle, *"bir tesbih böceği"* olan Nuri bey, içinde yaşadığı toplumun yanlış yiğitlik ve erkeklik anlayışının beslediği bir çaresiz kahramandır.

Nasıl olursa olsun - yanlış ya da kötü de olsa - güçlü olana duyulan korkuyla karışık saygı oyunun temasını kurar. Bu oyunda, yırtıcı hayvanların arasıdaki orman yasasına ve kişisizlikten gelen ters bir saygı anlayışına rastlarız. Kim iyi kükrüyorsa hayvanlar onun çevresinde toplanırlar. Öte yanda, kendi halinde, dürüst, ama pısırık, yılgın ve hemen boyun eğen Nuri bey bu orman yasasının kuralları içinde ne yapabilir? Nuri bey, çakalların uluması karşısında sinen bir tavşandır. Bu oyunda, iyi ve doğruyu temsil eden taraf yalnızca kendi gemisini kurtarmaya uğraştığı - hatta kendi gemisini de kurtaramadığı - için kükreyen tarafın zorbalığına boyun eğer. Bu böyle olunca, o çevrede zorbalık, korkunun döllediği yanlış bir saygı duygusunu uyandırır. Bu da, kükreyenleri ve zorbaları egemen güçler durumuna getirir. Toros Canvarı'nda yan temalar, ekonomik dengesizlik, değerler sisteminin olmayışı ve aydınların yararsızlığı üzerinedir.

Nuri bey kendi halinde, yumuşak karakterli, pısırık bir emeklidir. Rahatının kaçmaması için, onu hiçe sayanlara karşı durmayan bir Osmanlı tekne kalıntısıdır. Ama aslında bu pısırıklığı ile ne kendinin ne de ailesinin huzurunu sağlayabilmektedir. Nuri bey, bir olumsuz kahramandır; ancak bu oyunun daha etkili olabilmesi için Nuri bey'in olumsuz kahramanlığını daha derinlemesine işlenmesi gerekirdi düşüncesindeyim. Bozuk düzenin getirdiği koşullara başkaldırmayan, kendi gölgesinden korkan, bu zavallı insanın daha ayrıntılı bir portresi çok daha kalıcı bir karakter ortaya çıkarabilirdi. Yazar, 1955'te, bu konuyu ilk kez bir öykü olarak yayımlamıştır. Yazar, oyunlaştırırken nedense bu öykünün iki boyutlu görünüşünü silip atamamış, böyle bir tiyatro yapıtı için gerekli olan üç boyutluluğu getirmemiştir. ***Toros Canavarı***'nın bu boyutsuzluğu yanısıra zayıf sahneleri de var. Nuri bey'in 'Toros Canavarı' olarak yakalanması konunun anlamı açısından ne kadar ilginç olursa olsun, oyun olarak inandırıcı değildir. Nuri bey'in yok yere 'Toros Canavarı' olarak gazetelere geçmesi ve yakalanması ne kadar eğlenceli ve ironikse, oyunun dramtik gelişimi açsında da o kadar zayıftır. Ayrıca, bu oyunda, yazarın öteki oyunlarında gördüğümüz üslûp bütünlüğü de yoktur. Bazı sahneler dramatik yapıyı desteklerken, bazı sahneler, karakol sahnesinde olduğu gibi, parodik bir düzleme atlayıvermiştir. Bu, oyunun estetik yapısını zayıflatırken, toplumcu niteliği getiren işlevselliğini de yıpratıyor.

Aziz Nesin, bundan sonra yazdığı oyunlarında parodik soyutlamalara daha geniş yer vermiştir. Geleneksel tiyatromuzun abes (absurd) niteliklerini de kullanmayı seven yazar, ***Düdükçülerle Fırçıcıların Savaşı***'nda ülkeler arasındaki diplomatik ilişkileri karikatür kişilerle ve anlamlı 'saçma' durumlara yönelen görünüşlere sağlamıştır. İç aksiyonda belli gerçekleri dile getirirken, dış aksiyonda gerçekleri bir çocuk oyunudaki naiv gelişmelerle ve soyutlamlarla vermiştir. Göstermeci biçimle evrensel bir konuya yönelen bu oyun, türünün başarılı bir örneğidir. Konuşma örgüsü, gölge oyunundaki gibi yinelemelerle dolu olduğundan, oyun yeryer tekdüze bir durum da alabiliyor. Yazar, göstermeci biçimi seçmiş ve bunu bundan sonraki her oyununda denemiştir. Onun Karagöz metinleri, ***Sait Hopsait, Zübük, Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz*** vb onun bu türdeki denemeleridir. Soyutlamalarını genişlettiği oyunları ***Çiçu, Tut Elimden Rovni, Hadi Öldürsene Canikom*** ve benzeri yapıtlarıdır.

Oyunları yabancı ülkelerde de ilgi gören Aziz Nesin, tiyatro açısından henüz hakkınca değerlendirilmemiştir. Aziz Nesin, tiyatro üzerine olan düşünceleri ve yazmış olduğu oyunlar açısmdan irdelenmesi gereken bir yazardır. Onun tiyatro yazarı olarak yeterince ele alınmamasının bir nedeni, belki de, öyküleriyle dünya yazarları arasına girmesi ve onun gülmecelerini okuyanların oyunlarındaki soyutlamaları yadırgamalarıdır. Oysa Aziz Nesin, bugüne kadar yazdığı onlarca oyunuyla tiyatro alanında da üzerinde önemle durulması gereken yazarlarımızdan biridir.

---

1 Aziz Nesin, "Çağını Yansıtmak", Oyun, sayı 19, Şubat 1965, 12.
2 A.g.y., 13.
3 Bkz. Özdemir Nutku, Oyun Yazarı, İzlem Yayınları, İstanbul 1965, 7-22.
4 Onun bu yazıdan sonra yazılan oyunları arasında, Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz adlı müzikli oyunu da yine toplumsal taşlamaya yönelik, açık biçimde yazılmış bir oyundur. Aziz Nesin'in diğer önemli oyunları Bir Zamanlar Memleketin Birinde, Başarımı Karılarıma Borçluyum, Pırtlatan Bal (çocuk oyunu) ve yine aynı önemde Bir İnsan Sesi Üstüne Üç Sesli Üzünç, Sen Gara Değilsin, Bir Kadın İçin Düet, Hazır Ol ve Yaşasın Kavuniçi gibi kısa oyunları vardır.
5 Burada sözkonusu olan bilinç, ölümün farkında olmadır.
6 Bkz. Yeni Dergi, sayı 23, Ağustos 1966.
7 Bkz. Aziz Nesin, "Bir Şey Yap Met Oyunu Üzerine Düşünceler", Oyun sayı 21, Nisan 1965, 12.
8 A.g.y., 13.
9 A.g.y., 14.
10 Aziz Nesin, "Tiyatroda Gerçekçilik", Oyun, sayı 28, Ocak 1966, 9
11 A.g.y., 10.

Aziz Nesin'in Oyunlarında Dramatik Olan

Sevda ŞENER

Sevda Şener; *tiyatro yazarı, öğretim üyesi. 1929'da İstanbul'da doğdu. Ankara'da Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. 1958 yılında aynı fakültede açılan Tiyatro Enstitüsü'nün ilk asistanı oldu. İngiltere'de Bristol Üniversitesi Dram Bölümü'ne ve Viyana Üniversitesi Tayatrobilimi Enstitüsü'ne devam etti. Devlet Tiyatrosu Edebi Kurul Üyeliği yaptı. Profesör olduğu Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü Başkanı iken emekli oldu. 1960 yılından başlayarak yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli yayın organlarında inceleme, tanıtma ve eleştiriler yazdı.* ***Musahipzade Celal ve Tiyatro, Çağdaş Türk Tiyatrosu'nda Ahlâk, Ekonomi ve Kültür Sorunları, Çadaş Türk Tiyatrosunda İnsan, Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*** *gibi kitapları yayımladı.*

Aziz Nesin'in oyunlarında ana tema, yanlış anlamaya meydan vermeyecek biçimde, açık ve seçik olarak sunulur. Yazar, bildirisinin doğru anlaşılmasından emin olmak için, kişilerin özel durumunu açıklayıcı konuşmalar örüntülemiş, oyun kişilerine durum saptaması yaptırmış ve bu durumun nasıl bir sorun taşıdığını söyletmiştir. Böylece tema hem iyice açıklanmış, hem de seyirciye oyun kişilerinin içinde bulundukları duruma gösterdikleri tepki bağlamında sergilenerek sunulmuş olur. Ayrıca konuşmalarda yapılan tekrarlarla düşünce pekiştirilir. Aziz Nesin'in bildiri ağırlıklı olan oyunlarını doğrudan didaktik olmaktan koruyan, fakat bildirinin yalnızca yazarın istediği gibi anlaşılmasına, başka yorumlara kapalı olmasına neden olan bu yöntem olmuştur. Bununla beraber, oyunlar derinlemesine incelendiğinde ana temanın açık anlamı ile çelişen örtük anlamlara ulaşılabildiği görülür.

Aziz Nesin'in ***Biraz Gelir misiniz?, Bir Şey Yap Met, Çiçu, Tut Elimden Rovni, Hadi Öldürsene Canikom*** adlı oyunlarında belirgin bir dramatik durumun çeşitlemeleri yer alır. Oyun kişilerinin konuşmalarında bazen doğrudan dile getirilen, bazen böyle açıkça dile getirilmemiş olsa da alttan alta yaşandığı belli olan dramatik durum *insanın yalnızlığıdır*. Yalnızlık, çatışma içersin veya içermesin, bir iç ya da dış devinime yol açmadıkça dramatik bir durum yaratılmış demektir. Çünkü ortada bir durum, bu duruma karşı çıkan bir birey ve umut kırıklığı ile noktalanan bir sonuç vardır. Karşı çıkma, bazen başkaldırma ve savaşımı göze alma, bazen kabul etmeme ve direnme, bazen razı olur gibi görünüp yeni çıkar yolları arama biçiminde görülür. Başarısızlığın yarattığı umut kırıklığı ise, ya edilgin bir kabullenmeyle, ya da daha iyi gün-

lerin yaşanacağına olan inançla dengelenmeye çalışılır. İnsanın bu süreci yaşaması demek, bir insanlık gerçeğini tanıması, bu gerçeğin kaçınılmazlığı karşısında acı duyması demektir.

Ele alınan oyunlarda açıkça belli olan bir ana temanın ve bu temaya eşlik eden dramatik durumun alt katmanında kendini doğrudan belli etmeyen bir gerçek daha sezilir.Bu da insanoğlunun bir yandan yalnızlığını aşmak, yaşamını başkaları ile bölüşmek için çabalarken, öte yandan böyle bir paylaşımın getireceklerinden korkması, karşısındakine güvenmemesi ve sonuçta yalnızlığını kendine bir kalkan olarak kullanmasıdır. Oyun kişileri konuşmalarında bu gizli gerçeğin ip uçlarını sezdirir, kendilerini ele verirler. Oyun kişisinin görünen isteği ile örtük çekinikliği arasındaki bu çelişki onun iç dünyasında başka bir dramın yaşandığını gösterir: Yaşamı paylaşmak isteyen insan bu paylaşımın gerektirdiği güven duygusundan yoksundur. Kendini korumak için kirpi dikenlerine gereksinimi vardır. Böylece kendi özlemini, kendi yaşamsal gereksinimini kendi çelmeleyen insan durumuna düşer. Yalnızlığını aşmak için çabalayan, yaşamını paylaşacağı başkalarını arayan, yaşamının ancak böyle bir paylaşımla anlam kazanacağına inanan insanın, gerçekte kendi iç engelinden dolayı bunu başaramamış olması görünüşteki dramatik duruma yeni bir açıklama getirir.

Çiçu, yazarın yalnızlık sorununu en açık ve seçik biçimde ele aldığı oyunudur. Bu oyun, insanoğlunun yalnızlığını somutlamak üzere tek kişiliktir. Yazar, oyunda yer alan eşyanın canlı kişiler olarak değerlendirilmesini istemişse de bu kişilerle oyunun tek konuşan ve eyleyen oyuncusu arasında bir alışveriş, bir dialog kurmamış, onları çevreyi oluşturan öğeler olarak kullanmıştır. Aynı açıklamada *"Bu oyunda sembollerle anlatılan yalnızlık kavramı, sahnede elle tutulabilen, gözle görülebilen canlı varlık haline getirilmelidir."* uyarısı yer alır.[1]

Çiçu'da, küçük bir apartman dairesinde, akvaryumdaki balıkları, kafesteki kuşu, kirpisi, havlaması duyulan köpeği, saksıdaki çiçekleri, kitapları, bibloları ve Çiçu adını verdiği plastik bir şişme kadın mankeni ile birlikte yaşayan Adam'ı tanırız. Adam Çiçu'suyla, sanki o gerçek bir kadınmış gibi konuşur,mankenin canlanıp ona eşlik etmesini ister. Mankenle, bir kadını nazlatma, onu mutlu etme, ondan istediğ tepkiyi alma provası yapar. Konuşmalarından önceki tecrübelerinin hep düşkırıklığı

[1] *Çiçu*, İstanbul Matbaası, İstanbul 1969, s. 7

ile son bulduğu anlaşılır. *"Senden öncekiler mi? (Susma, sonra büyük üzüngle) Senden öncekiler... Onların hepsi de beni yalnız, yapayalnız bıraktılar, beni senin cansız kollarına attılar Çiçu... Senin ruhsuz teninde avunma, yüreksiz göğsüne sığınmak istiyorum.. Seni kendi soluğumla şişirip yalnız kendim için yaşatıyorum, isteyince de içindeki havanı boşaltıp seni öldürüyorum."* [2]

Bu sözler Adam'ın terkedilmişliğini, yalnızlığını olduuğ kadar, yalnızlığı seçmiş olduğunu, kendini paylaşmıyacağı bir birlikteliği seçtiğini, isterse söndüreceği bir şişme bebekle avunarak bir üstünlük duygusu yaşadığını gösterir. Oysa bu üstünlük duygusu yalnızlık korkularını aşmaya yetmemektedri. *"Her gece eve gelip, anahtarı deliğe sokup çevirince o soğuk demirsi gıcırtı, beni boğacak genişlikte yayılıyor beynime. Adımımı atıyorum... Çıt yok, çıt... Yalnızlığımın soğuk karanlığı üstüme üstüme soluyor, abanıyor bir derin sessiz uğultu sırtıma. Üşüyorum karanlığın suskunluğundan, korkuyla hemen elektrik düğmesini çeviriyorum.. Gözüm telefonda, birisi, kim olursa olsun birisi, telefon etsin diye bekliyorum (...) Zaman zaman çıldıracağım diye korkuyorum kendimden... Kulaklarımda uğuldayan yalancı gürültülere değil, gerçek gürültülere ihtiyacım var."* [3]

Adam'ın geçmişteki mutsuz tecrübeleri, komşu karı kocanın kavgaları, Çiçu'yu terkedip yaşadığı yeni bir evlilik serüveni, karı koca arasında gerçek bir paylaşımın olanaksızlığını kanıtlamıştır. Adam özeleştirisini de yapar: *"Sen yalnızlık hastalığına tutulmuşsun... Kendi yalnızlığını karının sırtına yükleyerek kurtulabileceğini sandın... Oysa sen, yalnızlığından değil, kendi kendinden kaçıp kurtulmak istedin."* [4]

Aziz Nesin oyununun sonuna eklediği notlarında şöyle söylüyor:

"Bu oyunda, salt herhangi bir insanın yalnızlığı anlatılmıyor, burda insanın yalnızlığı anlatılıyor ve insanın yalnızlığı için bir çözüm aranıyor.

Bu oyunda anlatılan kadın - erkek ilişkisi de değildir. Insanın insana karşı davranışı oyunun esasıdır. Oyun aileye indirgenmiştir. Sembol olarak alınan karı-kocalık'la, arkadaşlık, dostluk, aile, ana baba'lık, akrabalık gibi bütün insan ilişkileri verilmek istenmiştir. Insan kendi mutluluğunu, ilişkide bulunduğu insanı arttırmakla kazanır." [5]

---

[2] A.g.e. s. 11 - 12

[3] A.g.e. s. 34

[4] A.g.e. s. 40

[5] A.g.e. s. 50

Aziz Nesin bu mesajı belirtmek üzere oyununu Adam'ın *yalnızlıklarını böliişeceği insanlara* doğru gitmek üzere kapıdan çıkması ile sonuçlandırır. Ne var ki, Adam'ı bu seçimi yapmaya zorlayan durum *içini dökmek ihtiyacı* olarak açıklanmıştır. Bu da onun *başkalarının* yalnızlığını paylaşımaisteğine gölge düşürür. Yazarın böyle bir paylaşıma inandığına dair yaptığı açıklamayı da zedeler. Zaten oyunun bütünü dikkate alındığında iyimser sonun oyunun bütününde dile gelen güvensizliği dengelemeye yetmediği görülür. Birliktelikleri tehdit eden anlayışsızlık, sevgisizlik ve ihanet, hem Adam'ın açıklamaları, hem komşu daireden duyulan tartışmalar, hem Telefondaki Kadın'ın anlattıkları ile tekrar tekrar dile getirilmiştir. Böyle bir gerçeğin özellikle vurgulandığı güvensiz bir ortamda paylaşım düşüncesi inandırıcılığını yitirir. Adam'ın, oyunun sonundaki *"Başkalarına gidiyorum...* sözü, olsa olsa, kendi korunaklı yalnızlığını yitirmeden, karşılıklı iç dökmeye yarayacak bir birlikteliğe razı olmak anlamında yorumlanabilir.

Benzer bir ikilemle ***Tut Elimden Rovni***'de karşılaşırız. Bu oyunda istekleri, seçimleri birbirine hiç benzemeyen, birbiri ile anlaşamayan, uzlaşamayan bir karı-koca ancak karşıtlıklarını dengede tutarak birlikte yaşamayı başarabilmektedirler. Dengeli birlikteliğin ise uyumlu birliktelikle aynı şey olmadığı açıktır. Uyumun yerini dengenin almış olması olsa olsa bir uylaşımdır.

Aziz Nesin, tıpkı ***Çiçu***'da yaptığı gibi, ***Tut Elimden Rovni***'ye de bir açıklama eklemiş, oyunun iki kişisi olan Mela ile Rovni'nin karı koca olduklarını, fakat anlatılmak istenenin yalnızca bir karı-koca ilişkisi olmadığını, *dost, arkadaş, ortak, sevgili, karı koca ve bunların benzeri durumlardaki iki insanın ilişkisi ve bu ilişkiden doğan dramatik bir kesit* sunulduğunu belirtmiştir. [6] Yazarın da söylediği gibi, bu oyunda dramatik olan iki kişinin ilişkisinde yatar. Bu iki kişi, böyle bir ilişkiyi gereksinen, bu gereksinmeyle yakınlık kurmuş olan bir karı-kocadır. İkisi de canbazdırlar ve numaralarını birlikte gerçekleştirirler. Evlilik ilişksi de, canbazlık ilişkisi de birlikteliğe, başka türlü yeri doldurulmaz biçimde gereksinim duyulan ilişkilerdir. Gereksinim zorunluğa dönüştüğü kertede baskı yaratır. Bu yüzden, evlilik de, canbazlık da tarafları hem gönendirir, hem bunaltır. Dramatik olan, arzulanan bir ilişkinin aynı zamanda istenmeyen, karşı konulan olmasıdır. Canbazlık mesleği, özellikle birlikte

[6] ***Tut Elimden Rovni*, İstanbul Matbaası, 1970 s. 77**

hüner gösterisi yapanlar için, bu ikilemin çarpıcı olarak ortaya çıktığı bir eylem alanı olarak seçilmiştir. Evlilik ise, bir yaşamı paylaşarak yaşamak gibi zor bir hüner isteyen başka tür bir canbazlığı akla getirir.

Tut Elimden Rovni'de Rovni bir trapez canbazıdır, dengeye dayanan numaralrını karısı ile birlikte gerçekleştirir. Rovni, kimsenin başaramdığı gösteriler düzenleyerek ününü sürdürmek isteyen, işine tutkulu bir erkektir. Durmadan kendini yenilemeye çalışır. Bunu başaramazsa gözden düşeceği kuşkusunu taşır. Onun için yüreğinde başarma sevinci ile başarısız olma korkusu atbaşı gider. Rovni'nin bireysel dramı, güçlü insanlara özgü olan bu ikilemi yaşamak zorunda oluşudur. Rovni canbazlık mesleğinde başat rolü üstlenerek içindeki tutku-korku ikilemini daha da bilemiştir. Mela ise, başarıya değil, sevgiye yönelik dişi cinstir. Anne olmak, güvenlik içinde yaşamak istemiş, kocasının canbazlıkta benzersiz bir hüneri gerçekleştirme tutkusu yüzünden bu isteklerinden vazgeçmek zorunda kalmıştır. Mela, analık güdüsü doyurulmamış, sevmediği canbazlığı sürdürmek zorunda kalmış mutsuz bir kişidir. Onu ayakta tutan Rovni için vazgeçilmez kişi oluşudur. Fakat burada da Mela'nın ikilemi ortaya çıkar. Rovni ile birlikte yaptıkları trapez numarasında bir gün kocasının onun elini tutmayacağından, düşüp öleceğinden korkar. Güven ile güvensizlik arasında bocalar. Oyun ilerledikçe karı-kocanın birbirinden başka konularda da kuşku duyduklarını anlarız. Kadın, kocasının, birlikte canbazlık numaraları yaptıkları bir arkadaşının ölümüne bilerek neden olduğunu sanır. Erkek de karısının onu altatığından kuşkulanır. Kuşkuların yersizliği açıklandığında bile derinlere yer etmiş olan güvensizlik duygusu aşılamayacaktır. Böylece dışarıdan bakıldığında sağlam görünen bir ilişki içten çürümekte, paylaşıldığı sanılan meslek yaşamı ile özel yaşam bölünmektedir. Kıskançlık kavgaları ile ateşlenen, kısa ayrılıklarla noktalanan, yeniden birleşmelerle onarılan bu ilişkinin uyumlu olmadığı görülür. Taraflar birbirlerine olan gereksinmelerine yanıt vermek ve durumlarına çare bulmak için isteklerinde ve uygulamalarında denge kurmaları gerektiğini anlarlar. Yazar, karşıtlığı ve uzlaşmazlığı barındıran ilişkilerde karşıtlar arasında denge kurmanın tek çıkar yol olduğunu söylemek istemiştir. Fakat oyunda bu berrak mesajın altını oyan bir gerçek daha vardır. O da, taraflar arasında denge kurulsa da, *uyum* kurulmamış olmasıdır. Çünkü ancak aynı yönde yanyana yürümeyi başaranlar uyum kurmuş olanlardır. Yazar, oyununun sonuna eklediği açıklamalarında şöyle diyor:

oyunun amacı, sonuçta ikisinden birinin haklılığı ya da suçluluğu değil, bir karıkocanın başlangıçta bilinçsiz, sonlara doğru bilinçli olarak çatışmalarının nedenini aramalarını ve dengeyi nasıl bulduklarını seyirciye iletmektir. (...)

Mela ile Rovni, şimdiye kadar birbirlerinde dengeyi buldukları için ayrılamadıklarını anlamışlardır. Birbirlerinde dengeyi bulduklarını öğrendikleri, bunun bilincine vardıkları an, sürüp giden amansız çatışmaları da son bulmuştur. Tıpkı şimşekli, yıldırımlı, fırtınalı havada, arkadan gelen yağmur sonu ferahlığı gibi... Bundan sonra ne olacak? Ayırlacaklar mı, birlikte mi kalacaklar: Rejisör ve oyuncular, oyunu böyle bir ikircimle sonuçlandırmalıdır. Perde kapanınca her seyirci kendi kişisel anlayış ve durumuna uygun bir öznel yorumda bulunmalıdır." [7]

Görülüyor ki yazar oyunun ucunu açık bırakarak geçici çözümün yeni çatışmalara, yeni ayrılıklara da gebe olabileceğini belirtmiştir. Bu da, uyum kurmakla ulaşılan dinginliğe aykırı bir durumdur. Dövüşken bir birlikteliğe karşıtlıklarını dengeleyerek razı olanlar uyum kurma olasılığından umudu kesmiş olanlardır. ***Tut Elimden Rovni*** de, tıpkı ***Çiçu*** gibi, yalnızlığın görünüşte aşıldığı bir oyundur. Yazar, oyun kişilerinin ikircikli durumlarını sergileyerek bu çözüme gölge düşürmüştür.

Tut Elimden Rovni'de bir başka aşılmaz yalnızlık daha söz konusudur. Bu da canbazlık hünerini sanat düzeyine çıkaran kişinin seyirciyle olan ilişkisindeki yalnızlığıdır. Rovni'ye göre seyirci, gösteriyi yapanın başarısını alkışlarken içten içe onun sürçmesini bekleyen, pusuya yatmış düşman bir güçtür. Onun için her zaman daha iyisini yapmak, asla tökezlememek gerekir: *"Bugün bizi alkışlayan her seyircide kendi eski günlerimi görüyorum. Alkışlayıp bizi yüceltiyorlar. Her yüceltmede, yücelten için gizli bir küçülme, eziklik, pişmanlık utanç var. Bilinçaltına itilmiş gizli bir duygu... Sayın seyircilerimiz, işte bu aşağılık duygudan kurtulmak için, kendileri bizim yanımıza çıkamadıklarından, bizim kendi yanlarına inmemizi, yani o halkalardan, iplerden düşmemizi bekliyorlar. Alkışlarından doğan suçluluklarını bize ödetecekler."* [8]

"Kendimi alkışlatmak zorundayım, çünkü bu alkış durunca beni parçalayacaklar... Parçalanmamak için kendi canavarlarıma kendimi alkışlatmak zorundayım (...) Kendimi savunuyorum. Canımı korumak için, kendimi hep al-

---

[7] A.g.e. s. 77

[8] A.g.e. s. 21

kışlatacak güçte tutmak zorundayım. Seyircilerimin masklerinin altındaki gerçek suratlarını görüyorum: Aç kurtlar... Hepsi de, hepiniz de... Maskelerin altında kurt hırıltılarını, ateşli kurt solunumlarını duyuyorum, alevli kurt gözlerini, kama parıltısındaki dişlerini görüyorum..." [9]

Rovni oyunda bir paranoyak olarak çizilmemiştir. Onun aşırı korkuları gösteri sanatı yapanların bilinçaltı gerçeği olarak sunulmuştur. Büyük, farklı, zor işi göze alanlarla böyle bir ürünün alıcısı durumunda olanlar arasındaki kopukluk, yabancılık, yazarın başka oyunlarında da ele alınmıştır. ***Biraz Gelir misiniz?*** sanatçının, ***Bir Şey Yap Met*** halka elini uzatan aydının göğüslemek zorunda olduğu anlayışsızlığı, hatta düşmanlığı sergiler.

Aziz Nesin ***Biraz Gelir misiniz?*** adlı oyununda yalnızlık teması başka bir bağlamda ortaya çıkar. Bu kez söz konusu olan, en duyulmadık sesleri çıkaracak bir sazı yapmaya çalışan ustanın yalnızlığıdır. Mateh Usta yaşamını *supi* adını verdiği sazı yapmaya ve bu sazı geliştirmeye adamıştır. Bu uğurda kendi sağlığına da, ailesinin geçimine de aldırışsızdır. Supi yapmaktan başka bir yaşam biçimi tanımaz. Tüm emeğini ve zamanını bu saza yeni bir perde eklemek için kullanır. Onun için supi yapmak ölüme meydan okumaktır: *"Biliyor musunuz öleceğinizi? (...) Niçin yaşadığınızı da bilmiyorsunuz. (...) Kelimeler nasıl ölecek? Bu renkler? Bu koku? Bu sesler nasıl ölecek? Ellibeş yıldır biriktirdiğim kelimeler... Gözlerimde topladığım renkler, ya supinin sesleri... Bunlar nasıl ölecek? Korkunç olan işte bu. Sesiniz kalmıyacak dünyada, heeey, sesiniz yok. Yaşamamak... Et, kemik, kan değil, renk yok, ışık yok, ses yok. Yok, yok... Onların hepsi benimdi. Onları birer birer, teker teker toplamıştım. Ben ölmek istemiyorum. Supimin perdesini tam yerine koyup, istediğim sesi dinleteceğim size.... (...) Kendim için yaşamıyorum, sizin için de değil... (...) Ben herkes için yaşıyorum, supi için.* [10] Oyun ilerledikçe Mateh Usta'nın birkaç aşamada sınandığını görürüz. Mateh Usta, geçim sıkıntısı içinde olmasına karşın, supileri bahçesine parmaklık yapmak için almak isteyen ve çok yüksek bir ücret ödemeye hazır olan zengine satmaz sazlarını. Bu konuda karısının, çocuklarının baskısına karşı koyar. Onu çağıran ölüme de boyun eğmez. Ancak sanatını, arkasından gelecek olanların geliştireceğine emin olduğunda ölmeye razı olacaktır. Bu oyunda supi adı verilen ve ne olduğu pek de belli olmayan saz, hem

[9] A.g.e. s.44 - 45

[10] **Biraz Gelir misiniz?**, Tekin Yayınevi, İstanbul 1973, s. 46

etik, hem estetik mükemmelliğin simgesi olarak alınmıştır: Oyunun açık bildirisi sanatın yüceliği ve ölümsüzlüğü üzerinde odaklanır. Fakat, özelde Mateh Usta, genelde sanatçı için dramatik olan, kendini sanatına adayan kişisinin yalnız kalmaya mahkum oluşudur. Mateh Usta'yı, ne onu seven karısı, ne pazılarını geliştirmekten başka bir şey düşünmeyen tembel oğlu, ne süsüne düşkün kızı anlar. Onun izinden küçük oğlu ile çırağından başka kimse supinin değerini bilmez. Rahatını ve gösterişli yaşamasını seven ortasınıf zengini ise bu müzik aletini parlak renkleri için beğenmiş, süs olarak kullanmak istemiştir. En önemlisi halkın da supinin sesini duyamamasıdır. Mateh Usta, herkesin işitebileceği güzel sesleri çıkaran bir supi yapmak için çalıştığını söyler. O, halkı için üreten, fakat halkın anlayıp takdir edemediği sanatçıdır. Yalnızlığı, anlaşılmamış oluşu dramatik bir durum olarak sergilenen Mateh Usta'ya yakından baktığımızda onun yalnızlığını kendine bir sığınak olarak seçtiğini farkederiz. Örneğin, onu anlayan, onun izinden gitmek isteyen kambur yardımcısını önemsemez. Bu sakat gencin, elinden başka bir iş gelmediği için supi yapmaya çalıştığını söyleyerek onu küçümser. Eli bu işe çok yatkın olan küçük oğlunun tüm zamanını supilerini satmaya harcatır. Karısının ve çocuklarının aç kalmasından rahatsız olmaz. Yaptığı aletin sesini duyuramaması da anlamlıdır. Bu durumda yalnızlık, onun belki de bilmeden seçtiği, yeğlediği, kendini güvenli hissettiği özel alanı olmuştur. Bu alana kimseyi yaklaştırmamakla kendi kendini yalnızlığa mahkum etmiş, aynı zamanda çevresinden yalıtlayarak güvenceye almıştır.

Bir Şey Yap Met' de kopukluk, karanlıkta yaşayan bilinçsiz kitleyle, bu karanlığın bilincinde olan ve onu aşabilme şansı bulunanın arasına girer. Met ve ailesi, yaşayabilmek için bir şeyler yapmaları gerektiğini öğrenmiş kişilerdir. Her biri yararlı bir şeyler üreterek ölümün çağırısını ertelemeye çalışır. Kendilerine, ürettiklerinin değeri kadar yaşama hakkı verileceğini öğrenmişlerdir. Hepsi de yararlı bir şeyler yaparak ölümün çağrısını ertelemeye çalışır. Yalnızca tembel oğulları Met hiçbir şey yapmamakta direnir. Met'in ölümünün çok yakın olduğunu anlayan dışardakiler kapıda onu parçalamak üzere beklemektedirler. Yazar bu kitleyi, karanlıkta olduğunu bilmeyen bilinçsiz kalabalık olarak tanımlamıştır. Onlar dışarda yaşayanlardır. İçerdekilerden çözülmüşlerdir. Ölümü erteletmek için sunulmuş formülü bilmezler. Karanlıkta yaşayanlar, karanlıkta olduklarını söyleyenin de düşmanıdırlar. Aydınlanmak istemezler. Oyun kişilerinin konuşmalarında şu sözler geçer:

"Bilmiyorlar ki karanlıkta olduklarını. Haberleri bile yok. Onun için karanlıktan kurtulmak istemiyorlar. Kim kendilerine karanlıkta olduklarını söylerse ona düşman oluyorlar." [11] Oysa karanlık korkuyu davet eder: *"Çünkü karanlık bilgisizliktir... Insan bilmeyince korkar. Ben insanların içinden korkuyu sökmek için karanlıkları hapsetmek istedim. Ama olmadı, yapamadım.* [12] Öte yandan, içerde yaşayanlar, aydınlığı tanıyanlar da onları bilgilendirmeye yanaşmaz. Bu, hem onlardan korktuklarından, hem onları pis, iğrenç, anlayışsız bir yığın saydıklarındandır. Met, karanlıktakilere bilginin ışığını götürmek için dışarı çıkmayı göze alır. Bu tehlikeli bir iştir. Dışardan gelen ses, kapıdan dışarı adımını atarsa onu paramparça edeceğini söylemektedir. Uyarıya karşın dışarı çıkan Met, üstü başı yırtılmış, saçları dağılmış, alnından kan akarak, elbiseleri kan içinde ve göğsünde saplanmış bir bıçak ile içeri girer. Kanlar içinde de olsa yaşama hakkını kazanmıştır. Dışardan gelen şu ses başardığını gösterir: *"Met, sağol... Sana çok borçluyuz... Içimize bir kıvılcım bıraktın Met... Içeriyi dışarıya aktardın. Yaşamanın gerekli olduğunu anlayanlar var şimdi aramızda... Kavga dışarda başlayacak... Kendi kavgamız. Sağol Met....* [13]

Bir Şey Yap Met'de yalnız olan, aydın konumundaki kişidir. Gerçeği bilendir. Onu bilmeyenlerle arasında bir uçurum açılmıştır. Böyle bir uçurumun açılmasının nedeni bilinçsiz kitlenin bilgiden korkmasıdır. Aydın kişi ise bu kitlenin özdenetimsiz öfkesinden korktuğu için kabuğuna çekilmiştir. İki taraf da korkudan kendini yalnızlığa mahkum etmiştir. Korkuyu aşan kişi, hırpalanmak pahasına da olsa bilgisini paylaşmayı başarır, halkın kahramanı olur.

Aziz Nesin'in, yalnızlık korkusunun ölüm korkusunu alt ettiğini gösteren bir başka oyunu ***Hadi Öldürsene Canikom*** oldu. Bu oyunda, yalnız yaşayan ve birbirine komşu olan iki yaşlı kadın radyoda dinledikleri haberlerden, o çevrede havagazı memuru kimliği ile evlere giren ve yaşlı kadınları seviştikten sonra öldüren bir katil bulunduğunu öğrenirler. Kadınlar hem korku, hem de beklenti içindedirler. Yalnız yaşamlarına bir erkeğin girme olasılığı onları heyecanlandırmıştır. Bu heyecan ölüm korkusunu bastırır. O sırada kapıyı çalan gerçek havagazı memurunun, sözü edilen katil olduğunu sanıp onu içeri alırlar ve bir sevgili gibi ağırlarlar.

---

[11] **Bir Şey Yap Met**, Yankı Yayınevi, İstanbul, 1973. s. 46

[12] A.g.e. s. 80

[13] A.g.e. s. 103

Kadınların coşkusu, gerçek memurun şaşkınlığı, sürpriz, tersinme, beklenti yaratma, beklenti bozma, yineleme gibi oyun teknikleri köpürtülür. İlk bakışta sevimli bir yanlışlık komedyası görünümünde kurgulanmış olan oyun gerçekte bir kara komedyadır. Aziz Nesin bu oyununda yalnızlığın ölüme meydan okutan ürkütücü boyutunu sergilemiştir.

Ele aldığımız beş oyun örtük anlatıma yer vermeyen, söylemlerine alt anlamlar sağlamayan, konuşmalarda dile getirilen gerçeklerin birebir doğru olarak algılanmasını amaçlayan oyunlardır. Yazar yanlış anlaşılmaktan endişe ettiği için bildirisinin özünü yansıtan konuşmaları oyun kişilerine tekrarlatmıştır. Bu oyunların beşinde de açık seçik dile getirilmiş olan bir gerçek, insanoğlunun yalnız olduğu, bu yalnızlığı paylaşmaya can attığı, bunu başaramadığı için acı çektiğidir. Oyunlarda yalnızlığı yaşayanların çeşitlemesi yapılmış, bekar bir erkeğin yalnızlığı, sanatçının yalnızlığı, idealistin yalnızlığı, aydının yalnızlığı, yaşlı kadının yalnızlığı ele alınmıştır. Görünüşte bu yalnızlık toplumsal boyutludur. Evli çiftlerin farklı istekleri, yaşlılık, aydın kişinin farklı konumu, sanatçının ve idealistin yüce amaçları gibi etmenler paylaşımı olanaksız, yalnızlığı kaçınılmaz yapar. Yaşamı bölüşebilmenin bir yolu, paylaşmayı denemeye kalkmak, bir başka yolu, karşıt tercihleri dengede tutmak, bir yolu da ölümü göze alıp korkulu engeli aşmaktır.

Bu oyunlar derinliğine incelendiğinde yalnızılğı aşamamanın temelinde iç engelin yattığı görülür. Kişi paylaşımının getireceği tehlikeden korktuğu için yalnızlığını kendine siper etmiştir. Karşısındakilere güvenmez. Santaçı gizini açıklarsa, ya kendini yenilemezse, aydın tahtından inerse, koca yumuşak yanını gösterirse, yaşlı yabancıya kapıyı açarsa ayrıcalıklı ve korunaklı durumunu yitireceğinden, güveninin kötüye kullanılacağından korkar. Bu yüzden kalkanını indirmeyi, kendini ele vermeyi göze alamaz. Sonuçta, ya yalnızlığını ölünceye dek kabullenir, ya görece tedbirlerle avunur, ya da ölümü göze alıp yaşama karışır.

Aziz Nesin Tiyatrosunda Birey ve Toplum

Ayşegül YÜKSEL

Ayşegül Yüksel; *tiyatro eleştirmeni, öğretim üyesi. 1941'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. New York Üniversitesi'nde master yaptı. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde doçent, Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesi'nde profesör oldu. Şimdi aynı yerde öğretim üyesidir. 1975'ten sonra çeşitli dergilerde tiyatro eleştirileri yazdı. Yapısalcı yöntemle oyun çözümlemeleri yazıp yayınladı. Yurtdışında hazırlanan kimi ansiklopedilerin Çağdaş Türk Tiyatrosu maddeleri ile Türk tiyatro yazarları maddelerini kaleme aldı. Melih Cevdet Anday Tiyatrosu üzerine yazdığı* ***Yapısalcılık ve Bir Uygulama*** *adlı yapıtıyla* ***YAZKO*** *ve* ***Türk Dil Kurumu*** *inceleme ödüllerini aldı. Ayrıca* ***Haldun Taner Tiyatrosu, Dostlar Tiyatrosu 20. Yıl, Beckett Tiyatrosu*** *adlı kitapları yayımlandı.*

Aziz Nesin'in, tüm oyunlarını temellendirdiği "derin yapı"dan okunabilecek "derin anlam", büyük ustanın varoluş anlayışını açık seçik dile getiren "yaşamayı hak etmek ve ölümü hak etmek" deyişiyle belirlenebilir.

Aziz Nesin tiyatrosunun insanları sahnede yaşamayı hak etmedikleri bir noktada varolurlar. Kimi zaman "bireysel", kimi zaman da "toplumsal" konumları içinde. Bir bölümü yaşamayı hak etme aşamasına gelinceye dek sahnede kalır. Bir bölümü ise yaşamayı hak etmeyi beceremedikleri için çözümsüzlüğe tutsaktır.

Bu çözümsüzlük bireyden ya da bireyin içinde yaşadığı toplumdan kaynaklanır. Aziz Nesin, "benzetmeci" yaklaşımla yazdığı ve soyutlamaya yöneldiği kimi oyunlarında bireyin "iç hesaplaşmasıyla" karşı karşıya bırakır seyircisini. Gerek "benzetmeci" gerekse "göstermeci" yaklaşımı kullandığı çoğu oyunlrında ise bireyin yaşantısı ve yazgısı doğrudan doğruya içinde yaşadığı toplumun duyarlık ve bilinç düzeyiyle ilişkilidir.

Aziz Nesin bu ikinci tür oyunlarında, "toplum" olgusunu, "ikili karşıtlıklar" bağlamında tartışır: karanlık/aydınlık, körlük/görme, sağırlık/duyma. Karanlıkta yaşadığı için aydınlığı bilmeyen toplum; görmeyi bilmediği için kör olduğunu anlamayan körler ülkesinin insanları; duymayı bilmediği için sağır olduğunun bilincinde olmayan insanlar; kısacası, yaşamayı hak etmemiş, yaşamayı hak etmesi gerektiğini bilmeyen bir insanlar topluluğu... Bu tür oyunlarda amaç, "karanlığı", "körlüğü", "sağırlığı" gösterme yoluyla, bireylerin yaşamlarma ve toplumlarına sahip çıkmalarını, yaşamayı toplumca hak etmelerini sağlamaktır.

1958'de yayımlanan ve benim için bir başyapıt özelliği taşıyan ***Biraz Gelir misiniz,*** Aziz Nesin'in "birey" ve "toplum" bağlamında "yaşamayı hak etme" düşüncesini sağlam bir dramatik yapı içinde dile getirir. Yerelliğin getirebileceği özgül anlamlandırmaları engellemek için hiçbir dili ve kültürü çağrıştırmayacak özel isimlerle sahneye getirilen oyun kişileri "duymayan" bir toplumun insanlarını simgeler. Duymayı bilmedikleri için de yaşamayı hak etmezler. Tüm bildikleri sağır toplumun değer saydığı olgulardır: para, güç, ün... Yapıp sattığı "supi" adlı saza istediği kusursuzlukta bir ses katmak için gece gündüz çalışan, ailesinin çektiği yoksulluğa karşın, "supi"lerine verdiği "değer"i, toplumda geçerli değerlere dönüştürmeyi aklından bile geçirmeyen Mateh Usta'nın -tüm yalnızlığı içinde- sürdürdüğü çabayı açıklayamazlar... Bilmezler ki Mateh Usta "yaşamayı hak etmeye" uğraşıyordur; Aziz Nesin'in deyişiyle, "sonsuz güzellikler açan güzelim dünyaya... güzellikler katma"[1], "supilerinden çıkan" sesi duymayan sağır toplumunu bu sesi duyacak duyarlığa getirebilme, kendisini de "ölümsüz" kılma adına... Bu çabalama Mateh Usta'nın, aynı düşe kendini adamış iki genç birey yetiştirmesiyle sonuçlanır. Mateh Usta ise, sıkıntılar içinde yaşamaya tutsak ettiği karısı Zani'nin ölümünün ardından tükeniverir. En yakınındakileri bencilce harcama pahasına, hep daha çok, daha çok çalışmakla, hep daha iyiyi, ondan da daha iyiyi aramakla, yaşamayı hak etmiştir; kendisinden önceki ustalar gibi... Seyirciye "supi"lerinin sesini bir gün tüm toplumun duyup sağırlıktan kurtulacağı umudunu bırakarak kendisini çağıran sesin peşinden gider. Ölümü de hak etmiştir.***Biraz Gelir misiniz,*** Aziz Nesin'in tiyatroda "kapalı biçim"i ve "benzetmeci" yaklaşımı, "uyumsuz tiyatro"ya özgü kapalı göstergelerle bağdaştırdığı, ustaca kotarılmış bir yapıttır.

Yaşamayı hak etmek adına toplum için çalışma olgusu, yine 1950'li yıllarda üretilmiş olan ***Bir Şey Yap Met***'te daha da belirginleşir. Nesin'in "uyumsuz tiyatro"nun kimi özelliklerini yoğunlukla kullandığı bu yapıtta, o güne dek yaşamayı hak etmek için hiçbir şey yapmamış olan Met, dışarıya çıkan herkesi parçalamaya hazır toplumu, içinde yaşadığı ama bilincinde olmadığı karanlıktan kurtarmak için, dışarı çıkarak ve böylece ölümle yüzleşerek, yaşamaya hak kazanır. Onunki de hak edilmiş bir ölümdür. Ölümünden sonra, onu parçalayarak öldüren toplum tarafından sonsuza dek yaşatılacaktır.

---

1 Aziz Nesin. "Son Konuğuma Mektup" Varlık, Eylül 1975.

1963'te gündeme gelen *Toros Canavarı*, Aziz Nesin'in "kapalı biçim"de yazdığı üçüncü, "benzetmeci" biçem yoluyla Türk toplumunu somut biçimde sahneye çıkardığı ilk oyunudur. Nesin bu yapıtında, o günlerde güncel olan bir olaydan fantezi bir boyuta uzanarak, "dinsizin hakkından imansız gelir" özdeyişinin geçerliliğini ortadan kaldıramamış bir toplumun insanlarını anlatır. Oyunun başkişisi Nuri Sayaner gibi, başka bireylere ve toplum kurallarına saygılı, "uygar" ama sıradan insanların her koşulda başkaları tarafından ezilmelerine, aileleri tarafından bile "küçük" görülmelerine karşın, yasa tanımazlığı ve zorbalığıyla nam salmış bir suçlunun ulaştığı saygınlık, toplumun ve bireylerinin içinde yaşadığı karanlığın göstergesi olur. Değer yargıları alt üst olmuş çarpık toplum düzeniyle inceden inceye alay edildiği bu "klasik kurallara göre yazılmış" güldürüde, zorbalık toplumdaki en "geçerli" davranış biçimi olarak öne çıkar; karınca bile ezmeye kıyamayan Nuri Efendi'yi kimlik bunalımına sokup, canavarlaşmaya özendirecek kadar... Bu oyunda bireyin bozuk düzen karşısındaki sınırsız yalnızlığı dile gelir. Nuri Sayaner gibi bireyler azınlıkta kaldıkça toplum "canavarlaşma"yı sürdürecek, yaşamayı hak edemeycektir. *Toros Canavarı* Aziz Nesin'in toplum -birey ilişkisini "tipleme" yoluyla irdelediği, kendi deyişiyle *"gözyaşlarını gülmeceye çevirdiği"*[2] ilk sahne yapıtıdır.

Aziz Nesin 1960'ların sonuna doğru tiyatroda "açık biçim"i denemeye başlar. ***Düdükçülerle Fırçacıların Savaşı***, baştan sona tiplemeye dayanması ve içerdiği yoğun fars ögelerine karşın, daha sonra yazacağı "çalgılı - şarkılı oyun"larından çok farklıdır. Nesin bu oyununu baştan sona, "somut" olanla bağlantısını bir an bile koparmayan "grotesk" (yaşamdan büyük) boyutta oluşturmuştur. Aziz Nesin'in, toplumları uluslararası ilişkiler düzleminde irdelediği tek yapıtı olan ***Düdükçülerle Fırçacıların Savaşı***'nda yazarın barışçı, anti-militarist tavrı yoğun bir kara gülmece anlaylışı içinde yansıtılır. Oyunda baştan sona "tip"lerle oluşturulmuş, birbirine tıpatıp benzeyen iki toplumun, ekonomik açmazlarını giderme adına gülünç bir savaşa girişi yansılanır. Kapitalist düzenin egemen olduğu bir dünyada, değil bireyler, toplumlar bile özgül niteliklerini yitirmiştir. Tüm bireyler toplumun, tüm toplumlar da kapitalist sistemin uydusudur. Bu oyunda ne bireyler ne de toplumlar yaşamayı hak eder...

Nesin, 1968'de Milliyet Gazetesi'nin açtığı Karagöz Oyunları Ya-

---

2 A.g.y.

rışması'nda birincilik ödülü alan *Üç Karagöz Oyunu*'yla geleneksel tiyatromuzun "açık biçim" özelliğini ve "göstermeci" biçemini gündeme getirir. "Karagöz" oyunlarının geleneksel kurallarına sıkı sıkıya bağlı kalarak oluşturduğu bu oyunlarda, güncel politik yergiden arı gülmeceye uzanan bir çizgide gülmece yazarlığının tüm renklerinden örnekler sunarken, bir yandan da Hacivat'ın kurnazlığıyla Karagöz'ün saflığı arasında gidip gelen bir "tipler" toplamı louşturan toplumumuzdaki "kuaför" ve "futbol" çılgınlığını, "demokrasi" gemisini yanlış kaptanların eline vermedeki üstün becerimizi taşlar. Körler ülkesinin kör olduğunu bilmeyen bireyleri, yaşamayı hak etmeyi öğrenemedikleri gibi, insanca yaşanabilecek bir toplum düzeni kurmaları gerektiğinin de bilincinde değildir.

Aziz Nesin 1970'lerde gün ışığına çıkan üç oyunuyla, birey - toplum ilişkisi üstüne yoğunlaştırdığı tiyatrosunu -bir süre için- bireyin iç dünyasına yöneltir. Yeniden "kapalı biçim" tiyatroya, "benzetmeci biçem"e, hangi kültüre gönderme yaptığı belirli olmayan kişi adlarına dönmüştür. Tiplemeden uzaklaşır ve oyun kişilerini Mateh Usta boyutunda "karakter" çizgileriyle oluşturur. *Çiçu*, *Tut Elimden Rovni* ve *Hadi Öldürsene Canikom* Aziz Nesin'in yalnızlığı bireysel düzeyde irdelediği oyunlarıdır.

Tek kişilik bir oyun olan *Çiçu*'da odak noktası "kadın"larla barış içinde yaşamayı başaramayan, kadınsız bir dünyada da varolamayan erkeğin kendi içine kilitlenmişliği, bu kilitlenmişlik içindeki sınırsız "yalnızlığı"dır. Erkek, tüm olası düş kırıklıklarını göze alarak dışarıya çıktığı, başka insanlara açıldığı aşamada kurtulacaktır içindeki kilitlenmişlikten. Ve yaşamayı o zaman hak edecektir.

İki kişilik bir oyun olan *Tut Elimden Rovni*de ise, canbazlık uğraşında hep daha iyi, daha üstün olabilmeye, böylece birey olarak ölümsüzlüğe ulaşmaya çalışan erkeğin toplum tarafından yüceltilme tutkusunun bencilliği sergilenir. Nesin'in kadın -erkek ilişkisini derinlikli bir yaklaşımla irdelediği tek yapıtı olan bu oyunda kadın da erkek de yoğun bir yalnızlığın içine itilmiştir. Yalnızca toplum karşısındaki bireysel başarısı için durmadan usanmadan çalışırken, iki karısını da başarısına katkıda bulunacak birer araç olarak kullanmış olan ve ilk karısının ihanetinden sonra ikinci karısını da hep kuşkuyla gözleyen erkeğin yalnızlığı, yalnızca sevilen bir eş olmayı özleyen kadının yal-

nızlığıyla dengelenir. Rovni, bireysel ölümsüzlüğünü sağlama uğraşı içinde, yaşamayı hak etmediğinin, karısına da yaşama hakkı vermediğinin bilincinde değildir. Bir Mateh Usta değildir Rovni. Karı kocanın yalnızlık serüveni, evliliklerinde de uğraşlarında da yıllarca sürmüş olan canbazlık süreci noktalandığı aşamada sona erer. Onlar yaşamı birbirlerini severek, birbirlerine destek olarak hak edeceklerdir.

Umutlu bir "son"a açılan bu iki oyunun ardından gelen ***Hadi Öldürsene Canikom*** iki kadının yalnızlığına arı gülmece gözlükleriyle bakan yaman bir fantezidir. Bu oyunda toplum dışı ve kadınlık dışı kalmış, ama içlerindeki kadınsı fıkırtıları yine de sürdüren, bir erkeğin karısı olmak dışında hiçbir eylemleri olmamış, biri inmeli iki yaşlı kadının "erkek özlemi" dile gelir. Birbirlerini ve kendilerini, geçmişten bugüne taşıdıkları gerçekler ve yalanlarla bile kandıramaz duruma düştükleri bu düşkünlük aşamasında, yaşlı kadınları sürünmekten kurtaracak bir olasılık belirir. Gündüzleri, yalnız kadınların evine havagazı memuru olduğunu söyleyerek girdiği ve tecavüz ettikten sonra onları boğarak öldürdüğü söylenen katilin yolunu gözlemeye başlarlar. Aziz Nesin yaman bir kara güldürü ögesi yakalamıştır. Bu katil onların kısmetlerine de düşerse, önce, kadın olduklarını uzun yıllar sonra bir kez daha anımsayıp yaşamayı hak ettiklerine inanacak ve sonra da katilin elinden ölümü hak edeceklerdir. Daha çok yaşamaları nasılsa anlamsızdır. Ancak, oyunun son aşamasında kapılarını çalan adam gerçekten de havagazı memurudur ve helal süt emmiş bir gariptir. İki yaşlı kadının anlamsız varoluşu -ne yazık ki- sürüp gidecektir.

Yine 1970'li yılların ürünü olan ***Beş Kısa Oyun***'da, daha önce yazılmış öykülerin ve oyunların izdüşümleri görülür. ***Bir Kadın İçin Düet***'te Mateh Usta'nın ve Rovni'nin çalışma ve ustalaşma yoluyla ölümsüzleşme tutkusu Vassen'in "tolfa ustası" olma yolunda harcadığı çabayla bütünleşerek, karısının gözünden, onun ölümünden sonra bile gitmeyen, durmadan yinelenen bir imgeye dönüşür. Kocasının bencil çalışma tutkusu nedeniyle hep yalnızlığa itilmiş kadının, kocasına olan sevgi ve nefret dolu bağlılığı bir imgeler karmaşası içinde dile gelir. Nesin, çalışma tutkusunu ortak yaşamı hiçe sayarcasına öne geçiren erkeğin ve yalnızlaştırdığı karısının konumunu irdelediği oyunlarının sonuncusu olan bu yapıtında kadından yanadır sanki. Bu oyunda iki ayrı kadın aynı kadının iç sesi işlevini taşıyarak söyleşirler. Söyleşiye konu olan erkek ise ölmüştür. Belki de çalışarak ölüme meydan okumaya çabalarken, ya-

şamayı hiç hak edemeden... Oyun iki kadının "O yaşarken ölmüştü" sözleriyle noktalanır.

Sen Gara Değilsin'de "savaş ve kahramanlık" öyküleriyle uyutulmuş militarist bir toplumda başı çeken ya da başa güreşen, "tip" düzeyinde çizilmiş bireylerin "değer" olmayanı "değermiş" gibi gösterilmeye çalışılması yansıtılır. Yalanlara koşullanmış bir toplumun yalanlara koşullanmış bireyleridir sergilenen. Nesin *Hazır Ol* adlı kara güldürüsünde de, tiridi çıkmış eski komutanla eski hizmet erinin, "hazır ol" komutası ile bütünleşmiş kimliklerinin zavallılığını dile getirirken bir önceki oyundaki anti-militarist yaklaşımını sürdürür. Toplum içinde bir zamanlar oynamış oldukları rollere kilitlenmiş, toplumun çarpık koşullandırmalarına boyun eğmiş, yaşamayı hak etmemiş iki birey...

Beş Kısa Oyun içinde yer alan en vurucu yapıt *Bir İnsan Başı İçin Üç Sesli Üzünç*'tür. Bu oyunda, insan avının olağanlaştığı bir toplumda yazgıları buluşan üç tür birey karşı karşıya getirilir: hakkında vur emri çıkarılmış ve başına ödül konmuş olan "av", polis memuru ve muhbir. Nesin, yaman bir tersinleme uygulayarak, polisle "av"ı arasında insanca bir ilişki kurar ve her ikisini de "tip" olmaktan çıkarır. Karşımızda öldürme görevini yerine getirmek istemeyen bir polis ve başına konan ödül çoluğunu çocuğunu geçindirsin diye yakınlarından birine kendini öldürtmek isteyen "av" vardır. Muhbir ise sevmese de bir "iş" olarak benimsemiştir üstlendiği eylemi. Elleri yoktur; hiç gerçekleşmeyecek olan özlemi ise piyanist olmaktır. Oyun, Muhbir'in tanıklığında Polis'le yüzyüze gelen Av'ın kendini vurmasıyla noktalanır. Böylece Polis Memuru elini kana boyamamıştır. Muhbir de ödüle hak kazanamayacaktır. Polis ve Av toplumun oyununu bozan bireylere dönüşürler. Polis, Aziz Nesin'in algıladığı biçimde, "yaşamayı", Av ise Aziz Nesin'ce, "ölmeyi" hak etmiştir. Toplumun koşullandırmalarına karşı çıkabildikleri, körlükten ve sağırlıktan kurtulabildikleri için...

Kısa oyunların sonuncusu olan *Yaşasın Kavuniçi* ile toplum içindeki tek eylemi "çıkar kovalamak" olan birey tipolojisi gelir gündeme. İlkeler, inançlar, sevgi, duygu ve düşüncede tutarlılık bu "tip"ler için söz konusu değildir. Yaşamın ve toplumun asalaklarıdır onlar. Yaşamayı hak etmeden yaşarlar ve bundan hiç utanmazlar. Tutarsızca değişken bir toplumun fırsat kollayıcılarıdır onlar. İnsan değil karikatürdürler.

Aziz Nesin, soyutlamanın yoğun olduğu oyunlarının seçkin aydınlar için yazıldığını düşünenlere karşı çıkar. Tüm oyunlarını, bütün yazıları gibi, halk için, anlaşılması için yazdığını söyler.[3] Gerçekten de birey-toplum ilişkisi açısından bakıldığında, sunulan ileti bağlamında, yerli tiplemelerle bezediği oyunlarıyla bu oyunlar arasında ayrılık ya da aykırılık görülmez. Tek belirgin ayrım yerli tiplere ve olaylara dayalı oyunlarında güncel politik taşlama ögesinin ağırlık kazanmasıdır.

Aziz Nesin'in, ***Toros Canavarı*** ve ***Üç Karagöz Oyunu*** dışında kalan, yerli tiplere ve olgulara dayalı tüm sahne yapıtları "çalgılı - şarkılı oyunlar" adını verdikleridir. Nesin, 1970'li yıllardan bu yana pek çok kez oynanmış olan bu oyunlarını çoğunlukla başka türlerde yazdığı ünlü yapıtlarından sahneye uyarlamış, tüm yapıtlarının yeni basımlarında yaptığı gibi bu oyunlarını da son yayımlanma aşamasında, yazılmalarından yıllar sonra yeniden elden geçirmiştir. ***Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz, Sait Hopsayıt, Başarılarımı Karılarıma Borçluyum*** ve ***Bir Zamanlar Memleketin Birinde*** yazarın 1991 yılında basıma hazırladığı çalgılı- şarkılı oyunlardır.

Yerli tiplere ve toplumsal olgulara dayandırmadığı oyunlarının kişilerini "aynı zamanda herkes, yine aynı zamanda hiç kimse", aynı zamanda "hepimiz ve hiçbirimiz"[4] olarak tanımlayan Nesin'in çalgılı - şarkılı oyunlarında odak noktası birey değil, toplumdur; Türk toplumu ve Türkiye'nin insanları. Bu oyunların temel kişileri olan Yaşar, Sait, Ziya "bize özgü" niteliklerle donatılmıştır. ***Bir Zamanlar Memleketin Birinde*** başlıklı kabare oyununda ise kişiler daha da somutlaştırılarak Bayan Özal'a, Evren Paşa'ya, vergi rekortmeni Madam Manukyan'a dönüştürülür.

Gülmecenin her boyutuyla değerlendirildiği bu oyunlarda yazar olaylara dıştan bakar; tiplerini toplumsal koşullandırmaların etkisini bireysel şanssızlıklarıyla buluşturduğu için insanca bir gülünçleştirme çıkar ortaya. Yaşar'ın, Sait'in, Ziya'nın "gülünçlüğü" gülünç olduklarını bilmemelerinden kaynaklanır.[5] Bu nedenle de şanssızlık öyküleri hep başkişilerin ağzından anlatılır ve Anlatıcı ya da halk korosu tarafından yorumlanır. Kısacası çalgılı şarkılı oyunlarda geleneksel popüler ti-

3 Aziz Nesin. "Niçin Başka Türlü Değil?" (1962) Cumhuriyet Özel Ek (11 Temmuz 1995)

4 A.g.y.

5 Cemal Süreya ile Söyleşi (1976 Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı)

yatromuzun "açık biçim" özelliği ve "göstermeci" biçemi -başta "oyunsu" niteliği olmak üzere- tüm özellikleriyle Nesin gülmecesinin sahne anlatımına denk düşmüştür.

Sait Hopsayıt toplumun çirkinliklerini iki ayrı yönüyle sergiler. Bir yandan, *Tatlı Betüş* romanında olduğu gibi, Nesin'in deyişiyle, "paradan başka değer ölçüleri olmayan, kültürsüzlük ve moral değersizliği içinde kokuşmuş dengesizler, sapıklar, yozlar topluluğu"[6] görünümü veren yüksek sosyetenin bireylerini taşlarken, bir yandan da Türkiye'de, yine kendi deyişiyle "sporun, özellikle futbolun nasıl amacından saptırılıp yozlaştırıldığını, kişisel çıkarlar uğruna nasıl ters yönden kullanıldığını"[7] yansıtır. Her iki bağlamda da asıl suçlanan, aklını kullanmadığı için toplumdaki yozlaşmaya izin veren çoğunluktur. Sait ancak sosyetenin ve futbol dünyasının sahte değerlerine sırt çevirmeyi öğrendiği aşamada, "yaşamayı hak eder."

Yaşar Ne yaşar Ne Yaşamaz, devlet bürokrasisinin bireye karşı nasıl kullanıldığını gösterir. Nesin, bürokrasinin yetersiz, tembel, aldırmasız ve acımasız ellere bırakıldığında, Yaşar'ın, lehine olan durumlarda "yaşamaz", aleyhine olan durumlarda "yaşar" sayılabileceğini bir dolu tablo boyunca örneklerden, "saf" olan insanın nasıl "kurnaz" olmaya itildiğini de gösterir. Yaşar, kendisine "yaşama hakkı" vermeyen toplumda, ne yazık ki "herşeyi kitabına uydurmayı" öğrendikten sonra "yaşamayı hak edebilecektir."

Başarılarımı Karılarıma Borçluyum adlı oyun, toplumumuzda evlilik olgusuna ilişkin bir dolu sorunun grotesk boyutta bir gülünçlemeyle dile getirildiği, kadını "ezen", erkeği de "ezilen" konumunda yansıtan bir oyundur. Kadınlarla olan ilişkilerinin kurbanı olan Ziya Bey, kadınladan her koşulda uzak durmanın tek çözüm yolu olduğunun bilincine varana dek hiç yaşamamış, yaşamayı öğrendiği aşamada ise sakat bir ihtiyara dönüştüğünü anlayıvermiştir. Tartışageldiğimiz her üç oyunda da, toplumun "saçma" konumundan sıyrılıp mantıklı bir düzene kavuşabilmesi için bireyin bilinçlenip, hangi düzlemde olursa olsun, çarpıklıklara karşı çıkması gerektiği anıştırılır.

Bir Zamanlar Memleketin Birinde Aziz Nesin'in *12 Eylül* baskı

6 Aziz Nesin. "Yaşamak, Benim İçin Yazmaktır" Barış (13 Ekim 1973)

7 A.g.y.

döneminden bugüne uzanan mantıkdışılığı ve bu dönemin yüreklere yerleştirdiği korkuyu amansızca taşladığı, meddah biçeminde yazılmış çok eklemli bir kabare oyunudur.

Zorbalık ve mantıkdışılıktan pay alarak gülünçleştirilenler *12 Eylül*'e imza atanlar, bu zorbalık ve mantıkdışılığa gözlerini ve kulaklarını kapadıkları için eleştirilenler ise, başta aydınlar olmak üzere tüm toplumdur. Oyun için hazırladığı sunuş yazısında, *"Gerçekte hepimiz de basamak basamak korkaklarız,"*[8] der Nesin. Toplumu daha iyiye dönüştürme yolunda bir araya gelme yürekliliğini gösteremeyip de egemen güçlerin istediği biçime dönüşüveren bireylerin "yaşamayı hak etmediği" görüşündedir.

Aziz Nesin'in tiyatro yazarlığı serüveni otuz yıllık bir dönemi kapsar. Nesin, son oyununda da, otuz yıl önce yazdığı ilk oyunlarında yansıyan özlemi taşır. Bu özlem, toplumunun, Met örneği bireylerin çoğalarak sunduğu aydınlığa kavuşacağı, Mateh Usta ve onun gibi bireylerin "supi"lerinde kusursuza ulaştırdığı sesi algılayacak düzeyde duymayı öğreneceği bir insanlık düzeni yönündedir. Nesin Usta için, birey ve toplum olarak "yaşamayı hak etme"nin başka yolu yoktur.

8 Aziz Nesin. **"Tiyatro, Politika ve Eşek Cenneti"** Bütün Oyunları 3 (İstanbul: Adam Yay., 1992)

Aziz Nesin'in Oynanmayan Oyunları

Yılmaz ONAY

"Oynanmayan", derken, illâ hiç oynanmamış olma koşulunun söz konusu olmadığını baştan belirtmem gerek. Çünkü burada üstünde durmak istediğim, Aziz Nesin'in kendisinin önem verdiği oyunların genellikle daha az sahneye çıkmasına karşılık, kendisinin beğenmediği ve bir bakıma para kazanmak için zorunlu olarak üretmeğe razı olduğu oyunların özellikle tiyatro yönetmenlerince hep yeğlenmiş olması ikilemidir.

Böyle bir ikilem, belli belirsiz de olsa hemen her sanatçı için az çok vardır, denebilir. Doğru. Ama Aziz Nesin'de bu olgu, aşırı düzeylere ve onu yaşam boyu üzecek oranlara varmıştır. Böyle olduğu için de, bu ikilemin nedenlerini araştırmak, yalnızca Aziz Nesin'in tiyatro yazarlığına değil, bütünüyle tiyatro yaşamımıza ve tiyatro dünyasının sorunlarına ışık tutacak sonuçlara götürebilir bizi.

Altmışlı yıllarda Ankara Deneme Sahnesi'nde Aziz Nesin'in ***Bir Şey Yap Met!*** oyununu sahnelemeyi düşünmüştük. Ancak oyundaki, dışarıdan Met'in kendilerine teslimini isteyen ve onu parçalayıp öldürmek için sürekli haykıran gözü kanlı halk olgusuna, o dönemdeki anlayışımızca epey takılmıştık. Yazarın kendisi varken metinde herhangi bir değişiklik yapmayı da uygun bulmadığımız için ben Aziz Nesin'le görüşmeğe gittim. Oyunu sahnelemek istediğimizi belirtip, halk potansiyeli açısından oyundaki bu fazlaca elitist görünebilecek niteliği değiştirmeyi düşünüp düşünmeyeceğini sordum. Bunu söylerken kendisinin de zaten aynı kanıda olacağına öylesine inanmıştım ki, soruyu büyük rahatlıkla yöneltmiştim. Verdiği yanıtlar çok şaşırttı tabii. Ama böylece de Aziz Nesin gibi önemli bir tiyatro klasiğimizin oyun yazarlığını, ona çok daha saygılı olarak tanıma şansına oldukça erken kavuşmuş oldum.

Yılmaz Onay; *yazar ve çevirmen. 1937'de Gaziantep'te doğdu. İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Mühnedisliği Bölümü'nü bitirdi. Bayındırlık Bakanlığı ile TÜBİTAK'ta çalıştı, emekli oldu. Öğrenciyken başladığı tiyatro çalışmalarını yönetmen ve dramaturg olarak değişik tiyatrolarda sürdürdü. Çok sayıda dergi ve gazetede yazılar yazdı. Postelov, Brecht, Segers, Gorki, Lorca vb. yazarların kimi yapıtlarını dilimize kazandırdı.* ***Şarkılarımız Ölemsin, Tren Gidiyor, Dev Masalı, Sanatçının Ölümü, Bu Zamlar Kime Karşı*** *yayımlanan oyunlarıdır.* ***Arafta Kalanlar, Karagöz'ün Mauamması*** *adlı oyunları da, bir süre tiyatro çalışmaları yaptığı Hollanda'da sahnelendi.*

Aziz Nesin, önce bir sıkıntısını dile getirdi: Ankara Deneme Sahnesi'nin amatör bir tiyatro olarak oyunu sahnelemesine karşı çıkmıyordu, ama gönlünün istediği, oyunu profesyonel tiyatroların, özellikle de ödenekli tiyatrolarm oynamasıydı. Düz güldürü olmayan, hatta belki de hiç güldürü olmayan bu tür oyunlarına o kendi tiyatro yazarlığının asal ürünleri olarak bakıyor ve çok daha fazla önem veriyordu. Er geç oynayacaklar, diyordu. Ama bunu derken içinde çok acı bir sitem gizliydi. Değişiklik meselesine gelince, hiç öyle bir gereklilik duymuyordu, çünkü belli bir gelişkinlik ve bilinç düzeyine gelmedikçe halkı yüceltmeyi sahte ve yanlış buluyordu.

Aradan otuz yıl geçti, ödenekli tiyatrolarda da Aziz Nesin'in pek çok oyunu oynandı, ama nedense oynananlar hep o düz güldürüler, hatta kendisi oyun olarak yazmadığı halde mizah öykülerinden sahneye uyarlanmak üzere gene kendisine ısmarlanan oyunlar oldu. Ne ***Bir Şey Yap Met!***, ne ***Biraz Gelir misiniz?*** hemen hiç çıkamadı bu sahnelere. ***Çiçu*** ile ***Tut Elimden Rovni*** o şansa bir iki kez kavuştu. ***Kısa Oyunlar***'a bir iki denemede el atıldı, ama o kadar. Doğru mu bu? Yazarın kendisine haksızlık olup olmadığı anlamında getirmiyorum bu soruyu. Tiyatromuz açısından getiriyorum. Aziz Nesin'in mizahını bir de sahnede yaşamak elbette güzel bir şey, ama tiyatro sanatımızı geliştirme ve yükseltme açısından bunlar bir şey kazandırmış mıdır? Her şeyden önce Nesin'in kendisi karşı çıkıyor buna. Oysa öteki oyunlarına gereği gibi eğilinmiş olsaydı, tiyatromuz yalnız o eserleri ve o üslup zenginliğini değil, Aziz Nesin'in hayatı boyunca çok gönül verip zaman ayırdığı oyun yazarlığının daha nice cesur ürünlerini de kazanmış olacaktı. Mizah yazarı olarak öylesine ünlenmiş olan yazarımızın tiyatro yazarı olarak nasıl sürekli kırgın olduğunu nihayet kendi güncesinden de apaçık okuyabiliyoruz.

Güncesinin yayınlanan 1. cildinde (***Mum Hala***, Düşün Yay. İstanbul, 1996) en fazla ağırlık verdiği uğraşın oyunlar ve oyun yazma, sahne kuramları üstüne düşünme, vb. olduğu görülüyor. Öyle ki, aklına gelen konuların çoğunluğunu oyun biçiminde tasarlamış. Öte yandan biliyoruz ve güncesinde de okuyoruz ki Aziz Nesin, her konunun daha baştan oyun, öykü veya roman olarak tasarlanabileceği, sonradan bir türden ötekine uyarlamanın başarısız ve yanlış olduğu görüşündedir. Böyle olunca onun tiyatro sanatına nasıl bir ağırlık verdiği daha iyi anlaşılıyor. Oysa tiyatro dünyamız, Nâzım'da işlediği hatanın bir benzerini de Aziz Nesin'de işlemiş olmaktadır. Nedenlerinde de benzerlik var.

Nâzım'ın şiirini esas alınca, her yaratısında illâ şiirinin aynının aranması ve onun dışının yok sayılması gibi, Aziz Nesin'in de salt mizahı göz önünde tutulmuş, hem içerik, hem üslup ve sanatsal yaklaşım olarak ondan çok farklı olan tiyatro eserlerine eğilinmemiş oluyor. Gerçekten de Aziz Nesin'in bu "oynanmayan" oyunları, dünyadaki "absürd" tiyatro akımına daha bir yakınlık göstermekte, soyut fantaziler açısından çok ilginç zenginlikler taşımakta, değişik bir sahne ve konuşma dili olanağı sunmaktadır. Daha da önemlisi -ya da zaten bunların hepsi bir bütün oluyor- Nesin, bu eserlerinde hep dünya ile yarışı gözetmiş, yani yerli'likle yetinen yazarlardan değil. Nâzım'da da saptadığımız bu karakteristiğin altını çizmek gerek.

Aziz Nesin'in *Günce*'sinden bazı notlar:

"Bir düşüncemi oyundan başka hiçbir türle anlatamayacağım zaman oyun yazıyorum. Bir yazar herhangi bir konuyu, canı isterse öykü, isterse roman, senaryo, oyun olarak yazamaz. Bunlardan yalnız biri, en güzel olabilir." 4. Şubat 1959.

"Tiyatroda ne yapmak istediğimi 'Biraz Gelir misiniz?'le, 'Bir Şey Yap Met!', 'Çiçu' anlatmaktadır. Bu türde daha en az on oyun verebilirsem, nasıl bir tiyatro yapmak istediğim epeyce anlaşılacaktır... Yaşadığımız çağda evrensel değerler taşıyan ulusal tiyatro, yersel niteliklerle sağlanamaz." 27 Mayıs 1963.

"Toros Canavarı gibi durmadan yazdığım, artık o alanda kendimi aşamadığım gülmece öyküleri gibi yazıları bugün yazmak istemiyorum. (Koltuk) da böyledir; çok önceleri, eskiden yazmam gereken bir oyundu. Ben artık o günleri aştığıma inanıyorum" 28 Mayıs 1963.

"O zaman bana karşı bir ölü sessizliği vardı, beni yok sayıyorlardı. Çünkü aleyhimde bulunmak, yazılarımı yermek bile beni var saymaktır. Onlar bunu da yapmıyorlardı.

Işte beni yok sayan bu ölü sessizliğine karşı öyle bir tutkulu inatla işe giriştim ki, öyle bir zaman geldi ki, yalnız Türkiye'de değil, dünyanın neresinde bir gülmece antolojisi, ansiklopedisi yapılsa, ben kesinlikle içinde bulunurdum. Aradan onaltı yıl geçti. Bugün aynı şey tiyatro alanında başıma geliyor... "Oyun Yazarı" adlı kitabı Izlem Yayınevi bastı. Bu kitapta iyi ya da kötü yanlarıyla bütün Türk oyun yazarlarından söz edildiği halde, kitapta yalnız benim adım yok. Yok sayılıyorum. Tam bir ölü yokluğu bile değil, daha da kötü... Yokum ki öleyim, ölü sayılayım.

Zahir Güvemli beni antolojisine almadığı zaman, hiç olmazsa benim hiçbir mizah kitabım çıkmış değildi. Oysa bugün üç oyun kitabım basıldı: Türkiye'de üç oyunum oynandı. Beş yabancı ülkede oyunlarım sahneye konuldu. Ama yine ben Türk oyun yazarı olarak yokum." 22 Ekim 1966.

"Manzum değil, şiir - oyun yazmak olur. Ama bu da çok zor ve oldukça yapısal bir iştir" 9 Mayıs 1968.

"Ulvi Uraz'a Çiçu'yu yetiştirmek uğruna, Almanya'da oynayan Biraz Gelir misiniz'in ne ilk oynanışını ne de başka oynanışlarını görebildim. Ulvi Uraz da çok beğendiğini söylediği Çiçu'yu oynamadı.

Değerli sanatçı Yıldız ve Müşfik Kenter'ler, 1967'de Çiçu'yu sahneye koymak istediler ve program dergisinde oynayacak diye ilan ettilerse de, yine Çiçu sahneye koyulmadı.

1968'de Gülriz Süruri ve Engin Cezzar Çiçu'yu istediler ama onlar da sahneye koymadılar.

Çiçu öbür oyunlarımın şanssızlık izindedir.

1951'de tasarlayıp planladığım, 1963'de yazdığım Çiçu'yu 1969 sonunda kitap olarak yayınlıyorum

Aziz Nesin

'Çiçu' oyunu kitabına koyacaktım bu yazıyı, ama suçlayıcı bir havası olduğundan vazgeçtim". 22 Kasım 1969.

"Her yarışmacının karşısında bir ya da birkaç, beş-on yarışmacı vardır. Oysa yazarın karşısında binlerce değil, onbinlerce yarışmacı vardır. Bunlar, örneğin Çin'de, yazarın adını bilmediği bir ilçede, Afrika'nın bir ülkesinde, Paris'te, Leningrad'da, şurada, burada, her yerdedir... Yazarın coğrafyayla olduğu gibi, gelecekle olduğu gibi bir de tarihle yarışması vardır.

Bu yazıda yazar kelimesi yerine (sanatçı) konulmalıdır"

2/3 Ocak 1970, Perşembe / Cuma, Saat 4.00 (Sabah)

"Öyle tiyatro rejisörleri, oyuncuları var ki.

– Ben yazarımı arıyorum! gibi şaşılası sözler söylerler. Gerçekte onlar yazar aramıyorlar. Kendilerine bir yazıcı, yazman arıyorlar. Oyun yazmaya kendilerinin zamanı olmadığı için alıştıkları gibi bir oyunu yazıcılarına yazdıracaklar, hem de böylece bir yazar yaratmış olacaklardır. 'Karagöz'ün Kaptanlığı'nı yazarken bunları düşündüm. Hep 'Berber Nonoş', 'Toros Canavarı', 'Sen Adamı Deli Edersin', 'Karagöz'ün Kaptanlığı' gibi oyunlar yazmış olsaydım

güzel hafif müzikler bestelemiş bir müzisyenin yaptığını edebiyatta yapmış olurdum. Ama 'Karagöz'ün Kaptanlığı'nı yazarken, öte yandan da 'Çiçu'yu, 'Bir Şey Yap Met'i, 'Biraz Gelir misiniz'i, 'Düdükçülerle Fırçacılar'ı, 'Tut Elimden Rovni'yi yazıyorum. Bunlar benim yazarlık ölçüm içinde kendi oyun yazarlığımızın büyük senfonileri ölçüsündedir." 8 Ocak 1970.

O yıllardan bu yana çeyrek yüzyıl geçti. Değişen fazla bir şey olmamış galiba. Ve belki de bu yüzden Aziz Nesin, örneğin 19 Nisan 1968 günlü notunda kaydettiği son derece ilginç "haydut" temasını olsun, 25 Mart 1969 günlü notunda, yarı uyku yarı uyanık gördüğü bir rüyasından giderek tasarladığı 'yalnız adam' ikili figürünü ve kurgusunu olsun, daha birçok tasarısını işlenmiş ürün haline getirememiş.

Bu çalışmaların bir kısmının dosyalar olarak elde bulunduğunu biliyoruz. İşte hiç değilse buradan sonra Aziz Nesin'in kendisinin de esas değer verdiği tiyatro eserlerini çeşitli yorumlarla sahnelemeye ve ayrıca da dosya halinde miras olarak bıraktığı böylesi bitmemiş çalışmalarını olgunlaştırıp sahneye getirmeğe yoğunlaşmamızda yarar vardır, diye düşünüyorum. Başka ülkeler, bu düzeydeki yazarlarının mirasına ciddi biçimde sahip çıktıkları için uluslararası tiyatro sanatı alanında etkin oluyorlar. Bizim de bu yarışa girecek oyuncu kadrolarımız, rejisörlerimiz, sahne yaratıcılarımız vb. hep var. Eserlerimiz de var. Yeter ki repertuvar saptamada, oyun seçmede artık elimizdeki malzemeyi daha akıllıca değerlendirebilelim.

Oyun Yazarı Aziz Nesin

Müjdat GEZEN

Oğuz Aral'la bana ayrılan bu bölümde Aziz Nesin Gülmecesi'nin özelliklerini anlatmam istendi. Ama benim gönlüm hep O'nun Oyun Yazarlığı üzerine yoğunlaşmıştı. Bu nedenle ana başlığı değiştirerek Aziz Ağabey'le yüzyüze çokca konuştuğumuz oyun yazarlığı konusunu anlatmayı, hem oyun yazarı, hem oyuncu, hem tiyatro öğretmeni olarak daha doğru buldum.

Başlıklardaki ***Düşünce ve Toplumsal Eylem Adamı Aziz Nesin*** bölümü için de bir o kadar yazacak söyleyecek malzemem var. Onunla birlikte Selimiye ifadelerimiz, Aydınlar Dilekçesi Davası, Ekmek Hak Dilekçeleri, Ankara, İstanbul Bilar Aktiviteleri, vb... ***Anılardaki Aziz Nesin*** ise benim için en şenlikli bölüm olabilirdi. Üç yıl evimde konuk olması ve O'nunla geçen Vakıf Günleri benim için yaşamım boyunca unutulmazlar arasında olacak. Ama ben asıl işim olan: "Oyun Yazarı Aziz Nesin" için birşeyler söylemeye çalışacağım.

Mujdat Gezen; *tiyatrocu ve gülmece yazarı. 1943'te İstanbul'da doğdu. İstanbul Belediyesi Konservatuarı Tiyatro Bölümü'nde öğrenim gördü. Tiyatro, sinema oyunculuğu yaptı. TV programlarında yarattığı tiplerle büyük beğeni derledi. İlk gençlik yıllarında başladığı yazarlığı daha çok çocuk ve gülmece dergilerinde sürdürdü. Gülmece öyküleri, skeçler, senaryolar yazdı.* ***Kuzucuk, Eşeğin Karnındaki Elmas, Çizgilerle Nâzım Hikmet, Acayip Şiirler Antolojisi*** *ve daha pek çok yapıta imza attı. Tiyatro öğretmenliği yanında Cumhuriyet gazetesinde köşe sahibidir.*

OYUN YAZARI AZİZ NESİN

Kuşkusuz bu konuda diğer yetkili dostlarımın söyleyecekleri de son derece önemli olacaktır. Ama benim Aziz Ağabey'le yüzyüze konuşup tartıştığım Oyun Yazarlığı konusu belki bir başka açıdan önem taşıyabilir. Çünkü Aziz Ağabey, mizah yazarlığı, şairliği bir yana kendini aslında OYUN YAZARI olarak betimlerdi. Yani oyun yazarlığı O'nun için daima birincil olmuştur. Gelgelelim atmışlı yılların başında İ.B. Şehir Tiyatroları'nda oynanan oyunu ***Biraz Gelir misiniz?*** başta olmak üzere, hemen tüm oyunlarının kahramanları bizden isimler taşımazlar. Met, Çiçu, Rovni, Mela, Diha, Siyen, Pren, Salsi, Gara, Farat, Korşan, Ri, Kinata ve daha birçok isim O'nun kahramanlarıdır. Benim

en sevdiğim oyunlarından biri olan *Düdükçülerle Fırçacıların Savaşı*nın kahramanları bu gibi isimler taşımazlar ama Ahmet Mehmet de değillerdir. Hariciye Nazırı, Başnazır vb. mesleki kariyerleri ile anılırlar. *Toros Canavarı* ve *Karagöz Oyunları* dışında hiç yerli isimlere rastlamayız Aziz Nesin Oyunları'nda. Aziz Ağabey bunu, oyunları kendi ülkesi dahil hiçbir yerde tam anlamıyla tutmamıştır. Buna karşın öykülerinden oyunlaştırılan yapıtları gişe rekorları kırmaya devam ediyor.

İstanbul Belediye Konservatuarı'nda öğretmenlik yaptığım ilk yıl öğrencilerimiz Aziz Nesin'den Beş Kısa Oyun sahnelediler. Gösteriyi ikimiz yanyana izledik ve oyun çıkışında benim Fenerbahçe'deki evime gelerek yemek yedik ve o gece Aziz Ağabey bende kaldı. O'nunla üç olayda geç saatlere değin uyumazdık. Birincisi Vakıf'ta yanımızda sevgililerimiz varsa, ikincisi eğlenceye ayrılan gecelerde, üçüncüsü de böyle tartışma gecelerinde.

Tut Elimden Rovni, Sen Gara Değilsin, Bir Kadın İçin Düet, Bir İnsan Başı Üstüne Üç Sesli Üzünç, Hazırol... O akşam öğrencilerimiz bu beş oyunu başarıyla sundular. Herkes çok alkışladı... Arabama bindik. İkimizin de karnı aç. Eve geldik oturduk yemeğe. Ben konuşmuyorum. O da sormuyor... Yemeğimizi yedik. Kahveler içildi... Baktı konuşmuyorum, O sordu: "Nasıl buldun oyunları?" Ben zaten biliyordum. Öğrencilerim hazırlamışlar. Ama bu ne olduğunu anlayamadığım isimler oldum olası beni rahatsız etmiştir. "Aziz Ağabey, dedim, evrensel olsun diye yazdığın bu oyunlar tutulmuyor, oysa yöresel olarak yazdığın hangi öykünü oyunlaştırsalar kapalı gişe oynuyor." Durdu... Ben sürdürdüm konuşmamı. "Sen çok büyük bir gülmece yazarısın" "Oyun yazarıyım da." "Evet, öylesin ama izleyiciyle bağ kurmak mı bağları kopartmak mı istediğini tam anlayamıyorum. Özle biçimi kavuşturamıyorsun. Seyircinin oyununla bütünleşmesini istemiyorsan bunun belli yolları var. Sen de biliyorsun bunu. Epik yazdığın *Karagöz Oyunları*'nda özle biçim bir bütünlük taşıyor. Ama bu diğerlerinde yok."

Geç saatlere dek sürdü konuşmamız... Ben tüm yaşamımı tiyatroya vermiş biriyim. Bu işi bildiğimi sanıyorum ama, bilgi de görece bir kavram. Her gün değişiklik gösteriyor... Öğrencilerim Aziz Ağabey'in anlatmak istediği şeyleri anlamış ve gayet başarılı oynamışlardı. Ama hem O'nu, hem beni mutlu etmeyen bir şeyler vardı ortada. Bunun huzursuzluğunu Aziz Ağabey de duyuyordu. Onbir oyun yazmış ama en çok oyun olarak yazmadıkları tutmuştu. *Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz* bunların başında ge-

liyordu. *Deliler Boşandı* önce uzun öykü, sonra oyun olan *Toros Canavarı, Azizname, Birtakım Azizlikler*. Bunlar günümüzde kapalı gişe oynamakta olan oyunları. Ama ne *Çiçu*'lar ne *Bişey Yap Met*'ler ülkemizde ve dış ülkelerde çok az sayıda sahnelendi. Hatta dış ülkelerde sahnelenmedi. Ama Hamdi'li Ahmet'li Mehmet'li Sait'li öyküleri yirmialtı yabancı dile çevrildi ve çevrilmekte. Devlet Tiyatrosu Taksim Sahnesi'nde birlikte *Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz*'ı izlemiştik. Oyun, yanılmıyorsam altı yıldır oynanıyor. Oyunlaştırılan yapıtları içinde en az ilgi göreni kuşkusuz *Gol Kralı Sait Hopsait* olmuştur. Oyunun, hem müzikal yapılmaya çalışılması, hem Şan Müzikholü gibi bir mekanda sahnelenişi, hem Aziz Nesin'i iyi anlamayanlar tarafından gerçekleştirilmiş olması, kadrosunun da yetersizliğinin eklenmesiyle hayal kırıklığı olmuştu. Buna karşılık şu anda Genco Erkal'm tek başına oynadığı *Birtakım Azizlikler* harika. Ankara Devlet Tiyatrosu'nun *Azizname*'si de aynı özellikleri taşıyor.

Anlayacağınız Aziz Nesin'in öykülerinden uyarlanan ne kadar oyun varsa tutmuş. Buna karşın büyük emeklerle yazdığı salt tiyatro oyunları aynı başarıyı elde edememiş. Kuşkusuz bir iki diyalogla koca bir oyun hakkında bilgi edinilemez. Ama ben buraya alacağım örneklerle Aziz Nesin'in bizden isimlerle yazdığı ve bizden olmayan hayali isimlerle yazdığı iki oyundan kısa iki bölümü örneklemek istiyorum. Oyunları rastgele aldım, bölümleri ise, her iki oyunun da giriş bölümü olarak aktarıyorum.

SEN GARA DEĞİLSİN'DEN

PREN (söylev verir); Saygıdeğer başkanımız. Sayın Bakanlarımız. Yuntabur'a şeref veren büyük konuklarımız. Sevgili hemşerilerim... Çok değerli Yuntaburlular... Yuntabur'a hoş geldiniz. Yuntabur'un sevgili çocuğu ulusal kahramanımız Gara'nın anıtını, sayın Başkanımız açtıktan sonra, burda önce konuşan sayın hatipler tarihimize altın harflerle yazılmış şerefli sayfalar kazandıran Yuntaburlu kahraman Gara'nın yaşamını, örnek kişiliğini, savaşlardaki yiğitliklerini dile getirdiler. Ben... Ben... Ben... Bu sıcakta sizleri daha fazla yormamak için sözlerimi kısa keseceğim. (Uğultu)

– O bizim için ölmüştü...

– Yurdu için...

– Ölümsüz Gara...

– Gara için canımız feda...

– Yorulmadık anlat...

– Anlat...

KARAGÖZ'ÜN BERBERLİĞİ'NDEN

(Hacivat semai söyleyerek perdeye gelir... Gazelini bitirir)

HACIVAT : Off hay haak

Hay haak...

KARAGÖZ : Gene karga gibi gaklamaya başladı.

HACIVAT : Off hay haak.

KARAGÖZ : Köftehor, boyuna laklak.

Hadi kalk,

Işine bak.

HACIVAT Pek sayın bayanlar baylar. Dalgamızı geçmeye başlamadan önce ben o kudretlu, devletlu, şevketlu, muhabbetlu, saadetlu, efendilerimiz.

KARAGÖZ : Erkeksen lâfın gerisini getir.

HACIVAT : Efendilerimizin ömürlerine dua ederim.

KARAGÖZ : Vay keçi sakallı, yağa dalkavuk var...

Bir oyunu eleştirmek çok kolaydır. Bir yazarın yıllarca düşünüp, aylarca emek vererek yazıp, bir tiyatronun o oyunu alarak üzerinde haftalarca çalışarak sahneye koyduğu oyunu, bir eleştirmen gelir ve "olmamış" der, gider. Bu o eleştirmenin ençok iki saatini alır. Belki yeteneksizlerin, hiçbir iş yapamadıkları için, eleştirmen olmaları buradan kaynaklanıyordur... Ben de şimdi burada, Aziz Nesin'in oyunlarını irdelerken, gayet rahat biçimde: (Bizden isimlerle yazdıkları iyidir, ötekiler kuşkulu) diye gayet soyut, bir nitelendirmede bulunabiliyordum. Ne kadar kolaymış bu iş... Ama yok. Ben de oyun yazarıyım. Üstelik ayıptır söylemesi ödül almış oyunlarım da var(!) En doğrusu ben otuzyedi yıl içinde çok oyunla karşılaştım... Tüm bu yazdıklarımı eğer Aziz Ağabey'le yüzyüze konuşmamış olsaydım, doğrusu yazmazdım. Aziz Nesin Oyunları konusunda gerçek hakem zamandır. Belki bir gün O'nun her iki türde, hatta üç türde (yabancı isimlerle, bizden isimlerle direkt olarak oyun biçiminde yazdıkları ile öykülerinden oyunlaştırılanlar) yazdıkları tüm dünyada oynanacak... Tıpkı öykülerinin bir çok yabancı dile çevrildiği gibi...

O, çok büyük bir yazardı. Gülmecesinde de, şiirinde de, oyunlarında da bunu görüyoruz. Araştırırdı. Notlar alırdı. Kimse Aziz Nesin kadar not almamıştır yaşamı boyunca. Titiz çalışırdı. Eski yapıtlarının yeni basımlarını yeniden gözden geçirirdi. Öykülerini başkaları oyunlaştırıyor idiyse, denetlerdi. Tekrar tekrar okurdu, okuturdu. Çok kez daktiloyla yazdıklarını ilk kez okudum. Eski yazıyla yazdıklarını da sesli olarak kendi bana okudu. Çok titizdi yazarken.

O'nun arkasından bir şeyler yazmak bana o kadar zor geliyor ki anlatamam. Bunun türü hiç önemli değil. Aziz Ağabey ile ilgili ne yazsam, yüzü gözümün önüne geliyor.

İsim babası olduğu *Komikler Ağlamaz* adlı kitabıma önsöz yazmıştı. *(Müjdat Gezen'in parmaklarına sığmayan marifetlerinden biri, benim yaşamımdaki tek marifetim olan yazarlıkla çakışıyor. O da yazar ben de yazarım. Üstelik o da gülmece yazarı, ben de... Demek ikimiz de aynı alanda at değil de kalem ve kalemi tutan parmaklarımızı oynatıyoruz.)"*

Aziz Ağabey burada beni överken, kendini de alçakgönüllü biçimde salt gülmece yazarı imiş gibi gösteriyor... Kısa bir bölümünü aldım buraya önsözünün ama bu kitap şu ana kadar yedi basım yaptıysa, benim yazdıklarım kadar O'nun önsözünün tatlılığı buna etken oldu. O öyle biriydi işte.

Aziz Ağabey... Senin tek marifetin yazar olmak değil ADAM olmaktı. Biz de bu yönünü örnek almaya çalışıyoruz zaten. Yazarlığına gelince; ona erişmek öyle zor ki...

Neden gittin anlayamıyorum.

Aziz Nesin; Bir Bayrak Adam

Veli DEVECİOĞLU

Veli Devecioğlu; *hukukçu, 1929'da Bozüyük'te doğdu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra adliye mesleğine girdi. Cumhuriyet savcılıklarında, Adalet Bakanlığı İnfaz ve Islah İşleri Genel Müdürlüğü, Yüksek Müşavirlik görevlerinde bulundu. 1981'de emekli olduktan sonra avukatlığa başladı. Çeşitli davalarında Aziz Nesin'in avukatlığını üstlendi. İnsan Hakları Derneği ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı kurucuları arasında yer aldı. Çağdaş Hukukçular Derneğini'n bir dönem Genel Başkanlığını yaptı. Mesleki konularda çeşitli gazete ve dergilerde yazıları yayımlandı. Şimdi Ankara'da serbest avukat .*

Aziz Nesin'in ölümünün ardından yazdığı o eşsiz güzellikteki *"Bir Bayrak-insandı"* başlıklı yazısında Tanilli Hoca şöyle diyordu: *"Bir büyük uyarıcıydı. O da ne demek, sarsıp silkeleyen bir aydındı. Türkiye'nin de bir şansıydı.Böylesi bayrak açan aydınların kıtlığını yaşıyor dünyamız. Aydınlığa nasıl çıkacağımızı düşünmeden önce, ya da düşünürken, önümüze açılmış karanlık uçurumlara, Aziz Nesin'den sonra daha da dikkat etmek zorundayız. Çünkü yaşarken, bir tehlike anında, 'Nasıl olsa Aziz Nesin var, kalkar düşer önümüze diyordık. Kalkıp düşüyordu nitekim... Oysa bugün yok artık O. Ne yapacaksak biz yapacağız, birlikte ve kenetlenerek. Kendi hesabıma şaşkın ve kaygılıyım.* (Cumhuriyet: Aziz Nesin Özel Eki 7.7.1995)

Bugünlerde 33 cezaevinde 1500 tutuklu ve hükümlü açlık grevinde. İstedikleri, özgürlüklerinden yoksun da olsalar, içerde, insan gibi yaşamak.

Ama, bu çok görülüyor... Hayır, o da değil; tüm insan haklarından, insanlık onurlarından soyutlanarak yaşamaları isteniyor. Belki daha iyisi, ölmeleri!..

12 Eylül'lü günlerde, Diyarbakır Cezaevi'nde, elinde kamçısı ve kurt köpeğiyle sabah denetimine gelen iç emniyet görevlisi, önünde sıralanmış tutuklu ve hükümlülere, "Geriye dön. Dayak vaziyeti al" komutunu verdikten sonra, yoruluncaya dek hepsini kırbaçtan geçirir, halsiz düşünce de, kırbacı yanındakine verip eksik bıraktığı görevini tamamlamasını emrederdi.

Bu da yetmez; kan revan içinde bırakılan o insanlara, tuvalet kuburlarından alınan hela suları da içirilirdi bardak bardak...

Lütfen dikkat edilsin; (mış) demiyorum, üstüne basa basa (dı) diyorum. Olayı kendi gözlerimle

görmüşçesine, güvenip inandığım, o cehennemde yaşamış insanlardan dinledim.

Şimdi benzer haberler okuyoruz. (Cumhuriyet: 15.6.1995)

Mide bulantısmdan çok, insanlığımızdan utanarak, iğrenerek...

1978'lerde cezaevlerinin başına getirildiğimde, yeni genel müdür olmanın böbürü içinde, radyo ve TV'lerden şişine şişine şöyle demiştim: "Buradan bütün görevlilere sesleniyorum. Bundan sonra, hiçbir hükümlü ve tutukluya, yasaların, tüzük ve yönetmeliğin belirlediği ölçüler dışında, herhangi bir muamele yapılmayacak, hele hele asla şiddet kullanılmayacaktır. Aksine davranan herkesin yakasına yapışırım."

Vaktiyle bu lafları etmiş bir hukukçunun, günün birinde, içerdeki insanımızın kırbaçlarla dövüldüğünü, işkencelerden geçirildiğini, çığlık seslerinin hoparlörlerle bütün koğuşlara dinletildiğini, hela suları içirildiğini öğrendiğinde ne yaptığını sanırsınız?

Hayretten şaşıp şaşıp kaldığını, küçük dilini yuttuğunu, hatta aklını kaçırdığını düşünebilirsiniz.

Hayır, bunların hiçbiri olmadı... Elimden gele gele, Cumhurbaşkanına, Başbakana, Adalet Bakanına telgraflar çekmekten başka birşey gelmedi.

Pardon bir şey daha geldi: İnsan güzeli iki mühendis çocuğunu, Ali ve Ayhan'ı kaybetmiş Feriha Efeoğlu'nun; kimsesizler mezarlığında boynundan telle boğulmuş oğlu Hasan'ın ölüsü karşısındaki Emine Ocak'ın; İstanbul'dan telefonla yanma çağırdığı halde, karşılamaya gelmeyen ve artık hiç gelemeyecek olan oğlu Düzgün'ün yokluğu karşısındaki Elif Tekin'in; okul birincisi, fakülte son sınıf öğrencisi İsmail'inin sürekli yolunu gözleyen anne Fatma Bahçeci'nin feryatlarını her okuyuşumda sarsıla sarsıla ağlamak... Evet, bir de bu geldi elimden.

Belki çok paradoksal olacak ama, ben oldum olası açlık grevlerine karşı çıktım.

Bireysel olanları saymazsak, sanırım ilk toplu açlık grevi 1978 baharında İzmit Cezaevi'nde başlatılmıştı. Haber Bakanlığa ulaştığında bir toplantıdaydım. Öğrenir öğrenmez hiç yaşamadığım bir acıyla kıvrandım:

Mideme kramp girmişti. Uzun süre kendime gelemedim. Dört duvar arasındaki o insanlar, çoğunlukla yoksul ve umarsız halkımızdı. Onlara bir şeyler yapabilmek için çırpınıyorduk. Bir gün Maliye Bakanlığı temsilcisiyle yapılan bir toplantıda, "Benim maaşımı kesebilirsiniz, ama mahkumun yiyeceğini kesemezsiniz" demiştim. Şimdi onlar, bize karşı kazan kaldırıyordu...

İzmit Savcısından bilgi aldım telefonla. Yılmaz Güney de İzmit'te yatıyordu ve cezaevi temsilcisiydi. Kendisini telefona çağırdım ve "Bizden önceki yönetimler sizlere hep parya muamelesi yapmışlardı. Biz ilk kez, insan muamelesi yapma kararıyla geldik. Ama siz, birincileri yeğlediniz." diye çıkıştım.

Yılmaz, yalnız büyük bir sanatçı değil, ilişkilerinde de çok dikkatli ve incelikli bir insandı. Hiç duraksamadan, "Ben greve karşı çıktım efendim. Ama biliyorsunuz, toplum psikolojisi; ancak iki günle sınırlayabildim." dedi. Biraz rahatlamıştım.

Şimdi ne zaman bir açlık grevi haberi alsam, hep bu olayı anımsarım.

Bence ölçü şu olmalı: Bu olaydan (açlık gervinden) baştaki yöneticilerin midelerine kramp giriyor mu, yoksa onlar, "Asmayalım da besleyelim mi?" diyenlerin kafa yapısında "Ölsünler, gebersinler" mi diyorlar?

Eğer, ikinciler gibi düşünüyorlarsa, o zaman hesabı doğru yapmak gerek...

Yıl 1987. TBKP liderleri Nihat Sargın ve Haydar Kutlu, *12 Eylül*'den sonra çıktıkları yurtdışmdan Türkiye'deki demokratikleşme vaatlerine inanarak, yasal ve meşru zeminlerde siyasal mücadeleye katılmak üzere yurda dönmüşlerdi. Ancak, daha havaalanında tutulmuşlar, sınırsız işkencelerden geçirildikten sonra, hukukun evrensel ölçüleriyle suç sayılabilecek hiçbir eylemleri olmadığı halde tutuklanmışlardı.

Uzun süre içerde kaldılar. Neredeyse bütün dünya ve Türkiye onlarla ilgiliydi. Duruşma salonları, Türkiye'nin her yöresinden gelenlerle, uluslararası kuruluşlarm gözlemcileriyle, sivil toplum örgütleri temsilcileri ve dostları, ziyaretçileriyle dolup taşıyordu. O güne dek hiç görülmemiş, adeta bir avukat ordusu tarafından savunuluyorlardı. Aralarında üniversite öğretim üyeleri, baro başkanları da bulunan 834 avukat... Öylesine yoğun bir sevgi ve ilgi çemberi içindeydiler.

Ama, tüm bunlar salıverilmeleri için yetmiyordu; egemenler istemiyorlardı çıkmalarını. Yargının; yetkili yetkisiz her yönden ağır bir baskı altında tutulduğu gözleniyordu. En gözüpekleriyse, sonradan polisten altın bir tabanca armağanı alan ve emekli olunca da küçük militan bir partiye girip milletvekilliğine soyunan ünlü bir hukukçuydu. Öylesine hızlıydı ki bu zat, tutuklu Haydar Kutlu'nun eşini, yurtdışından gelip İstanbul DGM'ne teslim olduğu, orada sorgulanıp serbest bırakıldığı halde, bir polis ekibiyle Ankara'ya getirtip burada tutuklatmıştı.

Tüm hukuk yollarının tıkandığı böylesi bir umarsızlık ortamında, her iki lider açlık grevine başladılar.

Her geçen gün, mum gibi eriyorlardı. Ziyaretlerimizde, artık kollarına girilerek getirip götürülüyorlardı. Üstelik genç de sayılmazlardı. Hele Nihat Sargın'ın yaşı daha da ileriydi. Bir davaya inanmanın, ona hem gönül ve hem de bir ömür vermiş olmanın onuru ve moral desteğiyle ayakta durdukları söylenebilirdi.

Grevin üçüncü haftasına girildiğinde, büsbütün dermansız kalmışlar, konuşmada güçlük çekmeye başlamışlardı...

Mülkiyeliler Birliği salonunda bir toplantı yapıldı. Konuşuldu, tartışıldı, ama somut bir sonuca varılamadı. Herkeste bir sıkıntı, bütün yüzlerde büyük bir kaygı okunuyordu. Ne yapabilirdik?

Vaktiyle memleketinde savcılık yapmış olmanın yakınlığıyla, Adalet Bakanı'na telgraf çekerek yardımını istedim. Bir türlü yanıt gelmeyince, bu kez de telefonla aradım. Hayret, telimi henüz almadığını söyledi. Günlerden cumartesi.... "Telgrafınız gelmedi ama, buyurun siz gelin" dedi. Bakanlıkta bekliyordu.

Hemen görüştük. Ama, içinde bulunduğu koşulları anlatarak, büyük bir çaresizlik ifade etti. Anlattıkları son derece mantıklı ve haklıydı. 141-142 üzerindeki değişiklik taslağını iki kez Bakanlar Kurulu'na getirmiş, sonra da Başbakanlığa göndermişti. Dünya görüşlerimiz çok farklı da olsa, anlattıklarıyla, yakın ilgisiyle bir kez daha benim gönlümü kazanmıştı.

Ayrılırken, hafifçe ıslanmış gözlerimle, "Bunlar ölürse, sizin demokrasiniz, onların cenazelerini kaldıramaz" dedim; vedalaştık.

Bu kapı da kapanmıştı...

Koyu bir umutsuzluk içine düşmüştük yeniden... Hava, solunamayacak denli ağırdı;

O bunalımlı saatlerde çırpınırken, birden Aziz Nesin geldi aklımıza. Gerçi İstanbul'daydı ama, uçağa atlayıp gelebilir, önümüze düşebilir, bu çözümsüzlüğe bir çare bulabilirdi.

Bürodan aradım. Herhalde biraz rahatsızmış, yatıyormuş. Telefona çıkan çocuğa, "Kalkınca benim aradığımı söyleyiver" dedim.

Çok geçmeden aradı. Durumu anlattım. "Başbakanla bizzat sizin görüşmenizi istiyoruz" dedim. Randevu alıp almadığımızı sordu. Yanıtım olumsuzdu; "Hayır, iki gün önce arkadaşlar randevu istemişler, ama hâlâ bir yanıt yok." dedim.

Gelip de sonuç alamadan dönmeyi istemediğini belli eden bir şeyler söyledi. O zaman, "Siz gelin, toplanıp hep birlikte Başbakanlığa yürürüz, cesareti varsa, sizi kabul etmesin de görelim. Oturduğu binayı başına yıkarız..." dedim.

Ertesi sabah uçakla geldi Aziz Bey. Ama, başbakanı ele geçiremedik. O da basın toplantısı yaptı.

Sonra, gene önümüze düştü, topluca Sargın ve Kutlu'yu ziyarete gittik cezaevine. Büyük moral verdi hepimize.

Onlar grevi bırakmadılar ama, iki gün sonraki ilk duruşmada tahliye edildiler. Tarih: 4 Mayıs 1990

Bugünlerde toplumumuzun gündemindeki en yakıcı olay yine açlık grevleri. 33 cezaevinde 1500 genç insan grevde. Ve dönülmez noktaya gelinmek üzere... İçimizde bir tutam acı, nefesimizi keserek izliyoruz. Adalet Bakanı ise, pür hiddet ve pür azamet, "Cezaevlerine Devlet hakimdir, taviz verilmeyecektir" demiş... Breh breh breh...

Aziz Nesin sağ olsaydı, bu yaşamsal konuda gene önümüze düşer, tüm kapıları zorlar, mutlaka ses getirecek bir şeyler yaparak vahşeti önlerdi diye düşünmekten kendimi alamıyorum.

Böyle zamanlarda onun yokluğunu daha derinden duyumsuyoruz. O, hep yücelerde dalgalanan gerçek bir bayrak adamdı. Adının geçtiği her yerde halkımızın ayağa kalkıp selama durduğu, ulusumuzun yüzakı ve onuruydu.

Işıklar içinde yatsın.

Toplumsal Eylemci Aziz Nesin

Varlık ÖZMENEK

Onaran Bey, bana telefon açtığında, "Aziz Nesin'in aramızdan ayrılışının birinci yılı, anma toplantıları yapacağız, senden de..." diye başlayınca, önce içimden donuklaştım.

"Peki ben ne anlatacağım?" diye sorduğumda ise aldığım yanıt üzerine ısındım.

Niçin donuklaştım?

Niçin ısındım?..

Sırasıyla...

Aziz Nesin'in ölümünden kısa süre sonra yurt içinde ve dışında anma toplantıları düzenlendi, kitap hazırlıklarına, anı dizilerine girişildi. Konuşmam istendi. Yazmam istendi. Bu yöndeki isteklerin bir bölümüne "evet" dedim, bir bölümüne "hayır" dedim. Niçin "hayır" dediğimi söyleyeyim:

"Sen onun iyi ahbabıydın. Yaz! bi'şeyler..." dendiği için... Hatta bi'tanesinde, "sende şimdi neler neler vardır; kitap bile yazarsın..." dendi. İlk bakışta, bu denilenlerin tuhaf bir yanı görülmeyebilir. Öyle ya! Ben gazeteciyim. Yazmam gerekir. Yazmam için de, Aziz Nesin'le "ahbaplık" yaptığım süre içinde, söz yerindeyse yazı "pusu"suna yatmış olmam gerekirdi. "Allah allaahh! Ne notlar vardır şimdi sende..."

Sözü uzatmayayım... Böylesi isteklere "hayır" dedim, daha doğrusu geçiştirdim... İlki; bence ne istendiği bilinmiyordu. İkincisi; ben gazeteci olarak yapmam gereken şeyleri yapmamıştım; yapamamıştım. Yani bende, Aziz Nesin'le yaşanmışlıklara ilişkin ne bir not, ne de hazırlık... Yoktu. Bunlarla karışık bir ve asıl neden de, herhalde şu olmalıdır: Ne istendiği bilinmeden yazılacak Aziz Nesin yazısı, Aziz Nesin'in anısına yakışıksız olmaz mıydı?..

Varlık Özmenek; *gazeteci - yazar. 1943'te Eskişehir'de doğdu. Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Basın ve Halkla İlişkiler Bölümü'nü bitirdi. TRT'de program yapımcısı ve yönetmen olarak çalıştı. 12 Mart döneminde bu görevine son verlince gazeteciliğe başladı. Değişik gazete ve haber ajanslarında çeşitli kademelerde görev aldı, köşe yazarlığı yaptı.* ***Bilim ve Sanat*** *dergisinin Genel Yayın Yönetmenliğini üstlendi.* ***İşte Sovyetler Birliği*** *(1979) adıyla bir gezi kitabı yayımlandı.*

Niçin ısındım?

Onaran Bey, ne istendiğini; "Aziz Nesin'in Katıldığı Toplumsal Eylemler" diye başlıklaştırınca... ısındım.

AZİZ NESİN'İN TOPLUMSAL EYLEMCİLİĞİ...

Gazetecilik deyimiyle haber zaten bende hazır vardı. Başlığı bulmuştuk...

Sakın yanlış anlaşılmasın. Bende hazır-varolan, yakın tanıklık ettiğim, içinde bulunduğum 1980'li yılların başlarından 6 Temmuz 1995 gününe ve "sonrasına" ilişkin olacak... -...sonrasına ilişkin ne demek? diyeceksiniz. Ne demek istediğim, konuşmamın sonunda ortaya çıkabilirse sevineceğim.-

Şimdi isterseniz, "son"dan başlayayım. Görece bir şey tabii bu SON... Şimdi sonsuzluktaki Aziz Nesin'in dünyamızdan ayrıldığı günden... İşte benim anlatacağım şey: TOPLUMSAL EYLEM içindeki AZİZ NESİN.

6 Temmuz günü... Yine bir TOPLUMSAL EYLEM için o günlerde Almanya'da Köln kentinde buluşacaktık.

Şimdi zamanı, değerli zamanınızı, hele hele ZAMAN tutumlusu Aziz Nesin'i konuşuyorsak, zamanınızı yerli yerinde değerlendirmek için o gün'le ilgili olarak hazır yazdıklarımdan okuyacağım...

Aziz Nesin 6 Temmuz günü ölmeseydi, 8-9 Temmuz günleri Almanya'nın Köln kentinde yapılan, Türkiye - Almanya Kültür Forumu'nun düzenlediği, *"Türkiye - Almanya Arasındaki Kültür Diyalogu, Fremde Nähe/ Nähe Fremde, Yakındaki Uzak-Uzaktaki Yakın"* konulu sempozyuma katılacaktı.

Aziz Nesin, Günter Grass ve Yaşar Kemal ile birlikte Türkiye-Almanya Kültür Forumu'nun onursal başkanları arasında bulunuyordu.

Bu arada, üç onursal başkan, sempozyum öncesi ortak imzalarıyla *"Barış İçin Çağrı"* başlıklı bildiri hazırladılar. Bildiri, Türkiye - Almanya Kültür Forumu tarafmdan benimsendi ve desteklendiği açıklandı.

İki günlük sempozyum, Forum'un onursal başkanlarından Aziz Nesin'in ölümü üzerine, O'nu anma anlamını da kuşandı.

Aziz Nesin'i anma bölümünde, yazar Günter Wallraff, Prof. Dr. Klaus Liebe Harkort, Prof. Dr. Petra Klappert ve Viktor Böll anma konuşmaları yaptılar. Konuşmacılar, Aziz Nesin'in yazar ve entellektüel kişiliğinin ev-

rensel ölçekte değer ve önem taşıdığını vurgulayarak, Aziz Nesin'i, Türkiye insanının *"vicdanı"* olarak niteliediler. Bir betimlemeye göre, *"Almanya'nın vicdanı"* olarak tanımlanan yazar Heinrich Böll ile Aziz Nesin'in anıları buluşuyor ve böylece iki ülkenin *"vicdan buluşması"* gerçekleşiyordu bu sempozyumda...

Bu anlattıklarım, Türkiye'de gazetelerde, radyolarda ve televizyon kanallarında *"haber"* olmadığı için bilinmiyor.

Aziz Nesin'in öldüğü 6 Temmuz günü Hollanda ve İsveç Radyoları'nın Türkçe Yayınları'nda, doğru haber ve bilgilere yer vermeye çalışarak şunları söyledim:

"Aslında, Aziz Bey sözünde durmadı!..

Burada, Almanya'da Köln kentinde buluşacaktık. Niçin, neden?

Türkiye - Almanya Kültür Forumu'nda buluşacaktık.

İki hafta kadar önce geçirdiği son kalp rahatsızlığından sonra Ankara'dan açtığım telefonda bana *"Almanya'da buluşacağımızı"* söyleyip, *"şu allahın işine bak!!"* dedi; Almanya'larda randevulaştığımızı konuştuk, gülüştük...

Ben altı gün önce geldim randevuya... İnsan Hakları Vakfı Genel Sekreteri Mahmut Tali Öngören'le geldik buraya...

Önceki gün sabah buradan yine telefonlaştık. O, buraya gelmeden önce İstanbul'dan Foça'ya gelmiş... Çeşme'ye daha sonra da Bodrum'a gideceğini; Cumartesi günü İstanbul'a, aynı günün akşamı da Köln'e geleceğini söyledi. Pazar günü sabahı da Forum'da, *"Yazarların Çağdaş Sorumlulukları"* konusunda konuşacaktı. Konuyu yine sormuş ve *"çok iyi"* diye vurgulamıştı...

Sözünde durmadı!..

Türkiye-Almanya Kültür Forumu'nun onursal başkanları Günter Grass, Yaşar Kemal ve Aziz Nesin...

Aziz Nesin aynı zamanda onursal başkanı olduğu bu Forum'un bu anlamda temel atma törenine gelecekti...

Sözünde durmadı!..

Ama bu Forum'un temelini atmak artık bir vasiyet oldu...

O gün, pazar günü, daha doğrusu cumartesi-pazar günleri bu işi yapacağız...

Aslında kendisine bir emrivaki yapmaya hazırlanıyordum... Nasıl mı? 80. yaş kutlaması!.. 70 ve 75'inci yaşları için Ankara'da, İstanbul'da selamlama toplantıları yapmıştık. *"80. yaş kutlaması"* yapalım dediğimde bu yıl, *"hayır olmaz, sakın ha!"* dediğini anımsıyorum. İşte ben, Aziz Nesin'in konuşma yapacağı pazar günkü oturumun yöneticiliğini yaparken, sunuş konuşmamda, açıkçası punduna getirip, *"Selam Olsun 80. Yaşın Aziz Nesin"* demeye hazırlanıyordum.

Aziz Nesin sözünde durmadı!..

Aziz Nesin ile arkadaşlığım 52 yıl öncesine dayanıyor. Yani benim doğduğum yıla. Aziz Nesin 1943 yılında gazeteciliğe başlamış. O'nun kitaplarıyla, yazılarıyla büyüdük... 75. yaş kutlamasında Ankara'da söze böyle başlamıştım. Yani bir yerde, kafamızın babası, düşüncelerimizin babası sayılır Aziz Nesin...

Arkadaşlığımız, dostluğumuz 12 Eylül yıllarında kökleşti diyebilirim... Emeğin, erdemin mücadelesi, demokrasinin, aydınlığın, geleceğin mücadelesinde... Ve hep iş içinde, yol arkadaşlığı içinde, çok yoğun uğraşlar içinde...

Ve yine böyle bir iş için Köln'de buluşma sözümüz, sözleşmemiz vardı...

Ve Aziz Nesin sözünde durmadı...

10 yıl önce 70'inci yaşında, Bilim ve Sanat Dergisi'ne bir yazı istedim, yazdı gönderdi, yayımlandı. *"Selam olsun 70'inci Yaşım"* başlıklı bu yazıda, insanın *"Ölümü hak etmesi gerektiğini"* söylüyordu... Ölümü hak etmek için emek gerekiyordu. Öyle yatıp da, ipe un serip, gerine gerine ölmek, ölmeyi beklemek olmazdı. Ölüm de yaşamak gibi bir emek işiydi; sorumluluk işiydi!..

Onun için de hak etmek gerekiyordu...

Köln'de pazar günkü konuşma konusu; *"Yazarların Çağdaş Sorumlulukları"* idi. Aziz Nesin galiba biraz da bunu anlatacaktı... Bilim ve Sanat Dergisi'ndeki o yazının sunuşunda ben, *"Aziz Nesin; yaşın ve başın sağolsun"* demiştim.

Son görüşmelerimizin birinde ise, *"sizi ölecek sanıyorlar... Oysa bana göre sizin öleceğiniz falan yok, Köln'de buluşalım, konuşalım, işimizi yapalım, akşam da bir rakı içeriz"* demiştim... *"Rakı içmek için Almanya'ya gidiyoruz, işe bak"* diyerek gülmüştü...

Aziz Nesin sözünde durmadı; 80 yaşında sözünde durmadı.

Ve şimdi diyorum ki, Aziz Bey kendisine yakışmayan işi ilk kez ölümüyle yaptı; ama Aziz Nesin ölümü hak etti. Kendisi böyle söylemişti; söylediğini yaptı...

Kaç yıl önce bilmiyorum.

İstanbul'da uluslararası yazarlar toplantısı yapılıyor. Değişik ülkelerden ünlü birçok yazar İstanbul'a gelmiş...

Bir hafta kadar sürecek toplantılar... Yazarlar şöyle bir İstanbul'u gezmişler, görmüşler, Türkiye hakkında biraz bilgi edinmişler...

Bir akşam da Aziz Nesin'e *"yahu"* demişler, *"biz buraya gelmeden önce seni büyük bir yazar sanırdık; oysa sen burada, bu memlekette gördüklerini yazmışsın"*

Aziz Bey de, *"evet, öyle!"* demiş...

Toplantılar yapılmış, tamamlanmış, yazarlar ülkelerine hareket edecekler; uçağa binmeden önce Aziz Bey'e, *"Aziz Nesin, sen gerçekten büyük bir yazarmışsın meğer"* demişler. Aziz Nesin, *"Niçin?"* diye sormuş. *"Yahu"* demişler, *"bu memlekette her gördüğünü yazamıyormuşsun meğer!..*

Artık sonsuzluğa uğurladığımız Aziz Nesin, gördüğünü, duyduğunu, ülkesinin ve dünyanın insanlığın aydınlık geleceğine duyduğu özlemi yazdı...

İnsanın yüceliği için yazdı; yaşadı.

Çoğu zaman güldürdü, kimi zaman ağlattı. Gülerken ağlattı, ağlatırken güldürdü...

Nâzım'ın dediğince, *"benim ağlarken gülen, gülerken ağlayan halkım...*

Halkı için yaşadı, halkı için yazdı.

Halkı için öldü...

Ölümü hak etti Aziz Nesin, Aziz Bey ölümü hak etti...

Evet, ne denli anlatılırsa anlatılsın, Aziz Nesin'in eşsiz doluluktaki yaşammı anlatmak hep eksik kalacak. Onlarca, yüzlerce, binlerce anı...

1955 yılındaki ***6-7 Eylül*** olaylarında tutuklanan Aziz Nesin, ucundan kıyısından ilgili olmadığı bu davada, *"az kalsın asılacağını"* çok sonra öğrenir!..

40 yıl kadar sonra Sıvas katliamında DGM Başsavcısı bir ara Aziz Nesin'in *"idam talebiyle yargılanacağını"* söylediğinde, gülerek konuşmuştuk:

"– T.C. Devleti, 40 yıldır Aziz Nesin'i asacak, asamıyor!..

Aziz Nesin'in yaşamı, Türkiye'nin *"Aziz Nesin"*lik tarihiyle çakıştı ister istemez...

Gözaltılar, sorgulamalar, aramalar, tutuklamalar, takipler, sille, tekme, yumruklar, davalar, mahkumiyetler, işkenceler, silahlı saldırılar, tehditler, baskılar, sataşmalar, hakaretler...

Yaşamını ve ekmeğini bıçak sırtında sürdürmek.

Buydu aslmda Aziz Nesin'in mesleği...

Birgün, cümle kepazeliğe bakıp, şöyle bir iç geçirmişti:

"- Bir gün olsun keman çalamadık...

Ne demek istemişti?..

Bunu, herkesin kendi payına, çok düşünmesi gerektiğine inanıyorum...

Bu bölüm, benim o günlerde, Almanya'dan Köln'den Hollanda ve İsveç Radyolarına yaptığım yayınlardı...

Sözünü ettiğim Kültür Forumu'nda, Aziz Nesin'in ardından yayınlanan, "SESIMIZI YÜKSELTELIM" başlıklı bildiride; "Türkiye'de olduğu kadar, dünyanın çeşitli ülkelerinde de tüm insanlığa övünç dolu bir miras bırakan, TÜRKIYE/ALMANYA KÜLTÜR FORUMU'nun Onursal Başkanı Aziz Nesin'in yerinin doldurulamayacağına inanıyoruz" denildi.

Bildiri şöyle devam ediyor:

"Aziz Nesin, yalnız bir gülmece ustası olarak kitleleri aydınlatmış değildir. Onun kitaplarını okuyarak büyümüş binlerce çocuk ve genç var bugün. Gelecek kuşaklar da aynı kitapları okuyarak serpilecektir... Ama Aziz Nesin, aynı zamanda da, yazarların çağdaş sorumlulukları üzerinde durarak, demokrasi mücadelesinde kimi zaman tek başına, kimi zaman beraberindekilerle eşsiz ve unutulmayacak adımlar atılmasını da sağladı ve hem günümüze, hem de geleceğe ışık saçtı...

Türkiye - Almanya Kültür Forumu'nun bildirisi; *"Aziz Nesin'in mücadelesini kendi mücadelemiz olarak benimsediğimize göre, **Aziz Nesin**'den sonra da sesimiz hiç alçalmayacak demektir"* diye son buluyor...

Evet tam da böyle...

Aziz Nesin'e göre, yazar - yazarlar günümüzde, yalnızca düşünme - yazma edimiyle yetinemezler, onları bekleyen toplumsal sorumlulukları vardır, olmalıdır. Bunları, Aziz Nesin'le yaptığımız sayısız tartışma ve söyleşilerden çıkarıyorum. Ölümünden üç gün öne Foça'da iken yaptığımız son telefon görüşmemizde, Köln'e gelip Forum'da yapacağı konuşma konusunun; "Yazarların çağdaş sorumlulukları" olduğunu vurgulayarak yinelemesindeki anlam yükünü çok iyi anımsıyorum. Hatta, "çağdaş yazarların sorumluluğu, değil. Yazarın çağdaş sorumlulukları... doğrusu da budur" diye yinelemişti...

İşte bundan sonra, Aziz Nesin'in, Türkiye'nin yakın tarihinde olumsuz bir "milad" görevi de yapan 12 Eylül 1980'deki Askerî Darbe'den sonraki SORUMLULUK EYLEMLERİ'ne gelmek istiyorum.

Önderliğini yaptığı TOPLUMSAL SORUMLULUK GİRİŞİMLERİ"nin anılan dönemdeki ilki AYDINLAR DİLEKÇESİ.

1984 yılında öce 1256, sonra 2 bini aşkın imzaya ulaşan AYDINLAR DİLEKÇESİ...

O günden bugüne...

Siyasal iktidarlarca ve egemen medyanın da katkısıyla unutulmaya - unutturulmaya yatırılan, -ki bu aydınlar için 'ölmeye yatmak'la yatırılmak'la' eş anlamlıdır- AYDINLAR DİLEKÇESİ...

Günün Devlet Başkanı Kenan Evren, o günlerde Manisa'da yaptığı bir konuşmada Aziz Nesin'e ve arkadaşlarına lâf atarak, "Ben n'apayım böyle aydını, Vahdettin de aydındı" demişti. Aslında böyle demekle, bundan böyle nasıl 'aydın' olmak gerektiğini de bildirmişti.

Sonra 55 arkadaşıyla Askerî Mahkeme'de yargılanan Aziz Nesin ve çok çok sevdiği ozan arkadaşı Tahsin Saraç, mahkemede yargıçlara şunu söylediler:

"Son Osmanlı Padişahı Vahdettin'in 'aydın' olduğu tartışmalıdır ama, Devlet Başkanı olduğu kesindir!..

Daha sonra imzaya açılan "EKMEK ve HAK" Dilekçesi.

Yine Aziz Nesin önderliğinde oluşturulan *Ekin Bilar, Bilar Araştırma Şirketi.* Dernek mi, şirket mi?.. Derneğe izin vermezler. Şirkete de, adları duyarlarsa vermezler... Şirket kuralım ama nasıl kuralım? tartışmaları...

Yurt içinde ve dışında oluşturulan Kültür Kervanları...

Daha sonraki yıllarda Ankara'da toplanan DEMOKRASİ KURULTAYI ve ANAYASA KURULTAYLARI... Hemen aynı yıllarda ONBİNLER A.Ş. girişimi... Bu yıl 8. si yapılan ANKARA ULUSLARRASI FİLM FESTİVALİ'nin ilk kuruluşunda yine Aziz Nesin'in çaba ve katkıları görülür.

Solun birlik olup, bir sosyalist parti kurmaları girişiminin de öncülüğünde Aziz Nesin'i görürüz...

Hiç ara vermeden sürdürdüğü yazma eylemini neredeyse boyunu aşan kitap sayısına ulaştırırken Aziz Nesin'in, eğer takvim dolu değilse, çağrıldığı her açık oturum, konferans, sempozyuma katıldığını, bunu da şaşılacak, hatta ilk baştan kişiye 'abartılı' gelebilecek bir sorumluluk duygusuyla yaptığını biliyorum. 2 Temmuz 1993'deki Sıvas aydın yakımkıyımına da böyle gittiğini çok yakından biliyorum. Aziz Nesin'in Sıvas'a dâvet edilişinde, iletişim yönünden benim özel durumumu, o günden bu yana, içim yana yana düşünürüm...

Bu arada sayısız "İmza Günü" çağrısına, "Gün" e, "Gece"ye eğer takvimi uygunsa, koşa koşa giderdi... Şimdi burada "koşa-koşa" diyorum. Lâfın gelişi değil. Aziz Nesin sanıldığının tersine hiç 'naz' yapan insan değildi. Hatta çok da "saf" bir insandı. Buradaki sözcüğü "çocuksu"luk adına söylüyorum. Şimdi bunları yazarken bile güldüğümü size iletmek istiyorum...

Toplumsal Eylemler'de hep SAKAR bir koca çocuk!

Ama eylem arkadaşları arasında, afacan, vazgeçilmez keyifli bilinen, özlenen kır saçlı çocuk...

İstanbul'dan Ankara'ya, Adana'dan Stockholm'e, Konya'dan Kopenhag'a, Aliağa'dan Amsterdam'a, İzmir'den Roterdam'a... Sayısını bilemediğim, toplantılarda, söyleşilerde, etkinliklerde birlikte olduk...

Bir seferinde, galiba neredeydik?.. Öylesine çok yerde İsveç'te Danimarka'da bir çok toplantıda konuşmuştuk ki, konuşmuştu ki... Bir ara salondakilere sormuştu:

"– Sahi... biz şimdi nerdeyiz?.."

Yanıt kahkahalar arasında salondan geldi:

"– Burası Hollanda! Arnem kentindesiniz!.."

Danimarka'da toplantıdan sonra televizyona konuşmuştu. Bittikten sonra, "nasıl, iyi oldu mu?" diye sorduğunda;

"– Mükemmel! Harika! İyi oldu da, 'Danimarka" diyeceğiniz yerde 'Kanada' demeseydiniz daha iyi olurdu" demiştik kendisine... – Bir defasında havayolculuğunda görevliye havada 'Manila'ya gittiğini söyleyince kendisinden başka herkes soğuk terler dökmüştü. Çünkü içinde bulundukları uçak Milano'ya gidiyordu. Aziz Nesin'in gerçekte Filipinler'e değil de İtlalya'ya gitmek istediği anlaşılınca, ortalık yatışmıştı. Ve bu arada onların bilmediği, Aziz Nesin'in de iyice ayırdında olmadığı bir nokta kesinlik kazanmıştı. Aziz Bey, o arada içinden, "gitsem gitsem Milano'ya gidiyorumdur. Manila'da işim ne?" diye düşünüyordu...

Aziz Nesin, merkezi KÖLN'de TÜRKİYE/ALMANYA KÜLTÜR FORUMU'nun onursal başkanlığıyla birlikte, bu yıl Türkiye'de düzenlenecek uluslararası toplantının gerçekleşmesi için de çaba gösteriyordu son dönemde: "KÖKTENDİNCİLİĞE KARŞI ULUSLARARASI KURULTAY..."

Şimdi geldik Aziz Nesin'in 6 Temmuz 1995 gününden yani sonsuz yolculuğuna başladığı günden sonraki TOPLUMSAL EYLEMCİLİĞİ'ne... Buna Aziz Nesin'in ölümsüzlüğü denilebilir... Yaşanmışlıkların, toplumsal eylemin, deneyimin, birikimin, YARIN kuruculuğuna yürümesi...

Aziz Nesin'in öldüğü için gelemediği Köln'de kendi ağzıyla seslendireceği "BARIŞ İÇİN ÇAĞRI" bildirgesini okuyayım son olarak. Aziz Nesin bence bundan sonra bu ÇAĞRI'dır; insanlığın sonsuz barış özleminde...

Günter Grass

Yaşar Kemal

Aziz Nesin

Türkiye/Almanya Kültür Forumu Onur Başkanları

BARIŞ İÇİN ÇAĞRI

Yüzyıllarca siyahlarla beyazların eşit haklarla barış içinde birlikte yaşayamayacağı söylendi. Soykırımlar, cinayetler, işkenceler, ayrımcılık çok uzun bir süre gündemden inmedi. Ama sonunda politik bir çözüm bulundu. Güney Afrika, yeniden gelecek için umut veren bir ülkeye dönüştü.

Onyıllar boyu İsrail ile Filistinliler arasında tehditten ve karşı tehditten, suikastlerden ve askeri misillemeden başka bir şeyden söz edilmedi. Ama sonunda, ortaklaşa bir çözüm aramaktan başka çıkar yol olmadığı anlaşıldı. Nefretin egemen olduğu bir dönemin sonrasında, bu yol güçlüklerle dolu olacaktır. Ama barış ve kalkınma umutları bu bölgede de filizlenmeye başladı.

Yıllardır İrlanda'da terör ve karşı terörün tırmanışı yaşandı. Çocuklarını yitiren analar, bu gelişmeye cesaretle karşı koydular. İki taraftan da silaha sarılanlar, ülkenin çıkmazdan kurtuluşunu uzun bir süre geciktirdiler. Artık silahlar sustu; iki taraf da politik çözüm arayışında. Yakında insanlar belki de geçmiş kuşakların çağdışı bir yöntemle niçin birbirlerine saldırdıklarını bile anımsamayacak.

Batı Avrupa'yı oluşturan devletler de geçen yüzyıllardan beri sık sık birbirleriyle savaştılar. Aralarındaki çelişkileri, bugün artık görüşmeler yoluyla çözmeye çalışıyorlar. Birçok halkın birlikte oluşturduğu Avrupa gibi bir kıtada farklı kültürlerin ve halkların varlığını yadsımanın anlamsızlığı ortadadır. Eski Yugoslavya topraklarında bugün tanık olduğumuz, belli Sırp çevrelerle bazı grupların benimsediği, başka halkların ve kültürlerin varlığını yok sayan etnik milliyetçilik, en karanlık barbarlık dönemlerine geri dönüşten başka birşey değildir.

Türkiye'de birbiriyle tarih boyu dost kalmış halkların insanları arasında yıllardır terör olayları ve silahlı çatışmalar yaşanıyor. Yüzbinlerce, milyonlarca Kürt yaşadıkları topraklardan başka bölgelere sürüldü, ya da göç etmek zorunda kaldı; köyler, mezralar yakıldı. İşkence ve cinayetler gündemden inmiyor. Türklerin de, Kürtlerin de büyük çoğunluğu teröre karşı çıkmakta; yine de bu resmen ilan edilmemiş savaşta iki taraftan yaşamlarını yitirenlerin sayısı onbeşbini buldu.

Bir toplum, bağrında farklı kökenlerden insanların ve kültürlerin varlığının onu ölçüsüz derecede zenginleştirecek bir „çok renklilik" olduğunu algılamak ve onların eşit haklarla dostça bir arada yaşamalarını sağlamak yerine, kendi kendini tüketiyor.

Son derece hızla artan hayat pahalılığı ve yaygınlaşan yoksulluk tehlikeleriyle karşı karşıya olan Türkiye hükümeti, bütçesinin üçte birinden fazlasını bu savaşa ayırıyor. Türkiye'ye silah sevkeden Almanya, ABD, İsviçre gibi ülkeler de bu durumdan sorumludurlar!

Bu tarihsel dönemde Türkiye ile gerçek bir dayanışma içinde olmak, içinde Türkleri, Kürtleri, Ermenileri, Rumları ve daha birçok irili ufaklı azınlıkları; Sünnilerle Aleviler, Hristiyanlarla Yahudiler gibi birçok farklı dini inançtan insanları barındıran bu büyük topluma barışçı bir çözüm için tartışma ve görüşmelerin başlaması yolunda destek vermek demektir.

Türklerle Kürtler, Sünnilerle Aleviler ve tüm öteki etnik ve dini gruplar arasında Anadoluda yüzyıllardır süregelen barış ve dostluk ortamının yeniden egemen olması için, sivil toplum güçlerinin gelişmesi ve halkların çoğunluğunun özlemi olan barışın gerçekleşmesi için dayanışma gösterelim.

İlk imzalayanlar:

Günter Grass, Yaşar Kemal, Aziz Nesin
ve Renan De[illegible]an, Cem Özdemir, Orhan Pamuk, Günter Wallraff

İlişki adresi, imzalar ve bilgi için:

TÜRKIYE / ALMANYA KÜLTÜR FORUMU • BRÜCKENSTRASSE 5 • 50667 KÖLN • TEL. 0221-2571386 • FAX: 2571310

Aziz Nesin'le TYS'li Yıllar

Demirtaş CEYHUN

Aziz Bey'in kişiliğinin, yazarlığı kadar önemli ve güçlü bir diğer yanı da, hiç kuşku yok ki, örgütçülüğüydü.

Aslında, örgütçülükle yazarlık da pek bağdaşmasa gerek galiba. Ama Aziz Bey'in kişiliği bu çelişkiyi de son derece sorunsuz biçimde özümlemişti gördüğüm kadarıyla. Kısacası, ödünsüz bir örgütçüydü ve bu ortodoks örgütçülük yazarlığı ile uyum içindeydi.

Yani, 12 yılı da TYS'de "Başkan - İkinci Başkan" ilişkisi içinde geçmiş, neredeyse 30 yıllık bir tanıklığa dayanarak hemen şunu belirtmek isterim ki, *Aziz Nesin ve Örgüt* denilince, salt TYS ile sınırlı kalabilmek kesinlikle olanaksızdır.

Kuşkusuz, TYS, Aziz Bey'in yaşamının en önemli örgütlerinden birisidir. Ama, asla tek değildir. Örneğin, TKP de üzerine gözü gibi titrediği örgütlerden biri idi, hiç kuşkum yok. Sanırım TKP üyesi de değildi. Ama, olsun. TKP yöneticileri de bir dönemde, Aziz Bey'in bu titizlenmesinden ürktükleri için mi, tıpkı Nâzım Hikmet'i de polis diyerek partisinden atan ağabeyleri gibi, buyruklarındaki yığınlara salonlarda *"Aziz Nesin, sen nesin?"* diye bağırtarak yıldırmağa çalıştırmışlardı acaba, kim bilir?

Örneğin, Türk - Yunan Dostluk Derneği... Her zaman pimi çekilmiş bir el bombası gibi patlamaya hazır Türk - Yunan ilişkilerini, kamuoyu baskısıyla belki biraz yumuşatırız umuduyla, bu derneği de Aziz Bey, bir derviş sabrıyla yıllarca uğraşarak tek başına kurmuştur vallahi. Sanırım 1979 yılındaydı. Barış Derneği'nin çağrısı üzerine gittiği Atina'da Teodorakis'le görüşmüş ve onun da Yunanistan'da böyle bir örgütün kurulmasına öncülük etmesini sağlamıştı. Döner dönmez de Ekrem Akurgal'ı aramış ve kurulacak örgütün

Demirtaş Ceyhun; *yazar. 1934'te Adana'da doğdu. Mimarlık öğrenimi gördü. Adana ve Ankara Belediyesi'nde danışmanlık yaptı. İstanbul'da açtığı kitabevini yönetti, serbest mimar olarak çalıştı, özel şirketlerde danışman ve koordinatör olarak görev aldı.* ***Yakılacak Adam Aziz Nesin*** *ve* ***Çağımızın Nasreddin Hoca'sı Aziz Nesin*** *adlı kitaplarının dışında yirmiyi aşkın yapıtı yayımlandı. Ceyhun, TRT 1970 Başarı Ödülü, 1973 Sait Faik Hikaye Armağanı ve 1975 Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü'nün sahibidir. Sisçanı Yayınları'nı yönetiyor.*

başkanı olmasını rica etmişti ondan. Dünya görüşleri birbirlerinin karşıtıydı *ama*, çok saygılıydı Ekrem Akurgal'a. Severdi. Oysa, Teodorakis'le dünya görüşleri birdi güya. Fakat öylesine zıttı ki karakterleri. Nitekim dernek kurulduktan sonra da, Teodorakis'le ilişkileri hep resmi olmuştur. 1986 yılında Marmara Etap Oteli'ndeki kuruluş toplantıları sırasında, zamanın Başbakanı Turgut Özal, Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz ve Başbakanlık Danışmanı Adnan Kahveci ile dirsek teması halindeki bazı kişilerin çevirdikleri dolapları bozabilmek için çektiği sıkıntıları nasıl unuturum... Ama yılmadı, küsüp Çatalca'ya çekilmedi ve kimlerle savaştığını bile bile didindi, derneği kurdurdu. İlginçtir, Dernek tüzüğünün 26. maddesinde ilan edilen 46 kişilik kurucular listesinde de 46. kişidir Aziz Nesin.

Türk PEN'in Türkiye'de yeniden kurulmasını sağlayan kişilerin öncüsü de Aziz Nesin'dir. Bilindiği gibi, son PEN Yönetim Kurulu'nda görev almış bazı kişiler, *12 Eylül*'de, askeri cunta haklarında henüz hiçbir işlem yapmamışken, derneğin bütün belgelerini Sıkıyönetim Komutanlığına (veya Vilayete) götürüp teslim ederek derneği kendiliklerinden kapatmışlardı. Avrupa'daki bazı kişiler de, bunu fırsat bilip, Türk PEN'ini Almanya'da sürgünde kurmak üzere, 1985'lerde Uluslararası PEN Başkanlığı'na başvurmuşlar. Aziz Bey, bunu öğrenir öğrenmez, bu ulusal utancın silinmesi için hemen girişimlere başlamıştı. Türk PEN'inin yeniden Türkiye'de çalışmaya başlaması için gerekli girişimleri başlattığını da, 1986'da Hamburg'ta toplanan 49. Uluslararası PEN Kongresi Başkanlığı'na, kongreye davetli olduğu halde pasaportu elinden alındığından katılamadığı için, Almanya'nın Türkiye Büyükelçiliği aracılığıyla bir mesaj göndererek duyurmuştu. Nitekim, 30 Ağustos 1988'de de, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin salonunda bütün yazarların çağrılı olduğu büyük bir toplantı düzenlemiş ve Türk PEN'ini yeniden yaşama geçirmeleri için, Yaşar Kemal'i ikna ederek, onun başkanlığında 18 kişilik bir kurucular kurulunun oluşturulmasını sağlamıştı.

12 Eylül'e karşı, bilinçli olarak örgütlü savaşımı başlatan kişi de, hiç kuşku yok ki Aziz Nesin'dir. O zor günlerde kelleyi koltuğa alıp, tarihe "Aydınlar Dilekçesi" diye geçen Özgürlük Dilekçesi, Ekmek Dilekçesi gibi dilekçeler hazırlatarak imzalatmak için kapı kapı dolaşırken, bir yandan da *12 Eylül*'e karşı savaşım verecek, gerçekten çok değişik ve ilginç örgütler kurmuştur arkadaşlarıyla. Örneğin, askeri cuntanın, sendika ve dernekler yasalarını değiştirerek bu örgütleri yüzde yüz devlet kont-

rolüne sokarken, ticari kuruluşlara sınırsız özgürlük tanıdığını görünce, hemen *Ekin A.Ş.* adında bir şirket kurmuştur arkadaşlarıyla. Ne var ki, Ticaret Bakanlığı, Aziz Nesin'in yönetim kurulu başkanı olarak gösterildiği bu şirketin kuruluşu için 1985 sonlarında yapılan başvuruya hâlâ bir yanıt vermemiştir. Bunun üzerine, bu kez birkaç üniversite öğrencisi arkadaş adına *Bilar A.Ş.* diye yeni bir şirket başvurusunda bulunulmuş ve birkaç ay içinde bütün resmi işlemler tamamlandıktan sonra da, bu gençlerin cezalandırılmamaları için şirket satın alınarak yönetim kurulu başkanlığına gene Aziz Nesin getirilmiştir. Bu şirketin ana amacı da, birtakım kültürel etkinliklerden sağlanacak gelirle YÖK'e karşı savaşım vermek ve halk üniversitelerinin kurulmasını sağlamaktır. Nitekim, İstanbul, Ankara ve İzmir'de kurulan *Bilar* şubeleri de bu doğrultuda seminerler yıllarca gerçekleştirilmiştir, Aziz Bey'in büyük özverileriyle.

Anımsanacağı gibi, Aziz Bey'in en büyük düşlerinden birisi de, onbinlerce emekçinin ortak olacağı bir özgür (gerçek) gazete çıkarmaktı. Çoğunun yakın tanığıyımdır. Bu amaçla yalnız yurt içinde kent kent, kasaba kasaba değil, yurt dışında da Avustralya'dan Amerika'ya, İskandinavya'dan Akdeniz kıyılarına dek gitmedik yer, çalmadık kapı bırakmamıştı, üstelik onca tutumlu olmasına karşın çoğunun yol giderlerini de cebinden ödemek koşuluyla. Bu iş için kurulan *Onbinler A.Ş.* adına yapılan masrafların da çoğunu cebinden ödemiştir.

İnsan Hakları Derneği'nin, *Dil Derneği*'nin kuruluşlarında da öncülerden biridir.

Yalnız örgüt kurmakla da kalmamıştır. Birtakım toplantıları da o örgütlemiştir. Örneğin, ülkede bir demokrasi kurultayı toplanabilmesi için ta Süleyman Demirel'in ayağına kadar gitmiştir. Türk solunun bir siyasal çatı altında birleştirilmesi için defalarca toplantılar düzenlemiştir Sadun Aren'le birlikte. Bazı öngörüşmelere güvenerek ülkeye dönen TBKP Genel Başkanı ve Genel Sekreteri Nihat Sargın'la Nabi Yağcı'ya yapılan işkenceleri protesto etmek için ilk imza kampanyasını da Aziz Nesin düzenlemiştir, TYS yöneticisi arkadaşlarıyla.

Tek başına gerçekleştirdiği bir diğer büyük örgüt de, kuşkusuz, *Nesin Vakfı*'dır. Gerçekten, salt borç ödemek amacıyla birkaç fakir çocuk okutulsun diye mi kurulmuştur *Vakıf* acaba? Doğrusu hiç sanmam. *Vakıf*'ın, Aziz Bey'in amaçladığı işlevi de demokrasi savaşımıyla ilgilidir, hiç kuşkum yok.

Aziz Bey'le TYS öncesinde de birlikte olmuştuk. Sanırım 1966-67 yıl-

larında... Türk Edebiyatçılar Birliği yönetim kurullarında da iki dönem birlikte çalışmıştık. Dolayısıyla, diyelim Türk yazarlarına bir lokal sağlayabilmek için, Türk Edebiyatçılar Birliği'nin dış ilişkilerini bir düzene sokabilmek için nasıl çırpındığının da görgü tanığıyımdır yani.

Seyahat sevmeyen bir toplum olduğumuz için midir biraz da kim bilir... Şayet sürgün veya görevli zorla gönderilmemişlerse, yazarlarımızın yurtdışına çıkmaları da bir olaydır doğrusu. Yani, yurtdışı görmüş yazarlarımız da parmakla sayılacak kadar azdı o yıllarda. Onlar da, sadece Paris'i görüp dönmüşlerdi sanki. Oysa şimdi anlıyorduk ki, çağdaş dünyayı bütün gerçekliğiyle kavrayabilmeleri için yazarlarımızın da sık sık geziye çıkıp, öteki ülke halklarını da yakında görüp tanımaları gerekliydi. Ayrıca, artık ülkemize sık sık gelip gitmeye başlayan komşu sosyalist ülke yazarlarından kimileri, aramızdan bazılarıyla bu tür ilişkiler de kuruyorlardı. Tanıştıkları yazarların ürünlerini kendi dillerine çevirip (veya çevirtip) yayımlatmakla da kalmıyorlar, kendi yazar örgütlerine onları davet de ettiriyorlardı. Bu ilişkilerle ilgili öyle dedikodular çıkmıştı ki, utanmamak gerçekten olanaksızdı doğrusu. Örneğin, Aziz Nesin, isim vererek Sovyet Konsolosluğu'nda bir gün rastlantıyla karşılaştığı Ercümend Behzat Lav'ın, Başkonsolosa kendisinin de eski bir komünist olduğunu anlatarak Rusya'ya davet ettirmesi için yalvardığına tanık olduğunu söylüyordu. Gene, Aziz Nesin'in Sovyet dostlarından öğrendiğine göre, Nevzat Üstün, Türk Edebiyatçılar Birliği'nin başlıklı kağıt ve zarfını çalıp, Sovyet Türkologu ve yazarı Rady Fish'i, sanki Birlik çağırıyormuş gibi davet etmiş ve onbeş gün evinde kimseyle görüşmesine izin vermeden ağırlamıştı. Bazı yazarlarımızın, Sovyet veya öteki sosyalist ülke Türkologlarıyla, ürünlerini çevirtip yayımlatırlarsa telif ücretlerini de kendilerine bırakacakları konusunda gizli anlaşmalar yaptıkları bile söyleniyordu. Bu işin ticaretini yapan açıkgöz Türkologlar bile türemişti denilenlere göre. Bu Türkologlar, yaz başlarında çok sayıda yazara aynı anda umut da veren mektuplar göndererek Türkiye'ye geleceklerini bildiriyorlar ve kendilerini ağırlamak için çırpınan fukara yazarlarımız sayesinde yaz tatilini bedavaya getiriyorlardı.

İşte, Aziz Bey de, bu çirkinliklere ancak bir örgüt aracılığıyla son verilebileceğini savunarak, Türk Edebiyatçılar Birliği'nin de öteki ülke yazar örgütleriyle ikili anlaşmalar imzalaması için çırpınıyordu. Ama ne var ki, bu kez de neredeyse hepimiz Aziz Beyi', sosyalist ülkelerle olan ilişkileri kontrolü altına almağa çalışmakla suçlamıştık. Galiba biraz da bu sert muhalefet yüzünden, ikinci kogrede adaylığını bile koymamıştı Aziz Bey.

Nitekim ta 1973'te, onca yıldan sonra, kendisine telefon edip de, yeni bir yazar örgütü kurulması için, bütün yazarların çağrılacağı Yapı Endüstri Merkezi salonlarında bir toplantı düzenlemesi konusunda ne düşünürsünüz diye sorduğumda da, bana hemen o çirkin dış ilişkileri anımsatmıştı. Yani, hiç kuşkum yok, Aziz Bey, Yazarlar Sendikası'nın o kuruluş toplantısına da, bu çirkin dış ilişkileri bir an önce ortadan kaldırma amacıyla öncülük etmiştir mutlaka. Zaten başkan olur olmaz da hemen bütün komşu ülke yazar örgütleriyle ilişki kurmuş ve kısa sürede neredeyse bütün sosyalist ülke yazar örgütleriyle de her yıl belirli sayıda yazarın karşılıklı olarak davet edileceği ikili anlaşmaların imzalanmasını sağlamıştı.

Burada hemen şunu da belirtmek isterim ki, konuklarımız, yazarlarımızın o ülkelerde gördüğü ikramdan daha fazla bir ikramla ağırlanmışlardır, hiç kuşkunuz olmasın. TYS'nin 1977 1980 yılları arasmda onca yazarı, üstelik devletten tek kuruş yardım almadan ve zengin devlet kuruluşları olan sosyalist ülke yazar örgütleriyle eşit koşullarda Türkiye'de ağırlayabilmiş olması, gerçekten kolay kolay akıl alır şey değildir.

Galiba, Aziz Nesin'in o olağanüstü örgütcülüğüyle açıklanabilir bu ancak.

Örgütcülüğü de asker kişiliğinin bir parçası mıdır acaba, kim bilir? Çünkü, tanıdığım Aziz Nesin, her zaman askerdi. Yaşanıöykülerinde 1944 yılında askerden ayrıldığı yazılıyordu ya, laf ola...

Aziz Bey'in kişiliğini belirtecek iki temel sözcük galiba bunlar: *Asker* ve *yazar*. Sanki birbirleriyle bağdaşmaz, çelişik iki kavrammış gibi. Ama, Aziz Bey'in kişiliğinde onlar da özdeşleşivermişler sessizce, hiç kuşku yok. Asker kişiliği bu kez de demokrasi ve özgürlük için savaşmış yazarlık yaşamı boyunca sürekli.

Ya da, askerlikle yazarlık arasında, gerçekten yapısal bir benzerlik mi var yoksa? Örneğin, dik başlılık, başına buyrukluk gibi?..

Çevresinde bulunduğum neredeyse bu 30 yıllık süre içinde yakından tanıdıkça derin bilgisine, deneyim zenginliğine, uslamlama yeteneğine, sağduyusuna, enerjisine, çalışma disiplinine, sorumluluk bilincine, hele hele o olağanüstü zekasına her gün biraz daha hayran olduğum büyük ustam Aziz Nesin'in asıl bu örgütçü kimliğinden öğrendiklerimi nasıl unutabilirim ki... Tövbe...

Anısı önünde saygı ile eğiliyorum.

Yaşasın Aziz Nesin!..

Evindeki Aziz Nesin

Ali NESİN

Babamdan sözetmek benim için çok zor. Hele topluluk önünde... Çünkü babam üzerine konuştuğum zaman duygulanıyorum ve herkesin önünde duygulanmak açıkçası hiç hoşuma gitmiyor. Kendimi koyvermemek, duygularıma yenilmemek için çok zorlanıyorum. Bu konuşmanın konusu babamın ev yaşamı olduğu için, duygulanmamak elimde değil. Konu yazar ya da düşünür Aziz Nesin olsaydı belki duygulanmamak konusunda biraz daha iyimser olabilirdim, ama konu babam Aziz Nesin olunca duygularıma hakim olamayacağımı önceden biliyorum.

Üstelik babamın bu konuda bir de vasiyeti vardı. Ölümünden biriki hafta önce kalp rahatsızlığından kaldırıldığı hastanenin koridorunda hüngür hüngür ağlayan bir delikanlı görmüştü. Delikanlının perişan hâli kendisine çok dokunmuştu. Kardeşim Ahmet de yanımızdaydı.

– Ya anasını ya da babasını kaybetmiştir zavallı, dedi odaya dönüp bize gördüğünü anlattığında. Öldüğüm zaman sakın ola ki herkesin önünde böyle ağlamayın. Kendinizi o güne hazırlayın, önünde sonunda nasıl olsa birgün öleceğim. Ben bu yaşta bile babamı düşündüğüm zaman gözlerim yaşarır, ama yalnız başımayken, herkesin içinde değil.

Babamın bu vasiyetini ne yazık ki tutamıyorum. Elimde değil. İşte bu yüzden, bu konuşmamı ben okuyamıyorum, hem babamın hem de benim dostum sevgili Varlık Özmenek okuyacak. Beni anlayışla karşılayıp bağışlamanızı diliyorum.

Biraz önce sözünü ettiğim hastaneye, kardeşim Ahmet'in oğlu Aziz Can ziyarete gelmişti. Aziz Can, çekik gözleri, tombul yanakları ve vücut yapısıyla şaşılacak derecede babama benzer. Uzun zamandır torununu görmediğinden duygulan-

Ali Nesin; *matematik profesörü. 1957'de İstanbul'da doğdu. Üniversite öğrenimini Paris'te tamamladı. Amerika Birleşik Devletleri Yale Üniversitesi'nde doktora yaptı. Yurtdışında çeşitli üniversitelerde çalıştı. Kaliforniya Üniversitesi'nde profesör oldu. 40 kadar makalesi ve mesleki bir İngilizce kitabından başka* ***Matematik ve Korku, Matematik ve Oyun, Matematik ve Doğa, Önermeler Mantığı*** *adlı yapıtları yayımlandı. Şimdi, Bilgi Üniversitesi'nde öğretim üyesidir.*

mıştı. Babam gözlerini torunundan ayırmıyordu. Az konuşuyordu. Sanırım duyguları konuşmasını engelliyordu. Ahmet incelik gösterip Aziz Can'a, dedesine imzalatsın diye, dedesinin bir kitabını almıştı. Aziz Can kitabı dedesine uzattı. Babam kitabı aldı, kalemini çıkardı ve kitabın ikinci sayfasına birşeyler yazmaya başladı. Sonra dalmışım. Nereye daldığımı, ne hayal ettiğimi, ne düşündüğümü şimdi anımsamıyorum. Ama odaya bakmıyordum, galiba pencereden dışarısını seyrediyordum. Babam binlerce kez yaptığı gibi bir kitap imzalayacaktı... Bunda bir olağanüstülük yoktu... Uzun süren sessizlik beni kendi dünyamdan kopardı. Babama baktım. Biraz önce bıraktığım gibiydi: yatağına oturmuştu ve sağ elinde kalem, sol elinde imzalamaya başladığı kitap vardı. Ama imzalamayı yarım bırakmıştı ve yüzü tuhaf bir görünüm almıştı. Yüzü buruşmuştu diyemeyeceğim, gerilmişti de diyemeyeceğim. Zorlanıyordu. Acaba nefes mi alamıyordu? Yoksa kalbi mi tekliyordu? Korktum, çok korktum. Ne olduğunu anlamak için babama dikkatle baktım. Ölmek üzere olduğunu sandım. Şu anda içimden "beş dakika baktım" demek geçiyor, ama beş dakika olamaz elbet, olsa olsa beş saniyedir, hatta o kadar bile değildir. Ama bana çok uzun geldi bu süre. Neden sonra ağlamamak için kendini tuttuğunu anladım. Kitabı zorla imzaladı, torununu öptü ve babasıyla birlikte yolladı. Odada babamla başbaşa kalmıştım. Ne yapmam gerektiğini bilmiyordum. Babamı daha önce duygulanmış, hatta gözleri yaşlı görmüştüm ama bu kez başkaydı. Kapının önünde sessizliği bozmaya cesaret edemeden bekliyordum. Babam gözlerini kaldırıp bana baktı. Elini uzattı. Babamın bana o el uzatışı gözümün önünden hiç gitmeyecek. Ben de uzattım elimi. Kucaklaştık. Öptü. Yaşlı yanaklarından öptüm. Uzun bir süre birbirimize öylece sarılı kaldık. Sonra,

– Hadi, sen de git artık, dedi

Bir söz söylemeden çıktım.

Çocukluğuma gidelim. Çocukluğumdan nasıl bir Aziz Nesin, daha doğrusu bir baba aklımda kalmış?

Önce şunu söyleyeyim: Ben, babamın Aziz Nesin olmasının ayrıcalığını uzun süre anlayamadım. Benden bir yaş küçük olan kardeşimin de anladığını sanmıyorum. Ne babam ne de annem hiçbir zaman bize bunu duyumsatmamışlardır. Çocukluğumuzda bize hiçbir zaman, "Aziz Nesin'in oğlu öyle davranmaz, Aziz Nesin'in oğlu böyle yapmaz," denmemiştir. Bizim için, arada bir tutuklanan, durmadan yargılanan, ko-

münistlikle, Rus ajanlığıyla, vatan hainliği ve halk düşmanlığıyla suçlanan ünlü bir yazarın oğlu olmakla köşe bakkalının oğlu olmak arasında bir ayrım yoktu.

İnci Asena anlattı. Gençkızlığa yeni yeni adımını attığı yıllarda, bir kız arkadaşıyla sokakta yürürlerken peşlerine yeniyetme iki delikanlı takılmış. Belli ki arkadaşlık etmek istiyorlar. İnci Asena'yla kız arkadaşı yüz vermeyince, delikanlılardan biri.

– Ama biz Aziz Nesin'in oğullarıyız, demiş.

İnci Asena bu iki delikanlının biz olup olmadığımızı sordu.

Bu yeniyetme iki delikanlı kardeşim ve ben olamayız. Bizim bu tür ucuz zamparalıklarımız olmadığı gibi, Aziz Nesin'in oğlu olma etiketini kullanmak da aklımıza gelmezdi. Zaten bu etiket de, İnci Asena'nın söylediğine göre etkili olmamış.

Babamın çok zeki olduğunu biliyordum elbet. Ama onun övünülecek birşey olduğunun ayırdında değildim. Benimkisi alçakgönüllülük bile değildi. Eğer zekânın övünülmesi gereken birşey olduğunu bilseydim ve övünmeseydim o zaman alçakgönüllü olurdum. Ama bilmiyordum ki! Babam hiçbir zaman evinde zekâsıyla, yazarlığıyla övünmemiştir. Biz de çocukluğumuzda hiçbir zaman bir yeteneğimizle, bir başarımızla övünmedik. Bu aile terbiyemiz, büyüdükçe, dışdünyayı daha iyi tanıdıkça ve ailenin etkisinden çıktıkça yavaş yavaş kaybolmuş olabilir, ama çocukluğumuzda öyleydik. Ne annem, ne de babam çocukluğumuzda bize övünmesini öğretmediler, sınıfımızı geçtiğimizde, bir başarı kazandığımızda bizi ödüllendirmediler, hatta bir "aferin" dediklerini bile anımsamıyorum. Bunun tersi de doğrudur, başarısız olduğumuzda herhangi bir ceza görmedik ve başarısız olduk diye de kimseden utanmadık.

Saint Joseph'in Hazırlık 2. sınıfında kaldım. Karne aldığımız günü anımsıyorum. Eve geldim. Babama sınıfta kaldığımı nasıl söyleyeceğim diye düşünüyorum. Hemen söylemem, ilerde bir punduna getirip çıtlatırım, diye kurnazlıklar tasarlıyorum aklımca. Kapıyı çaldım. Babam açtı.

– Sınıfta kaldın değil mi? diye sordu.

– Evet, dedim.

Ne diyebilirdim ki?

Dinleyiciler, "madem baban başarısızlıklarınızı cezalandırmazdı, neden çekiniyordun?" diye sorabilirler. Açıklayayım. Artık ilkokulda değildim. Buluğ çağına girmiştim, büyümüştüm. Annemle babam ayrılmışlardı. Babam evden ayrılmış, evimizin yakınında bir ev satın almıştı. Hiç hizmetçi tutmazdı. Her işini kendi yapardı. Yemek, bulaşık, çamaşır, ütü, temizlik, sokaktan bulup bulup getirdiğim kedilerin yemekleri... Öte yandan dört çocuğuna, bir damadına ve bir torununa para yetiştirmesi gerekiyordu. Yani çok çalışmalıydı. Yuvamızın yıkılmasına da üzülmüştü. Biz başıboştuk. Ne babam, ne de babamdan ayrıldıktan sonra *Varlık Yayınevi*'nde düzeltmen olarak çalışmaya başlayan annem bizimle doğru düzgün ilgilenebiliyordu. Okuldan dönüşte kimi zaman annemi ve babamı evlerinde bulamaz, akşam geç saatlere dek sokakta kaldığım olurdu. Ya da bir ders kitabım iki evden birinde kalmıştır ve o evde kimse yoktur. Başarısızlığımın nedeni salt bu düzensizlik değildi elbet, ama bunların da başarısızılığımda etkisi olmuştur. Babamın sinirlerini bozmuştu. Özellikle benim okuldaki başarısızlığıma kızıyordu. Aslında bana değil, koşullara ve elinden birşey gelmemesine, yani bu durum karşısındaki güçsüzlüğüne kızıyordu. Ben de cezadan değil, babamı üzmekten çekiniyordum. Babam, sınıfta kaldığımı öğrenince,

– Olsun dedi, gelecek yıl daha iyi çalışırsın. İyi olmuş kaldığın...

İşte böyle bir babaydı Aziz Nesin.

Babam genellikle evde çalışırdı. Kitap, gazete ve çiçek dolu kocaman bir odası vardı. Fosur fosur sigara içerdi, günde dört beş paket... Bahar marka sigara içerdi; annemden önce Kulüp içermiş? Önünde kül tablası olarak kullandığı kocaman bir bakır kap vardı. İçtiği sigara sayısı kadar da çay içerdi. Hep masasının başındaydı. Eğer bana "babanı tek kelimeyle nasıl anımsıyorsun?" diye sorulsa yanıtım hiç tereddütsüz "çalışırken" olur.

Okula daha gitmediğimiz çağlarda, Charles Dickens'ın *Pickwick'in Ölümünden Sonra Bulunan Kâğıtları* adlı romanını anlatırdı bize sık sık. Bu, kocaman ve resimli bir kitaptı. İngilizceydi. Resimlerine bakarak anlatırdı. Charles Dickens'ın bu yapıtının Türkçe'ye çevrildiğini sanmıyorum. Büyük bir olasılıkla uydurdu babam! Ama ne güzel uydurdu, ne severdim o Pickwick'i, nasıl dalardım o kitaba ve babamın tatlı sözlerine! Ne güzel saatlerdi onlar! Hele bir resim vardı ki o resimdeki sahneyi hiç unutamayacağım. O sahnede sert görünümlü şişman bir kadın

Pickwick'i evinden kovmaktadır. Babamın anlattığına göre, Pickwick o eve akşam yemeğine çağrılıdır ama geç kalmıştır. Ev sahibesi işte bu yüzden Pickwick'e kızmış ve Pickwick'i evinden kovmaktadır... Babamın uydurduğu belli oluyor! Çağrıya geç kalan Pickwick'in eve kabul edilmemesi gerekir... Benim için paha biçilmez bir değeri olan o kitabı *Vakıf* kütüphanesinde bulamadım. Umarım bir yerden çıkar.

1960'ların ilk yıllarında haftalık *Zübük* gazetesini çıkardığında günlerce eve gelmez, işyerinde bir koltukta sabahlardı. Sabahları *Zübük*'e gitmek için evden ayrılışını bugün gibi anımsıyorum. Doktor ya da avukat çantasma benzettiği siyah bir deri çantası vardı. Çanta çok eskiydi ama babama çok yakışırdı. Zaten babamın herşeyi eskiydi, ama ne giyerse, neyi kullanırsa kendine yakıştırırdı. Yıllar sonra eski giysilerini bana verdiğinde, o giysilerin bana da yakıştığını sandım... Kullandığı eşyalar herhangi bir eşya olmaktan çıkar, ayrı bir özellik kazanırlardı. Yani bana öyle gelirdi... Babamın kapıdan ayrılışına geri dönelim. Kapının önünde, elinde çantası, annemin dudaklarına bir öpücük kondururdu. Hiç sektirmez, her seferinde sorardım:

– Nereye gidiyorsun baba?

Babam da hep,

– İşe, derdi, işe gidiyorum.

O zamanlar ya üç ya dört yaşlarmdaydım. Bu "işe gitmenin" ne demek olduğunu anlamıyordum ama, eve para gelmesi için babamın "işe gitmesinin" gerektiğini kavramıştım.

İki üç gün eve uğramadıktan sonra eve döndüğünde eli kolu hep filelerle dolu olurdu. Zili uzun uzun çalardı, öylesine uzun çalardı ki, kardeşimle ben babamın geldiğini hemen anlar, "baba, baba" diye haykırarak kapıyı açar, merdivenleri üçer beşer atlayarak üç kat aşağıya, babamı karşılamaya inerdik. Eve neler getirdiğini biliyorum, çünkü hemen hemen hep aynı şeyleri alırdı: kilolarca meyve ve tatlı, peynir, zeytin, zeytin ezmesi, balık, tahin pekmez, fıstıklı helva, bize şekerler, şekerlemeler lokumlu... Kadıköy pazarından ve hep aynı satıcılardan alış veriş yapardı. Böylece kazıklanmayacağını sanırdı, çünkü pazarlık yapmak hiç adeti değildi. Kırk yıllık babamı bir kez bile pazarlık yaparken görmedim. Satıcıların meyve ve sebzeleri müşteriye seçtirmemelerini de olağan karşılardı. Pazardan neler aldığı konusunda daha da ayrıntıya girebilirim. Bilmem size ilginç gelir mi? Bunlar benim için çok değerli anı-

lardır. Benim için çok değerli olan, ama kimseyi pek ilgilendirmeyebilecek bu anıları, bu ayrıntıları anlatmazsam zamanla kaybolacaklar ve buna gönlüm birtürlü izin vermiyor. Peynir ve zeytini, Grek burunlu, kumral ve uzun boylu bir dükkân sahibinden alırdı. Peynirlerin en yağlısını, zeytinleirn en karasını seçerdi. Ve elbet herşeyin en pahalısı makbuldu. Bulabildiğinde muz alırdı, hem de en az iki kilo. O zamanlar muz, pazarın en pahalı meyvesiydi. Muzu çok alırdı çünkü ben muzu çok severdim. Hindistan cevizi ya da ananas görürse almamazlık etmezdi. Neden? Sevdiğinden değil, pahalıydılar da ondan! Tatlılardan tulumba ve kadayıf, filelerinden eksik olmazdı; tulumbayı annem, kadayıfı da ben severdim. Balığın cinsinden çok pahalı olması önemliydi. Anneme iş çıkmasın diye balığı çoğunlukla temizletip eve getirirdi, temizletemediyse kendi temizlediği olurdu. Şekerlerden çikolatalı draje ve çifte kavrulmuş lokumlar aklımda kalmış. Salatayı unutuyordum az kalsın. Bol limonlu salatasız yemek yediğimizi anımsamıyorum. Helvayı da limonla ezerdi, cezaevinde öyle yaparlarmış. Tahinle pekmezi karıştırırkenki hâli de gözümün önünden gitmeyecek. Birçok kişi babam için "sevgisini belli etmez" der. Bu, hem doğrudur hem yanlış. Kimi zaman sevgisini öylesine belli ederdi ki, "hah, işte sevgi!" diye parmağınızla babamı gösterebilirdiniz. Tahinle pekmezi de işte öyle, sevgiyle, iştahla karıştırırdı. Çünkü tahin pekmezi hem kendi severdi hem de bizim sevdiğimizi bilirdi. İlk koyulduğunda dibe çöken pekmez, babamın kaşığı döndürmesiyle bir sarmal gibi kıvrıla kıvrıla tahinin üstüne çıkar, tahinrengi yavaş yavaş koyu kahverengiye dönüşürdü. Bu süreç içinde bulamacın aldığı renklerle ve renklerden oluşan sarmal biçimlere bayılırdım. Hiç kendisine sormadım ama babamın da o renk ve biçimlere bayıldığına adım gibi eminim. Babamı tahin pekmez karıştırırken seyretmek tahin pekmezi yemekten daha tatlıydı. Sonra koca bir yıl kestane moda oldu evimizde. Pazar günleri radyoda maç dinlerken yerdik kestaneleri. Babam, maçtan önce kestaneleri bir bıçakla yarar, sonra da kaynatırdı. Kendisi de bizimle birlikte maç dinlerdi. Ailecek Fenerbahçeliydik. Babam hangi takımı tuttuğunu söylemezdi ama Fenerbahçe'ye yakınlık duyduğunu anlardık. Maç filan önemli değildi babam için, önemli olan dinsel bir ayin gibi haftanın belli bir günü aynı işlemin yinelenmesiydi. Bu işlemin yinelene yinelene, yıllar sonra, aile yaşamından bizlerde hoş bir anı bırakacağını düşünüyordu. Bu düşüncesinde haklı olduğunu bugün anlıyorum.

O yıllarda her hafta spor toto oynardık. Bir kez aramızdan birinin, belki ağabeyimin belki benim on tutturduğunu ama spor totoyu o hafta yatırmadığımızı anımsıyorum. Arada bir milli piyango da alırdı. Yani Aziz Nesin'de her matematikçide bulunan kumarbaz ruhu vardı. Babamın bu oyunseverliği hiç kuşku yok ki matematikçi olmamı sağlayan etkenlerden biridir.

Babama cimri diyenlerin aklına hep şaşarım. Diyelim babama cimri diyenler babamı baba olarak tanımadılar ve bu yüzden elinin ne denli açık olduğunu bilmezler, peki ya vakıf kurduğunu da mı bilmezler? Varıyla yoğuyla vakıf kuran bir insan cimri olabilir mi? Olsa olsa tutumlu olabilir. Babam cimri değil tutumluydu, hem de çok tutumluydu. Herşeyin en pahalısını, en güzelini alırdı ama hiçbir şeyin de ziyan olmasına izin vermezdi.

1993 yılında *Bilkent Üniversitesi*'ndeydim. Babam ziyaretimize gelmişti. Bir gece işimiz çıktı, şehre indik. Geceyarısı eve döneceğiz. İnanılır gibi değil ama, Ankara'daki korumaları babamı havaalanında karşıladıktan sonra bırakırlardı... Çok saygısızdılar Ankara'daki korumaları. Uçaktan eli kolu dolu inerdi de babam, hiçbiri yardım etmez, bir çantasını taşımazdı. Bırakın Aziz Nesin olmasını, yaşlı bir adamdı o. Ankaralı o saygısız korumaları, o insan taslaklarını hiçbir zaman bağışlamayacağım. Babam, *Bilkent* in servisine binelim diye tutturdu. Servis bedava diye elbet, başka neden olacak? Hava soğuk, kar yağmış, durak uzak... Ayrıca durakta da beklememiz gerekecek...

Baba, dedim, nerdeyse seksenine geldin, bunca yıl çalıştın didindin, artık bir taksiyi hakettin, hadi gel taksi tutalım.

– Olmaz, dedi, madem bedava servis var, servise binelim...

– Yapma baba, paramız da var, binelim bir taksiye...

– Oğlum, dedi babam birden durarak, o parayla ben Vakıf'taki çocuklara kalem alıyorum, silgi alıyorum, defter kitap alıyorum, benim param başkalarına...

Babam, bu "cimri" söylentisine pek aldırmazdı. Hatta bu söylenti sayesinde çevresinde birşey ziyan edilmez diye hoşuna da giderdi. Ama artık babam öldü. Bundan böyle babama cimri demek, en hafif deyimiyle saygısızlığa girer. Saygısızlık değilse de yalancılıktır, Aziz Nesin'i tanıyan bizler biliyoruz ki Aziz Nesin cimri değildi. Cebinden az mı vermiştir *Yazarlar Sendikası*'na? Ya *Bilar AŞ*'ye, *Onbinler AŞ*'ye, *Aydınlar* ve *Ekmek ve Hak Dilekçeleri*'ne?

Babam, ağabeyimi İtalya'da on yıl, kardeşimi İngiltere ve İsviçre'de yedi yıl, beni de İsviçre, Fransa ve Amerika'da dokuz yıl boyunca okutmuştur. Bize giden parayla bir vakıf daha kurulabilirdi.

Babam kendine cimriydi, başkalarına eli alabildiğine açıktı.

Aile soframıza geri dönelim. Akşam yemeklerine ve haftasonu sabah kahvaltılarına çok önem verirdi. Bir ailenin bir arada olmasında sofranın önemini sık sık vurgulardı. Sofrada hep neşeliydi. Kimi zaman, sofrada kardeşimle birlikte,

– Baba, hadi bir fıkra anlat, diye tuttururduk.

Hoşuna giderdi, ama,

– Öyle durup dururken fıkra anlatılır mı yahu, yeri gelir öyle anlatılır... derdi.

Biz üstelerdik:

– N'olur anlat baba, n'olur...

Babam nazlanırdı;

– Yahu durup dururken fıkra anlatanlara deli denir, ben deli miyim?

Nazlanırdı ama fıkra anlatacağı da yavaş yavaş belli olurdu. Biz kardeşimle gelecek fıkrayı hisseder hissetmez, birazdan çok güleceğimizi anlar ve dayanamayıp kıkırdamaya başlardık. Hele babam,

– Peki, anlatayım, der demez, kendimizi tutamaz, makaraları koyverirdik.

Babam kızmış görünürdü, anneme döner,

– Yahu Meral, derdi, bunlar ne terbiyesiz çocuklar, daha ben fıkrayı anlatmadan gülmeye başlıyorlar, belli ki numaradan, ayıp olmasın diye gülüyorlar.

Babam böyle dedikçe biz daha çok gülerdik. Fıkra boyunca da gülmekten kasıklarımıza ağrılar girerdi.

Akşam yattığımızda babamdan bize bir masal anlatmasını isterdik. Babam birimizin yanına uzanır ve repertuarındaki masallardan birini anlatırdı. Kimbilir kaç kez anlatmıştı aynı masalı, ama bayılırdık. Masal bittiğinde bir tane daha anlatması için üstelerdik. Genellikle kırmazdı. Ama bu masal anlatmanın bir sonu olmalıydı elbet...

Babamın bize anlattığı bu masallardan birçoğunu ben de çocuklarıma anlattım.

Hepimizin takma adları vardı. Ablam Muşmula, ağabeyim Ayva'ydı. Ama onlar artık büyük olduklarından bu takma adlar kullanılmazdı. Benim takma adım "kadife tenli çingene palamutu", kardeşiminki de "katırcık topuz"du. Babam takma ad bulmakta gerçekten ustaydı. Hamdi Avcıoğullar'ından dönerken içi kocaman avizelerle dolu ışıl ışıl bir ev görürdük. Babam hep,

– İşte, Avizeci Hacı Hafız Mustafa Efendi'nin evine geldik, diyerek gösteriş meraklısı görmemişle alay ederdi.

Bu ad, kardeşimle beni çok eğlendirirdi. O yol boyunca bizi eğlendirecek çeşitli hokkabazlıklar yapardı. Genellikle gece geçerdik o yoldan. Yolda bağırarak boza satardı:

– Buzacı geldiii, iyi buuuzaaaa!

Ya da yoğurt, tahin helvası satardı. Ahmet'le ben utanırdık, ama çok da gülerdik. Söylediğine göre o yolda tek başına giderken birgün gene boza satmış ve üçüncü kattan, "işte şu pencereden," bir kadın boza satın almak istemiş kendisinden! Bunun doğru olduğuna inanmak istemezdik ama babam da doğru olduğuna yemin ederdi!

Çok küçük yaşlarımdaki kahvaltı sofraları belleğimde hoş bir anı olarak kalmamış ne yazık ki. Oysa o zamanlarda da, tüm parasızlığımıza karşın, kahvaltı soframız zengindi. Ama o zengin sofra bana zehir olurdu, çünkü kahvaltının sonlarına doğru annemle babam, biz duymayalım diye fısıldaşarak, sinirli sinirli konuşurlardı. Belli ki tartışıyorlardı, tartışmaktan da öte, kavga ediyorlardı. Bu fısıltılı kavgalardan ne denli rahatsız olduğunu anlatamam. Bu fısıltı kavga her sabah yinelenirmiş gibi aklımda kalmış ki, bu doğru olmamalı, bir çift her sabah her sabah kavga edemez. Demek ki o fısıltılı kavgalardan çok rahatsız olmuşum ki aklımda öyle kalmış.

Annem sinirli ve otoriter bir insandı. Babamsa tam tersine yumuşak bir babaydı. Ben doğduğumda annem 22, babam 41 yaşındaydı. Aradaki yaş farkının önemini bugün değerlendirebiliyorum ancak. Babam olgun, ortayaşlı, deneyimli bir adamdı, annemse okumak için taşradan İstanbul'a yeni gelmiş bir gençkız... Her genç gibi kendini kanıtlamak, kişiliğini bulmak isteyen bir gençkızın Aziz Nesin'in eşi olmasındaki güçlüğü anlamak gerekir. Ayrıca ne olduğunu anlayamadan da kendini kollarında iki çocukla bulmuştu. Bunun sonucu olacak sanıyorum, çocukluğumdaki annem çok sinirliydi. Babam sık sık annemle aramıza girerdi. Bir kusur

işlemişsek, diyelim ki vazo kırmışsak, anneme kaş göz yapar,

– Ben yaptım, ben yaptım.... Vazoyu ben kırdım, derdi.

Yaş farkından olacak, annem babama hiçbir zaman "Aziz" diye seslenmedi. Hep "şekerim" diye seslenirdi.

Babam güreşi çok severdi. Radyodan ya da televizyonda güreş izlediği zamanlar, sanki kendi güreşiyormuş gibi yorulurdu. Hele televizyonda seyrettiğinde daha da heyecanlanırdı.

– Kündeye getir ulan... Boyunduruğa al... Alttan dal... Bastırsana köpoğlu... diye heyecanla bağırırdı.

Biz de babamla güreş ederdik. Kimin yendiğini şimdi anımsamıyorum, herhalde bize yalancıktan yenilirdi. Bir kez, onüç - ondört yaşlarında olmalıyım, babam da demek ki ellibeş dolayında, babamla güreşmek istedim. Bayramoğlu'nda tatildeydik. O zamanlar bayağı güçlenmiştim, babamı yenebileceğimi sandım. İkimiz de ciddi güreştik. Yenildim. Babamın beni yenebildiğine çok şaşırmıştım.

Biz iki kardeşin birbirimizle güreşmemizi istemezdi. Sanırım birimizin öbürünü yenmesini, birinin kendini ezik hissetmesini istemezdi. Ben bir yaş büyük olduğumdan, Ahmet'i kolluyor olmalıydı. Yıllar sonra, ben 22, kardeşim Ahmet 21 yaşındayken, eğlenceli bir akşamın sonunda Ahmet'e kol güreşi önerdiğimde, babam ses çıkarmadı, hatta sonucu merak ettiğini belli edecek biçimde gülümseyerek onayladı da. Ahmet benden daha iri yapılıdır, ama ben de az spor yapmamıştım lisede. Ahmet'i zorlanarak da olsa yendiğimde babam epey keyiflenmişti. Çok daha sonra, belki on yıl sonra, yine öyle bir akşamın sonunda kardeşime gene bir kol güreşi önerdim. Bu kez, Ahmet hiç kuşkuya gelmeyecek biçimde bir iki saniyede kolumu yatırınca, babam aynı biçimde keyiflenmişti.

Yılbaşlarında onlarca hediye verirdi herbirimize. En çok hediye en küçüklere verilirdi. Babamın yıllarca paketinin üstünde bir numara vardı. Önce bir torbadan birimiz bir numara çekerdik, sonra, yüzlerce hediye arasından o numaralı hediye bulunurdu. Ardından daha paketi açılmamış hediyenin kimin olduğu bulunacaktır. Babamın elinde hangi numaralı hediyenin kimin olduğunu yazan bir dizelge vardı. Biz anlamayalım diye eski yazıyla yazılmıştı... Hediyenin kimin olduğunu dizelgeye bakarak söylerdi. Yıllardır bu tuhaf yöntemin nedenini anlayamadım, sormadım

da. Belli ki babam bu yöntemden çok hoşlanıyordu. Yıllar sonra, ancak yirmisinden sonra işin aslını anladım. Avrupa'dan Türkiye'yi ziyarete gelmiştim. Babamla eski anılardan sözediyorduk başbaşa. Bir ara,

– Enayiler, dedi, hediyelerin nasıl sahiplerini bulduğunu hiç anlamadınız. Hiç şaşırmadınız oyuncakların hep size çıktığına? Sizi kura diye kandırdım hep...

Bunu söylerken de kıs kıs gülüyordu. Öylesine mutluydu ki, "Ben o yöntemin kura olduğunu anlayamamıştım" diyemedim. Babamla birlikte ben de "enayiliğimize" güldüm.

Geçtiğimiz yılbaşı buna benzer bir yöntemi Vakıf'ta uyguladım. Elimde dizelge yerine bilgisayar vardı. Hediyelerin sahiplerini sözümona bilgisayarım buluyordu...

Yılbaşlarında hediye dağıtımından önce yemek yerdik. Annem iyi yemek yapardı. Babam da yemekten hoşlanırdı. Kırmızı et pek sevmezdi, ama sebze yemeklerine bayılırdı. Ama sevdiği meyveydi, meyveye bayılırdı. Sık sık,

– Bu meyve... derdi, harika birşey, doğanın bir mucizesi...

Yılbaşlarının en önemli ayrıntısını az kalsın unutacaktım. Yılbaşlarında ve evde büyük ziyafetler verildiği gecelerde içki içebilirdik. Önceleri bira içtik, sonra, ilerki yıllarda biriki bardak tatlı şaraba izin verildi. Babamın karşısında ilk sigarayı -izniyle elbet- yirmibir yaşımda içtim. İlk ne zaman karşılıklı rakı içtiğimizi anımsamıyorum.

Yılbaşlarında hediye dağıtımından sonra hep birlikte kumar oynardık. Tombala, fırdöndü ve at yarışı oynardık genellikle. Çok eğlenirdik. Kumar parasını babamdan alırdık elbet. Şansımız mı vardı, yoksa bize iltimas mı geçilirdi bilmiyorum, ama her yılbaşı kardeşimle ben para kazanırdık. Tombalanın numaralarını hep babam çekerdi ve bu işi çok güzel yapardı. Diyelim 63 numara çıktı. Hemen altmışüç demez,

– Aaaalt... diye başlardı.

O sayı altı da olabilirdi, altmışlı bir sayı da. Sonra,

– Aaaaltmmııışşşşş.... derdi.

Sayının daha altmışkaç olduğunu bilmezdik ve heyecanla babamın bitirmesini beklerdik.

Babamın evde bizlere arada bir içki içirmesi ve kumar oynatması,

yasak şeylere çocukların duyduğu ilgiyi azaltmak içindi. Biz üç erkek kardeş üçümüz de içkiyi ve oyunu severiz ama, hiçbirimiz ne alkolik olduk ne de kumarbaz.

Yılbaşı dışında da babamla oyun oynardık. Çok küçükken bom ve kalem kâğıtla oynanan çok eğlenceli bir "tren" oyunu oynardık. Biraz büyüdüğümüzde babam birkaç kez koca torbalarla bilye aldı ve bize birçok bilye oyunu öğretti. Yıllarca annemle hemen hemen her akşam tavla oynadı. Ben on yaşımdayken kardeşimle bana satranç sandığı bir oyun öğretti. Yıllar önce birkaç kez poker oynadığını ve kaybettiğini biliyordum, ama biz doğduktan sonra kâğıt oyunlarına elini sürmemiştir, hatta kâğıt oyunlarından ve özellikle konkenden nefret ederdi. Yıllar sonra arkadaşlarımla evde briç oynadığımı görünce memnun olmamış ama ses de çıkarmamıştı. Bir zamanlar hemen hemen her akşam ailecek aznif oynardık. Bu oyunlara Hamdi Avcıoğlu ve eşi Refika Teyze de katılırdı. Hapisanede öğrendiğini sandığım kibrit oyunu da çocukluğumuzda babamızla sık sık oynadığımız oyunlar arasındaydı. Biraz daha büyüdüğümüzde 21 soru oynadık.

Şu ana değin yazdıklarımın önemsiz ayrıntılar olarak algılanacağından korkarak, yazdıklarımı gözden geçirdim. Çocukluğumdaki babamdan aklıma gelenleri pek seçmeden, sıralamadan, aklıma geldikçe yazdım. Evet, herbiri önemsiz birsürü ayrıntı yazmışım. Ama bu önemsiz ayrıntılar yanyana geldiğinde Aziz Nesin'in pek bilinmeyen bir yönünü ortaya çıkarmış: İstemeden, çocuk Aziz Nesin'i ortaya çıkarmışım. Evet babam kocaman bir çocuktu. Yaşamayı, oyun oynamayı, sevindirmeyi, eğlenmeyi ve eğlendirmeyi seven ve bilen kocaman bir çocuk... Bu güzel babanın anısı önünde saygıyla eğiliyorum.

"Mapushane İçinde Üç Ağaç İncir Elimde Kelepçe Boynumda Zincir"

Fikret OTYAM

1951 yılının Eylül ayının ilk günleri.

Üsküdar Cezaevi'nin bahçesi.

Üsküdar Cezaevi Başgardiyanı *"Zafes Amca"*, dur durak bilmez akan burnunu ak bir mendille siliyor habire. Tutuklunun biri kızınca indirmiş keseri burnuna, yara hiç kapanmamış. *Zafes* amca anneannemin uzaktan akrabası.

İstanbul'da Tıp Fakültesi'nde eczacılık okuyan şair ağabeyim Nusret Kemal, Beyazıt'ta bir yurtta, ben de Ortaköy'de yakınlarımızda kalıyorum. En keyifli günlerim Cumartesi Pazar, ağabeyimle buluşuyor ve şaşmaz bir şekilde ya cumartesi ya pazar Üsküdar Cezaevi'ne gidiyoruz. Nusret ağabeyim o minicik bütçesinden muhakkak kurabiyeydi, sabundu, sigaraydı bişeyler alıyor, rahatça giriyoruz içeri, Reşat Fuat Baraner ağabey sevinçle karşılıyor bizleri. Reşat ağabey, yakınımız Suat Derviş abla ile evli, Reşat ağabey komünistlikten yatıyor. Bi keresinde de "Türedi Ailesi" kitabı yüzünden içeri tıkılan gazeteci Turan Aziz Beler'i gördük, sonra ziyaretlere Beler de katıldı. Kırkdörtlü yıllar...

Ve 1950... Sanat yazıları (!) yazmak amacıyla başvurduğum Son Saat gazetesinin "Adliye/Polis" muhabiriyim! Daha ilk aylarda burnuma kan kokusu yapışıyor!..

Patronlarım Cihat Baban ve Ziyad Ebuzziya, "Cezaevlerinden röportaj" diyorlar... "Kolay efendim" diyorum.

9 Eylül 1951 Pazar günü, iki fotoğraflı ilk yazım çıkıyor... Üç kişiyi öldüren ve 24 yıla mahkûm Osman Kulaber'in başına gelenler. Sonra yazılar bitiyor ve "O" haklı çıkıyor!

3 ya da 4 Eylül olmalı. Beni bahçeye getiren gardiyan, merdivenle çıkılan bir bölümü işaret ediyor:

Fikret Otyam; *gazeteci, yazar, ressam. 1926'da Aksaray'da doğu. Öğrenimini İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek resim Bölümü'nde tamamladı. Yaşamını gazeteci olarak kazandı. Emekli olduktan sonra Gazipaşa'ya yerleşti, Resim çalışmalarını orada sürdürüyor. Röportajlarını* ***Gide Gide*** *genel başlığı altında 15 kadar kitapta topladı. Oyun, çocuk yazını, anı ve mektup türlerinde de yapıtları yayınlandı. 1962 Türk Dil Kurumu Deneme - Eleştiri - Gezi Ödülü'nü aldı. Birçok kez Yılın Gatzetecisi seçildi.*

"Aman ha" diyor, "o tarafa çıkma, orada siyasiler var, aman ha... *Zafes* amcanın başını belaya sokarsın sonra."

Gardiyan gider gitmez ilk işim merdivenleri çıkmak!

Kapısı açık bir oda. İçerde ak donlu, ak atletli, ayağında takunyalar olan birisi. Bir yatak bir masa, bir gazocağı ve çaydanlık, dergiler, gazeteler yatağın üzerinde. Gözleri çekik, Kırgızlara benzeyen bir adam... "Merhaba" dememle irkiliyor bir an duruyor, bugün gibi aklımda:

"Sen de kimsin, ne arıyorsun burada?"

Tanıtıyorum kendimi, ekliyorum:

"Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü'nde okuyorum, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun öğrencisiyim..."

Sorup soruşturuyor merakla, anlatıyorum:

"Sizi tanıyorum, siz Aziz Nesin'siniz... Çıkardığınız dergilerin bir numaralı okuruyum..."

Çaydanlığı ocağa vuruyor, nefis, tavşankanı çayları ardı ardına içiyoruz... Ara sıra not aldığıma aldırış etmiyor...

"Bu konuştuklarımızı da yazacak mısın?"

"Neden yazmayayım?"

"Bak, benden söylemesi, boşuna uğraşma, sen yazsan da onlar yayınlamazlar Fikret..."

O'nunla ilgili üç yazı yazıyorum, "O" haklı çıkıyor, o üç yazı yer almıyor "Hapishane içinde üç ağaç incir/Elimde kelepçe boynumda zincir" röportajımda!..

"O" ise yazılarından ötürü, bi içerde bi dışarda.

"Mülazımevvel'ken vatan toprakları (!) Yemen'e giden iki yılı esarette oniki yıl Yemen'de kalan, o topraklar elden çıkınca vatanma dönen, Kurtuluş Savaşı'na katılan Vasıf İbrahim (Kuruçeşme) yani İstanbul'un Kuruçeşmesinden Eczacı Binbaşı Vasıf İbrahim ki kendileri babamdır. Konya İkinci Ordu'dan emekli olunca Aksaray'da eczacı olarak uzun yıllar emek verecek, yaşlılık döneminde İstanbul'da Feneryolu Eczanesi'ni satın alacak, altı yaşından itibaren tüm kardeşler gibi birinci sınıf eczacı kalfası olarak yetişen Aksaray Niğde 19 Aralık 1926 doğumlu Fikret Otyam, sabahın köründe ilk banliyö treniyle Haydarpaşa'ya, oradan va-

purla Kadıköy'e oradan Sirkeci'ye Emniyet Müdürlüğü'ne düşecek, haberleri toparlayıp Cağaloğlu'nda Tasviri Efkâr gazetesinin o köhne binasına girecek, el ile haberleri yazıp, Fındıklı'ya Akademi'ye gelecek ve saat 09.00 yoklamasına yetişecektir! Bir gece Feneryolu, bir gece Kızıltoprak eczaneleri nöbetçidir ve nöbet geceleri Baba Otyam saat ondokuz sularında evine gidecek, oğul Fikret nöbeti devralacaktır.

Nöbet gecelerinin baş müdavimi şair Halim Şefik Güzelson, aramızdaki çağrımıyla "Deli Halim." Şair Metin Eloğlu... Heykel öğrencisi "Arap" yani Kuzgun Acar... Son vapuru kaçıran da Orhan Veli... Sait Faik... Sınıf arkadaşlarım ressam Mustafa Esirkuş, Nedim Günsür. Doktorlar yine içkiyi yasaklamışlardır, fukara Sait Faik, tarçınlı ya da karanfilli ıhlamura mahkûmdur, istediği kadar kaderine, doktorlara sövüp saysın! Aylık dört litre saf alkol istihkakımız vardır, ne ki Orhan'dı, Metin'di, Halim'di hele hele "Arap"tı özel olarak yaptığım ve derecesi 70 olan tarçınlı, kimi naneli, kimi karanfil esanslı içkime katiyen hayır demezler ve Eczacı Vasıf Bey gelmeden onlar, çoktan bitişikteki Feneryolu tren istasyonu sıralarında yerlerini almışlardır.

EY HALİM DELİ HALİM! HALİM AĞABEY!

Yıldırım gibi girdi içeri, "Çabuk şu ilaçları ver..."

"Kim hasta Halim ağabey?"

"Çok konuşma, çabuk şu ilaçlar..." Üşütmeyle ilgili ilaçlardı bir kâğıda yazılmış, ama doktor tarafından değil... Almasıyla savuşması bir oldu!..

Günaşırı, Halim ağabey ilaç taşıdı!.. Diş macunu... Fırça... Traş sabunu... Kolonya da cabası!..

Halim ağabeye göre benim adım Fikret değil, "Sevimli köpek"tir.

Derecesini seksene çıkarınca özel içkimin, geç saatlerde Halim konuşuverdi... Polisin İstanbul kazan, onlar kepçe aramadıkları yer komadıkları kaçak Aziz Nesin, saklandığı evde çok ağır hastadır, ama hastalığın tarifi üzerine bir doktorun kafadan öğütlediği ilaçlarla Aziz Nesin iyi olmuştur.

Gün gelecek Aziz Nesin, o günlerin serüvenini *"Toros Canavarı"* adlı öyküsünde anlatacaktır. Siyasi polisin, iktidarın, iktidarların başbelası Aziz Nesin'i, o günlerin modası edebiyat matinelerinde, ki hep cumartesi günleri olurdu, göremezdiniz. O yılların en ünlü, en ünsüz yeni

yeni ünlenen şairleri, öykücüleri, romancıları yapıtlarını okur, toplantı bitiminde cem'i gafur halinde ya Mösyö Lambo'ya, kimi zaman Muallâ Abla'nın *Çat Çat* meyhanesine yıkılınır, en ucuzundan şarap ve hamsi tava zıkkımlanılırdı. 1953 yılında kandan, cinayetten, yankesicilikten, esrardan, eroinden, ırza geçmeden, fuhuştan söz eden haberlerden nihayet kurtulmuş, Falih Rıfkı Atay ve Bedii Faik'in dost elleriyle Dünya Gazetesi Yazıişleri Müdür Yardımcısı, röportaj yazarı ve Adnan Benk'le Haftalık Dünya Sanat Eki'ni çıkaran kişi olmuştum. Evet, Aziz pek görünmezdi bu toplantılarda, "O" sol bir gazetenin yazarı, ardı ardına kapatılan haftalık "mizah" gazetelerinin sahibi, yazarı, sabahlara dek süren "musahhihlik"teydi, kör boğaz nafaka uğruna ama her yazısı iktidarlara toz duman da attırarak... Geceleri gazetede işim bitende Tan Matbaası'na uğrayıp bir çayını içmek, fırsat olursa ki ah bu öylesine azdı ki "O"nunla üç-beş satır söyleşmek yaşama kıvancımdı.

Aziz Nesin yaşça büyüğümdü. Nedendir bilemem "O"na hep "Aziz" dedim, "O" ise soyadımla birlikte söylerdi adımı, yazışmalarında da. Ortak dostumuz Deli Halim çılgınca severdi Aziz'i, daha doğrusu tapardı. Bu aşırı sevgi, bu aşırı bağlılık, ilgi ki tam Halim'likti, Aziz'i deli etmesine ramak kalmıştı. Açıp bulunuz ***Benim Delilerim*** kitabında Halim Şefik'i. Nihayet sırası gelende yazıvermişti Halim ağabeyi de cük oturtarak.

Kader mi ne, Feneryolu'nda Halim'in oturduğu apartmanın birinci katının tam karşısındaki dairede yaşıyordu Aziz. Ne zaman İstanbul'a yolum düşse nikâh tanığı olduğum Halim'e ve sınıf arkadaşım ressam Saynur'a uğrar, uğrar uğramaz Halim haykırır:

"Hadi sevimli köpek, Aziz'e bir merhaba diyelim!"

O Halim ki, kapı komşusu Aziz'e günde en az on onbeş kez merhabayı has görevi saymıştı. Selâm bırakırdım, biliyorum ki eski yazıyla bişeyler yazıyordur, çalışmak Aziz'in en büyük ibadetidir.

Bilirdim, illa Aziz'i görecek, benden iyi bahane olur mu bikez daha uğrama için? İçeri girince göz-kaş işaretiyle "ne yapayım?" derdim, buna karşın Aziz sevinirdi. Ya yazıyordur ya da kendisine gönderilen dergiydi, kitaptı onları saran kâğıtları bigüzel düzeltip istifliyordur, iplerini de yumaklayarak. Hemen yeni çıkmış kitaplarından imzalar, fotoğraf makinası çantama tıkıştırır. Bi kezinde Halim'in çay yapmak için dışarı çıktığında özür dilemiştim, vaktini aldığımız için, sevinmişti, ama hemen ekledi:

"Fikret Otyam, çıldırmama ramak kaldı!"

Çıldırmadı bi başka yere dar attı kendini.

Vasıf İbrahim Kuruçeşme, odama ara sıra uğrar okuduğum kitaplara bi göz atar, gülümser:

"Bu Aziz Nesimî ile Panayot İstrati'yi, bu bolşevikleri çok seviyorsun" derdi! Falih Rıfkı Atay, ölenedek soyadımı doğru söylemedi "OTYAT BEY"dim O'nun için! Babamsa gırgırından mı, bilmesine karşın Nesin demez, Nesimî derdi, Panait yerine de Panayot!.. Neden, neden? Çoktaaan toprak oldu soramam ki?

NECATİ TİPİ OLAYI ÜZERİNE BEYANIMDIR

Bir garip adam, yoksulun hası. Sürülüp gelmişti Aksaray'a, komunist. Kemal Tahir üç saat ötemizde Nevşehir Cezaevi'nde... Yalvarırdı, "Fikret be, n'olur polisleri tavlayın da bigün Nevşehir'e Kemali'ime gidelim. Akşamları Emniyet'e gidip imza atardı, gidemedik. Sürgünlüğü bitmiş idi. Günün birinde çıkageldi İstanbul'a! Yanında katiplik yaptığı bir ağanın karısını İstanbul'a hastaneye getirmişler. Hastasını yatırdık, Necaticik artık özgürdü, dört beş gün konuğumuz oldu ve Kemal Tahir de özgürdü röleve şapkasıyla. Necati heyecandan ölecek, dedim, "Seni Kemal Tahir'ine kavuşturacağım."

Kemal Tahir, Aziz'le ortaktır kurdukları *Düşün* ayınevinde. Kendileri çoğunluk Sirkeci Dördüncü Vakıf Han'ın karşı köşesindeki "Kıraathane"de oturur.

"GİDE GİDE 3" KİTABIM ÜZERİNE BEYANIMDIR

Gide Gide 3/ Harran/ Hoyrat/ Mayın ve Iğrıp kitabımı Düşün Yayınları'na gönderdim.

12 Nisan 1961

"Otyam

(Harran Hoyrat Mayın) yayınlanacak. Resimleri klişeye verdim. Ama baskı epey gecikecek. Çünki elimde, daha önce sırada olan kitaplar var.

Kitabın basılınca beğeneceğini umarım. Elden geldiğince özeneceğiz.

Gözlerinden öperim.

Aziz Nesin"

KİTABI BASMAK DÜŞÜN YAYINLARI'NA KISMET OLMADI!

Kitabı Forum Yayınları bastı, 1962 yılı Türk Dil Kurumu Gezi/ Edebiyat Ödülünü kazandı. Törenle belgelerimizi aldık. Aziz, bu ödüllerin

salt bir belgeyle geçiştirilmemesi için bir hayli yazı yazmıştı, yıllar sonra güzel bir kutu içinde bir yüzünde Atatürk'ün röliyefi, öte yüzünde *Türk Dil Kurumu/1962/Gezi Ödülü* yazan bir altın madolyon verdiler, bunu Aziz Nesin'e borçluyuz.

Gide Gide 3'ü neden basamadı Düşün Yayınevi?

Bunu, Aziz Nesin'in 13 Aralık 1961 tarihli *Öncü* gazetesindeki "AZ GİTTİK UZ GİTTİK" köşesinden öğrenelim:

"Gide Gide 3"

"Fikret Otyam gezi kitaplarını "Gide Gide" adlı bir dizi olarak yayımlıyor. Forum yayınlarından çıkan "Gide Gide"nin üçüncüsünün adı "Harran - Hoyrat - Mayın ve Irıp" dır.

Otyam'ın bu kitabını daha önce ben yayınlıyacaktım. Otyam, gezi notlarını ve fotoğraflarını göndermişti; ben de onları basımevine verilecek biçiminde düzenlemiştim.

18 Mayıs günü akşamı, saat 17 de idare yerine iki sivil komser geldi.

– Emir aldık, burasını arayacağız... dediler.

Düpedüz ben buna aptallık diyorum. Dileyen bu sözü kendine hakaret sayıp beni mahkemeye versin. Bugüne dek, evi, çalışma yeri yirmi kere aranmış taranmış bir yazarın, artık bu aptallıklara aptallık demeye hakkı vardır sanırım.

Birinci Şûbeden iki sivil memura,

– Arayın, dedim, istediğiniz gibi arayın ama, burada binlerce kitap var. Her ne arıyorsanız, bunca kitabın içinden bulmanız günler sürer. Size yardım edeyim, aradığınız neyse söyleyin de size çıkarıp vereyim.

Bir tanesi alımlı çalımlı, anlamlı anlamlı gülümseyerek,

– Biz ne ararız, belli... dedi.

– Buyrun, arayın...

Aradılar taradılar, akıllarınca buldular. Bulduklarından biri de, şimdi kitap olarak yayınlanmış olan Otyam'ın gezi notlarıyla gezdiği yerlerden çektiği fotoğraflardı.

Istemedim bu notları almalarını, durup dururken Otyam'ın başına iş çıkar diye... Bizim zehir hafiyelerimiz yıllar yılı öküz altında buzağı aramaktan bir türlü bıkıp usanmadılar. Nasıl bıksınlar, geçimleri bu yüzden... Öküz altında buzağı arıyacaklar da çoluk çocuk geçindirecekler, sicil alacaklar, terfi edecekler. Bu

yoksul halk da onlara öküzün altında bulamıyacakları buzağıyı aramaları için, ödediği vergiden maaş verdirtecek.

Iki memura,

– Bu notları almayın, dedim, bunlar gizli, saklı değil, kitap olacak. Kitap olunca suç varsa savcılık ilgilenir.

Birisi

– Hele bir bakalım... dedi.

Dosyayı açıp fotoğraflara bakmağa başladı. Bunlar Harran'da çekilmiş güzelim resimlerdi. Baktı, baktı sonra bilgiç bilgiç,

Hımm... dedi, bunların hepsi de sefalet resimleri. Resmini çekecek hiç iyi bir şey bulamamış mı?

Tepem attı.

– Siz, dedim, hiç Harran'a gittiniz mi? Harran'ı bilir misiniz?

Ikisi de,

– Hayır! dediler.

– Harran'dan ne resmi çekilsin istiyorsunuz? Turistik oteller, geniş caddeler, apartmanlar mı?

Fikret Otyam'ın dosyasını da, daha başkalarını da aldılar, beni de o gece tevkif ettiler. Ertesi gün gazetelerde evimde ve işyerimde yapılan aramada polisin gizli, zararlı yayınlar bulduğu yazıldı.

Her neyse, olan oldu. Polisin benden aldıklarının hepsini geçen hafta geriye aldım. Şimdi Otyam'ın kitabı yayınlandı. Allah rızası için, Içişleri Bakanlığı bu kitaptan satın aldırsın evlerimizde arama yaptırtacağı polislerine dağıttırıp, zorla okutsun. Bir de sınava çeksin de okuyup okumadıklarını anlasın. Ayrıca kendileri de vakit bulup okuyabilirlerse çok iyi olur.

27 Mayıs 1960'dan sonra sevinçten eteklerimiz, paçalarımız zil çalıyordu ya... Işte o sevinçle koşup Ankara'ya gelmiştim. Fitret Otyam, bir akşam evine çağırdı. Gittim. Yaz akşamıydı. Buyur ettiler. Bizden önce gelenlere evin balkonunda içki sofrası kurulmuş. Kimisi yere uzanmış, kimisi sandalyede oturuyor. Ressam Bedri Rahmi Eyüboğlu, Şair Ahmed Arif, gazeteciler, yazarlar filân... Hiç kimsede ses yok, yavaştan içiyorlar. Yalnız bir teypten yüksek sesten bir ezgi var... Insanın kulağını tırmalayıcı, müziğin me'siyle ilgisi olmayan, en ilkel bir

bağırma... Dayanılır, çekilir gibi değil... Hepsi de bu ilkel haykırışa, sanki göklerden gelen bir sesi dinler gibi kulak vermiş, bayılmış kendilerinden geçmiş... İçiyorlar ve dinliyorlar.

Beş dakika, on dakika, yirmi dakika, yarım saat hep böyle.. Patlıyacağım nerdeyse. Onlar keyiften bayılmış, ben sıkıntıdan bayılacağım.

Kalkıp gitsem, konukluk kuralına aykırı, kabalık olacak. Artık kendimi tutamadım, nasıl olduysa,

Kesin şunu yeter artık! diye feryadı bastım.

İsyanıma şaşırdılar. Nasıl olurdu? Ben halkçı, halkı seven bir yazar değil miydim? Fikret Otyam fotoğraf makinesiyle ses alma makinesini sırtlamış, taa Harran'a gidip, halkın ağzından bu türküleri toplamış. Halkını seven yazar, halktan gelen sesi dinlemek beğenmek zorunda. İşte burdaki halkçı sanatçılar bayıla bayıla, gıkları çıkmadan dinleyip duruyorlar. Belki de gün ışıyasıya, içip içip dinleyeceklerdi.

Demek, ben halkı sevmiyorum, halkçı yazarlığım yalan, sahte...

Ben "kesin şu zırıltıyı!" deyince Otyam'ın karısı iki kolunu açıp,

Hay Allah senden razı olsun! dedi, aylardır bunları dinliye dinliye sinirlerimi bozuldu, deli olacaktım. Kimseye de anlatamıyorum. Gelip burda hayran hayran dinliyorlar.

Doğrusu biz halkçılık, halk sevgisi nedir, bilmiyoruz. İşi abartarak söylüyorum; yakmağa odun, kömür bulamayan köylü tezek yakıyor diye, tezeği kutsal ymayı, tezeğe ağıt söylemeği halk sevgisi sanıyoruz. Yani düpe düz halk dalkavukluğu yapıyoruz. Yalnız ağaların, beylerin iktidarın dalkavukluğu olmaz, halkın da dalkavukluğu olur; işte böyle....

Ben yıllarca çevremin etkisiyle bu akıma kendimi kaptırdım, halk dalkavukluğu yaptım. Sonra ne oluyoruz diye silkelenip kendime geldim şükür."

Kitabımın eleştirisi ertesi gün de sürüyor, çift sütun toplam 83 santim!

Aziz, yazısını şöyle sonlandırıyor:

"...Çoktan beri duygucu sanatçılık üstüne söylemek istediklerime kitabıyla aracılık ettiği için Fikret Otyam'a teşekkür ederim. Çok iyi niyetli Otyam'ın gerçekten gerçekçilik yoluna, gerçekten halkçılığa gelmesini dilerim. "Gide Gide 4"ü işte bu umutla bekliyoruz.

Bir düşünceyi belirtmek için Otyam'ın kitabından özellikle bazı noktaları

alıp belirttim. Yoksa bütünüyle kitabını yermek kötülemek istemiyorum. Birçok yönleriyle de değerli bulduğum eseri okumalarını okurlarıma salık veririm.

Ertesi günü Aziz'in köşesinin altında kısa yanıtım yayınlandı. İşte son bölümü:

"Gide Gide 3'ü bir hayli yermişsin. Buna rağmen onu basmayı kabullenmiş olman bile beni hâlâ sevindiriyor.

Güney–Doğu'nun Harran ovasında yaşayan yurttaşların durumu taş yüreklileri bile ağlatır. Hoş, Harran insanları yalnız değil bu konuda, Susuzluk ve mayın derdi insanı kahretmek için yeter. Huyum kurusun, ben fazla duygulu yum ister istemez yazılarımı etkiliyor. Yoksa ağlamakla kim öğünür?

Ilk yazında, kitabı okumasını, polislere de okutmasını öğütlediğin İçişleri Bakanı Bay Ahmet Topaloğlu Gide Gide 3'ü çoktan okumuş! Milliyet Gazetesinin 7 Aralık 1961 tarihli sayısında 3. sayfada Bay Mete Akyol'un bir röportajından öğrendim. Bay Akyol röportajının bir yerinde şunları yazıyor.

"Sanat olaylarını yakından takip eden Topaloğlu geçenlerde gezici yazar Fikret Otyam'ın gezi notlarını topladığı bir kitabını okuyormuş. Bu kitapta güney sınırımızdaki ayın tarlalarına düşen bir köylünün, bütün köy halkının gözleri önünde nasıl damla damla öldüğünü anlatılıyormuş.

"Bilseniz içim nasıl parça parça oldu mayın tarlasında çaresizlik içinde ölen Mustafayı okurken..." Dedi ve bir süre durakladıktan sonra şunları söyledi:

İçişleri Bakanı olarak yapacağım işlerin başında güney sınırımızdaki bu mayın tarlalarını kaldırmak gelecektir. Kaçakçılıkla bu şekilde değil, daha medeni usullerle müca le edebiliriz. Her yıl biçok masum vatandaşımız, farkında olmadan bu tar lara girmekte ve feci bir şekilde ölmektedir. Son vereceğiz buna.

Gözünden kaçtığını sandığım için aynen aldım bunları. Kitabını şimdi daha çok seviyorum.

Gözlerinden öperim.

Fikret Otyam"

Evet, Kemal Tahir kıraathanedeydi. Gerisini ***Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektupları*** kitabının 181. sayfasından başlayarak öğrenelim:

"... Necati'nin kalbi duracak.

– Bak göreceksin, ya o ya ben, heyecandan nalları dikeriz. Ah Kemal, Ah Kemal Tahir kardeşim benim...

Necati korkuyor, ya bulamazsak? Ya bir aksilik olur, aksilik olur da göremezsem?

– Önce sen gir, ben dayanamayacağım, sor, bak orda mı?

Oradaydı.

Şık bir adamdı. Masanın üzerinde "röleve" bir şapka duruyordu.

Hani aklına bişey gelmesin diye, kulağına eğildim, "Efendim ben Bedri Rahmi'nin öğrencisiyim."

Tok bir ses yanıtladı:

– Eeeeeee... Ne olmuş efendim?

– Bir arkadaşınızı getirdim Necati... Necati Tipi, uzun yıllar bizim memleketteydi. Çok heyecanlı, dışarda bekliyor, bir dakika bakar mısınız?

Bir an durdu:

– Ben böyle birini tanımıyorum!

Yanındakilere döndü, yarıda bıraktığı söyleşisine tok sesiyle devam etmeye başladı!

Çıktım.

– Yokmuş Necati be. Şimdi çıkmış dışarı... Şey, bigün daha kalsan arar buluruz... Hazır gelmişken...

Necati'nin o yeşil, yeşil gözlerindeki yaşlar büyüdü büyüdü. Ağlıyordu koca adam!

– Lüzum kalmadı, sen beni trene bindirsene, oradan işine gidersin.

Yol boyu tek kelime etmedi.

Boş gözlerle bakıyordu Haydarpaşa vapurundan Istanbul'a.

– Demek yokmuş ha? Sağol sen... Demek yokmuş ha?

"Kardeşim Otyam, *22 Aralık 1961*

Oldukça ağır olan eleştirime darılmadığına sevindim. Bizde bu türlü eleştiriler kırgınlık doğuruyor nedense. Ama o eleştiride haksız olmadığıma inanıyorum. Amacım, yalnız sen değilsin. Bu duyguculuk aldı yürüdü ve gerçekçiliği örtbas ediyor.

Bana Ankara'da anlattığın Necati Tipi olayı, o günden beri zihnime takıldı

kaldı. Olayı Kemal Tahir'e anlatmadan Necati Tipi adında birisini tanıyor musun, dedim. Büyük bir heyecanla "Tanırım eski arkadaşımdır. Çok iyi bir insandır, aman bana adresini bul" dedi. Kemal'in anlattığın eski davranışına aykırı düşen bu davranışına çok sevindim. Necati Tipi'nin adresini ver ki, kendisine vereyim.

Sevgiyle gözlerinden öperim.

Evcek, yeni yılın Otyam ailesine mutluluk ve başarı getirmesini dileriz.

Aziz Nesin"

Aziz'in mektubunun kopyasını, Necati'nin yeni işyeri Zonguldak Kömür İşletmesi Ambar Memurluğu'ndaki adresine gönderdim.

Yanıt geldi:

Bilmem? Kemal Tahir mi? Hatırlamıyoum böyle bir arkadaşım olduğunu, kimbilir vardı bir zamanlar. Bu da, senin yıllardır ama yıllardır verdiğin tomar tomar kâğıtlar, deste deste kalemler verdiğin, yazmamı istediğin, ama benim o kâğıtları yazıyla doldurmak yerine tütüncüye verdiğim, yerine üçüncü sigaralar aldığım, yani hiçbir zaman yazmayacağım ve artık sana da anlatmayacağım anılarım arasına girdi. Sana da anlatmayacağım diyorum, çünki sıpa büyüdü eşek oldu, büyüdün aklın it gibi herbişeye eriyor, kocaman başarılı bir gazeteci oldun, lep demeden leblebiyi anlarsın artık. Cin gibi bir herifsin anlattıklarımı da unutmuşundur inşallah, kardeşim, benim vefalı kardeşim."

Günün birinde kısacık bir mektup Kemal Tahir'in Nâzım'ın ve o dönemin güzel insanlarından Necati Tipi'den kısacık bir mektup:

*"**Çok perişanım. Dünya gözüyle bir daha göreyim acele gel, geleceğini telle...**"* Tellemiş ve kar kış kıyamet düşmüştüm Zonguldak yollarma. Amele Hastanesi'nde buldum...

Ve günün birinde tanımadığım birisinden bir mektup:

"Sayın Fikret Bey,

Tanışmadığım halde önce Tanrı selâmlarımı sunarız. Muhterem arkadaşımız, bu mektubu size yazmaktaki sebep arkadaşınız Necati Tipi 8/6/1974 günü vefat etmiştir. Başınız Sağ Olsun, bize vasiyet etmişti ölümümü Fikret beye duyurun diye onun için size bu mektubu yazıyoruz.

Ali Çanakçı/PTT yanında kahveci Üzülmez - Zonguldak 27.6.1974"

Bir güzel adam daha ölüm atına binip gitmişti dünyamızdan, o cânım anılarıyla sosyalizm serüvenimizin yaşanmış ama yazılmamış anılarıyla!

Aziz Nesin, kendine yaraşır ilgisini esirgememiş, bu tatsız olayı kendine dert etmiş, onca işi arasında bu konuda da "azizliğini" ispatlamıştı benim için.

AZİZ'İN OYUN YAZMA TUTKUSU ÜZERİNE BEYANIMDIR

Aziz'in gözlemlediğim bir yanı da oyun yazma tutkusudur. 1960 öncesi Ulus gazetesindeyim. Artık açıklayabilirim, Genel Yayın Yönetmenimiz Vatan gazetesinden Ulus'a gelen bir güzel insan İhsan Ada'dır, sonraları CHP'den Hatay saylavı olacaktır. Şimdilerde bin yaşında falandır, Kadıköy rıhtımı tarafında bir otelde yaşıyor. Aziz'in Orhan Kemal'in, yine o sıralar işsizlerden Çetin Altan'ın kollayıcısı. Çetin'in takma adla çevirdiği bir romanını yayınladık. Keza Orhan Kemal'in İstanbul'dan çizgilerini, Aziz'in kısa fıkralarını. Bunların bir kısmı Fİ. OT rumuzuyla yer almıştır Ulus'ta, muhasebeden parayı alabilmemiz için... Ödentiler az olsa da yaralarına bir merhem oluyordu... Ve günün birinde Aziz Ankara'ya geldi. Hayır paralarını almak için değil, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde tiyatro ve oyun yazarlığı konusunda seminer verecek bir İngiliz profesörünü dinlemek için, Gecelerini tiyatrolarda geçiriyor, sabah erkenden gazeteye geliyor, ılama yaptığı sigarasını bardak bardak çayla içiyor, gazeteleri okuduktan sonra fıkrasını yazıyor.

Bir sabahtır. Aziz heyecanlı, muzip muzip gülüyor ve ilk lâfını patlatıyor:

"Fikret Otyam, sen de Ankara'da gazeteciyim diye geçiniyorsun, kahveni iç sigaranı tellendir, ooooh, sonra en önemli haberleri atla"

Sonra kıkır kıkır gülüyor.

"Neyi atlamışım Aziz?"

Tiyatro kulisinde anlatılan olayı aktarıyor. Çok önemli bir Devlet Bakanı, güzel, ama gerçekten çok güzel olan eşini, evinde Amerikalı kara derili bir çavuşla uygunsuz bir vaziyette yakalamış. Ha sahii, bu vaziyete neden hep uygunsuz derler? Sonra tabancasını çekip çavuşu topuğundan vurmuş! Ankara çalkalanıyormuş, ben haberi atlamışım!..

"Olabilir Aziz, ama ben tahkik etmeden yazmam"

Soruşturma sözcüğü dilimize pek girmemişti altmış öncesi.

Aziz, karşımdaki masada oturuyor, adı geçen bakanın özel kalem müdürünü aradım, bakanla görüşmek istediğimi bildirdim, bermutad aynı yanıtı aldım, vekil beyfendi tolantıda!.. "Bakınız beş dakika içinde bağlamazsanız mesulu sizsiniz yazacaklarımın. Beyfendi, neden bana sormadınız, derse; özel kaleminiz telefonu bağlamadı diyeceğim, ona göre...

Telefonu kapattım. Aziz hayretle bakıyor, "Şimdi sen gerçekten özel kalem müdürüyle mi konuştun?"

İnanmamıştı ve de telefon çaldı, sayın bakan karşımdaydı. Aziz'e paralel telefonu işaret ettim, hemen kulağına dayadı... Hal hatır soruldu, beyfendi güya, sizi ve hanımefendiyi tenzih ederimle... olayı anlatmaya başladım ki Aziz bir eliyle kendini gösterip, ondan duymadığımı işaretle anlatıyor!..

Sonuç mu?

İşte aklımdan çıkmayan son cümle:

"İnsanın başına herşey gelir sayın Otyam, ne diyeyim? Bunu yazacak mısınız?"

"Hayır beyfendi, bu sizin sorununuz."

Ve yazmamıştım.

Aziz, alabildiğine şaşkın, parmakları arasında yeni yanmış sigara varken bir yenisini yakıyor:

"Yahu, adam itiraf etti, pes."

Biz CHP organı Ulus gazetesinde, millete ve basına kan kusturan Başbakan Menderes'in bir operacı ve bir romancı bayanla olan ilişkilerini ima yollu bile yazmamıştık.

"MAYIN" PİYESİM ÜZERİNE BEYANIMDIR

Ankara Sanat Tiyatrosu - ilk ve son oldu - *Mayın* adlı iki perdelik oyunumu sergiledi. Sonra İstanbul turnesi. Duydum ki Aziz, ilk perdeden sonra çekip gitmiş! Alabildiğine duygu yüklü, alabildiğine de gerçekçi bir oyun. Keşke ikinci perdeyi de göreydi dedim, o kadar ve hiçbir zaman bu konuyu ne o açtı ne de ben! Açılsaydı belki tartışacaktık, ola ki birbirimizi kıracaktık. Cam kır, bardak kır, çanak çömlek kır, ama asla gönül kırma, bu yüreğime kazılıdır, hele Aziz, ne denli doğrucu, kimi zaman aksi kendi inandığının dışında doğruları kabul etmeyen bir yapıda bile olsa "O" nu kırmak aklımdan geçmedi ölenedek, çünki Aziz kırılacak bir insan değildi benim için.

"SALT SERGİNİ GÖRMEK İÇİN ANKARA'YA GELECEĞİM"

İstanbul'da ne zaman sergi açsak Filiz'le, gözlerimiz hep kapıdadır. Aziz, yavrularıyla dolduracaktır galeriyi ve paket paket kitaplarıyla.

1980'de Antalya'da Akdeniz Kitabevi'nde "Aziz Nesin - Fikret Otyam İmza Günü"müz. O unutulmaz Antalya günlerimiz.

"O GÜZEL MEKTUBUNA"

"Sevgili Fikret Otyam, *14 Eylül 1983*

22 Temmuz tarihli o güzel mektubuna yanıt vermeye bitürlü fırsat bulamadım. Anla artık, nasıl sıkışık durumdayım. Mektup yazamadım ama, sana "Surname" adlı kitabımı gönderdim. Özellikle bu kitabımı seçmiştim. Mektubunun bir yerinde, cezaevinde bulunan bir katile olan sevgini anlatıyor ve "Katil sevilir mi?" diyorsun da buyüzden Surname'yi gönderdim. Bilmem, okudun mu? Katil sevilir mi, demek, marangoz sevilir mi, çolak sevilir mi, yaşlı sevilir mi demekle birdir. Insan sevilir, işte o kadar... Ancak benim insan sevgim, sulu hümanizm değil, sulu cırtlak sevmem insanı... Insan olan insanı, olması gerekeni olmuş ya da olma yolunda insanı severim. Yoksa insan biçiminde, insandan başka iğrenç bir yaratığı ne diye seveyim? 60 milyon insanın kaatili Hitler'i insan biçiminde bir yaratık diye neden sevecekmişim? Türkiye'yi bugünkü duruma düşüren alçakları ne diye sevecekmişim? Olması gereken insan, ille de aydın olması gerekmez, bunun aydın olmakla, diplomayla, sınıfla filan ilgisi yok... Hırsız da olabilir, katil de olabilir. Ama her katili, her hırsızı, salt insan biçiminde diye sevemem. Ben sulucırtlak bir hümanist değilim, gerçekçi bir hümanistim. Cezaevlerinde pekçok katille birlikte aynı koğuşta kaldım. Içlerinde çok sevdiklerim oldu, hele asılanlardan... Surname'deki katil Berber Hayri de benim sevdiklerimdendir. Ama o senin Esin mi Esen mi nedir, bir ressamın duvar resmi üstüne o biçimsiz bakırdan pisliği yapan adamı sevemem. Bu değildir de faşizm başka nedir? Yok yetişirmiş de, yok değişirmiş de, yok iyileşirmiş de... Herifin kıçının kılı ağarmış be... Dünyada uğraşmamız, iyilikleri için çalışmamız gereken o denli çok insan var ki...

"Mayınlar Çiçek Açmaz"ı çıkınca hemen okuyacağım. Göremedim, sanırım daha çıkmadı. Araştıracağım.

Ankara'da sergi açınca bana bildir, salt sergini görmek için Ankara'ya geleceğim.

Sedir ağacı çok pahalıymış, soruştırdım, getirilmesi de zor. Sedir almaktan vazgeçmedim, ama ileriye bıraktım bu işi.

Vakf'a geleceğiniz (Filiz'le), konuğum olacağınız haberine gerçekten çok sevindim, bekliyorum. Sevgiler, selamlar.

Aziz NESİN"

NESİN VAKFI'NDA.

Filiz'le Nesin Vakfı'ndayız, Aziz gerçekten kıvançlı, telaşlı, ne diyeceğiz, nasıl karşılayacağız. Vakfı'n her yanını gösteriyor, bilgiler veriyor... Girişteki mermer zeminli salonda kocaman, aman kocaman aynalar, tavanda ışıl ışıl avizeler. Ankara'da çocuk yuvası olan Filiz, çocuklar koştururken zemine bir hayli yakın aynaların tehlikeli olabileceğini söyleyince Aziz yanıtı anında yapıştırıyor:

"Dikkat ederler, çocuktur çarpabilir de..."

Bir an duruyor, hüzünlü bir sesle:

"Biliyor musunuz" diyor, "ben çocukken kendimi aynada tastamam göremedim, çocuklarım görsün, bilirim bunun acısını..."

"Avize...

Sözü bitirtmiyor, "avize de görmedim, çocuklarım görsün!.."

Dönerek yükselen demir bir merdivenden kundaklık bebekler bölümüne çıkıyoruz. Minicik karyolalar, yanlarında oyuncaklar, yok yok... Ne ki merdivenlerden yine zor iniyoruz, çıktığımız gibi!

"Yahu Aziz, bakıcılar bebelerle kolay inemezler buradan, acaba merdiven şöyle..."

"İşi ne, dikkatli insin, salak mı?"

Vakf'ın projesini hazırlayan Tan Oral'a daha sonraları bu işi nasıl yaptığını soruyorum, Tan gülümsüyor, "Çok tartıştık Aziz beyle, illa böyle olacak diye tutturdu, zaten bir süre sonra bu işi bıraktım."

Bahçede Vizon'lar var... Romanya'daki telif parasıyla bunları nasıl alıp getirdiğini, bu yüzden başına neler geldiğini biraz öfkeyle, biraz acıyla, biraz da gırgıra vurarak anlatıyor. Vizon çok para, bunlar çoğalacak, kürkçülere satılacak, gelir sağlanacak, hesabını yapıyoruz, çok kârlı bir iş, ne ki bir zaman sonra bunların bakıcıları tarafından bakılmamak yüzünden öldüklerini gözleri dolu dolu anlatacaktı. Öğle yemeğini bebelerle, işçilerle birlikte yiyoruz, hepsi bol... Ve yiyebildiğin kadar, ama zinhar tabakta bir kaşıklık bile yiyecek bırakmayınız, Aziz buna illet oluyor, elbette haklı.

Dostlarla bikaç kez daha gittik Vakfa, Aziz, konuklarını krallar gibi ağırladı, getirdiğim 65 yıllık arkadaşım Deha Göksu, eşi ve diğerleri kitaplar aldılar, ama Aziz para almak istemdi!.. Deha, "Vakfın gelirini bize mi hibe ediyorsun Aziz bey!" dedi bir hayli tutan kitap parası zorla ödendi.

AZİZ'İN AĞLADIĞINA DAİR BEYANIMDIR

"Sevgili Fikret Otyam, *20 Haziran 1986*

29 Mayıs tarihli mektubunu Şeker Bayramı'nın ilk günü sabahı almıştım. O sabah beni sevindirici ve duygulandırıcı o denli çok sayıda güzel mektuplar almıştım ki, sevinçten uçmuş ve duygulanıp ağlamıştım. Uzun yıllardanberi ağlamadığım yada ağlayamadığım için artık ağlama yeteneğimi yitirdiğimi sanıp üzülüyordum. Ağlayınca bir sevindim ki... Demek, unutmamışım ağlamasını yada ağlama duygum körlenmemiş diye... Yaşlanınca insanın kimi gücünün, yeteneğinin, duygusunun zayıflaması, hatta körlenmesi doğaldır. Ben de ağlayamayışımı böyle bişey sanıyor, üzülüyordum. Oysa yaşlandıkça insanın daha çok ağlaması gerekmez mi? Benim yaşlılığım da bir ters: Gözyaşı bezleri kurudu, ama kuruması gereken başka şeyler suyunu çekse bile kurumadı. Neyse, bayramın birinci günü doya doya ağladım da bende büsbütün işin bitmediğini anladım. Sevinç duygulanmasının ağlamasıydı bu...

Gelelim, iki Vakıf çocuğunu konuk etme önerine. Binlerce sağol diyorum. Vakıf'ta 2 yaşından 19 yaşına dek yirmi çocuğum var. 19 yaşındaki üniversite fizik bölümü öğrencisi ve beş yıldanberi Vakf'ın çocuğu. Okula gitmeyen dört küçük var. Sana hangisini göndereyim diye çok düşündüm. Sınıfını birincilikle geçip takdirname alan bir kızım var, harika bir kız... Lise ikiye geçti. Yine bir oğlum, dört yıllık Vakıf çocuğu, teşekkür alarak lise ikiye geçti. Ben sana öyle çalışkan çocuklarımdan değil, kafası parlak olmayanlardan göndereyim ki, onbeş gün senin yanında kalıp bişeyler öğrensinler, sen de biraz yorul.

Bunlardan biri 19 yaşında Fatma adlı bir kız. Geçtiğimiz ders yılı başında Vakıf'a geldi. Burda meslek lisesi birinci sınıfına gidiyor, hiç başarılı değil. Beş dersten bütünlemeye kaldı: (Matematik, fen, Ingilizce, Türkçe, çocuk bakımı). Başka kurum olsa böyle çocuklar o kurumdan atılır. Ama bizim yasamızda, her ne olursa olsun, çocuk Vakıf'tan çıkarılmaz. Fatma, bu yıl sınıfını geçemezse bir işe vermeyi düşünüyorum. Iş deyince de, benim aklıma, senin serginde söylediğin el dokuma tezgâhı işini kıvırabilecek mi? Başarabilirse, onun için Vakıf'ta tezgâh kurdururum. Zekâsı parlak değil. Çok ezik, ama çok çok ezik bir kızcağız. Normal konuşurken ağlar gibi konuşuyor. Bu çocuğa kişilik kazandırmak istiyorum. Ba-

şarabilecek miyim, bilmem. Buraya gelmeden önce çocuk ne evinde, ne okulunda iyi bir eğitim almamış, görgüsü de yok. Bize Sivrihisar'ın kız meslek okulundan geldi ki, Anadolu'daki zavallı okullardan biri, allah allah... Işte sana göndereceğim kız bu...

Göndereceğim oğlana gelince, onaltı yaşında yiğit bir Anadolu delikanlısı Maraş'lı. Maraş'taki kanlı olayların duyarak yada görerek tanığı olmuş. Güvendiğim bir çocuk. Özellikle gönderiyorum ki, kızı gerektiğinde sınırlasın Çünkü kızın sınırlanmaya gereksinmesi var. Ama oğlana böyle bişey söylemedim. Oğlumun adı Timur, onaltı yaşında ama onsekiz gibi gösteriyor. Bu çocuk da Vakf'a geleli bir yıl oldu. Zekâsı parlak değil, görgüsü de kıt. Bunlar kendi suçu değil, yetiştiği çevrenin, ortamın koşullandırmasından. Iyiyürekli ve iyiniyetli. Timur da şu dört dersten bütünlemeli: (Matematik, Fransızca, Coğrafya, Edebiyat...) Sizde kaldığı sürece bu derslere çalışması gerekiyor. Elbet, gezip tozacaklar da, yüzecekler de... Mayoları falan yanlarında.

Sana özellikle çocuklarımdan böylesini gönderdim ki, onlarla biraz uğraş. Onbeş günde de olsa, edinebildiklerince görgü bilgi edinsinler...

Iki çocuğumu 3 Temmuz günü burdan otobüse bindiririm ve bir gün önce de (2 Temmuz'da) sana telgrafla hangi otobüsle Alanya'ya hangi saatte hareket edeceklerini bildiririm. Bu davranışımız sence uygunsa bize "evet" diye telgraf çek. Uygun değilse, yine bildir. Bir terslik, bir yanlışlık olup da çocuklar oralarda perişan olmasınlar. Zaten becerikli, gözü açık çocuklar değil.

Sen benden bebe göndermemi istiyordun, işte sana koca bebeler... Gelecek yıl sağ kalırsak ve sen de yine Nesin Vakfı'ndan konuk etmek için çocuklarımdan istersen, en zeki, en çalışkanlarından gönderirim.

Burdan istediğin varsa bildir.

Telefonumuz da var, kentlerarasıdır: 9 - 1889 - 1421 (Santral çıkar, santraldan beni isteyeceksin, köy santralıdır. Geceleri, Cumartesi ve Pazar günleri çalışmaz,)

Her ikinizi de öperim. Selma Selamlarım ve sevgilerimle.

Aziz Nesin"

ÇOCUKLARIN GELİŞİ ÜZERİNE BEYANIMDIR

Onları Alanya'da karşıladık. Tertemiz giyimli, gıcır gıcır bavulları ve çantalarıyla Fatma ve Timur. Bunlar da bizim, konuk iki çocuğumuz. Aziz heryıl bize iki çocuk gönderecek, onbeş gün konuğumuz olacak. Timur,

gerçekten pırıl pırıl bir Anadolu çocuğu. Onları hemen denize götürdük, o güzelim mayoları içinde pek keyifliler. Timur Filiz'in atölyesinde, Fatma salonda yatacak, arada bir pencere var, pijamalarını ve geceliklerini giyiyorlar ve pencereyi açıp vuruyorlar yarenliğe. Filiz, hergün programlı bir şekilde Fatma'yı ikmalli derslerine çalıştırıyor, ama Fatma'nın öğrenmeye hiç mi hiç niyeti yok ve birgün hadi bakalım deniliyor Fatma'ya çulfalık tezgâhına. Bir saat sonra Fatma parlıyor:

"Filiz abla ben bu işi sevmedim, ne kendini zorla ne de beni, öğrenmeye niyetim yok!.." Ne denli diller dökülse Fatma, Nuh diyor Peygamber demiyor, biraz da Aziz'in nam-ı hesabına üzülüyoruz.

AZİZ'İN CİMRİLİĞİ ÜZERİNE BEYANIMDIR

Çocuklar, hergün yeni bir giysi içindeler... "Yahu Timur, çok şıksın..." Evet şıkım" diyor Timur, "Bunların hepsini Aziz dedem aldı."

Ve alış-verişlerini anlatıyor:

"Aziz Dedem bizleri alır, Beyoğlu'na çıkarız, Aziz Dedem o büyük mağazalara götürür bizi, istediğinizi seçin çocuklar der, biz de ne hoşumuza gittiyse, ne beğendiysek onları alırız"

"Aziz Dede, şunu alın bunu almayın demez mi?"

"Aziz Dedem mi? Hayıır, hiç karışmaz Aziz Dedem, ne seçtiklerimize ne de fiyatlarına!"

"Pazarlık etmez mi Aziz Dedeniz?"

"Aziz Dede mi? Hayııır, parayı şırk öder, paketlerle çıkar minibüsümüze gideriz."

Fatma, Vakıf'tan ayrılan ilk çocuk oldu. Çok acıklı mektupları geliyordu, Timur'a fena halde aşıkmış, illa adresini bulun bana bildirin gibilerine!

Timur eğer bu yazımı okuduysa bilsin ki, yatağı hazır, yazları bekleriz, Aziz Dedeyi anarız, bu bir çağrıdır.

AŞIK OLUNAN ŞAİR VEDİA NESİN ÜZERİNE BEYANIMDIR

1967 yılının Şubat ayı. İstanbul sergimiz umduğumuzdan fazla bereketli geçiyor, para gani!.. Orhan Kemal'in de cebinde para var! İhtiyara diyorum, ulan Orhan bu gece bi azalım, paraysa para zamansa zaman hepsi var. Orhan direniyor, olmaz, diyor ve sonunda nedenini açıklıyor. Üzerinde o deve tüyüne benzeyen kumaştan paltosu yokmuş da!.. O palto

Müfettişler Müfettişi'nin paltosuna benziyormuş! Palto yüzünden azamadık!

"Fikret, İstanbul 14,2,1967

Neyse, dün akşam TIP'in kuruluş yıldönümüydü. Gittim. Ruhi'nin sazı, Aziz Nesin'in tatlı hikâyesi, Melih Cevdet'in nefis şiirleri, derken sıra bana gelivermesin mi? Yanımda okuyacak ne hikâye ne de roman... Çaresiz geçtim mikrofona, sırtımda malûm "Müfettişler Müfettişi" paltom, boynumda yün atkı, elimde şapka çıktım. Protokola aykırı kıyafetimin nedenini açıkladım.

Bir de daha önce Aziz'in muzipliği vardı. O, yıllarca önce henüz ünlü Aziz Nesin değilken, Yedigün dergisinde Vedia Nesin imzasıyla şiirler yazardı. Ben de Raşit Kemalî imzasıyla. Bursa mı, yoksa Kayseri cezaevlerinden birindeydim. Oradan, şimdi iyi hatırlamıyorum, Vedia Nesin hanıma aşk mektubu yollamıştım. Şansızlığa bak ki, yıllardan sonra altından Aziz Nesin çıkmasın mı?"

O yıllar bizim Orhan Kemal, yani Raşit Kemalî, Vedia Nesin hanıma aşk mektupları döktüre dursun, bu satırların yazarı da, Yedigün dergisinin kapaklarının bazılarını kareliyor, kutu yağlıboyayla bunları konturplak üzerine resmediyor, derginin şiir sayfasında Vedia Nesin hanımın o aşk şiirlerini okuyarak, gizliden gizliye şaire Vedia Nesin üzerine düşler kuruyordu! Ah, minel aşk!

Sonraları Vedia Nesin'likten Aziz Nesin'e dönüşecek "O", Mersin'de imza gününden sonra SSK Hastanesi Bevliye Uzmanı Op. Dr. Yüksel Burgutoğlu'nun Tece'deki yazlık evine girende, duvarda kocaman bir tablo görecektir. Tablonun çerçevesi Mersin cezaevinde doktor tarafından binlerce kibrit çöpü, yüze yakın UHU zamkından sekiz ayda yapılmıştır. Cimri Aziz (!) elini cebine atar, "Doktor" der, "Ne istiyorsan hemen vereceğim, n'olur bu tabloyu bana sat!" Doktor yanıtlar, Aziz ağabey canımı iste vereyim ama bu tabloyu asla, zira bana sevdiğim bir dostun armağanıdır."

Aziz, tabloya yaklaşır, imzayı görünce haykırır:

"Yahu bu bizim Fikret Otyam'ın"

Evden ayrılanadek gözlerini o tablodan ayırmaz.

BİR İNSANIN ALEVLER İÇİNDE YUMRUKLANMASI ÜZERİNE BEYANIMDIR

Bir otel yakılıyor kanlı Sivas'ta, çılgın bir kalabalık öldürme şehveti içinde, bir adam indiriliyor itfaiye merdivenlerinden sille tokat, tekme, "O" yine de ölmüyor, öldürülemiyor; bu yazınımızın yüz akı Aziz Nesin'dir, aralarında sevdiğim, tanışım 26 canın olduğu 37 ak güvercin ölüm atına bindiriliyor! Tek satır yazamıyroum olay üzerine, ama kocaman bir resim yapıyorum, ne kadar kırmızı varsa hepsi zeminde, o allar içinde yanan 37 ak güvercin, resmin üst kısmı karanlık, sağ alt köşede yanmakta olan bir sazın ucu. Bu resim, armağan olarak Pir Sultan Abdal Derneği Genel Merkezi toplantı salonunda asılır.

VE BOMBA GİBİ BİR HABER PATLIYOR AZİZ ÜZERİNE

"TAHRİKÇİ DEĞİL MAĞDUR ÇIKTI

YAZAR Aziz Nesin'in linç edilmekten kılpayı kurtulduğu Sivas katliamında 'tahrikçi' değil, 'mağdur' olduğu, ölümünden sonra mahkeme kararıyla kanıtlandı.

Nesin, ölümünden önce, Sivas'ta 1993 yılında meydana gelen olaylarda gerekli güvenlik önlemlerini almayarak, ölüm korkusu yaşamasına, büyük acılar çekmesine neden olduğu gerekçesiyle İçişleri Bakanlığı aleyhine açtığı tazminat davasını kazandı. Sivas İdare Mahkemesi, oy birliğiyle aldığı kararda, İçişleri Bakanlığı'nı 37 kişinin yaşamını yitirdiği Sivas katliamında kusurlu buldu ve yazar Aziz Nesin'in açtığı davada tazminat ödemeye mahkum etti. Toplam tazminat miktarını 150 milyon lira olarak belirleyen mahkeme, manevi tazminatın da miras olarak intikal edebileceği görüşüyle, bu paranın Aziz Nesin'in mirasçısı olan çocukları Ali, Oya, Ahmet ve Ateş Nesin'e eşit olarak ödenmesine karar verdi."

Aziz gibi aziz olunuz canlar...

Gazipaşa, 23/24/25 Mayıs 1996

Aziz Nesin Sıvas'ta

Lütfi KALELİ

Çağının tanığı aydın olmanın tüm koşullarını taşıyan, o nedenle alışılmışın dışındaki sözleriyle gündem oluşturan Aziz Nesin'in varlığı, Türkiye ve dünya için bir kazanç, yokluğu ise kocaman bir kayıp olmuştur.

Sağlığında söylediklerinin bir çoğuna katılmayan kimi aydınların, şimdilerde O'nun için söyledikleri övücü sözler ise büyük bir sahtekarlık olmaktadır.

Ben, 1960'lı yıllarda taşralı bir gazeteci olarak Aziz Nesin'i mizah dergilerindeki gülmece yazılarıyla tanıdım. Ve kendisini şakalarıyla çevresini güldüren şen-şakrak biri olarak hayal ettim. 12 Mart 1971 balyoz harekatında ben de payıma düşen miktarda göz altına alınıp serbest bırakılınca İstanbul'a taşındım.

Lütfi Kaleli; *öykücü, romancı, araştırmacı. 1939'da Malatya'da doğdu. Ortaokulun ikinci sınıfında öğrenimini yarım bırakmak zorunda kaldı. 1961'de Malatya'da* ***Hebat*** *gazetesini çıkardı. 12 Mart döneminde gözaltına alındı. Çeşitli dergi ve gazetelerde yazıları yayımlandı.* ***Türkiye Yazarlar Sendikası****'nda yöneticilik yaptı. Temmuz'da, Sıvas'ta* ***Madımak Yangını****'nı yaşadı ve* ***Aziz Nesin****'in kurtarılmasında önemli bir rol oynadı. Yirmiye yakın kitabı yayınlanan Kaleli, Semah Kültür ve Araştırma Vakfı Genel Başkanıdır.*

1974'te kurulan Türkiye Yazarlar Sendikası (TYS), Aziz Nesin ile birlikte birçok ünlü yazarı bizimle aynı çatı altında buluşturdu. O büyük ustanın onbeş yıllık Genel Başkanlığı süresinde ben de Yayın Kurulu ve Denetim Kurulu Başkanlıklarında bulundum ve O'nu yakından tanıma mutluluğuna eriştim.

Özellikle ilk yıllardaki bir Yazarlar Kooperatifi kurma girişimimizle ilgili çalışmalarımızda Aziz Nesin'in ne denli disiplinli ve ciddi bir insan olduğunu gördüm, şaşırdım. Şaşırdım, çünkü yazılarıyla bizleri güldüren o adamı hiç sulu görmedim. Randevu konusundaki dakikliğinden tutun, görev takibindeki ve özellikle kağıt tüketimindeki titizliğine varıncaya dek her davranışından olumlu yönde yararlandım. Ben de kağıdın her milimini olabildiğince küçük yazımla doldurur, tabii ki arka yüzünü de kullanırım.

Aziz Nesin'e göre bu bir cimrilik değil, tutumlu-

luktu. Çünkü O, Seferberlik çocuğuydu; yokluk ve yoksulluğu yaşamıştı. O nedenle tutumluluk, Nesin'de bir tutkuydu. Ama bu tutumluluğu, O'nda paylaşımcılığa dönüşmüştü; Kurduğu ***Nesin Vakfı*** bunun en güzel somut örneğiydi. Yılda onlarca yoksul, ama zeki çocukların eğitimi için tüm varlığını ve kitap telif gelirlerini harcayabiliyordu.

Aziz Nesin, TYS Başkanlığından ayrıldığı zaman;

– Başkanlığı bırakıyorum, ama sorumlu bir üye olmanın örneğini vereceğim, diyordu.

Gerçekten de Aziz Nesin, aramızdan ayrıldığı güne dek -sağlığından çok şey kaybetmesine karşın- toplumuna karşı sorumluluk duygusundan hiçbir şey kaybetmedi; hem sendikal etkinlikleimize, hem de çağrıldığı yurtiçi ve yurtdışındaki panellere, konferanslara katılmaktan geri durmadı.

İşte bu etkinliklerden birisi de, bir ila dört Temmuz 1993 arası Sıvas'ta düzenlenen Pir Sultan'ı anma şöleniydi. Etkinliği düzenleyen Pir Sultan Abdal Kültür Derneği sorumlularından yazar dostum Ali Balkız, benim aracılığımla Aziz Nesin'e ulaştı ve O'nu törene katılmaya ikna etti.

1 Temmuz günü yapılan açılış güzeldi; konuşmalar güzeldi; kitap imzalamaları güzel, saz güzel, söz güzel, şölen güzeldi. Ve dağıtılan olumsuz bir bildiri dışında her şey güzeldi.

2 Temmuz cuma günü yerel gazeteler Aziz Nesin'in konuşmasını çarpıtarak veriyor, felaket tellallığı yapıyorlardı.

...ma bizler, bunları pek önemsemiyor, Buruciye Medresesi'nde kitap imzalarımıza devam ediyorduk. Saat onikiye doğru ilk kışkırtıcılık, Aziz Nesin'e karşı ***İhlas Haber Ajansı*** muhabirince yapıldı. Orada bir saldırı olabilirdi. Ama Aziz Nesin'in koruma polisleri buna olanak vermediler. Ali Balkız ise, Aziz Nesin'i Madımak Otel'ine götürdü. Bizlerin de morallerimiz bozulmuş, imzaya ara verip yemeğe gitmiştik.

Yemek esnasında Cuma Namazı bitmiş, camilerden çıkanlar sloganlar atarak kent merkezinde toplanıyorlar ve hep beraber şöyle bağırıyorlardı:

– Sıvas Aziz Nesin'e mezar olacak!

– Cumhuriyet Sıvas'ta kuruldu, Sıvas'ta yıkılacak!

– Şeriat gelecek, zulüm bitecek!

– İslama uzanan eller kırılacak!

– Şerefsiz vali istifa!

– Mücahit Temel çok yaşa!

– Ya Allah Bismillah, geliyor Hizbullah!

Gelen sadece Hizbullah değil, Aczimendiler de Sıvas'a gelmişlerdi. Hani o garip kıyafetleri ile ellerindeki uzun asalarıyla, "Biz bu dünyaya İslam için ölmeye geldik" diyen Nurculuk Tarikatı'na mensup olan Aczimendiler!.. Rahmetli Uğur Mumcu'nun cenaze töreninde "Olay yaratabilirler" gerekçesiyle Ankara'ya sokulmayan Aczimendiler!..

Ne hikmetse bu Aczimendiler 1 Temmuz günü Malatya ve Elazığ'dan yola çıkmışlar, sözde cuma namazını kılmak üzere otobüsler dolusu Sıvas'a gelmişlerdi.

Bu gelişten Malatya valisi Saffet Arıkan Bedük'ün haberi vardı, ama önlem alması yoktu.

Türkeş'in ülkücüleri, Muhsin Yazıcıoğlu'nun ırkçı gençleri de Sıvas'taydı. Nitekim yangın aşamasında Madımak Oteli'ne bitişik olan binaya geçmek isteyen insanlara, o binada bulunan Büyük Birlik Partisi İl Merkezi'ndeki eli sopalı ırkçı gençler saldırmışlar ve kadınlara hitaben:

– Sizleri biz mi çağırdık? Geberin orospular! diyebilmişlerdi.

Refah Partili Belediye Başkanı Temel Karamollaoğlu:

– Hele şunların ruhuna bir fatiha okuyalım, diye başlayıp, kalabalığı Kültür Merkezi'ne saldırttıktan, Ozanlar Anıtı'nı yıktırdıktan sonra, "Gazanız mübarek olsun!" demiş ve gözü dönmüş militanlarını yüreklendirdiği için "Mücahit Temel" diye baş tacı edilebilmişti.

Yine Refah Partili Belediye Meclis Üyesi Cafer Erçakmak, tahrikçi olarak ön saflarda yer almış, emrindeki itfaiye erleriyle birlikte Aziz Nesin'e saldırabilmiş; sonra da örgütü aracılığıyla yurtdışına kaçabilmişti...

Evet, Sıvas'ın göbeğinde böylesine cihada kalkışanlar bastırılamamıştı.

Devletin güvenlik güçleri, kimilerine göre yetersiz ve aciz kalmışlardı; kimilerine göre de, onlara yandaş olmuşlardı.

Eylem içindeki tutumlarına bakılınca, güvenlik güçlerinin yandaş ol-

maları daha fazla görülmekteydi. Örneğin, atılan sloganlara kimi polisler de eşlik ediyorlardı. Birkaç polisin gayreti dışında genel olarak "Bırakınız yapsınlar" anlayışı vardı.

Canlı tanık olarak gözlerimin önünde bir komiser, Aziz Nesin'in kurtuluşuna yardım ederken, emrindeki bir başka polis tüm öfkesini kusarak Nesin'i yumrukluyordu.

Saldırganlar, Vilayet binasına yönelince can derdine düşen vali Ahmet Karabilgin, Tugay Komutanı Ahmet Yücetürk'ten yardım istiyor, ama istenilen yardım bir türlü gelmiyordu.

Bu da saldırganlara cesaret veriyordu. O nedenle kaldırım taşlarını Madımak Oteli'ne atabiliyorlar ve otele hapsettikleri insanları benzin dökerek yakabiliyorlardı.

Evet, 2 Temmuz 1993 cuma günü, olması gereken devlet, tam sekiz saat Sivas'ta yoktu.

O gün Sıvas'ta şeriat devleti isteyenlerin cihada kalkışları vardı.

Bunlar, şeriat kurallarına göre insanları yargılayıp hüküm verebiliyor ve kendileri gibi inanmayanları cayır cayır yakabiliyorlardı...

Kendileri gibi düşünmeyen ve kendileri gibi inanmayan bir avuç aydın insan, Madımak Oteli'nin daracık merdiven boşluğuna sıkışmış, dışarıdan atılan taşlardan korunmaya çalışıyorlardı. Hiç kimse, yanacaklarının ayırdında değildi.

Çünkü, yanmayı hak edecek kötü bir iş yapmamışlardı ki!..

Herkes, Sıvas'a dostluk ve barış için gelmişti.

Herkes, sözünü, sazını, türküsünü, folklorünü, şiirini, edebiyatını, tiyatrosunu, resmini ve heykelini taşımıştı Sıvas'a.

Herkes, Pir Sultan adına düzenlenen şenlikte elele tutuşup halay çekmeye gelmişti Sıvas'a.

Herkes, Sıvas ve Sıvaslılar bu güzelliğe layık diye gelmişti Sıvas'a.

Devlet, Kültür Bakanlığı ile destek vermiş; Valisiyle, İl Kültür Müdürlüğüyle bu şölende yer almıştı...

Anadolu kültürünün bir temel taşı olan Pir Sultan, tıpkı dünyada kabul gören Yunus Emre gibi, Banaz'dan alınıp Sıvas'a, oradan da dünyaya taşınmak istenmişti.

Bu onur, öncelikle Pir Sultanları, Aşık Veyselleri, Aşık İzzetleri,

Ozan Hasan Hüseyinleri yetiştiren Sıvaslılar'ın olmalıydı. Onlar, büyük bir coşkuyla bu tanıtım şölenine katılmalıydılar.

Katıldılar; ama yanlış yaptılar...

Hem kendi yetiştirdikleri değerleri budadılar, hem de onları sahiplenenleri katlettiler.

Saatler ilerledikçe, dışarıda sayıları artan saldırganlar, akşama dek oteli taşladılar, sloganlar attılar.

Yaşlı - genç, kadın - erkek seksen dolayında insan otel içinde ölümden uzak mızıka çaldı, şarkı söyledi, öykü, masal anlattı, sohbet ettiler... Bu arada gazeteciler ve diğer canlar telefonlarla durumu ilgililere ilettiler. Aziz Nesin, Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü ile telefon görüşmesi yaptı; "İçerdekilerin kılına zarar gelmeyecek" güvencesini aldı.

Eh, artık, ne tehlike olabilirdi ki?..

Akşama doğru üçüncü katta Aziz Nesin yalnız oturuyordu. Korumaları yoktu. Koluna girdim, sanki yukarı kat daha güvenceliymiş gibi geldi bana; merdivenlerde muhabbet yapan insanları yararak üst kata çıkarttım; ve penceresi dışarı bakmayan küçük bir odaya aldım. İçeride -sanıyorum- öykücü Lütfiye Aydın, şair Zerrin Taşpınar ve birkaç bayan arkadaş vardı; onlar yer verdiler, yatağın üzerine oturttum. Ben, kapıda nöbete durdum.

Ne denli zaman geçti bilemiyorum, ama Star televizyonu 19.30 haberlerini veriyordu ki, elektrikler kesildi, karanlığa gömüldük.

Sonra bir duman kokusu geldi aşağıdan.

Dışarıdaki arabaları yakıyorlarmış...

Sonra bir ses daha geldi içeriden:

– İnin, çıkıyoruz!

Herkes merdivene yığıldı.

– Tamam, dedik; İnönü sözünü tuttu, kurtuluyoruz.

Ben, Aziz Nesin'in koluna girdim, odadan çıktık, merdiven başına geldik.Henüz bir basamak inmeden çığlık atan insanların yukarı kaçışlarıyla karşılaştık.

Herkes panik içindeydi.

Biz, çıktığımız odaya tekrar girdik ve kapıyı örttük.

Kaçışanların çığlıkları[1] ılaklarımızda yoğunlaştıkça, duyduğumuz acı dayanılmaz oluyordu.

Ne var ki, uzun sürmedi bu çığlıklar; üç -beş dakika sonra kesildi... Katiller, amaçlarına ulaşmıştı...

Bulunduğumuz odaya duman sızıyor ve içerisi bir gaz odasına dönüşüyordu. Kapı camından baktığımda merdiven boşluğunda arada bir kızıl dilini gösteren ejderha gibi etrafı saran alevler görüyordum.

Kapı kolu, el değmeyecek denli ısınmış; cam, gacır-gucur ses veriyor, şekil değiştiriyor ve her an patlayacak oluyordu.

İçeride yoğunlaşan duman oksijenimizi tüketiyor, soluk alışlarımızı zorlaştırıyordu.

Kurtuluş yolumuz yoktu.

Bu küçük gaz odasında ölüme mahkum olmuştuk.

– Ne yapacağız? diyordu Aziz Nesin.

Ecele teslim olmuşcasına:

– Öleceğiz Abi, diyordum.

Kıvranıyorduk artık.

– Ben, böyle çirkin bir ölüm sergilemek istemiyorum, şu yatağa uzanayım, diyordu Aziz Nesin.

Yiğit Aziz Nesin, ölümün eşiğinde bile yiğitçe davranıyor, kıvrılmış korkak bir ölüm biçimini dosta-düşmana sergilemek istemiyordu.

O'nun bu yiğit söylemi beni kendime getirdi. Kulaklarımdaki çığlıkların uğultuları dağıldı. Yüreğimde Nâzım Hikmet'in dizesindeki *"Düşmana inat, bir gün daha fazla yaşamak"* isteği kabardı.

– Abi, dedim; yan odaya geçebilirsek kurtulabiliriz.

– Durmayalım, dedi Aziz Nesin

Ellerimiz ve yüzlerimiz yanmasın diye hırkalarımızla kapandık. Aziz Nesin'in elinden tutup kapıyı açtım. O an bir cehennem ateşi ve boğucu bir duman saldırısıyla karşılaştık. Hemen yan odaya kaçtık...

Bu büyük odanın camları atılan taşlarla kırılmıştı. Pencereye yanaşınca temiz havaya kavuştuk, soluklandık.

Pencereden gövdemi dışarı verip avazım çıktığı kadar bağırdım, yar-

dım istedim.

Duyan olmadı.

Aşağıdaki kalabalık, yaptıkları işten memnun, yanan otele bakıp,

– Allahu ekber! nidalarıyla sevinç çığlıkları atıyorlardı.

Ben, "İmdat!" çığlıklarımı yükselttim. Nihayet duyurabildim sesimi.

– Çatıya çıkın, oradan alalım sizi, dediler.

– Merdivenler yanıyor, çatıya çıkamayız. Bakın orada bir itfaiye arabası duruyor; o gelsin bizi alsın, diyorum.

İtfaiye arabası geliyor, merdivenini uzatıyor. Ben, Aziz Nesin'i merdivene taşıyorum, arkasından kendim merdivene geçiyorum; yavaş yavaş inmeye başlıyoruz.

İşte o an araba üzerinde bulunan tahrikçi Cafer Erçakmak, Aziz Nesin'i tanıyor, kuduz çakal gibi saldırıyor:

– Esas ölecek hayvan O, kurtarmayın O'nu!

Söz dinleyen kalabalık, homurtularla dalgalanıyor:

– Allahu ekber!..

Bizi kurtarmaya gelen itfaiye eri, söverek geri çekiliyor. Cafer Erçakmak, eline geçirdiği bir yangın kancasıyla hamle ediyor.

– İmdat, diye avazım çıktığı kadar bağırıyorum.

Birisi Cafer Erçakmak'ı kucaklayarak onun hamlesini engelliyor; eğer engellenmeseydi o hamleyle Aziz Nesin'in beynini parçalayabilirdi.

Tam ineceğimiz aşamada bir itfaiye eri, Aziz Nesin'in bileğinden yakalıyor, küfrederek aşağı savuruyor. Aziz Nesin, düşerken merdiven basamaklarından birini yakalayıp arabada asılı kalıyor. O haliyle itfaiye görevlilerinin saldırısına uğruyor, başından kanlar akmaya başlıyor.

Bir komiser, o anda Aziz Nesin'i himayesine alıyor ve polis otosuna taşıyor.

Ben de peşisıra giriyorum otoya. Ve görüyorum ki, Komiserin koruduğu Aziz Nesin'i bir başka polis dövüyor.

Yaşlı ciğeri dumanlı, yüzü - gözü kanlı, yediği yumruklardan bitkin düşmüş olan Aziz Nesin, Üniversite Acil Servis'ine yetiştirilerek kurtarılıyor.

4 Temmuz 1993 günü Ankara'da yaptığı basın toplantısında yetkilileri sorgulayan Aziz Nesin, diyordu ki:

– Eğer bu şeriatçıları durdurmazsanız, yarın bunlar, o başbakanı, kadın olduğu için saçından tutup sürütürler; o cumhurbaşkanının ise, kravatından tutup çekerler.

Yalancı çıkmıyor Aziz Nesin: Bu cankırımının üzerinden daha bir yıl geçmeden 10 Nisan 1994'de cihada kalkışan köktendinciler, İstanbul Taksim ve Ankara Kızılay'da şeriat provası yaptılar. Anıtkabir'deki 10 Kasım Ata'yı anma töreninde cumhurbaşkanının şahsında Atatürk'e saldırdılar. Keza 18 Mayıs 1996'da bu kez bizzat Cumhurbaşkanı Demirel'e silahlı saldırıda bulundular...

Ama yetkililer bu saldırıları "Münferit Meczup", yani "Bireysel Deli" hareketi olarak geçiştirdiler. Ne var ki bu bireysel deliler, PTT'de devlet memuru olarak çalışıyorlar, eczacılık diploması alıp devlet hastanesinde başeczacı olarak görev yapıyorlar, sonra da Allah adına hareket edip Cumhurbaşkanı Demirel'in kravatından çekmeye ya da O'nun canını almaya ramak kalıyorlar...

Sıvas cankırımında, Aziz Nesin'in konuşmasını "tahrik unsuru" sayıp canilerin cezalarından beşer yıl indirim yaptıranlar; Aziz Nesin'den, türbana tepkiden veya Bosna savaşı ile İsrail işbirliğinden tahrik olup insan canına kıyanlar ve Cumhurbaşkanına silahlı saldırıda bulunanlar ise "bireysel deli" sayılıp yeni delileri teşvik ediyorlar.

O bireysel deliler ki, şimdi devleti kuşatmış durumdadırlar: "Sıvas Mücahiti" Temel Karamollaoğlu şimdi parlementoda. Refah'ın ve Türkeş'in uzantıları şimdi Kültür Bakanlığı'nda, Milli Eğitim'de, Emniyet'te ve diğer devlet birimlerinde mevzi kazanmanın keyfini yaşıyorlar.

Ve acıdır ki, bu deli canilerin hepsi ruhsatlı silahlıdırlar.

Geçen yıl Avutralya'nın Sidney kentinde Sıvas cankırımını anma toplantısından sonra Aziz Nesin'in ölüm haberini aldım, sarsıldım. Orada Türkçe yayın yapan radyolarda konuştum; bir de Nesin'i anma toplantısı düzenleyip duygularımı anlattım: O'nu anlattım: O'nu anlayarak, O'nun çağdaşı olmaktan ve O'nunla yirmi yıl TYS'de beraber çalışmaktan onur duyduğumu söyledim.

Şimdi O'nun ölüm yıl dönümüne bir hafta kala Ankara'da Edebiyatçılar Derneği'nin düzenlediği iki günlük anma toplantılarında Aziz Nesin'i yaşatmak,bu ortamda oldukça anlamlı ve önemlidir.

Gittikçe gerileyen bir Türkiye'de Aziz Nesin gibi yürekli aydınlarımızın çok olmasını diliyor, O büyük insanın huzurunda saygıyla eğiliyorum.

Aydınlık ve güzel günler dileğiyle Aziz Nesin dostlarını selamlıyorum.

Aziz Nesin Aramızda... Aziz Nesin'le Güneydoğu'da

Mustafa EKMEKÇİ

Aziz Nesin, ölünceye değin, Çağdaş Gazeteciler Derneği'nin Onur Kurulu Başkanı olarak kaldı. Listede Onur Kurulu'na üye olarak göstereceğimizi söylediğim, izin istediğim zaman itiraz etti, "Yorgunum, sayrıyım" dedi, ama ısrarlarımız karşısında verilen görevi benimsedi. Benimsedikten sonra da, Onur Kurulu Başkanı olarak, bizlerle birlikte en çetin gezilere, yolculuklara katıldı.

Yıl 1992, aylardan Eylül; ÇGD Yönetim Kurulu olarak, Güneydoğu'ya gidip, oralarda inceleme yapma kararı almıştık. Aziz Nesin'in de, aramıza katılmasını istiyorduk. Hiç yüksünmedi. 11 Eylül 1992 günü uçakla Ankara'dan Diyarbakır'a gidiyorduk. Dört kişiydik. ÇGD Genel Başkanı olduğum için dört kişinin başı ben oluyordum. ÇGD Genel Yönetim Kurulu üyesi Özgür Gündem gazetesi Ankara Temsilcisi Veli Özdemir'le, TGS (Türkiye Gazeteciler Sendikası) Ankara Şubesi Yönetim Kurulu üyesi Esin Yıldırım, ÇGD Onur Kurulu Başkanı Aziz Nesin'den oluşmaktaydı, tüm gezi ekibimiz. Esin Yıldırım, Anadolu Ajansı'nda çalışmaktaydı. Ajansta çalıştığı için, tüm geziye katılamayacağını bildirip, Diyarbakır'dan Ankara'ya geri döndü. Üç kişi kalmıştık. Diyarbakır'a varır varmaz, ilk olarak Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nin OHAL (Olağanüstü Hal Valisi) Ünal Erkan'la görüşüp, bölgedeki olaylar hakkında bilgi almak istedik. Aziz Nesin, OHAL Bölge Valisi'nin odasına girerken, beni öne itiyor:

– Sen başkansın, sen önden yürü! diyordu. Ama, gittiğimiz yerlerde, kapıları sanki Aziz Nesin, o görünmez gücüyle açıyordu.

Ünal Erkan'la konuşmamız ilginçti. Ben, daha çok klasik diyebileceğim biçimde, biçemde kısa

Mustafa Ekmekçi; *gazeteci. 1924'te Konya'da doğdu. Konya Lisesi'ni bitirdi, bir süre Ankara Hukuk Fakültesi'ne devam etti. 1951 yılında gazeciliğe başladı. Değişik gazetelerde çalıştıktan sora, Behice Boran ve Sadun Aren'le birlikte* ***Tüm*** *gazetesini çıkardı. 12 Mart döneminde* ***Yeni Ortam*** *gazetesinde yazdığı "muhalif" yazılarla tanındı. 1964 ve 1974 yıllarında Türk Dil Kurumu gazetecilik ödüllerini aldı. Uzun yıllardır* ***Cumhuriyet*** *gazetesinde köşe yazarlığı yapıyor.* ***Gün Ola*** *(iki cilt),* ***Kılçıklı Balıklar, Uyanın Hey, Tilkiyle Kuyruğu, Domuzuna Yazılar*** *ve* ***Çarıklıklılar*** *kitap olarak yayımlanmış yapıtlarıdır.*

konuşmalar yapıp, sözü Aziz Nesin ustamıza bırakıyordum. Zaten bizlerle görüşmeyi kabul eden herkes de, bizleri değil Aziz Nesin'i merak ediyordu.

OHAL Valisi Ünal Erkan'la konuşurken, bölgede görev yapan gazetecilerle görüşüp, orada öldürülen gazetecilerin yakınlarını ziyaret ettiğimizi söyledim. Gazetecilerin haklarını sonuna değin arayacaktık. Şunları da söyledim özetle.

– Kürt ve Türk halkı olarak birlikte yaşamanın yollarını bulmalıyız. Kürt halkının kimliği ve hakları tanınmalıdır. Kürt halkı insanca yaşamalıdır. Ancak, insanca yaşamıyor. Bu ülke Türklerin ve Kürtlerindir. Irkçılığa, şovenliğe karşıyım. Kürtler, Türkler oyuna gelmemelidir. Bu halklara bu acıları çektirmeye kimsenin hakkı yok.

Aziz Nesin'in Ünal Erkan'ın yanındayken yaptığı konuşma ilginçti. Ünal Erkan, "Güneydoğu" derken, Aziz Nesin, "Kürdistan" diyordu. Aziz Nesin, "Türkler kendilerini Kürtler yerine Kürtler de Türkler yerine koymadıkça, birlikte yaşayamazlar." diyordu. Aziz Nesin, şöyle diyordu:

– Bu iş Türk ve Kürt sorunu değil, onun ötesinde bir şey gibi geliyor bana. ABD her şeye karışıyor. Buralara daha fazla karışıyor. Kürt sorununun çözümü oldukça karışık. Bu konuyla ilgili geniş kapsamlı bir kurultay düzenlenmeli. Bunun düzenlenmesi için girişimde bulunacağım. Bu kurultayda her şey tartışılmalı. Bağımsız Kürdistan düşüncesi bile tartışılmalıdır. Sorun tartışılmadıkça daha da kötüye gider ve gidiyor. Türkler ellerinden geldiğince soruna Kürt gibi yanaşmalıdırlar. Kürtler ve Türkler gibi. ABD'yi, Avrupa'yı yok sayarak bu iş çözülemez.

Diyarbakır'a giderken pijama almayı unutmuştum. Aziz Nesin:

– Ne yapacaksın pijamayı? diyordu, bu sıcakta pijama mı giyilir? Ben hiç pijama giymem...

Diyarbakır'da Demir Otel'de kaldık. Aziz Nesin'le yola çıkmamız, büyük şanstı. Açılması güç bütün kapılar ardına değin açılıveriyordu. Diyarbakır'a inince biraz ofladı pufladı, sıcağa hiç gelemiyordu. Ben arada bir:

– Hava oldukça serin! dedikçe; o:

– Aaa serin, serin; dikkat et üşüteceksin! yanıtını veriyordu.

Bölge Valisi Ünal Erkan, ortalığı güllük gülistanlık gösteriyordu.

– Kürtçe mi? herkes konuşuyordu; yasaklayan yoktu ki. Kürtçe TV yayını da yapılabilirdi. Biz ertesi günü, trafik polislerinin, Kürtçe şarkı, türkü kasetlerini bulunca kırdıklarını öğrenecektik.

Gece yarısından sonra, hatta daha önce Diyarbakır'da yaşam bitiyor. *Özgür Gündem* gazetesinden Semra Kardeşoğlu'nun, kısa bir süre önce, akşam yoldan polislerce alınıp götürüldüğünü, gece 02.30'a dek bekletildiğini kendi ağzından dinliyordum.

Ertesi sabah, Diyarbakır - Mardin - Nusaybin - Cizre üzerinden Şırnak'a geçtik. Cizre'ye dönüp Kadoğlu Oteli'nde yattık. Gazeteciler nerelerde öldürülmüşlerse oralara uğramaya çalışıyor, yakınlarına başsağlığı diliyorduk. İlginç bir olayla karşılaştık: Öldürülen gazetecilerden *2000'e Doğru*'nun muhabiri Halit Güngen'in iki kardeşi Aziz Nesin'in Çatalca'daki "Nesin Vakfı"nda okuyorlarmış. Çocuklardan birinin adı Süleyman, öbürünün Mesut. Aziz Nesin, yolboyu Güneydoğu'nun gerçeklerini görünce:

– Ne iyi etmişiz de o çocukları Vakfa almışız, kurtulmuş çocuklar! diye mırıldanıyordu.

Nusaybin'den başlayarak sıkı bir denetlemeye tutulduk. Ceplerimizde basın kartları varken, böyle olursa vay Kürdün başına geleceğe. Abdullah Öcalan, Kürtlüğünden mi, neyinden yararlanarak Kürt çocukları arasında yandaşlar bulmuş olabilirdi? Doğruydu, bulmuştu. Bu, Kürtleri TC'ye düşman etmeye değin götürmüştü. Bu giderek, askeri, yalnız PKK ile değil, Kürt yurttaşlarla da karşı karşıya getirmişti. Şırnak'taki olayların gerçeği de, bunun altında yatmaktaydı. 15 Eylül günlü *Cumhuriyet*'te, bu anlattıklarımı üç aşağı beş yukarı, yayımladım da...

Şırnak'ta arabayla dolaşırken, yıkılmış, kurşunlanmış evlerin damlarından, pencerelerinden bakan Kürt kızlarının yüzlerini, bakışlarını bir türlü unutamıyordum. Şırnak'tan on kilometre uzaklaştık, uzaklaşmadık, yanımızdan Şırnak'a doğru giden bir araba geçti. Tam yanımızdan geçerken bir silah sesi duyduk. Aziz Nesin lastik patladı sanmış. Silah ters yöne, boşluğa doğru atılmıştı. Aziz Nesin:

– Yahu bizim tarafa atsa vurulacaktık! dedi.

Arabada geçerken silahı atan kimdi?

– Bize "Hoş geldiniz!" diyorlar diye espri yaptık. Aziz Nesin, ikide bir:

– Yahu Ekmekçi, hani biz çelik don alacaktık, ne oldu? diye takılıyordu. Kaç gündür buradayız, hala öldürmediler! diye ekliyordu.

PKK'nin başı APO, Şırnaklılara iletisini Kürtçe bildirmiş. Ama, Şırnaklılar APO'nun Kürtçesini anlamıyorlarmış; değişikmiş.

Diyarbakır'dan ayrılırken, Demir Otel'de Aziz Nesin, Veli Özdemir, üçümüz ÇGD adına bir basın toplantısı düzenlemiştik. ÇGD Onur Kurulu Başkanı Aziz Nesin, bir soruyu yanıtlarken, "Kürt sorunu" ile ilgili kişisel görüşlerini de açıkladı. Gazeteci Aziz Nesin'e şu soruyu yöneltmişti:

– Apo ile görüşmek için size bir öneri gelse, görüşür müsünüz?

– "Ben halkla görüşmeyi tercih ederim. Gazeteci olsaydım sevinerek giderdim, ama gazeteci değilim. Ben, "Kürt sorunu" konusunda düşüncelerimi, düzenlenecek bir kurultayda açıklamak istiyorum. Ve o kurultayda, şimdi burda konuşan başkanımız Ekmekçi gibi düşünenler de konuşmalı, ters düşünenler de konuşmalı. Konuyu derinlemesine irdelemeliyiz. Bu hem Kürt halkına hem Türk halkına yararlı olur. Karşı düşünceler ortaya çıkmalı, özgürce çıkmalı. Hani, "saydamlık, saydamlık" deniyor, Kürt konusunda saydamlık yok. Ben Apo'yla niçin konuşacağım? Gazeteci değilim. Güncel haberalma, benim sorunum, benim işim değil. Ben daha derinlemesine bir şey düşünüyorum. Apo yanlısı insanlar o toplantıya gelmeli; her türlü düşünce ortaya çıkmalı belki buradan bir sonuç raporu, tutanağı çıkaramayız ve çıkması da doğru olmaz. Çünkü bu sorunları tek çözüme bağlamak doğru değil. Değişik düşünceler... Örneğin, Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti'ndeki konuşmamız sırasında bir arkadaşımız çok önemli şey söyledi. Üzerinde durmak gerekiyor. Bir de Hürriyet'te (Sedat Ergin'in yazısı) vardı. Bu iş Türk ve Kürt sorunu değil, onun ötesinde bir sorun gibi geliyor bana, inanıyorum ki öyle...

Amerika buraya karışmıyor, demek çok yanlış olur. Amerika her şeye karışır, buraya daha çok karışır tabii. Bu sorun yalnız Türkiye Kürtleri sorunu değil. Irak Kürtleri sorunu, Iran Kürtleri sorunu gibi çok karışık; çözümü kolay olmayan, ama her türlü olasılığın açıkça konuşulduğu bir toplantı gerekiyor bence. Orada, Ekmekçi arkadaşımızın söylediği şeyler savunulmalı, aksi de savunulmalı. Örneğin, bağımsız Kürdistan tartışılabilmelidir orda; tabii yasalar çerçevesinde. Yasaları eleştirebiliriz, ama yasaları bozamayız. Bozmamak koşuluyla her şeyi konuşmalıyız. Her şey konuşulmazsa, bu daha da kötüye gidebilir. Aydın kişiler için

söylüyorum, Kürtler elden gelebildiğince Türk olarak, Türkler elden gelebildiğince Kürt olarak bu soruna yaklaşmaları gerekir. Tamamen Kürt, Türk olarak konuşamaz; Türk de Kürt olarak konuşamaz, ama elinden geldiğince, karşı tarafın çıkarlarını hesaba katarak konuşmak gerekiyor. Yine kesin çözümü bulamayız, ama o zaman belki kesin çözüme doğru yol alabiliriz. Burada, yalnız Amerika değil, Almanların, Fransa'nın çıkarları nedir? Yani bunlar, Fransa, Amerika, Almanya insani açıdan mı yaklaşıyorlar bu sorunlara? Bu sorunları böylesine irdelersek belki gerçeğe daha çok yaklaşabiliriz, öyle diyorum. Burada aşırı Kürtçüler de, ılımlı Kürtçüler de konuşabilmeli, aşırı Türkçüler de, ılımlı Türkçüler de, liberaller de, hepsi konuşabilmeli. Bir sonuç çıkmamalı. Çünkü bir sonuç çıkması en büyük yanlış olacak. Örneğin, bunlardan Amerika'yı dışlayarak, Amerika'yı, Fransa'yı yok sayarak bu iş çözülemez. O zaman kendi kendimizi kandırmış oluruz. Tabii belli parmaklarını böyle uzatmışlar gözüküyor. Eski Amerika büyükelçisi, her yerde her işte parmağı olan Morton Abramowitz, durup dururken Kürt sorunu ile ilgilenmez. Bir sorun var ortada. O zaman çok dikkatli olmak gerekiyor. Dikkatli olurken de, kendi yanımızı tutarak dikkatli olmak değil, gerçekten insan olarak ortaya çıkabiliyor muyuz? Bu çok zor bir şeydir, ama çok önemlidir. O kadar zor ki, bir insanın kendi saçlarından tutup, kendini havaya kaldırması kadar zor bir iştir. Bunu yapabilirsek eğer, bunu yapmamız da zor, çünkü gerek Kürt halkı, gerek Türk halkı, geri bıraktırılmış Üçüncü Dünya halkıdır. Yani, bu işi yapmaya çok yatkın insanlar değiliz. Buna karşın yine bunu yapmaya çalışmalıyız, çünkü çok daha açık konuşmam gerekirse, Türk askerinin Kürtleri öldürmesi, Kürt halkının Türk askerini veya Türkleri öldürmesi, karşılıklı öldürmeleri, ortadan kalkması zor bir olaydır. Ayrıca kendi açılarından haklıdırlar. Bir ülke, bağımsızlık istiyorsa, bu bağımsızlığın sonucunun ne olduğu bilinmeden, bilinmez zaten, bilinmeden, bir taraftan bir tarafı suçlamak çok zor bir şeydir. Türk askerinin burada arkadaşı ölüyor ya da subayın kardeşi ölüyor; göz önünde oluyor bu. Bu hale gelince iş, buna "Seveceksin Kürdü!" diyemezsin. Tam tersine, Kürdün de kardeşi ölüyor, karısı ölüyor çocuğu ölüyor, "Sen de Türkü seveceksin, Türk askerini seveceksin!" denilemez. Bunun çözümünü bulmak gerekiyor. Eğer bu çözümsüzse, bu çözümsüzlüğü ortaya koymak da bir çözümdür. Ama bunu açıkça ve yüreklice söylemek gerekiyor...

Cumhuriyet, 17.9.1992

KÜRT KADINI NEDEN TÜRKÇE BİLMEZ?

Aziz Nesin, "Kürt Sorununun Çözümü" ile ilgili açıklamalarını sürdürüyordu. Şöyle diyordu Aziz Usta:

"Tabii ben, hiçbir zaman, Türk şovenizmini de, Kürt şovenizmini de kabul etmiyorum. Çünkü biz yıllarca, Türk şovenizmiyle savaşım verdik, ama şimdi görüyorum ki, ayrıca haklı bularak da görüyorum ki, çünkü, yılların verdiği ezikliğin tepkisi olarak da, Kürt şovenizmi başlamıştır. Benim düşüncem bu tabii, kurultayda başka düşünce de çıkabilir. Bu kurultayın zorunlu olduğuna inanıyorum; açıkça, yüreklice, içtenlikle konuşmalıyız. Ya da, siz benim konuşmamı örneğin beğenmeye bilirsiniz ya da ben sizinkini beğenmeyebilirim, buna dayanmalıyız.

Bakın, ekonomik sorunlar da var; yalnız siyasal sorun değil Kürt sorunu. Örneğin şöyle bir şey var; Kürtler bunu çok söylüyorlar, her yerde, hele yurtdışında daha cesur oluyorlar; Kürdün yurtdışında daha cesur olması tuhaf. Diyor ki, her yerde, bana soruyorlar, söylüyorlar:

'Her milletin kendi kaderini kendinin tayin etmesine razı değil misiniz? diyorlar. Şimdi, 'Razı değilim!' desem, yanlış söylemiş olurum, 'Razıyım!' desem de yanlış. Öyle açmaza getiriyorlar ki, gayet kurnazca, ki buna inanmışlar kendileri; şimdi böyle insana kırksoru sorarak, kırkıncı soruda kendi istediğiniz yere getirebilirsiniz, her konuda. Hırsızlık, ahlaksızlık, orospuluk, kaçakçılık... Sonunda adam, kırkıncı soruy yanıt verdiği zaman, kaçakçı olduğunun farkına varır yada kaçakçı olur. Şimdi, soyut olarak aldığımız zaman, 'Her millet kendi kaderini tayinde haklıdır, dediğimiz zaman, ne sonuç çıkıyor biliyor musunuz? Ikinci soru çıkıyor, üçüncü soru çıkıyor, öyle bir yere sıkıştırılırsınız ki, o zaman siz 'bağımsız' olacağım derken 'bağımlı' olursunuz. Bu önemli, bunları düşünmek gerekiyor. Acaba bu sorunun arkasından, ikinci soru ne gelebilir? Üçüncü soru ne gelebilir? Ve ben nereye doğru, bilmeden kayabilirim? Acaba... Daha açık konuşayım, ama bu açık konuşmam, Türkleri savunayım, kendimi savunayım diye değil, gerçekten ben hayatım boyunca, bütün hükümetlere karşı bir yazarım ve bir yazarın da böyle olmasından yanayım, bu 'bağımsızlık' savaşını, başka bir bağımsızlığa götürüyor mu, götürmüyor mu? Bunu gerçekten çok düşünmeniz gerekiyor. Kesinlikle, Türk egemenliğini savunmak için söylemiyorum, bugün dünyada bağımsız kaç devlet var, hesaba katın, 600 yıllık Türkiye Cumhuriyeti, bugün ben inanıyorum ki, Valiye de (Bölge Valisi Ünal Erkan) aynen söyledim, bağımsız değildir. Ordusu da bağımsız değil, maliyesi de bağımsız değil, hiçbir şeyi bağımsız değil. Peki, 'Kürdistan nasıl bağımsız olabilecek?' diye dü-

şünüyorum. Yani, bugünü düşünmekten çok, yarını düşünerek daha bir, 'acaba yol bulunabilir mi?' diye düşünmek zorundayım. Yolu olmayan... İşte, bu kadar sarsılmış, marsılmış, ama bu Kürt halkı bağımsız olduğu zaman bağımsız mı olur, yoksa bugün olduğu bağımlılıktan daha büyük bağımlılık mı olur?

Ayrıca Kürtler... Bakın, çok ilginç bir şey, Kürt kadını, Türkçe bilmiyor. Ve bilmek de istemiyor. Erkek de bilmek istemiyor; bir tepki olarak bilmek istemiyor. Ama zorunlu olarak askere geliyor, yaşamın içerisinde, Türkçeyi öğreniyor; öğrenmek zorunda. Kadınlar, 'Öğrenmek istemiyoruz!' diyorlar. Şimdi burada çok ilginç bir şey var: Kürtler bize, Rumlardan, Ermenilerden çok yakın, daha yakın. Ama Ege'den, Istanbul'dan, Anadolu'nun başka yerlerinden kendi memleketlerine giden, gönderilen Rumlar ve Ermeniler, hepsi Türkçe bilirler. Hâlâ bugün çocukları bile Türkçe konuşurlar. Peki, nasıl oluyor, bize bu denli yakın olan Kürtler Türkçe bilmiyorlar da, bilmek istemiyorlar da, bize o denli uzak olan Ermeniler, Rumlar nasıl biliyorlar?

Çünkü biz orasını hiçbir zaman Türkiye saymamışız. Saysak iyi mi olurdu? Saysak iyi mi olurdu başka. Kürt kadını kendiliğinden Türkçeyi öğrenmeliydi. Ama o yakınlık kurulamamış ki. Oraya yalnız devlet memuru gelmiş, o da, 'ne zaman döneceğim geriye?' diye. Yıllardan beri bu böyle. Osmanlı zamanından beri...

Cumhuriyet, 20.9.1992

SOLUK KESEN ANLAR...

Diyarbakır'daki Demir Otel dört yıldızlıydı, havuzu vardı; ama bizde mayo yoktu. Aziz Nesin'de de yoktu. Veli Özdemir'de de. Yılların gazetecisi Ziya Aksoy, havaalanından gelirken:

– Mayo kolay! diyordu, otelin karşısında süpermarket var, oradan alırız, orada vardır...

– İner inmez, oraya baktık; yoktu.

– İsterseniz, şort var! dediler, su geçirmez...

Aziz Nesin:

– Ha, bak bu iyi! dedi, şort al...

Almadık, çıktık.

–Mayoyu Japon Pazarı'nda bulursunuz! diyorlardı...

Aziz Nesin:

– Donla gir! diyordu. Hem, ben havuza girmem!

– Neden Aziz Bey?

– Havuz çişlidir de ondan. Ben ne zaman havuza girmek istesem çişim gelir! Onun için girmem! Çatalca'da bir havuz yaptırmayı düşünüyoruz. Ama, havuzun tam karşısına bir de tuvalet yaptıracağım. Ama, bunları bu yıl yapamayız; daha sonra...

Biliyorum, *Cumhuriyet* okurları her şeyin içyüzünü ıcığı cıcığına dek anlatmamızı beklerler, isterler. Bu onların hakkı, yazmak da bizlerin görevi. İçimizden yazmak gelmemişse, bunu da satır arasında anlatma olanağı vardır. Satır arası okuru azıcık yorar ama, olsun; önemli. Soluk kesen olaylar da olursa, satırarası tadından yenmez! Bir bir yazacağım...

Arabamız ilkin Nusaybin girişinde durdurulmuştu; bakalım nereye gidiyorduk? Gelen sivil görevliye kimlikleri verdik; ÇGD Yönetim Kurulu Üyesi Veli Özdemir de birlikte gitti. Veli az sonra geldi:

– Mustafa abi, seni istiyorlar! dedi. Polislerin dertleri varmış, anlatacaklarmış. Aziz Bey, arabada kaldı, ben gittim; Polisler dertliydiler, buradaki görev süreleri iki yıldı, oysa dört yıla çıkarılıyordu. Her polisin kafasından bir ses çıkıyordu; biri:

– Ben iki yıl askerlik yaptım, dört yılda burada mı yapacağım, dedi; ben ne zaman evlenip bir yuva kuracağım?

– İstihkaklarımız verilmiyor, elbise, ayakkabı verilmiyor. 24 saat görev yapıyoruz; temizlik, şu bu yok diyordu bir başkası.

– Bize burada kiralık ev vermiyorlar, otelde kalıyoruz dedi; biri de.

– Bunları yazın, diyorlardı. Bir yandan da telsizle Nusaybin'e araba plakamızı veriyorlar; konuşuyorlardı. Biri;

– Nusaybin'den geçip gideceklermiş. Kaymakama gidip bir kahvesini içerler belki... dedi.

– Yok, dedim, biz kaymakama filan gitmeyeceğiz! Kahve içmeyeceğiz! Yalnız Nusaybın'den geçip gideceğiz.

Nusaybin'in içinden geçmemize izin çıktı. Cizre'ye otuz kilometre kala sağda tanklar, panzerler, üstlerinde askerler... Tam bir savaş havası.

Cizre'de Kadıoğlu Oteli'ne indik. Oraya eşyalarımızı bırakıp, Şırnak'a geçeceğiz. Yatak çarşaflarına baktım, griye çalmış. Yeni yıkananlardan getireceklermiş. Çarşaflar ıslakmış. Kurumasını bekliyorlarmış. "Yastık çarşaf yerine havlumu sererim!" dedim içimden. Şırnak'a yola çıktık. Akşama Cizre'ye döneceğiz; geceye kalmasak...

Şırnak'ta Tugay Komutanı Tuğgeneral Mete Sayar'la görüşmek istiyoruz, amacımız bu. Bekleşen başka gazeteciler de var; onlar TBMM Başkanı Cindoruk'u bekliyorlar. Mete Sayar'la görüşebilirlerse iyi olacak, ama umutlu değiller. Çünkü Mete Sayar, şimdiye dek hiçbir gazeteciyle konuşmamış. Bir kurmay binbaşı basın kartlarımızı alıp gittikten on dakika sonra döndü. O da şaşırmış gibiydi; bize:

– Komutan sizleri bekliyor! dedi. Bir askeri araca bindirildik. Çağdaş Gazeteciler yöneticileri olarak Şırnak Tugay Komutanı Mete Sayar'a gidiyoruz. Bizi ayakta karşıladı. Aziz Nesin'e:

– Babam sizin kitaplarınızı okurdu! dedi.

Mete Sayar, bizimle 1.5 saat konuştu; inançlı bir Müslüman, dürüst bir asker! (Bir ara cebinden Kur'an da çıkardı; domuz eti ne yemez herhalde!)

Yaptığı işin doğru olup olmadığına gelince, bu politika, politikacıları ilgilendirir. Algıladığımız izlenim şu: Eğer Şırnak'a, sarı-yeşil-kırmızı PKK bayrağı asılsaydı, Mete Sayar, kesinlikle canına kıyardı! Bunu söyledi de. Bu, onun kötü bir kişi değil, kötü bir politikanın uygulayıcısı olduğunu gösterir! Aziz Nesin, bir ara Komutan Mete Sayar'a şunları söyledi.

"En kötü propagandalardan biri, 'Ne Mutlu Türküm Diyene!' sözüdür. Bu söz çok doğru bir sözdür ama, zamanında doğru sözdür. Bugün artık bu sözü yollara, dağlara yazmanın bütün doğu bölgesinde, anlamı yoktur. Azınlık okullarına yazıyorlar, Istanbul'da, Izmir'de, bir de dağlara yazıyorlar. Yani, yabancı olanı, Türk olmayanı, Türk yapmak için 'Ne Mutlu Türküm Diyene!' Bu sözün doğruluğu, söylendiği zamanki yıllara aittir. Bunu niçin söylemiştir Atatürk? Çok ezik bir ulustur Türk ulusu, ekonomik olarak, siyasal olarak, her yönden eziktir, bu eziklikten kurtarmak için 'Ne Mutlu Türküm Diyene!' diye övünç vermiştir. Ama, bugün bu sözün geçerliliği yoktur. Bunu dağlara, bayırlara yazmak, Kürtlere, 'Sen Kürtsün!' demektir. 'Ne Mutlu Kürdüm Diyene!' demektir. Bu çok yanlıştır."

Aziz Nesin, bunları söylerken, Mete Sayar'la birlikte, Şırnak Valisi Mustafa Malay, Şırnak Emniyet Müdürü ve Şırnak Belediye Başkanı Ahmet Hamdi Yıldırım da vardı... Yanıt vermediler, sessizce dinlediler...

Cumhuriyet, 22.9.1992

KANLI LOKMALAR...

Şırnak'tan ayrılırken edindiğim izlenim şu: Şırnak'ta ilk saldıran Kürtler! Bunda kuşku yok. Ancak kimi 15 PKK'li, kimi 200, kimi 500 PKK'li diyor; bunun hangisinin doğru olduğunu bilmek çoğunlugu PKK eğilimli; bunu belli etmiyor. Sayı ne olursa olsun; Şırnak'ın çoğunluğu saldırıya geçmiş ya da geçmek üzere. Bunun karşısında, Kürtler haksız, Türkler haklı bulabilir, askerler ateş etmek zorunda kalmışlar! Ancak Şırnak'ın binalarının oturulmaz durumda olmasının asıl sorumluları askerler, jandarmalar!.. Yerlerde yüzlerce mermiyi gözlerimizle gördük, on binlerce mermi duvarları delik deşik etmişti. İki mermiyi de Aziz Nesin aldı...

Şırnak'tan döndükten sonra Siirt yöresinden bir subay telefon etti; sesi ağlamaklıydı; şöyle diyordu:

"Ben sizleri yıllardır okurum; buradaki gerçekleri yazın; burada yaralı erlerin çoğu, kan kaybından ölüyor: Yaralılar için helikopter kaldırmıyorlar! Buna karşılık Batman'da köpek almak için helikopter kaldırıyorlar! Ben buraya Batı'dan en büyük ilimizden geldim; gelirken beni şehit cenazesine gönderdiler! Bir eğitimden geçmedik; biz burada, piyadeye destek için bulunuyoruz, çadırlarda kalıyoruz. Kışın çadırda kalınır mı? Erler, donarak ölecekler. Dağ başındayız. Kasabaya indiğimizde sivil giyiniyoruz. Karşılaştığımız çocuklar, "Boyayalım mı asker abi", "Çay ister misin asker abi" diyorlar, nereden biliyorlar? Kim PKK'li kim değil, belli değil! Lütfen bunları yazın. Ölenler erler; astsubaylar, asteğmenler!"

Oralarda, "Bir erin değeri 300 bin lira" diyorlarmış; şehit cenazesi köyüne 300 bin liraya gidiyormuş da ondan. İnterstar'da yayımlanan PKK'nin abartmalı karakol cinayetlerini izleyenler, acı acı düşünmüşlerdir.

Artık, Türk olsun, Kürt olsun kanlı lokma yedirmeyelim insanlarımıza, çocuklarımıza!

Şırnak'ta karşılaştığımız TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk, izlenimlerini anlatırken özetle şöyle diyordu:

"Ben gerekçelere bakmadan şunu söyledim orada; kim yaptı, kim etti önemli

değil, sonuç var ortada. Harap olmuş bir şehir; bu şehri devlet, felakete uğramış diğer şehirlere göre devlet standardı içinde onarmak zorunda. Çukurca'da o kadar hasar yok ama, onu da ne varsa onaracaktır. Çünkü devlet, memurlarının yaptığı kusurlardan sorumludur. Yahut, onu da bıraksanız, devlet felakete uğramış her bölgeye, afet bölgesine yardım ediyor gibi buraya da edecektir. İkincisi orada olağanüstü hal koşulları vardır. Silahlı bir kalkışma da vardır. Devlet bastırırken yasaların ve diğer normların kullanılmasında uluslararası kurallarla kendisine verilmiş hakları kullanacaktır."

Bu yazılar sürerken İlhami Soysal trafik cinayetinde, Musa Anter, kurşun yağmuru altında öldüler. İkisinin de benzer bir yönleri var; yıllarca ikisi de işkencelerde kanlı lokma yediler! Musa Anter'i, yazılarından tanırdım. İlhami Soysal, arkadaşım, yoldaşımdı. 1961'de *Milliyet*'e girdiğimde *Milliyet*'in Ankara Bürosu Şefiydi. Biz, İlhami Soysal'a "Şef" derdik; şef aşağı, şef yukarı! Son zamanlarda da İstanbul'u ya da Ören'deki telefonunu arasam, telefona çıkan eşi Bahriye Soysal, hal hatırdan sonra:

– Şefi istiyorsun, dur vereyim der. İlhami, o dönem *Milliyet*'te çalışan bizler için hep "Şef" kaldı!

12 Mart işkencelerinden geçip çıkmıştı. O zaman, *'Yeni Ortam'*da Ankara Temsilcisiydim; *"Ankara Notları"* o zaman başladı. Kemal Bisalman'la konuştuk, gazetenin sahibiydi. Uğur Mumcu, Oya Baydar, Ali Sirmen yazıyorlardı. İlhami'nin de yazmasını istiyorduk. İlhami'nin arabasıyla, baş başa iki buçuk saat Ankara'da tur attık. Ben İlhami'nin yazması için yalvarıyordum. İlhami, ı-ıh diyordu; öyle işkence görmüştü ki eline kalem almak istemiyordu. O konuşuyordu:

– Ne yazacağım diyordu. Kimi eleştireceğim? Yazı yazmak için önce insanın onuru olması gerekir. Ben, bana yapılanlardan dolayı, insanlığımdan utanıyorum!

Anlatıyordu, kendisine yapılanların bir bölümünü. Yatağında ayakları zincirli yatıyordu. Helaya gitmek istediğinde, ayaklarındaki zinciri çözmeden götürüyorlardı. Tuvaletini yaparken pislikler zincirlere bulşıyor, o pislikle, getirip yatağına uzatıyorlardı!

– 'Yazamam' diyordu, gördüğüm işkencelerden sonra elime kalem alamam; insanlığımdan utanıyorum!

– Şef, sen niye utanıyorsun? Sana bunu yapanlar utansın! Bunlarda senin utanacağın hiçbir şey yok. Ne olur yaz!

– Ne yazayım?

– Ne istersen yaz! İşkenceler sürüyor, gençler cezaevlerinde, darağaçlarında; gelecek güzel için yazmak zorundayız. Bak, hepiniz içerdeydiniz; Doğan, Mümtaz, İlhan, sen; beni tek başıma bırktınız! Uğur askerden geldi, yazıyor, Oya yazıyor, sende yaz! Yazmalısın, bu görevin...

İki buçuk saatlik araba turu, yalvarma sonunda; yazması gerektiğine inandırmıştım.

– Peki yazacağım!

– Yaşa Şef!

O başlarken ben de "Hoş Geldin İlhami Soysal" diye bir yazı yazdım. *Milliyet*'e nasıl girdiğimi, İlhami Soysal'ın beni nasıl sevdiğini filan anlatıyordum. *Milliyet*'in Genel Yayın Yönetmeni Abdi İpekçi telefon etti, yazıda adı geçmediği için alınmıştı; takılıyordu:

– Ekmekçi, sana gücendim!

– Neden Abdi Bey?

– İlhami'ye "Hoşgeldin" derken bize "boş gittin" demişsin!

– Nasıl olur Abdi Bey, ben sizi unutur muyum? dediysem de, ı-ıh... Gönlünü zor aldım.

Cumhuriyet, 24.9.1992

20 EYLÜL - ANTER ÖLDÜRÜLDÜ...

Özgür Gündem Yazarı Musa Anter öldürüldü.

ÇGD, olayı kınadı. Genel Yönetim Kurulu olağanüstü toplanarak bir bildiri yayımlanmasını kararlaştırdı.

20 EYLÜL - İLHAMİ AĞABEYİ KAYBETTİK...

İlhami Soysal trafik kazasında öldü.

Gezimizin sonuna geliyorduk; ancak, Diyarbakır'a dönmeden Batman'a da geçebilir miydik? Aziz Nesin:

– Sen beni öldüreceksin! dedi.

– Aman Aziz Bey, neden sizi öldürelim?

– Evet, öldüreceksin. Bu kadar geziden sonra, bir de Batma'nı çıkardın ortaya.

Batman yolu tekin değildi, biliyordum. Batman'a gitmedik, fakat ertesi günü öğrendim. Mesut Yılmaz'ı karşılamaya gelen bir grup ANAP'lının yolu kesilmiş, iki kişi öldürülmüş. Biz gitmemekle canımızı kurtarmışız.

Aziz Nesin'siz Türkiye

Hüseyin ATABAŞ

Türkiye'nin yirminci yüzyılda dünyaya armağan ettiği birkaç sanat adamından biridir Aziz Nesin. Her sanatçı gibi o da devlet erki ile çatışma içindeydi. Ama bunda yadırganacak bir durum yok. Çünkü devlet yapısı her zaman tutucu, sanatçılar ve bilim adamları ilericidir. *"Sanatçı, var olan kurulu düzeni beğenmez. Sürekli olarak, kurulu düzenle çatışma halindedir. Bütün büyük sanat yapıtları bu çatışmadan doğmuştur. Sanatçı, içinde, gelecek iyi, güzel günlerin çekirdeğini taşıyan kişidir." (A.Nesin, Tanin, 24 Mart 1961)* Bu nedenle devlet - sanatçı karşıtlığı doğal bir durumdur. Sanatçıların yurtsever olmalarına karşın, yeniliğe ve değişmeye/değiştirmeye sonuna dek açık oluşları nedeniyle, ülke yönetimini elinden kaçırmak istemeyenlerce hasım bilinirler. Susturulmaları için her türlü yasal ve yasa dışı yola başvurulur.

Gerçi bugün değilse bile yarın, insanlar söyledikleri ve yazdıkarı için suçlu sandalyasına oturtulamayacaklar. Ne ki, içine girdiğimiz tüketim toplumunda, yani anamalcı düzende kötücüllerin sesi -medyanın desteğini de arkasına alarak- aydınlıkçıların sesini boğmaya çalışacak. İşte bu durumu gören Aziz Nesin'in tüm çabası, bugünün ve geleceğin insanlarına bir avuç aydınlık taşıma uğraşından başka bir şey değildi.

Yetmiş beşinci yaşını kutlamak üzere Ankara'da kendisi için yapılan bir toplantıda şöyle diyordu Aziz Nesin: *"Beni yetiştiren bu ülkeye borcumu ödeyebilmem için beşyüz yıl daha yaşamam gerek."* Aynı konuşmasında emperyalizm tehlikesine de dikkat çekerek; *"Şu anda beni buraya getirip konuşturanın emperyalizm olmadığından doğrusu pek emin değilim.* Çağdaş sömürgecilik anlamına gelen emperyalizme bu biçimde dikkat çekmesi O'nun yurtseverliğinin göstergesidir.

Hüseyin Atabaş; *şair ve yazar. 1942'de Trabzon'da doğdu. Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde okudu. Üniversite ve çeşitli kamu kuruluşlarında çalıştı. Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden emekli oldu. 1961 yılında başlayan yazın yaşamını elliyi aşkın dergi ile gazetede yayımladığı şiir ve yazılarıyla sürdürdü.* ***Gelecek, Yanarca, Bitmeyen, Yüzün Bende, İlkyaz Töreni*** *adlarıyla beş şiir kitabı,* ***Kale ve Bozkır*** *adıyla bir deneme kitabı yayımlandı. İlkyaz Töreni kitabıyla 1994 yılında* ***Cevdet Kudret Edebiyat Ödülü****'nü aldı. Kuruculanından olduğu Edebiyatçılar Derneği'nin Genel Saymanı. Kültür-sanat içerikli televizyon izlenceleri yapıyor.*

Ellili yıllarda okuduğum bir öyküsünde, yedek parça bulunamayışı nedeniyle, öküz koşularak traktörle tarla sürülüşünü anlatıyordu. Çocuk aklımla komik bulduğum bu olaya kahkahalarla gülüyordum. Sonraları anladım ki, böyle bir şeyi biz gülelim diye uydurmuş değildi. Dışa bağımlı sanayileşmenin, daha doğrusu sanayileşememenin gülünçlüğüydü sergilemek istediği. Gülünçlüğü bile değil, dışa bağımlılığın günün birinde ülkeyi kıskıvrak yakalayarak, sömürgeleştirme tehlikesine dikkat çekiyordu. Ama bunlar iktidarlarca hoş karşılanmıyor, hemen "komünist"likle suçlanarak mahkemelerde süründürülüyor, hapislerde çürütülüyordu. Tüm bu çirkin çabalamalara karşın, Aziz Nesin gözden düşürülememiş; tersine, gerek Türkiye, gerek dünya halklarının sevgilisi olmuştu. Yüzde altmışı aptaldır, dediği Türk halkı onu bağrına bastı.

1987 yılında, Mirbet Şiir Festivali için çağrılı olarak gittiğim Irak'ta, Türkiyeli olduğumu öğrenen İtalyalı'dan Polanyalı'ya, Afganistanlı'dan Hindistanlı'ya edebiyatçı dostlar Aziz Nesin'i sordular bana. Sağlığının yerinde olduğunu öğrenince sevindiler. Bütün uluslardan, bütün dinlerden insanların sevgisini, saygısını kazanmak ne büyük mutluluktur. Yalnız Aziz Nesin için değil, onu yetiştiren Türkiye için de. Bu saygınlığa ulaşmanın ülkemiz için ne demek olduğunu algılıyoruzdur umarım... Ve umarım ki, Aziz Nesin'in kazandırdığı bu saygın yere "köşe dönme" beklentisi içinde değil de, elinin altıncı parmağı saydığı kaleminin çalışkanlığı ile ulaşıldığını genç insanlarımız kavrıyordur.

Tüketim toplumu, dışa bağımlılık konularına değinmişken, hep söylenegelen Aziz Nesin'in "cimri"liğine de dokunmak istiyorum. Aslında bu söylentiyi kimi konuşmacılarla birlikte, oğlu Sayın Ali Nesin de dile getirdi burada. Çılgınca bir tüketme ortamına sürüklendiğimiz günümüzde, burada üzerinde durulan pek çok konu kadar, bunun da önemli olduğunu sanıyorum. Evet, aynı giysiyi belki on yıldan fazla üzerinde görmüş biri olarak, ben de bu söylentiye inanmışımdır. Ne ki, insanın cimriliğinin ya da eli açıklığının kimseye zararı yok.a üzerinde durulmayabilinir, düşüncesiyle onu bu yanıyla hiç değerlendirmedim... Pilav tabağında kalan dört pirinç tanesi yüzünden adam dövebileceği söylentisine de gülüp geçmişimdir. Ama onun, birkaç pirinç tanesini tabakta bırakmanın emeğe saygısızlık olduğu değerlendirmesini duyduktan sonra, yaşamının otuz yılında emeği savunmak için savaşım verdiğini

sanan biri olarak, kendimden utanmasam da bilisizliğime hayıflandım... Aziz Nesin, yalnız yazdıklarıyla değil, yaşamı ile de yaşamın içinde kalan örnek bir insandı. Hem olduğu gibi görünen, hem göründüğü gibi olan bir örnek insan.

Aziz Nesin'in ölümünden önce çıkan son kitabı *"Çuvala Doldurulmuş Kediler"* in önsözü, onun kendi yaşamından kesitler içeren bir yaşam dersi, bir yaşam felsefesi örneğidir. Çocukluğu ve ilk gençlik yılları yoksulluklar içnide geçmiş bir yazarın, bu yoksulluk olgusunu sosyalist dünya görüşü ile birleştirdiğimizde, Aziz Nesin gibi bir yazarın, bir aydının, bir uygarlık ve çağdaşlık savaşımcısının nasıl ortaya çıktığı kolaylıkla anlaşılabilinir, anlaşılmalıdır. Yoksa hiç yararlanmadan onu yitirmiş oluruz. Aziz Nesin'in en çok üzüleceği olay da bu olur. Çünkü o cimri değil, tersine, tüm varsıllığını insanlık için sebil etmiş bir yazar, bir düşün adamıydı. İnsanları mutlu kılmak için onun kadar çalışan kaç kişi gelip geçti ki bu dünyadan?

Çalışkanlık, zamanı iyi kullanma, tutumluluk söz konusu olmuşken; burada bir ayraç açıp, "Aziz Nesin Günleri" sempozyumundan umduğumuz verimi, umduğumuz sonucu alamadığımızı söylemek isterim. Çünkü, bu etkinliğin sanat yönetmeni Sayın Alpay Kabacalı'nın saptadığı konular üzerine bildiri istediğimiz kimi yazar ve sanatçı dostlarımız "olur" dedikleri halde bu görevi yerine getirmediler. Kimilerinin çalışmaları da düşünülen oylumda, arzu edilen yetkinlikte olmadı. Bunları söylediğim için o dostlarımız ne bana, ne de Edebiyatçılar Derneği'ne gönül koysunlar. Çünkü bu etkinliği örgütlemek, bizim olduğu kadar herkesin de görevidir, diye düşünüyorum. Aziz Nesin'in yazarlığını, kişiliğini, başka yönlerini beğenmiyor olabilirsiniz, yeterli bulmayabilirsiniz. Ama bu ülkenin aydını olarak onları söylemeniz gerekmez mi? Burada bir şeyi memnuniyetle belirtmek istiyorum; Aziz Nesin'in edebiyat ve tiyatro yazarlığı üzerine sunulan bildiriler gerçekten emek ürünü çalışmalardı. Sayın Kabacalı'nın "Aziz Nesin'in Yaşam ve Yazarlık Çizgisi" üzerine yaptığı toparlayıcı değerlendirme, Aziz Nesin'i bütüncül olarak yeniden algılamamız için bir olanaktı. Sayın Andaç'ın "Aziz Nesin'in Taşlamaları ve Şiirleri" üzerine yaptığı araştırma-inceleme çalışması, türünün geçmişiyle bağlantılar kurularak ortaya konması ve *"Ömrünü yazıya, ülkesinin aydınlık geleceğine adayan Aziz Nesin'in bu şiirleri, yazınımıza bıraktıklarıyla*

birlikte anılacaktır" değerlendirmesi bir gerçekliğin altını hakkını vererek çizmek oldu. Sayın Yağcı'nın, Aziz Nesin'in düşünce ve köşe yazıları bağlamında, *"Aziz Nesin Aydınlığı"* başlıklı bildirisinin; 'insan haklarından düşünce özgürlüğüne, toplumsal sorunlarımızdan Türkçe'nin sorunlarına, çevre sorunlarından yazarların kimliğine ve işlevine, kültürümüzün sorunlarına uzanacak özgün, çarpıcı düşünceleriyle bizi kucaklamayı, sarsmayı, dürtmeyi, uyarmayı, aydınlatmayı sürdürüyor' betimlemesi, özellikle ülkemizde yazarın olması gereken kimliğini anımsatması nedeniyle yerinde bir vurgulama oldu.

Bu anımsatmanın yaptırdığı çağrışımdan yola çıkarak, sanatta güncellik konusu üzerine bir iki şey söylemek, Aziz Nesin'in yazarlığına bu açıdan bir bakmak istiyorum.

Yazın dünyasında bir "güncellik" sorunu tartışması süregeldi hep. Güncellik, yani sanat yapıtlarının güncel olaylardan kaynaklanması, sanat ürününü zedeleyen bir "unsur" gibi değerlendirilir kimilerince. Onlar, sanatın güncellikten uzaklaştıkça, soyut br izleğe kaydıkça "gerçek sanat" niteliği kazandığı görüşünde olanlardı. Güncellikle, bir üst dil olan sanata varılamayacağı görüşünde de gerçeklik payı vardır, ama tümden doğru değildir. Nerden kaynaklanırsa kaynaklansın, nerden beslenirse beslensin, bu çok önemli değil; çünkü sanatı sanat yapan daha başka değerler toplamı da var. Bu bağlamda, artistiğin ve estetiğin "cazibesi" her sanatçıyı kendi vadisine çağırır. Önemli olan, insanı sanat aracılığıyla günlük yaşamın kısır döngüsünün dışına çekerek yaşama oradan farklı bir bakış açısı kazandırmaktır. Sanırım Aziz Nesin, sanatın bu işlevini güncel olaylardan devinerek yerine getirmesini becerdi. O, konularını günlük yaşamdan alan bu türün başarılı ve tipik örneklerini verdi. Anamalcı düzen özentisinin yanlışlığını mizah estetiği ile algılatmayı sağladı. Çok okunan, çok sevilen, çok eleştirilen bir yazar olmasının altındaki gerçeklik yaşamın içinde kalmasıyla ilgilidir.

Sanatçının, çağına tanıklık etme görevinin de olduğunu unutmamakta yarar var. Kimi anlayışlar sanatta yararlılığı reddetse de, her sanatçının ve onun yarattığı yapıtın öyle ya da böyle bir amacı vardır; ki o amaç, amaçsızlık bile olabilir!.. Ama biliyoruz ki, Aziz Nesin'in amaçsızlığın boşluğunu dolduracak zamanı olmadı hiç.

Aziz Nesin'e göre, *"Yazar toplumsal koşulları daha iyiye değiştirmek için görev yepar. Hangi dalda yazarsa yazsın yapması gerekir, yapar değil, yap-*

malıdır." Öte yandan yazar, halkının vicdanı olmalıdır. Ancak bu anlayışın popülistlikle ilgisi yok. Çünkü yazarlar, başlangıçta toplumun güncel akımına ters düşen azınlığın dilmacı olmuşlardır. Bir yazarın bir toplumun vicdanı olmak gibi bir yüceliğe ulaşması toplumun genel bilinç akışına çoğunlukla ters düşmesi demektir. Yani yazar toplumunun olan vicdanı değil, olması gereken vicdanıdır. *(Çuvala Doldurulmuş Kediler, s: 28).* Ünlü Alman yazarı Heinrich Böll için yaptığı bir değerlendirmeden aktarılan bu görüşleri Aziz Nesin'in kendisi için de söyleyebiliriz. Çünkü her ikisi de insanın esenliği için savaşım veren az sayıdaki uygar yürekli ve koşut değer yargıları olan sanatçılardır. Barışa, emeğe, özgürlüğe yelken açan sanatçılar, savaşımcı aydınlardır.

Sayın Özyalçıner'in, Aziz Nesin'in gülmece ögesi taşımayan öyküleri üzerine sunduğu "Aziz Nesin'in Olgunluk Dönemi Öyküleri" başlıklı bildirisinde; *"yaşananlarla yaşanılanların acısı"* yansıyor. *"Insanın iç dünyasıyla dış dünyasının içiçe anlatıldığı (...) bu öykülerde Aziz Nesin'in şiirinin damarı atar"* saptaması ilginç ve kuşkusuz doğru. Aziz Nesin şiirinin *'yaşananlarla yaşanılanlar"* üzerine kurulduğu değerlendirmesi Andaç'ta da vardı. Hoş bir buluşma. Bu bildiride "üzünç" ve bir de yalnızlık damarını Nesin'in tiyatro yapıtları değerlendirmelerinde de yakalıyoruz. Oraya ayrıca geleceğiz. Öykülerden çıkaracağımız dersin, *"her türlü olumsuzluk karşısında tutunabileceğimiz tek dal sevgi ve birliktelik"*tir; hem bireysel, hem de toplumsal yaşamda.

"Mizah Öyküleriyle Aziz Nesin"i Sayın Semih Gümüş'ün değerlendirmelerinden algılamaya çalıştık. Gümüş, mizahın ne kadar edebiyat olup olmadığı konusunda tereddütlerini sergiledi. Nesin'in *"halk masallarından, onların motiflerinden, anlatım biçimlerinden, dilinden yararlandığı yerde, daha sıkı denetimli"* olduğunu söyledi. Ama yine de, *...mizah öyküleri, bazen toplumsal ve siyasal düşüncelerle yüklü oluşu, bazen işlevci yanının baskın çıkışı yüzünden edebiyatın dışına çekilmiş ya da kıyısında yer almıştır"* görüşüyle bağladığı bildirisinin sonunda; Nesin'in *"yeterince değerlendirilmemiş bir mizah edebiyatının kurucusu olduğu"*nu dile getirdi...

Bu sempozyumu, böylesi tartışmalara yol açtığı için, bir başlangıç olarak bile, önemli buluyorum.

Aziz Nesin'in, benim de yürekten katıldığım görüşü, her edebiyat türünün ayrı bir işlevi olduğu yolundadır. O'nun, şiir yazdığı ama şair olmadığı/olamadığı yönündeki eleştirilere verdiği yanıtı, öteki türlerle an-

latamadıklarını bu türle anlatabildiği için şiir yazdığı doğrultusundadır. Bu anlamda, "Romancı Aziz Nesin"i Sayın Konur Ertop gündeme getirdi. Günlük gayile içinde romanlarına ilk başta gerekli formu veremediğini kabul eden Nesin, yeniden yayımladığı romanlarını her seferinde ele aldığını söyler. Bu durumu doğal gören Ertop, *"Nesin'in romanlarının geniş kitlelerin yakından bildiği ya da ilgi duyup tanımak istediği alanlar üzerine"* olduğunu söyledi. Romanın geniş bir coğrafya, bir kahramanlar ordusu barındırabilme özelliği vardır. Bu olanağı kullanan yazarın roman *"kahramanları arasında futbolcular, tutuklular, politikacılar, çıkarcılar, yosmalar, sosyete insanları, halktan kimseler kaynaşır"* saptamasını yaptı. Ancak, gülünç olaylar yaşayan kahramanların *"arkalarında insancıl ve toplumsal dramlar da kaynaşır"*, dedi. Gümüş'ün tereddütler uyandırdığı bir yere ışık tutarak bildirisini; *"O'nun sürdürdüğü gülmece yolunun edebiyat sanatının kapsamına girip girmediği yolundaki tartışmalar artık geçmişte kalmıştır. Okurlarıyla kurduğu sıcak, sürekli ilişkiden ise edebiyat dünyamızın bugün de alacağı önemli dersler var.* sözleriyle bağladı. Ben de şunu ekliyorum; yazarlarımız artistik estetik cazibeden kopmadan kendilerini okutmanın da yolunu bulmalıdır. Seyircisiz düzlemde yapılan artistliğin anlamı yok çünkü!.. Umarım çizmeyi aşmamış oluyorum.

Gele gele geldik Aziz Nesin'in tiyatro yazarlığına; bu dalda söylenenlerden anladığımıza göre, O'nun en çok önemsediği alandır tiyatro yazarlığı.

Sayın Özdemir Nutku, "Aziz Nesin ve Tiyatro" başlıklı bildirisinde, Nesin'in ilk iki oyunundan "bir şey yapmayanlar daha çabuk ölür" saptamasını yaptı. Aziz Nesin'in başka yapıtlarında da karşımıza çıkan benzer saptamalar, O'nun "yaşamayı haketme", "ölümü haketme" söyleminin aslında fiziksel yaşam ve ölümle ilgisi olmadığını gösteriyor bize. Nutku'nun bir başka belirlemesi, Nesin'in oyunlarındaki soyutlamanın işlevsel ve gerçeğin özüne varmaya yönelik olduğu biçimindedir. Kimi farklılıklar dışında, özellikle tiyatro konusunu irdeleyenlerin buluştukları yargılar var.

"Aziz Nesin'in Oyunlarında Dramatik Olan"ı Sayın Sevda Şener araştırdı. Şener, Nesin'in oyunlarında 'alttan alta yaşandığı belli olan dramatik durumunun *'insanın yalnızlığı'* olduğunu söylüyor. Bunu Nesin'in olgunluk dönemi öykülerinde Özyalçıner de yakalıyor. Her iki araştırmacıda da bu duygunun sevgiyle aşılarak "ölümsüzlüğün" yakalanabileceği

saptaması var. Ne ki sevgi ve sevda bölüşmeyi gerektirmektedir. Oysa insanların paylaşmak için birbirlerine güvenleri yoktur. *"Bu yüzden de yalnızlığı ölünceye dek kabullenir, ya da (...) ölümü göze alıp yaşama karışır."* Ölümü göze alıp yaşama karışmayı "sıradanlık" olarak anlıyorum ben.

"Aziz Nesin Tiyatrosunda Birey ve Toplum" konusunu Sayın Ayşegül Yüksel ilişkilendirdi. *Aziz Nesin'in tüm oyunlarını temellendirdiği 'derin anlam'ı (...) 'yaşamayı hak etmek ve ölümü hak etmek'* deyişiyle" belirledi. "Birey" ve "toplum" bağlamında *"yaşamayı hak etmek"* çalışarak kusursuzluğa ulaşma çabasıyla olanaklıdır. Bu durum, Aziz Nesin'in hemen tüm yapıtlarının ana izleğidir. Tanıdığım kadarıyla da algıladığım odur ki, Nesin bu erdemi kendi yaşamına da ağdırmıştı.

Sayın Yılmaz Onay, "Aziz Nesin'in Oynanmayan Oyunları"nı daha çok yapısal bakımdan irdeledi, başarılı buldu, onların oynanamamış olmasına hayıflandı. Onay, bu sempozyumda eksik kalan Nesin'in güncelerine de, oyunları bağlamında değinmiş oldu... Sayın Müjdat Gezen, *"kendini aslında oyun yazarı olarak betimleyen"* Nesin'in, oyun olarak yazdığı yapıtların sahnede tutmadığını, oysa romanlarından ve öykülerinden sahneye uyarlananların "kapalı gişe" oynadığını vurguladı. Onay'la çelişik bir durum sergilediler. Olabilir!..

"Aziz Nesin'in Davaları ve Savunmaları" üzerine bildiri sunmasını istediğimiz Sayın Veli Devecioğlu, (bu deyim kendisinindir) güncelliği nedeniyle cezaevleri üzerine konuşmayı yeğledi. Niçin olmasın?.. Eksik kalan kalır!..

Burada; çok iyi bir Aziz Nesin okuru olmayan, ama "Aziz Nesin Günleri" kitabını hazırlarken, tüm yapıtlarını okumuş kadar olan ben devreye girmeyi gereksindim. 23 Ağustos 1961 günlü Vatan gazetesindeki haberden yararlanarak bir "Aziz Nesin davası"na değinmek istiyorum:

Aziz nesin'in savaşımcılığı emekten yana koyduğu tavırda belirginleşir. Türkiye'de bugüne dek yazarlara ve aydınlara açılan davalar çoğunlukla "solculuk" suçlaması yüzündendir. Yönetim erkini elinde bulunduranlara göre emeği savunan, emekçiden yana olan herkes solcudur, komünisttir. Bunun da yasal adı, "sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkumünü tesis etmek" için çalışmaktır. Yani emeğin gerçek sahibi olan işçinin hakkını aramak, barışı, sosyal adaleti sağlamak için çalışmak suçtur! Aziz Nesin'in hüküm giydiği ve hakkında açılan davalar genelde emekten yana olması yüzünden ve yüzünün yumuşaklığından-

dır!.. 1961 yılında yine öyle bir nedenle görülmekte olan mahkemede şöyle demektedir: *"Evet tekrar söylüyorum, ben sosyalistim. Esasen bugün sosyalist olmamak için ya bilgisiz, ya da dünyanın gidişatı karşısında görgüsüz olmak lazımdır... Memleketimin menfaatini sosyalizmde gördüğüm için ben sosyalistim. Atatürkçülük ilkelerine bağlı bir sosyalizm arzu ediyorum. "Sosyalizmden ne alıyorsunuz?"* sorusunu da şöyle yanıtlar:

"1 - İnsanların sömürülmemesini,

2 - Hak ettikleri ve lâyık oldukları şekilde zenginliğin hakka göre dağıtımını,

3 İnsanların, yarın korkusundan uzak, huzur ve emniyet içinde yaşamalarını,

4 - İnsanların hayata aynı koşullarla atılmalarını anlıyorum.

Oysa devlet erkini elinde bulunduranlar, sosyalizmin hiç de böyle bir ekonomik ve sosyal dizgeler bütünü olduğunu söylemiyordu halka. İşte Aziz Nesin, gülmece estetiğinden yararlanarak, halkına doğruları anlatabilme yolunda kullandı sanatını. Büyük çoğunluk tarafından anlaşıldı mı, anlaşılmadı mı? O bir yana, ama halkının olması gereken vicdanı olduğundan kuşkumuz yok.

Sayın Varlık Özmenek, "Toplumsal Eylemci Aziz Nesin" başlıklı bildirisini, birkaç olaya değini dışında, "Türkiye - Almanya Kültür Forumu" çalışmalarıyla sınırlı tuttu. Aziz Nesin'in çalışmalarını başlattığı "Köktendinciliğe Karşı Uluslararası Kurultay"dan önce katılacağı ama katılmaya ömrü yetmediği için orada okuyamadığı "Barış İçin Çağrı" bildirisini kitabımızda sunduk. Özmenek'in dediği gibi, *"Aziz Nesin bundan sonra bu çağrıdır, insanlığın sonsuz barış özleminde...* Sayın Demirtaş Ceyhun, "Aziz Nesin'le TYS'li Yıllar" başlıklı bildirisinde; Türkiye Yazarlar Sendikası'ndaki çalışmalarıyla birlikte, başka meslek örgütlerinin kurulmasına yaptığı katkıları da anımsattı; ve bir aydın olarak başka çabalarını...

Sayın Ali Nesin, *çocuk Ali*'nin belleğinde kalan Baba Nesin'i anlattı bize. Dokunaklı, incelikli; bu güzel babanın anısı önünde saygıyla eğilerek... Sayın Fikret Otyam'ın sunusunda, yine anılardan süzülen ayrıntılarla Aziz Nesin'in gazetecilik, yayıncılık çabarı yansıdı. *Vakıf*'la, *Vakıf* çocuklarıyla ilgili çabalarına, düşünce ve duygularına da ışık tutuldu. Aziz Nesin'in çeşitli yönleri üzerine "beyan"larda bulunuldu. Sayın Lütfi Kaleli, Madımak Oteki yangınında yaşadığı saatleri, ölümü

de kendine yakışır biçimde karşılamaya çalışan Aziz Nesin'i anlattı bize bir kez daha. Sayın Mustafa Ekmekçi, "Aramızdaki Aziz Nesin"i bir Güneydoğu gezisinin sınırları içinde tuttu. Yine de, Nesin'in "Kürt sorunu" ile ilgili görüşlerini yeniden anımsayarak yararlandık.

Bu değerendirme - özetleme gereğini niçin duydum? Sizleri yormak için yapmadığımı bilmenizi istiyorum.

Aziz Nesin inandığı doğruları dile getirebilmek için yazının çok değişik türlerini kullandı: Öykü, roman, masal, tiyatro oyunu, makale, taşlama ve şiir yazdı. Çünkü *"toplumsal koşulları daha iyiye değiştirmek için"* her türün kendine özgü özellikleri ve anlatım olanakları vardır. Onlardan sonuna dek yararlanmayı ve yararlandırmayı denedi. Son yıllarda, toplumun sürüklendiği bataklık olarak gördüğü dinsel köktencilik karşısında daha çok konuşmaları ve makaleleri ile savaşım verdi... Halkına karşı borcunu ödeyebilmek için beşyüz yıl daha yaşaması gerektiğini ya da ölmemeyi yeğlediğini söylüyordu. Ama ne yazık ki, "ölmeyen tek insan örneği yok"tu önünde.

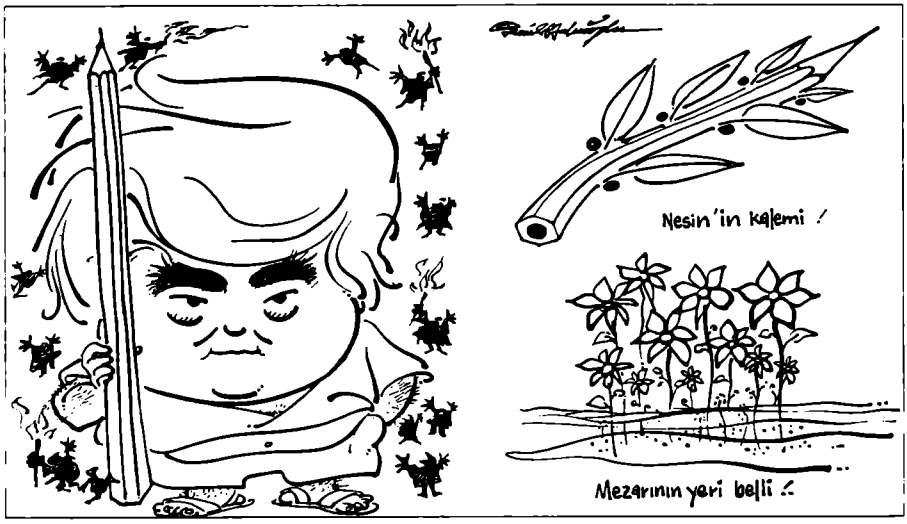
Böyle düşünen, böyle yaşayan, böyle savaşım veren bir "yurttaşımıza" karşı biz ne yapabildik değil, ondan yararlanmayı ne kadar beceriyoruzu irdelemeye çalıştım. Yanlış doğru, yerli yersiz!.. Takdir sizin... Aynı doğrultuda yararı olur hüsnü kuruntusuyla iki anı-gözlemle bitiriyorum.

Aziz Nesin'le son kez, zamanın Kültür Bakanı Timurçin Savaş'ın O'nun onuruna verdiği yemekte birlikte olduk. O akşam söylediği şu tümce belleğime çakılı hâlâ: *"Ölümü aklınızdan çıkarmayın hiç, ölümü unutmayan insan kötülük yapmaz."* 2 Temmuz Sıvas olayının üstünden henüz bir yıl geçmişti bunu söylediğinde. Yaşamı boyunca kendisine onca kötülük yapılmışken, insanlara karşı kötülük adına sanırım ve umuyorum en küçük bir leke yoktu içinde. Ölümden korkuyordu ama, huzur içinde öldüğünü sanıyorum. Saklısı gizlisi yoktu çünkü; içini güne sermiş bir sanatçı, bir aydınlık kişi, bir bilge...

1993 Torbalı Güz Şenlikleri'nde konuşması yasaklanmıştı. Şenlik sonuna dek oradan ayrılmadı. Her etkinliği, her söyleşiyi izliyor, parmağını kaldırıyor, söz aldıktan sonra yarım saat konuşuyor, adet yerini bulsun diye de sözlerini bir soru ile bağlıyordu. Bir izlencede en çok bir saat konuşacakken, on etkinlikte beş saat konuştu. Aziz Nesin boşuna Aziz nesin olmadı ki!..

Çalışkan, disiplinli, tutumlu, tutarlı, çağına ve geleceğe karşı duyarlı bir insan. Ölümden ötesinin olmadığını bile bile, insanlığa hizmet etmeyi son nefesine değin sürdüren bir sorumluluk örneği. Askerlik ve hapisane yaşamından edindiği tek kazanımın disiplinli çalışma alışkanlığı olduğunu da duymuştum kendisinden... Aziz Nesin yarım yüzyıldır Türkiye gündeminden düşmeyen, hatta gündem belirleyen bir düşünür, bir eylem adamı, bir sanatçı. Sanatçıların eylemleriyle de toplumun önünde gitmesi sanırım daha çok Türkiye'ye, ya da Türkiye gibi ülkelere özgü bir olgu. Aziz Nesin, sivri, aykırı, abartılı çıkışlarıyla toplum dinamiğini canlı tutmayı başardı. O'nsuz bir Türkiye'nin üzerine ölü toprağı serpileceğinden korkuyorum. O'nun bıraktığı bunca yapıta, oluşturduğu savaşım geleneğine karşın hâlâ susacaksak, aptallığı hak etmiş olmaz mıyız?

Yaşamı yaşamımıza örnek olsun.

EDEBİYATÇILAR DERNEĞİ
06 - 40 - 041
P.K. 15, Yenişehir / Ankara

BİLGİ FORMU

(Bu form, dolduran kişiye hiç bir yükümlülük getirmez)

Adınız, soyadınız: M. Nusret Nesin (Aziz Nesin)
Baba adı: Abdülaziz
Doğum yeri, tarihi: İstanbul 1915
Hane, cilt, sayfa: 26 / 63 / 044-2
İl, ilçe, mahalle (köy): Gaziosm / Şebinkarahisar / Ocaktaşı
Ev adresi: Nesin vakfı PK5 / Gatalca
İş adresi: Nesin vakfı PK5 / Gatalca
Telefon ve faks numarası: 9/712 6049 / 260 4738 + Bezirhane
~~277 776~~ 712.
712. 7816049 fax.
712. 7816051

(Bu formu lütfen iki adet fotoğrafınızla birlikte ivedi biçimde ulaştırınız. İmza atmayınız.)

"*EDEBİYATÇILAR DERNEĞİ;*

Türk toplumunun aydın bilinci ve vicdanı olarak Türk ve Dünya gülmece edebiyatına, yayın yaşamına ve özgür düşünceye yaptığı olağanüstü katkılar ve bir demokrasi savaşçısı olarak sıra neferliğinden önderliğe enerjisini hiçbir zaman sakınmaması nedeniyle Sayın AZİZ NESİN'e; onur ödülü belgesi ve altın madalyadan oluşan Onur Ödülü'nü vermeyi karara bağlar."

20 Haziran 1992 Onur Kütüğü sayfa: 3

EDEBİYATÇILAR DERNEĞİ
Yazışma : P.K. 15 Yenişehir, 06441 Ankara
Genel Merkez : Necatibey Cad. 27/11, Kat 6, Kızılay/Ankara
TEL ve FAX : (4) 230 67 34

KAVGA ŞAİRİ PİR SULTAN ABDAL

Pir Sultan Abdal Kültür Derneği'nin 4. ünvei etkinliklerine katılmak üzere dört gündür Sivas ili ve Banaz köyü'ndeyim. Sivas ve yöresi, öteden beri halk ~~sa~~ ve saz şairlerimizin kaynağı olmuştur. Daha başta ilgimi çeken şu oldu: Osmanlı'nın Sivas Valisi Hızır (Hıdır) Paşa'nın buyruğu ile Pir Sultan asılalı dörtyüzyıl geçmişken, onun görkemli biçimde anılmasının dahaca dördüncü yılı... Düşünülmesi gereken bir sorun bu. Halk ve daha çok kırsal bölge halkı asılmasından sonra dörtyüzyıldanberi Pir Sultan Abdal'ı kendiliğinden anagelmiştir. Ama resmi olarak, adına kurulmuş bir dernekce Pir Sultan'ın anılmasının dördüncü yılı. Bu bile, ~~dörtyüz~~ dört-beşyüzyıldanberi Alevi'lere işletilen ve yapılan devlet baskısını gösterir.

Sazlarıyla birlikte gezginci derviş şairlere bizde abdal denilir. Öteden beri (abdal)ın etimolojik kökenini merak ederim. 14 yaşın. dayken, yani 64 yıl önce, babamla birlikte Kadıköy'deki Cafer Ağa Camii'ne cuma namazına gitmiştik. İmam, hutbesinde bu Anadolu abdallarının, abdal sözcüğünün dilsel kökenini şöyle açıklamıştı:

— Abdal'ın aslı "ab-ü dil" diler yani gönlü su gibi olan, su gibi akıcı olan demektir. Gönlü saf ve temiz anlamına gelir.

HAYVAN DERİP OE GEÇMİŞ

YAPI

STOK No: 108

ıkış tarihi | Baskı Miktarı

iyatı | Yayınevi

Tarih	FişNo.	AÇIKLAMA	Giriş	Çıkış	KALAN	Tarih	FişNo.	AÇIKLAMA	Giriş	Çıkış	KALA
1.592		Depo sayımı			1						

Bu açıklamanın doğruluğuna inanamıyorum. Bana daha çok dilimize girmiş yabancı sözcüklerin asıllarının Farsça ve Arapça olduğu uydurması gibi geliyor. Örneğin, maydanozun asılının mide nüvaz", pavanın asılında "pür kasra" olduğu uydurmasında görüldüğü gibi Halâ abdal"ın dilsel kökenini bilemiyorum.

Kaygusuz Abdal, Pir Sultan Abdal gibi, biçok abdal mahlâsını (tapşırma) kullanmış halk şairlerimiz vardır. Pir Sultan Abdal ~~bütek kişi~~ bir tek kişi değildir ~~Adını değişik biçimlerde kullanan~~ Biçok - enaz dört - Pir Sultan Abdal vardır. Şiirleri bugüne kalanın, ~~hangi~~ Pir Sultan'lardan hangisi olduğu kesin olarak bilinemez. Bundan çok daha önemli olanı, Pir Sultan Abdal'ların şiirlerindeki bilesik düşünce doğrultusudur. Bu durum, Pir Sultan Abdal'lara halkın özlümsediğini, yoğrulduğu içinde eridiğini, halkın kendisi olduğunu ve halkın özlemini dile getirdiğini göstericr.

Pir Sultan Abdal şiirlerinin çok önemli iki ağırlığı vardır; biri kavga şiirleri, biri de propaganda şiirleri olmasıdır. Propaganda ögesi, estetik değerler ölçüsü içinde yapılınca şiirsel güzellik yaratılabilir. Yoksa, şiir ~~aracılığı~~ 14/a aracılığı kaba propaganda yapılmış olur. Örneğin, Nâzım'ın şiirleri, şiirde propagandanın estetik düzlede nasıl yapıldığının en güzel örnekleridir.

: YAŞAYIP ÖLMEK, AŞK VE AVARELİK ŞİİRLERİ

Yayınevi

FişNo.	AÇIKLAMA	Giriş	Çıkış	KALAN	Tarih	FişNo.	AÇIKLAMA	Giriş
	Dağıtım			8				

Pîr Sultan Abdal, daha çok yüksek ve devlet baskısı altında ezilmiş kırsal bölge insanının baş kaldırmasını için şiirlerinde bunun kavgasını vermiştir.

Yüksek tabaka aydınlarının yediyüzyıl boyunca Yunus'u görmezden gelip yüksaymalarına gibi, Pîr Sultan da aydınlarca dörtyüzyıldanberi görmezden gelinmiş, yoksayılmıştır. Ama Yunus'u da, Pîr Sultan'ı da halk hiç unutmamıştır.

Pîr Sultan, Alevîliğin propagandacısıdır. Türkiye'de Alevî-Bektaşî tarih boyunca ilericiliğin, hoşgörünün simgesi olmuştur çünkü Alevîlik hep muhalefette kalmış, hiçbir zaman iktidar olamamıştır.

Bu yüzden Buyüzden saykırımına, genel kıyıma uğramıştır ilericiliği ve hoşgörürlüğü, salt öğretisinden değil, öğretisiyle birlikte sürekli muhalefette kalmış olmasından ileri gelmiştir. Muhalefet hep ister, iktidardan hep istenir ve isteyenler hep haklı görülür. Alevîlere yapılan kıyım, çok zalim olarak kahramanmaraş olaylarında görülmüş bir tarihsel utancımızdır. Müslüman Müslümanı, Sünni Alevîyi öldürmüştür.

Nerde din ve ulusalcılık varsa, orada kesinlikle savaş da vardır. Tarih bu kanlı din ve ulusalcılık savaşlarıyla doludur. Durum böyleyken, dini zaten ulusalcılığı ortadan kaldırmaya çalışmak hem olası değil, hem de doğru değildir. Yapılması gereken şey, din ve ulusalcılık savaşları yerine, dinsel ve ulusal

İtabın Adı : YALNIZLIK PAYLAŞILMAZ

YADA

STOK No: 106

Baskı Miktarı

İyatı

Yayınevi

Tarih	FişNo.	AÇIKLAMA	Giriş	Çıkış	KALAN	Tarih	FişNo.	AÇIKLAMA	Giriş	Çıkış	KALA
4.5.92		Depo sayımı			32						

bağnazlık yerine, dinler ve halklar arasında hoşgörüyü yerleştirmektir. Dünyamızda bütün dinlerin ve dinsizlerin ve ulusların birarada barış içinde yaşamalarının tek yolu hoş-görüdür.

Hiçbir söz, hiçbir değer sonsuza dek değerini koruyamaz. Zaman içinde her değerin değerliliği yıpranmaya uğrar. Herkesçe en değerli bilinen değerlere bile, çağın koşullarına uygun yeni tahliller ve çağdaş değerler katmakla olabilir ancak Pîr Sultan Abdal'ı da ölümünden dörtyüzyıl sonra canlı tutabilmek, zamanında onun çok değerli olan düşüncelerini ve o düşüncelerin şiirlerini, bugünün koşullarına uydurarak çağdaşlaştırmakla olabilir. Pîr Sultan Abdal'a kendi yaşadığı zamanın düşünce-leriyle bağlı kalmak, bugün bir türlü gericilik olan Sünni-Alevi çatışmasına da böyle bir gericiliğin ürünüdür. Günümüzde Sünni-Alevi çatışmasını sürdürmek, sürdürmeye çalışmak, 1993 yılında 1560-90 yılını yaşamak demektir. Asıl Pîr Sultan Abdal'ları sürdürenler yeni ve çağdaş Pîr Sultan Abdal'lar olmalıdır.

Kitabın Adı AŞIKANE

Çıkış tarihi

Fiyatı

Yayınev

STOK No: 104

Tarih	FişNo.	AÇIKLAMA	Giriş	Çıkış	KALAN	Tarih	FişNo.	AÇIKLAMA	Giriş	Çıkış	KALAN
1992		Depo sayımı			4						
		2-8-1993									
		Adımak									
		otel									
		Emma Kanarya									
		sonrası									

Aziz Nesin Günleri

Adlı Sempozyum Bildiri Metinlerinden Oluşan
Kitabın Yayınlanması Kararını Veren
Edebiyatçılar Derneği Yönetim Kadrosu

Yürütme Kurulu
Mustafa Şerif Onaran: Genel Başkan
Ali Cengizkan: Genel Başkan Yardımcısı
M. Mahzun Doğan: Genel Sekreter
Hüseyin Atabaş: Genel Sayman
Zerrin Taşpınar: Genel Sekreter Yardımcısı

Genel Yönetim Kurulu
Hüseyin Atabaş • Erendiz Atasü
Cengiz Bektaş • Erhan Bener • Ali Cengizkan
Ramis Dara • M. Mahzun Doğan
Şükrü Erbaş • Alpay Kabacalı
Yunus Koray • Mustafa Şerif Onaran
Emin Özdemir • Ahmet Özer
Asım Öztürk • Ali Püsküllüoğlu
Kenan Sarıalioğlu • Özgen Seçkin • Hasan Şişli
Zerrin Taşpınar • Alaattin Topçu • Ahmet Uysal
Öner Yağcı • Aydoğan Yavaşlı

Genel Yönetim Kurulu Yedek Üyeleri
Ahmet Uysal • Neşe Karel • Aydın Öztürk

Denetleme Kurulu
Ali Dündar • İslam Çankaya • Günay Güner

Denetleme Kurulu Yedek Üyeleri
Ali Balkız • Hasibe Ayten • Haydar Ünal

Onur Kurulu
Orhan Asena • Dinçer Sümer • Nusret Kemal Otyam

Onur Kurulu Yedek Üyeleri
Nadir Gezer • Müştak Erenus • Cemal Gürlek

Kapak Düzeni : *Hüseyin Atabaş*
Kapak Fotoğrafı : *İbrahim Öğretmen*

ISBN 975-7872-08-3